T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE SOL HAREKETİN SİYASAL HAYATA ETKİLERİ: İDEOLOJİK AYRIŞMALAR-İKTİDAR STRATEJİLERİ (1950-1980)

TAYLAN ÖZGÜR ÜRESİN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. A. BARAN DURAL

EDİRNE 2017

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Kamu Yönetimi ANABİLİM DALI

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tayfun Özer ÜRGEN tarafından hazırlanan Türkiye'de Sol Hareketin İktidar Hedefi Etkileri: İdeoloji, Aktörler, İttifaklar Stratejileri (1973-1979) Konulu **Yüksek Lisans** tezininSınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 9.-10.maddeleri uyarınca 11.04.2012 günü saat 14:00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. A. Baran Dural	Kabul	
Doç. Dr. Burak Gümüş	Kabul edilmesine	
Yard. Doç. Dr. Mehmet Yılmaz	Kabul	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10146223
Yazar Adı / Soyadı	TAYLAN ÖZGÜR ÜRESİN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 27143046276
Telefon	0
E-Posta	taylanou14@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türkiye'de Sol Hareketin Siyasal Hayata Etkileri: İdeolojik Ayrışmalar-İktidar Stratejileri (1950-1980)
Tezin Tercümesi	Political Life Effect of Left-Wing Politics in Turkey: İdeological Decompositions-Power Strategies (1950-1980)
Konu	Siyasal Bilimler = Political Science
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2017
Sayfa	215
Tez Danışmanları	PROF. DR. AHMED BARAN DURAL 17080581336
Dizin Terimleri	Siyasi faaliyetler=Political activities ; Siyasi gelişmeler=Political improvements ; Sosyalizm=Socialism ; Marksizm=Marxism
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 02.05.2020 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

02.05.2017

İmza:.....

Tez Adı: Türkiye'de Sol Düşüncenin Siyasal Hayata Etkileri: İdeolojik Ayrışmalar-İktidar Stratejileri (1950-1980)

Yazar: Taylan Özgür ÜRESİN

ÖZET

Türkiye'de sol düşünce, 1950-1980 yılları arasında en yüksek kitlesel desteği elde etmiştir. Gittikçe sosyalistleşen işçi, emekçi ve gençlik kitlelerini arkasına alan örgütler, ülke siyasetine önemli derecede etki etmiştir. Fakat milyonları bulan bu destek, Türkiye'de sol düşünceyi iktidara taşıyamamıştır. Bu duruma neden olan en önemli etken, bu dönemlerde sol örgütlerin farklı iktidar stratejileri oluşturarak bir bütün olarak hareket edememesidir. Dahası, öne sürülen farklı iktidar stratejilerden doğan tartışmalar ve bölünmeler, örgütlerin birbirlerine karşı, günümüze kadar gelecek olan kutuplaşmasına ve kitle desteğinin yitirmesine yol açmıştır.

Bu çalışmada da, kapsadığı 1950-1980 dönemi boyunca Türkiye'deki sol düşünce çevrelerince oluşturulan iktidar stratejileri ele alınacak, bu bağlamda ortaya çıkan gelişmeler ve tartışmalar, ulusal ve uluslararası gelişmeler de dikkate alınarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyalist Devrim, Marx, Lenin, Mao, Türkiye İşçi Partisi, YÖN, MDD

Title: Political Life Effect of Left-Wing Politics in Turkey: İdeological Decompositions-Power Strategies (1950-1980)

Author: Taylan Özgür ÜRESİN

ABSTRACT

Left-wing politics in Turkey had achieved the highest mass support between 1950-1980. The organizations which are behind the masses of workers, laborers and youth whose increasingly socialized have influenced the politics of the country significantly. But this support, which has reached millions, did not carry the power of left-wing politics in Turkey. The most important factor that lead to this situlation is that the left-wing organizations could not act as a whole by forming different power strategies. Moreover, the debates and divisions that arise from different power strategies put forward have led organizations to come up against each other, day to day, to polarize and lose mass support.

In this study, which includes the period of 1950-1980, power strategies which are formed from left-wing politics organizations in Turkey will be examined, the developments and discussions which arised in parallel will be examined by considering the national and international developments.

Key Words: Socialist Revolution, Marx, Lenin, Mao, Turkey Labour Party, YON, MDD

TEŞEKKÜR

Çalışma boyunca bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan, öğrenciliğim süresince desteğini benden esirgemeyen başta danışmanım Prof. Dr. A. Baran DURAL'a ve tezimin gelişmesindeki katkılarından dolayı juri üyelerim Doç. Dr. Burak GÜMÜŞ ve Yrd. Doç. Dr. Levent YILMAZ'a teşekkür ederim.

Ayrıca, yaşamımın her döneminde maddi ve manevi destekleriyle daima yanımda olan babam Hayrettin ÜRESİN, annem Nadiye ÜRESİN ve ablam Yazgülü ÜRESİN SAFİ'ye teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**

ABSTRACT ..... **II**

TEŞEKKÜR ..... **III**

İÇİNDEKİLER ..... **IV**

KISALTMALAR ..... **VIII**

GİRİŞ **1**

Amaç **2**

Önem **2**

Sınırlılıklar **3**

Yöntem **4**

BİRİNCİ BÖLÜM: BİR İDEOLOJİ OLARAK SOSYALİZM **5**

1.1-Sosyalizm Tanımı ve Ortaya Çıkış Süreci 5

1.2-Marx Öncesi Sosyalizm: Ütopik Sosyalizm 7

1.3-Bilimsel Sosyalizm 9

1.3.1-Diyalektik Materyalizm ve Proleter Devrim 11

1.3.2-Lenin: Demokratik Devrim Tezi 12

1.4-Klasik Marxism 14

1.4.1-Ortak Mülkiyet İlişkisi 15

1.4.2-Yabancılaşma 16

1.4.3-Altyapı-Üstyapı İlişkisi 18

1.5-Farklı Sosyalizm Arayışları 18

1.5.1-Frankfurt Okulu 21

1.5.2-Avrupa Sosyalizmi 23

1.5.3-Sosyal Demokrasinin Temelleri 28

1.5.3.1-Fabian Sosyalizmi 29
1.5.3.2-İngiltere İşçi Partisi 30
1.6-Stalin ve Milli Demokratik Devrim Tezi 33
1.7-Mao Zedung ve Yeni Demokratik Devrim Tezi 34
1.8-Türkiye'deki Sol Örgütlerin Marxist Konumlanış Biçimleri 35

İKİNCİ BÖLÜM: 1950'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE SOL DÜŞÜNCE 38
2.1-Sosyalist Solun Gelişiminde Ana Kavramlar 38
2.2-Sol Düşünceye Yönelik İlk Adımlar 41
2.2.1-Mustafa Suphi: Türkiye Komünist Partisi 44
2.2.2-Şefik Hüsnü: Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi 46
2.2.3-Serteller ve Tan Gazetesi 48
2.3-Demokrat Parti'nin İktidarı ve Sol Siyasete Etkisi 50
2.3.1-Dış Politikada Anti-Komünizmin Etkileri 51
2.3.2-Sol Düşünceye Yönelik 1951-52 Tevkifatı 55
2.4-DP Baskısı Altındaki CHP Muhalefeti 58
2.4.1-Üniversitelere ve Basına Yönelik Baskıların Artması 60
2.4.2-Menderes'e Karşı Muhalefetin ''Güçbirliği'' Atılımı 61
2.5-Dönemin Sosyalist Örgütlenmeleri 63
2.5.1-Esat Adil Müstecaplıoğlu: Türkiye Sosyalist Partisi 64
2.5.2-Hikmet Kıvılcımlı: Vatan Partisi 66
2.5.3-Başlıca Sol Düşünce Yayınları 69
2.5.3.1-Görüşler Dergisi 70
2.5.3.2-Forum Dergisi 71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İKİ DARBE ARASI TÜRKİYE'DE SOLUN YÜKSELİŞİ (1960-1970) 74
3.1-27 Mayıs Darbesi'ne Solun Bakışı 74
3.2-Türkiye İşçi Partisi 77
3.2.1-Aybar Yönetiminde Yeni Parti Programı ve Tüzüğü 80
3.2.2-Doğu Sorunu: ''Devamlı Bir Dava'' 83
3.2.3-1965 Genel Seçimleri: TİP Meclise Giriyor 83

3.3-Yön-Devrim Hareketi 86
3.3.1-Çalışanlar Partisi ve Sosyalist Kültür Derneği Deneyimi 89
3.3.2-Devrim Dergisi 91
3.4-TİP-Yön Arasındaki İdeoloji ve Yöntem Tartışmaları 92
3.4.1-Öncülük Sorunu Tartışmaları 95
3.4.2-Sosyalizme Varışta Yöntem Tartışmaları 98
3.4.3-Hikmet Kıvılcımlı'nın Tartışmalara Katılması 100
3.5-Milli Demokratik Devrim Hareketi 103
3.5.1-TİP İçerisinde Yaşanan Çözülmeler 104
3.5.1.1-Çekoslovakya Olayının İç Tartışmaya Dönüşmesi 105
3.5.1.2-''Türkiye'ye Özgü Sosyalizm'' Modelinin Temelleri 106
3.5.1.3-Bürokrasi ve Toplumsal Yapı Tartışmaları 108
3.5.1.4-Aybar Döneminin Sonuna Gelirken: ''Beşli Önerge'' 111
3.5.2-Milli Demokratik Devrim Hareketi'nin Temelleri 113
3.6-CHP ve Ortanın Solu Politikası 117
3.6.1-''Ortanın Solu''na Dışarıdan Gelen Tepkiler 120
3.6.2-Parti İçinde Oluşan Muhalefet 121
3.7-1968 Gençlik Hareketleri: FKF'den Dev-Genç'e 122
3.7.1-Fikir Kulüpleri Federasyonu 124
3.7.2-Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) 128

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: 1970'Lİ YILLARDA TÜRKİYE SOLU: İLLEGAL SOLUN YÜKSELİŞİNDEN 1980 DARBESİ'NE 130
4.1-Dev-Genç Hareketinden Silahlı Mücadeleye Geçiş 130
4.1.1-Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) 131
4.1.2-Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) 136
4.1.3-Türkiye Komünist Partisi/ Marxist-Leninist (TKP/ ML) 142
4.2-Sağa Değil Sola Darbe: 12 Mart 1971 146
4.3-12 Mart Sonrası Kurulan Sol Örgütlenmeler 149
4.3.1-Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) 150
4.3.2-Türkiye İşçi Partisi (TİP) 153
4.3.3-Türkiye Komünist Partisi (TKP) 156

4.3.4-Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP) 160
4.4-Bülent Ecevit ve Demokratik Sol Politikası 164
4.4.1-‘‘Bu Düzen Değişmelidir’’ 165
4.4.2-Demokratik Solun Temelleri 167
4.4.3-Demokratik Solun Batı Sosyal Demokrasilerinden Farkı 168
4.4.4-‘‘Ecevit Popülizmi’’nin Siyasal Alana Yansımaları 169
4.5-Geçmişin Mirasına Sahip Çıkanlar 171
4.5.1-THKO’nun Yeniden Örgütlenmesi 172
4.5.1.1-THKO-Mücadelede Birlik (THKO-MB) 172
4.5.1.2-Halkın Kurtuluşu 175
4.5.2-THKP-C’nin Yeniden Örgütlenmesi 178
4.5.2.1-Devrimci Yol 179
4.5.2.1.1-‘‘Halk Savaşı’’nın Uygulaması: Direniş Komiteleri 183
4.5.2.1.2-İstanbul Grubunun Ayrışması: Devrimci Sol 185
4.5.2.2-Kurtuluş Hareketi 188
4.6-Beklenen Darbe: 12 Eylül 1980 190

SONUÇ 193

KAYNAKÇA 199

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AEP: Arnavutluk Emek Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

ASD: Aydınlık Sosyalist Dergi

ATÜT: Asya Tipi Üretim Tarzı

CENTO: Central Treaty Organization

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

CMP: Cumhuriyetçi Millet Partisi

ÇKP: Çin Komünist Partisi

DGM: Devlet Güvenlik Mahkemesi

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

DP: Demokrat Parti

DTCF: Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi

FKF: Fikir Kulüpleri Federasyonu

HK: Halkın Kurtuluşu

HP: Hürriyet Partisi

KSD: Kurtuluş Sosyalist Dergi

MBK: Milli Birlik Komitesi

MDD: Milli Demokratik Devrim

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MİT: Milli İstihbarat Teşkilatı

MSP: Milli Selamet Partisi

NATO: North Atlantic Treaty Organizaion

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

ÖDP: Özgürlük ve Dayanışma Partisi

PASS: Politikleşmiş Askeri Savaş Stratejisi

PDA: Proleter Devrimci Aydınlık

SBF: Siyasal Bilgiler Fakültesi

SBKP: Sovyetler Birliği Komünist Partisi

SD: Sosyalist Devrim

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDKP-İÖ: Türkiye Devrimci Komünist Partisi-İnşa Örgütü

THKO: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu

THKO-MB: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu-Mücadelede Birlik

THKP-C: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi

TİHF: Türkiye Halk İştirakiyum Fırkası

TİİKP: Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi

TİKKO: Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu

TİKP: Türkiye İşçi Köylü Partisi

TİP: Türkiye İşçi Partisi

TKEP: Türkiye Komünist Emek Partisi

TKF: Türkiye Komünist Fırkası

TKP: Türkiye Komünist Partisi

TKP-ML: Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist

TÖB-DER: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği

TSEKP: Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi

TSİP: Türkiye Sosyalist İşçi Partisi

TSP: Türkiye Sosyalist Partisi

VP: Vatan Partisi

YTP: Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Milli Mücadele dönemi sonrası bağımsızlığını kazanan Türkiye'de, yeni dönemde emperyalist ülkelerin baskısı altında kalınmadan hangi siyasal ideoloji ile yönetileceği tartışılmıştır. Bu anlamda, tarihsel süreçte kapitalist görüşlere karşı oluşturulan sosyalizm ideolojisi, Türkiye'nin emperyalist devletlere karşı kendisini koruyabilmesi ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmesinde önemli bir yönetim şekli olarak, bu görüşü savunanlar tarafından ortaya atılmıştır.

Özellikle, ülkenin 1950'den sonra çok partili yaşama geçmesiyle kendisini siyaset arenasında daha fazla göstermeye başlayan sosyalizm düşüncesi; bu tarihten itibaren sadece önemli bir iktidar alternatifi olmamış, aynı zamanda toplumun her kesimini ilgilendiren ekonomik, sosyal ve kültürel olaylara karşı farklı bakış açıları getirerek, topluma ve ülke demokrasisine katkı sunmaya çalışmıştır.

Diğer yandan Türkiye'deki sosyalist örgütlenmeler, sosyalizm ideolojisinin tarihsel süreçte geçirdiği değişimlerden de etkilenmiştir. Sosyalist teoriyi ortaya atan ve sonrasında dünyada gelişen değişimlerle birlikte bu teoriyi yeniden yorumlayan önemli düşünürler, Türkiye'deki örgütlenmelerin hem teorik altyapılarını hem de mücadele biçimlerinin temellerini oluşturmuştur. Bu durum da, farklı isimlerin görüşleri etrafında bir araya gelerek oluşturulan örgütlerin, iktidarı elde etme mücadelesinin yanına kendi içerisinde -ayrışmalara varacak düzeyde- teorik mücadeleye girmesine yol açmıştır.

Bu çerçeve içinde çalışmanın birinci bölümünde; sosyalizmin tanımı yapılarak, ideolojinin tarihsel süreçte geçirdiği değişimlerin ve temel tezlerin neler olduğu anlatılacaktır. İkinci bölümde; ilk olarak çalışmanın kapsadığı 1950-1980 yılları boyunca Türkiye sosyalist solunun kullandığı ana kavramların neler olduğu ve sonrasında 1960'lara kadar ülkedeki sol hareketlilik incelenecektir.

Üçüncü ve dördüncü bölümde ise; Türkiye'de sosyalist solun asıl kitleselleşmeyi başardığı 1960-1980 dönemi boyunca siyaset arenasını ve toplumu etkilemeyi başarmış başlıca parti, örgüt ve hareketlerin, iktidar stratejilerinin ve farklılaşma sonucu oluşan ideolojik ayrışmaları doğuran etkenlerin neler olduğu

karşılaştırmalı olarak incelenerek ele alınacaktır. Son olarak da, gelinen durumda oluşan görüntünün, olumlu- olumsuz eleştirisi yapılarak, genel olarak ortaya çıkan problemlerin neler olduğu saptanmaya çalışılacaktır.

Amaç

Türkiye'de çok partili yaşama geçilmesiyle birlikte tek parti dönemi sona ermiş ve birçok görüşten siyasal parti kurulmuştur. Bu bağlamda sol düşünce de, Türkiye'nin siyasal hayatı üzerinde kendisine yer bulmuş; gerek Türkiye siyasal hayatındaki gelişmeler gerekse dünya konjonktüründeki olaylar, Türkiye'de sol hareketin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Özellikle araştırmanın konu olacağı 1950-1980 dönemleri arasında sol düşünce, kendi içerisinde birçok farklı tezler ve politikalar ile siyasal alanda etkili olmaya çalışmıştır. Bu çerçevede;

1- 1950-1980 arası Türkiye'de kurulan yasal ve yasal olmayan siyasi örgütler tanıtılarak, politikalarının ve faaliyetlerinin anlatılması,
2- Dönem içinde gerçekleşen, siyasal hayata etki etmiş olaylar sol görüş çerçevesinde incelenmesi,
3- Bu dönemin sol düşünce hayatında etkin yeri olan gazeteler, dergiler etrafında dönemin önemli sol düşünürlerin ileri sürdükleri tezler ele alınıp, sol düşünce içerisinde meydana gelen ideolojik ayrışmaların ve farklı iktidar yöntemlerinin nedenlerinin bu tezler çerçevesinde açıklanması amaçlanmıştır.

Önem

Demokrasilerde farklı siyasal görüşlerin yer alması, düşünce zenginliğine ve topluma farklı alternatifler sunulması anlamında önemlidir. Türkiye'de sol düşüncenin tarihsel geçmişinden günümüze kadar bakıldığında, her dönem ileri sürdüğü görüşleri ve faaliyetleri ile farklı siyasal alternatif olma anlamında önemli işler yaptığı görülmektedir.

Siyasal alanda farklı alternatif olma anlamında başarılı örnekler veren sol düşünce, diğer yandan kendi içinde de farklı fraksiyonlara ayrılarak entelektüel çeşitlilik anlamında zenginleşmiştir. Fakat görüşün kendi içinde yaşadığı bu ayrışma, günümüzde Türkiye'deki sol partilerde önemli olumsuzluklara yol açmasına neden olmuştur. Meydana gelen görüş ayrılıklarının fazlalığı ve kırılmalar, halk nezdinde sol partilere olan görüşün olumsuz yönde etkilenmesine neden olmuş ve her seçim döneminden başarısız çıkmasına doğrudan etki etmiştir.

Günümüzdeki sol düşünce gruplarının birçok farklı fraksiyon ve fikirlere ayrılmasının kaynağını ise, Türkiye'de sol hareketin en önemli yılları olan 1950-1980 döneminde aramak gerekmektedir. Bu dönemde yaşanan ideolojik ayrışmalar ve görüşler, günümüz fraksiyonlarına doğrudan etki etmiş, çoğu düşünce ve fraksiyon geçmiş dönemin devamı niteliği olarak faaliyet göstermiştir.

Bu bağlamda 1950-1980 dönemi Türkiye'de sol düşünce hayatı hakkında yapılacak detaylı araştırmalar sonucu edinilecek bilgiler, o dönemin siyasal hayatını anlamak açısından önemli olup, günümüzdeki sol düşüncenin kendi içerisindeki problemlerini anlamamız açısından da geçmişe dönük ciddi bir yol gösterici olacaktır.

Sınırlılıklar

Çalışmada öncelikle sosyalizm ideolojisi kavramsal, kuramsal ve tarihsel olarak tanıtılacak ve önemli sosyalist düşünürlerin mücadele yöntemleri ele alınacaktır. Daha sonra Türkiye'deki önemli sosyalist örgütlenmelerin, hangi sosyalist düşünürün görüşlerini temel alarak mücadele biçimini oluşturduğu incelenecektir. Ayrıca uluslararası sosyalist konjonktür ve sosyalizmin kuramsal ilkeleri dışında, Türkiye sol örgütlerinin kendi iç dinamiklerine bağlı olarak ortaya çıkan tartışmalar da ele alınacaktır. Bu çerçevede çalışma, 1950-1980 yılları arası Türkiye'deki sosyalist örgütlenmelerin birbirleri ile ilişkileri, iktidarı elde etme yöntemleri, bu süreçte yaşanan olaylar ve bölünmeler bağlamında sınırlandırılmıştır.

Yöntem

Araştırmada, konu ile ilgili literatür taraması ve tarihsel-kronolojik inceleme metodu kullanılacaktır. Bu çerçevede kitap, makale, dergi, döneme ait ulusal gazeteler ile birlikte konuyla ilgili diğer bilimsel kaynaklar kullanılacaktır. Belirli bir plan oluşturularak konu tarihsel süreç içerisinde açıklanıp, bu doğrultuda bilimsel saptamalara ulaşılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: BİR İDEOLOJİ OLARAK SOSYALİZM

Sosyalizm, temelinde bir ideoloji olup, içerisinde siyasal, ekonomik ve toplumsal sistemleri bir arada bulundurmaktadır. Kavramın açıklanması, toplumsal ilişkilerin tarihsel boyutu ile birlikte ele alınmalı ve bu doğrultuda sosyalizm siyasal ideolojisini etkileyen düşünsel, iktisadi ve sosyo-kültürel yapılar bir bütün olarak incelenmelidir.

1.1-Sosyalizm Tanımı ve Ortaya Çıkış Süreci

Sosyalizme yönelik ilk tanımlar, tarihsel dönemlere göre farklılık göstermekle birlikte, yapılan tanımlarda özel mülkiyetin reddedilmesi, eşit, adil ve özgür bir toplum yaratma noktalarında mutabık kalınmıştır.

Emile Durkheim (1858-1917), sosyalizmi, bütün ekonomik fonksiyonları veya en azından bunlardan dağınık olanların bir kısmını, toplumun bilinçli ve güdücü merkezlerine bağlamak olarak tanımlar. Leon Blum (1872-1950) ise sosyalizmi, eşitsizliği ve çaresizliği son köklerine kadar kaldırmayı ve bugün ayrıcalıklar ile rastlantıların egemen oldukları yerlere, aklı ve adaleti yerleştirmeyi öneren doktrin olarak görmüştür. (Hamitoğulları, 1982: 542-544)

Bu tanımların yanı sıra, sosyalizm, genelde kolektifleştirme ve planlamanın birkaç çeşidi ile ilişkili, geleneksel ekonomik sorunların temeli olarak görülen kapitalizme bir alternatif olarak görülmüştür. Diğer yandan işçi hareketinin bir aracı olarak ele alınır ve buna göre sosyalizm, işçilerin siyasi veya ekonomik güç elde etmelerini sağlayacak programı sunar ve işçi sınıfının çıkarlarını temsil eder. (Heywood, 2010: 121) Diğer bir düşünür Leo Huberman'a göre sosyalizm, üretim araçlarının özel mülkiyetinin yerine ortak mülkiyeti, kar için anarşik üretimin yerine kullanım için planlı üretimin bulunduğu bir sistemdir. (Huberman, 1975: 46)

Genel bir tanımla sosyalizm, üretim araçları mülkiyetinin, toptan veya belli ölçülerde kamulaştırılmış olması veya ekonomik faaliyetlerin, iktidarın kendisine

devredildiği halk yığınlarının yönetimi ve güdümü aracılığı ile merkezi bir otoritenin önderliğinde yürütülmesidir. (Hamitoğulları: 549)

Sosyalizmin modern bir siyasal ideoloji olarak ortaya çıkışı, 18. yüzyıldan sonra meydana gelen siyasal ve toplumsal olaylarla bağlantılıdır. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte üretimin kol gücünden makineleşmeye doğru artması, sermaye aracılığı ile üretim araçları mülkiyetinin tekelleşmeye başlaması, toplumda eşitliğin kaybolmasına ve emeğin metalaşarak sömürü haline gelmesine neden olmuştur.

Geniş anlamda incelendiğinde ise özel mülkiyet eleştirisine dayanan, eşitlikçi bir toplumsal düzeni savunan düşünürleri, 18. yüzyıl öncesinde de görmekteyiz. 16. yüzyılda Thomas More (1478-1535) ‘‘Ütopya’’ adlı kitabında, mülkiyetin ortadan kalkmadıkça malların adil ve haklı bir şekilde dağıtılamayacağını, bunun sonucu olarak da dünyanın mutlu bir biçimde yönetilemeyeceğini belirtmiştir. (More, 2007: 49) 1640 İngiliz Devrimi sırasında feodal toplumsal düzenin en radikal ve en eşitlikçi muhalifleri olarak görülen ‘‘Kazıcılar’’ hareketi ise, toprak üzerinde en yoksul ile en zengin adamın eşit hakka sahip olduğunu ileri sürüp, devrim sonrası boş toprakları ortaklaşa sürmeye çalışmıştırlar. (Hill, 2005: 74)

18. yüzyıl öncesi bazı düşünürlerin ve hareketlerin, özel mülkiyet eleştirileri, Aydınlanma Çağı ve Fransız Devrimi sonrası dönemde, kapitalizm ve Sanayi Devrimi bağlamında modern bir siyasal düşünce olarak sosyalizmi açığa çıkarmıştır. Bu dönemde geleneksel toplum düzeni darbe almaya başlamış, iktisadi ve toplumsal politik alanlarda radikal değişim ve dönüşümler gerçekleşmiş, bu durumun sonucunda da modern işçi sınıfının oluşmasını ortaya çıkarmıştır. (Duman, 2013: 163)

İktisadi politikaların, toplumsal ilişkilere doğrudan etki etmeye başlaması, modern işçi sınıfının, çalışma saatleri, ücret düzenlenmesi, yaşam standartları gibi birçok konuda bilinçlendirmeye duydukları ihtiyaç, dönemin bazı düşünürleri tarafından ele alınıp çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Bu kişiler, Marx (1818-1883) öncesi ilk sosyalistler yada ‘‘ütopik sosyalistler’’ olarak adlandırılmıştır.

1.2-Marx Öncesi Sosyalizm: Ütopik Sosyalizm

Ütopik sosyalizm kavramı, genellikle Napolyon Savaşları ile 1848 devrimleri arasında kalan dönem için kullanılır. Marxism öncesi ilk sosyalistler olarak dönemin önde gelen düşünürleri ise Saint Simon (1760-1825), Charles Fourier (1772-1837) ve Robert Owen (1771-1858)'dır. (Bottomore, 2005: 614) Dönem düşünürlerinin temel hedefi, liberal politikalara karşı alternatif fikirler üretmekti.

Sanayileşme ile birlikte, burjuvazinin siyasal ve ekonomik gücünün sınırlanması ve çalışan insanların çeşitli sosyal ihtiyaçlarının karşılanması, zenginliklerin daha adil bir dağılımı, ekonomik ve sosyal baskı altında yaşamak zorunda kalanların baskıdan kurtulması, birey özgürlükleri gibi konular genel olarak ütopik sosyalistlerin ön plana alarak çözmeye çalıştıkları konular arasındadır. (Göze, 2009: 272) Dönemin düşünürleri, rekabet ve açgözlülükten ziyade, işbirliği ve sevgiye dayanan ütopik toplumların kurulmasını, devrimci bir alternatif yolla aramıştırlar. (Heywood, 2010: 119)

Fourier, topluma falanj adını verdiği küçük topluluklar halinde bir tür özerk kooperatifler federasyonu şeklinde örgütlenilmesini ileri sürmüştür. Sanayileşmenin yoksulluğa, liberalizmin ise anarşi ve açlığa yol açtığını düşünerek, ‘‘falanj’’ sistemine dayanan kolektif üretim ve ortak yaşamı savunmuştur. Projenin hayata geçirilmesinde de devlete değil sermayedarlara öncülük görevi vermiştir. (Duman: 165) Saint Simon ise asalak toprak sahipleri karşısında sanayici ve işçilerin beraber örgütleneceği büyük üretim merkezlerinin kurulması gerektiğini öne sürmüştür. (Bekmen, 2008: 171) Robert Owen da, sanayileşmeye karşı doğal bir düzenin kurulması gerektiğini belirtmiştir. Bunun için de, kötülüğün kaynağı olan düzensiz sanayileşmenin, beraberinde getirdiği frensiz rekabet ve girişimcilerin sınırsız kazanç tutkularına karşı önlem almayı düşünmüştür. Bu doğrultuda olumsuz iş koşullarının düzeltildiği, ortak mülkiyete dayalı kooperatif topluluklar olarak ‘‘New Lanark’’ ve ‘‘New Harmony’’ denemelerine girişmiştir. (Göze: 277) Fourier, Simon ve Owen giriştiği bu denemelerde başarısız olmuş, istedikleri sonuçları alamamışlardır.

Dönemin bir diğer önemli girişimin öncüsü ise anarşizm deyimini kullanarak özel mülkiyet vurgusu üzerinden varolan sistemi değiştirmeyi öngören Fransız düşünür Proudhon (1809-1865)'dur. Proudhon, adaletin temelinde özgürlük ve eşitliğin yattığını vurgulamış ve ‘‘mülkiyet hırsızlıktır’’ sözüyle özel mülkiyetin, adaletin sağlanmasının önündeki en büyük engel olarak görmüştür. Mülkiyeti reddetmeyi otoriteyi reddetmekle bir tutan Proudhon, yasaların yerini özgür sözleşmenin aldığı, başında herhangi bir yöneticinin bulunmadığı, mal ve hizmetlerin rahatça dönüşümünün sağlanıp, bireylerin karşılıklı yardımlaşmasına dayalı bir toplumsal modeli öne sürmüştür. Düşüncesinin maddi boyutunu gerçekleştirmek adına, eşit katılım ve karşılıklı kullanmaya dayanan bir halk bankasından oluşan yapı önermiş fakat denemesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. (Tok-Koçak, 2013: 414-415) Engels (1820-1895), Proudhon'un bireylerin ürünlerini tüketmek adına alarak oluşturdukları dolaysız ürün değişimi modelini, modern sanayi ürününde hesaplanmasının oldukça karmaşık bir iş olacağını düşünerek eleştirmiştir. Engels, Proudhon'un tutumunu, sanayi devrimine karşı bir nefret olarak görmüş, modern sanayinin getirilerini reddederek, eski tip el emeğine dönülme isteği olarak tanımlamıştır. (Engels, 2013: 29)

Ütopik sosyalistlerin başarısızlıklarında en temel faktör, planlarını gerçekleştirmek için başvurdukları grupların, düzeni değiştirmekten çok düzeni koruyan gruplar olmasıdır. İşçi sınıfının girişeceği ekonomik ve politik hareketleri kabul etmemişler, yeni topluma sadece işçi sınıfının değil bütün insanların iyi niyet ve anlayışıyla ulaşılacağına inanmışlardır. (Huberman: 48) Benzer bir görüşü savunan Engels de, ütopik sosyalistlerin ortak yanını, tarihsel olarak ortaya çıkmış olan proletaryanın çıkarlarını temsil etmemeleri şeklinde görmüş, Aydınlanmacıların benimsediği gibi önce bir sınıfın değil, aynı anda tüm insanlığın kurtulmasını benimsediklerini belirtmiştir. (Engels, 2013: 37)

Marx, Engels ile birlikte 1848 yılında kaleme aldığı ‘‘Komünist Manifesto’’da, ütopik sosyalistlerin birçok bakımdan devrimci olmalarına rağmen modern sınıf çatışmasının arttığı bir ortamda proletaryanın örgütlenmesine katkıda bulunacaklarına, kendi kafalarındaki ütopik düşüncelere kitlendiklerini ve bunları gerçek kılabilmek için burjuvanın merhametine ve kesesine sığınmak zorunda

olduklarını söylemiştir. Bu yüzden de onları sürekli olarak, sınıf savaşımının gücünü kırmaya ve sınıf karşıtlıklarını uzlaştırmaya çabalamakla suçlamıştır. (Marx-Engels, 2014: 88-89)

1.3-Bilimsel Sosyalizm

Bilimsel sosyalizm, Marx ve Engels tarafından oluşturulan ve daha çok İkinci Enternasyonal sırasında geliştirilen ideolojik, toplumsal ve iktisadi bir doktrindir. Marx bu anlamda kuramsal çalışmalarını, öncelikle devrimci proletaryanın bakış açısından ekonomi politiğinin eleştirisi ve tarihin materyalistçe kavranması doğrultusunda tasarlamıştır. (Bottomore: 411)

Marx'ın düşüncesi; devrimci proletarya üzerinden Fransız ütopik sosyalistleri eleştirmesi, tarihsel materyalizm üzerinden Hegel eleştirisi ve kapitalist ekonomi üzerinden İngiliz iktisatçılar Smith ve Ricardo eleştirisi olarak üç ana unsur üzerinden oluşturulmuştur.

Marx, Smith ve Ricardo'yu, klasik iktisat teorisi üzerinde oluşturdukları görüşleri çerçevesinde eleştirmiştir. Eleştirilerin temel noktasını, üretim ilişkilerinin iki tarafı olan üretici güçler ve sermayedarların, kapitalist sistem içerisindeki emek, artı- değer paylaşımı oluşturmaktadır. Smith ve Ricardo, kapitalist toplumun iktisadi yapısının incelenmesinde meta üretiminin temel kavramlarını, iş bölümü ve mübadele arasındaki karşılıklı ilişkiyi açıklayarak ulaşmaya çalışmıştırlar. Smith'e göre üreticilerin, ürünlerini karşılıklı olarak değişmesi, insan doğasının bir sonucudur ve insan, her faaliyetini iletişim ve karşılıklı değişim ile gerçekleştirme eğilimi vardır. Smith bu görüşleriyle birlikte iş bölümü ile mübadele arasında zorunlu bir bağ kurmuş, birincisi ikincisinin gerekli bir koşulu haline getirmiş ve bu zorunlu ilişkinin meta üretimi ve onun gelişmiş biçimi olan kapitalist üretim tarzının, geçmişten günümüze sonsuza dek süreceğini belirtmiştir. (Savran, 1979: 31) Ayrıca Ricardo, kapitalist üretim sistemi süresince meydana gelen emek ve değer arasındaki ilişkiyi, malın değerinin, üretim için harcanan emek miktarınca belirlenebileceği önermesini ortaya atarak, emek ve değer arasında dışsal bir ilişki kurmuştur. Marx ise, Smith ve

Ricardo'nun kapitalist üretim tarzını evrensel olarak görüp sonsuz olarak süreceği düşüncesini, üretim tarzlarının tarihsel süreçlerine vurgu yaparak eleştirir. Marx'a göre kapitalizm, diğer üretim tarzları ile aynı statüde, onlar gibi belirli bir hayat süreci olan bir üretim tarzıdır. Başka bir değişle, kapitalizm, klasik iktisatçıların söylemlerinin aksine üretim ilişkilerinin temeli değil, insanların iktisadi gelişimlerinin bir sonucudur ve tarihsel süreç içerisinde değişecektir. Diğer yandan Marx, Ricardo'nun emek-değer arasında kurduğu dışsal ilişkiyi de eleştirerek meta üreticisini, topluma özgü toplumsal ilişkiler olarak görmüş ve içsel bir ilişki kurmuştur. Bu bağlamda emek-değer ilişkisini, toplumsal soyut emeği, değerin içeriği olarak görmüş ve değeri de toplumsal emeğin kapitalist toplumda alması gerektiği biçim olarak açıklamıştır. (Savran: 34-36)

Kapitalizmin gelişimi ile sınıf mücadelelerinin artması ve burjuva-işçi sınıfı savaşımının toplumun her alanında kendini göstermesi, bir taraftan da büyük sanayi atılımlarının sürekliliği, sermaye sınıfının politika üzerindeki baskısını ve konumunu güçlendirmesi, tarihin yeniden incelenmesini zorunlu kılmıştır. Tarihin bu olgular üzerinden yeniden okunmasını metafizikten kurtarıp diyalektik hale getiren isim ise, Hegel olmuştur. Ancak Hegel, genel felsefesinde, gerçek olayların ve nesnelerin soyut imgelerinin tersine, nesneler ve onların gelişimini dünya yokken bir şekilde var olan ‘‘idea’’nın gerçekleştirdiğini savunur ve özünde idealist düşünceleri benimser. (Engels: 52-54)

Marx ise, Hegel'in diyalektiğini maddeye uygulayarak doğayı ve toplumu, yasaları öğrenebilme ve bu yasalardan hareket ederek doğayı ve toplumu değiştirebilme adına materyalizme dönüştürüp, diyalektik materyalizmi ortaya sürmüştür. (Etgü, 2008: 151) Ortaya koyduğu bu materyalist tarih anlayışı, gerçek üretim sürecinin, yaşamın maddi üretiminden başlayarak açıklanmasına ve bu üretim tarzına bağlı yaratılmış karşılıklı ilişki biçimlerinin değişik aşamalarındaki sivil toplumun, tarihin bir bütün olarak kavranmasına ve devlet halinde olan eylemi içindeki değişik teorik ve felsefe biçimlerinin açıklanmasına, kökenlerinin ve gelişmelerinin bunlara dayalı olarak ele alınmasıdır. (Marx-Engels, 1999: 44)

Burjuvazinin, özel mülkiyet, emek-değer ilişkisi gibi maddi paylaşımlı konularda her şeyi sahiplenmesi, toplumda altyapı- üstyapı faktörlerini bozarak, proletaryanın hem emeğine hem de kendisine yabancılaşmasına neden olmaktadır. Bu anlamda modern sanayinin gelişmesi ve üretimin paylaşılması noktasında burjuvazinin hakim sınıf olması, Marx'ın değimi ile burjuvazinin kendi ''mezar kazıcıları''nı yetiştirmesini ortaya çıkarmaktadır. (Marx-Engels, 2014: 64)

1.3.1-Diyalektik Materyalizm ve Proleter Devrim

Proletaryanın zaferini ve burjuvazinin çöküşünü kaçınılmaz olarak gören Marx (Marx-Engels: 64), toplumsal dinamiklerin ''praksis''ini üretici güçler, temel-üstyapı, üretici ilişkileri ve üretim tarzı olarak açıklar. (Bekmen: 184) Bu unsurlar içerisinde özel mülkiyeti ve üretimi sahiplenme hususundaki paylaşımdan doğan sömürünün şiddetlenmesinin, tarihsel süreçte burjuvanın ''mezar kazıcıları'' olan işçi sınıfının proleter devrimi ile sonuçlanacağını öngörmüştür.

Diyalektik materyalizmin temel unsurlarını oluşturan tez, antitez, sentez üçgeni, proleter devrim sürecinde olaylar arasında bağ kurmada kullanılmıştır. Marx, sınıflar arasındaki mücadeleyi tez, proletarya diktatörlüğünü antitez, komünist toplum düzenini ise sentez olarak yorumlamıştır. Bununla birlikte, sentez oluştuktan itibaren kendisi tekrar teze dönüşecek ve kendi antitezini yaratarak tarihsel oluş içerisinde gelişip gideceğini belirtir. (Göze: 294)

Komünist Devrim'i gerçekleştirecek bu üç evre, bilimsel sosyalizme göre kendi içinde de bazı özellikler taşımaktadır. Tez aşamasını oluşturan sınıflar arasındaki mücadelenin (burjuva-proletarya arasındaki mücadele) gerçekleşebilmesi için Marx, sanayi devrimini gerçekleştirebilmiş bir ülkenin olması gerektiğini vurgular. Çünkü feodal ilişkilerden kopmuş, kapitalist düzenin hakim olduğu ülkelerde güçlü, devrimci bir proleter yapı oluşabileceğinden dolayı, bu yapının

devrime öncülük edebileceğini belirtir.[1] Bu anlamda Marx, her türlü toplumsal ilişkilerin kaynağında ‘‘en gerici unsur’’ olarak gösterdiği kapitalizmi, devrimin gerçekleştirilebilmesi adına ‘‘ilerici bir hamle’’ olarak görmüştür. Devrim sonrası kurulacak sosyalizm ise, proletarya diktatörlüğünden komünist toplum yapısına geçilmesi için uygun koşulların yaratılması adına önemli bir evre olarak görülmüştür. Bu dönemde burjuvazinin özel mülkiyet hakimiyeti sona erdirilerek, emek-değer eşitliği kurulacak ve diktatörlük yönetimi ile bürokrasiye egemen olunarak olası bir karşı devrime yönelik tehditler savuşturulacaktır. Burada önemli olan proletarya diktatörlüğü safhasında bile burjuva kalıntılarının olabileceği ve bu yüzden devlet yönetiminin diktatörlük şeklinde olması gerekliliğidir. Sosyalizm evresi bu şekilde tamamlandıktan sonra komünist toplum safhasına geçilecektir. Bu evrede de artık ortada mücadele edecek bir burjuva sınıfı olmadığından sınıf mücadelesine gerek kalmayacak ve dolayısıyla devlet de ortadan kalkacaktır. (Göze: 302-303)

1.3.2-Lenin: Demokratik Devrim Tezi

Marx’ın temelini oluşturduğu bilimsel sosyalizm metodu, kendisinden sonra Rusya’da Lenin’in katkılarıyla devam etmiştir. Lenin’in, bilimsel sosyalizme dayanarak proleter devrim üzerine oluşturduğu tezler, sadece Marxism literatürünün gelişmesine etki etmemiş aynı zamanda 1917 Devrimi ile birlikte uygulama alanı da kazandırmıştır.

Ayrıca Lenin’in tezleri, Türkiye sosyalist solu teorilerinin de başlıca kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle onun ‘‘demokratik devrim’’ tezi ve devrim için öngördüğü ‘‘öncü parti modeli’’ tanımlamaları, Türkiye’de illegal solun faaliyet gösterdiği 1970’li yıllarda birçok örgüt tarafından benimsenmiştir. Bunların başında,

[1] Marx, devrimi gerçekleştirebilecek toplumun maddi koşullarının en hazır olduğu ülke olarak İngiltere’yi görürken ilk devrim hamlesi Ekim 1917’de, yeteri kadar sanayileşememiş tarım toplumu Rusya’da Lenin önderliğinde gerçekleşir. Lenin (1870-1924) önderliğindeki bolşevikler, iktidarı ele geçirip, sistemin sosyalizm yönündeki dönüşümünü devlet mekanizmasını kullanarak yapabileceklerini düşündüler. (Duman: 170)

çalışmanın ileriki bölümlerinde daha ayrıntılı işlenecek olan, Mahir Çayan önderliğindeki THKP-C örgütü gelmektedir.

Lenin'in öne sürdüğü ‘‘Demokratik Devrim’’ tezi, sosyalist devrim için gerekli burjuva devriminin, müttefikleri ile işçi sınıfının yapmasıdır. Lenin, Menşeviklerin savunduğu burjuva demokratik devrim için liberal burjuvaziye destek olunması düşüncesinin aksine, tarihi gücünü yitirdiği bir evrede, devrimi burjuva sınıfının omuzlayamayacağı, bu nedenle devrimi işçi sınıfı ve müttefiklerinin yapması gerektiğini belirtmiştir. Böylece işçi sınıfı, burjuva demokratik devrimi gerçekleştirerek, ‘‘sürekli devrim anlayışı’’ içerisinde sosyalist devrime geçişi sağlayabileceğini söylemiştir. (Çayan, 2014: 82-83)

Lenin, Rusya'da henüz tam gelişmemiş proletaryanın devrimi nasıl gerçekleştirebileceğini ‘‘Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği’’ adlı eserinde şöyle açıklamaktadır:

‘‘*Proletarya, kuvvet yoluyla otokrasiyi ezmek ve burjuvazinin tutarsızlığını etkisiz hale getirmek için köylü yığınlarıyla ittifak kurarak, demokratik devrimi sonuna kadar götürmelidir. Proletarya, kuvvet yoluyla burjuvazinin direncini kırabilmek için, köylülüğün ve küçük burjuvazinin kararsızlığını etkisiz hale getirebilmek için, halkın yarı proleter unsurlarıyla ittifak kurarak sosyalist devrimi başarmalıdır.*’’ (Lenin, 1978: 97)

Ayrıca Lenin, sosyalizmin gelişiminde, demokratik bir cumhuriyet kurma ve siyasal özgürlüklerin oluşumunda, proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğünden başka bir yol olmadığını belirtmiştir. Proletarya-köylü ittifakını, ilerici ve tek devrimci sınıf olarak görür ve ittifakın bu özelliğinden dolayı, devrim süresince yapılması gerekenleri, gözü arkada olmadan en kapsamlı ve açık bir şekilde yapılması gerektiğini belirtir. (Lenin: 108)

Devrim sonrası oluşacak ortamda, devrimin gerekliliklerini yerine getirecek bir parti oluşumu da Lenin'in üzerinde durduğu bir diğer önemli noktadır. Lenin, proletarya devrimi süresince işçi sınıfının kendiliğinden sosyalist bilince ulaşabileceğini olanaksız görmüştür. Sosyalist bilinci yığınlara götürecek olan ise,

profesyonel devrimcilerin kuracağı parti olarak belirtmiştir. Bu parti, demokratik ilkelere uygun, pratiğe önem veren, merkezci, dikine hiyerarşik ve askeri disiplinli bir örgüt olarak tasarlanmıştır. (Aybar, 2011: 123) Partinin bir diğer özelliği ise, bir taraftan işçi sınıfının öncü örgütü olması fakat işçi sınıfını içeren bir yığın örgütü olmamasıdır. Lenin, örgütün içerisinde işçiyi, köylüyü dahil etmemiştir ve partiyi işçi sınıfının üzerinde görmüş, her işçi örgütünde hiyerarşinin olması gerektiğini belirtmiştir. (Aybar: 128)

1.4-Klasik Marxism

Marx ve Engels'in düşünceleri ile oluşturulan Klasik Marxism, liberal ekonomi politikalarının toplum üzerindeki hakimiyetinin neden sona ermesi gerektiğini ve bu konuda sosyalizmin neden en iyi alternatif olduğunu ortaya koyan düşünceleri içinde barındıran bir felsefedir. Marx, liberalizme yönelik felsefi eleştirilerini yalnızca düşünsel düzeyde dünyayı geliştirmek değil onu değiştirmek üzerine kurgulamıştır. Bu fikrini de ''Alman İdeolojisi (Feurbach)'' adlı eserinde ''*Filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektedir*'' (Marx- Engels, 1999: 10) şeklinde dile getirmiştir.

Klasik Marxism, içerisinde birçok bölümlere ayrılarak zengin bir literatür oluşturmuştur. Alt bölümde değinilecek olan ortak mülkiyet ilişkisi, yabancılaşma, altyapı-üstyapı ilişkisi gibi Klasik Marxismin temel merkezi temalarını oluşturan başlıklar, zengin literatürü arasından öne çıkan konularıdır. Özellikle Marx'ın, klasik iktisatçıların söylemlerinden yola çıkarak oluşturduğu ve Marxismin temel yapı taşı olarak görülen artı-değer teorisi, kapitalizm tarafından oluşturulan sömürü sistemini anlamak açısından önemli bir yere sahiptir. Fakat artı-değeri tanımlarken yapılması gereken ekonomik analizler, çalışmanın kapsamını zorlayacağı düşüncesi ile yukarıda belirtilen konularla sınırlı tutulması daha uygun olacağı düşünülmüştür.

1.4.1-Ortak Mülkiyet İlişkisi

Özel mülkiyet, Klasik Marxism için sömürüye, adaletsizliğe ve bunun sonucu olarak da toplumsal çatışmaya neden olan en önemli kavramdır. Bundan dolayı sosyalistler, proletarya devrimi ile üretim araçlarının özel mülkiyeti burjuvanın elinden alınıp, işçi sınıfının denetimine sokulması gerektiği düşüncesini savunur.

Marx, toprak mülkiyetini, özel mülkiyetin ilk şekli olarak görür ve özel mülkiyetin öznel özü olan emek kavramının başlangıçta yalnızca tarımsal emek olarak göründüğünü, sanayileşme ile birlikte emeğin genel tanımının mülkiyet üzerinde adlandırıldığını ortaya koymuştur. (Marx, 2009: 105) Huberman, özel mülkiyeti, niteliği gereği kişisel olan ve kişisel nitelikte olmayan üretim araçları mülkiyeti olarak ikiye ayırır. Sosyalizmin hedefinin, birinci özel mülkiyet olan kişisel olanı değil azınlığın elinde bulunan üretim araçlarını elinden almak olduğunu belirtir. Böylece işçilerin üreterek elde ettiği ürünleri, buna sahip çıkan sermayedarların elinden alıp, eşit biçimde işçi sınıfına dağıtılacağını belirtir. (Huberman: 73) Marx ve Engels bu durumu, toplumun ürünlerini mülk edinme gücünden yoksun kılmaktan ziyade böylesi bir mülk edinme yoluyla başkalarının emeğini boyunduruk altına alma gücünden yoksun kılmak olarak tanımlar. (Marx-Engels, 2014: 69)

Üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki farkın kapitalist toplumlarda gittikçe uçuruma doğru sürüklendiğini belirten Marx, üretim sürecinin sosyal karakterini ‘‘sosyal mülkiyet’’ olması gerektiğini vurgulamıştır. Yapılması gerekenin ise üretim araçları, üretim güçleri ve üretim ilişkileri arasındaki ilişkiyi yeniden kurmak olarak göstermiştir. Mevcut durumda sermaye sahiplerinin mülkiyet artışına devam ederken, işçi sınıfının da yaşamak için emek gücünü daha fazla satmak zorunda kaldığını belirtmiştir. (Topakkaya, 2008: 385)

Marx ayrıca, özel mülkiyetin yaygınlaşması ve kapitalist üretim tarzıyla geliştirilmesini, kapitalizmin kendi içsel çelişkisini yaratacağını ve bir süre sonra kendi düzenini değiştirmek zorunda kalacağını belirtir. Buna sebep olarak da artı-değere el koyan sermayedarın, daha çok kazanması için ya işçilerin çalışma

sürelerini ya da emek verimliliğini artırması gerekecektir. İlk durumda işçilerin daha uzun süre çalışması uzun vadede fizyolojik sorunların ortaya çıkarması ve bunun sonucunda oluşacak işçi örgütlenmelerinin yasalar aracılığı ile engellenmesi, bu yolu uygulanamaz kılmıştır. Diğer yöntem olan verimi artırmak uygulaması ise, daha az iş gücü ile yedek işsizler ordusu oluşturularak sermayenin tek elde toplanması, sermayedarlar arası rekabetin tekelleşme ile bitirilmesidir. Fakat bu durum üretimi toplumsallaştırırken, kitlelerin üretim mallarını tüketecek durumda olmaması sonucu verimi artırma uygulaması başarısız olacaktır. Bu başarısızlık kapitalizmin kendi içindeki çelişkisini keskinleştirecek ve yaşanacak kriz ile toplumsal dönüşüm çağı başlayacaktır. (Duman: 189)

1.4.2-Yabancılaşma

Yabancılaşma kavramı, Klasik Marxismin üzerinde çok tartışılan konularından birisidir. Marx, yabancılaşma kavramının açıklanmasında özel mülkiyet ile olan sıkı ilişkisine vurgu yapmış ve çözümü tikel görünüşlerden ziyade toplumsal bir çözümlemede aramıştır.

Marx öncesi dönemde Hegel, yabancılaşma kavramı ile ilgili düşüncelerini açıklamış ve öğretisi geniş yankı uyandırmıştır. Hegel, yabancılaşmaya yol açan etkenin merkezine ‘‘tin’’ kavramını yerleştirirken, dünyanın sözde nesnelliğini bir yabancılaşma olarak görüp, insanın temel görevinin kendi öz-yaşamını keşfetmek ve her şeyi kendi öz-bilinci olarak görmesi gerektiği olarak belirtmiştir. İnsanların bu görevi tam olarak gerçekleştirememesinin yabancılaşmaya yol açtığını vurgulayarak, insanların tümüyle öz-bilinçlerine kavuştukları, kendi çevrelerinin ve kültürlerinin ruhtan kaynaklandığını anladıkları zaman yabancılaşmanın son bulacağını öne sürmüştür. Hegel gibi Fauerbach da yabancılaşmayı dinsel bir olgu olarak görmüştür. Fauerbach’a göre din, insanın temel istek ve güçlerinin yansıması olarak Tanrı’ya söylenenlerin, insanın kendi nitelikleri olduğundan insan kendisinden uzaklaşmış ve yabancılaşmıştır. (Ergil, 1978: 94-95) Marx ise Hegelci bu tanımlamaları tinsel

boyutundan çıkarıp insani üretim, maddi ve pratik boyutları arasında bağlantı kılarak, yabancılaşmanın aşılmasında Hegel'in aksine toplumu işaret etmiştir. (Bekmen: 182)

Klasik Marxism dönemi ise, yabancılaşmayı tikel görüngelerin aksine tümel bir toplum çözümlemesi ile açıklamaya çalışırken, sıkı sıkıya bağlı olduğu tarih felsefesine başvurmuştur. Marx, insan doğası ve yabancılaşma ile ilgili bireye yönelik tarih dışı yapılan çıkarımların hepsini gerçeklikten uzak olarak görmüştür. Ona göre insan doğası, bencil, çıkarcı bir kimliğe sahip değildir. Bunların aksine insan doğasının tarihsel gelişimi olarak ortak olduğu tek konu ‘‘üretim’’dir. İnsanlar, tarih boyunca üretimin birinci ögesi olarak yer almıştır ve almaya devam etmektedir. Fakat tarihsel süreç içerisinde tarım toplumundan sanayi, teknoloji toplumuna dönüşümünde, toplumsal ve iktisadi yaşamda büyük değişimler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler neticesinde özel mülkiyet ortaya çıkmış ve üretim araçları ile üretici güçler arasındaki ilişkiler, emek-üretimi sahiplenme arasındaki uçurumu artırmıştır. Bu artış neticesinde üretim araçlarına sahip olan sermaye sınıfının, üretici sınıf olan işçilerin hem emeğine hem de ürününe sahip çıkması ise yabancılaşmaya neden olmuştur. (Duman: 183)

İşçi sınıfının ürününe sahip olamaması, emeğine yabancılaşmasının pratik sonucunu Marx; işçinin kendi üzerinde egemenliği olan, yabancı bir nesne olarak gördüğü emek ürününe yabancılaşması, emeğin çalışma süresince üretim edimiyle işçinin kendine ait olmayan, dışlanmış bir etken olarak gördüğü yabancılaşma ve bunların sonucunda bir bütün olarak kendine yabancılaşma olarak görür. (Marx, 2009: 79)

Toplumu, yabancılaşmaktan kurtarıp özgür birey haline getirecek nihai çözümlerin başında, diğer tüm sorunların da nedeni olan özel mülkiyetin kaldırılması ve böylece işçinin kendi ürettiği ürüne kolektif bir biçimde sahip çıkılmasının sağlanması gelmektedir.

1.4.3-Altyapı-Üstyapı İlişkisi

Marxism, tarihsel süreç içinde toplumsal olayların açıklanmasında en temel faktörü ekonomi olarak kabul etmiştir. Sadece sanayi devrimi öncesi değil, feodal dönem ve antik dönemde de toplumsal olayların şekillenmesinde, ekonomik ilişkilerin önemine değinmiştir. Antik dönemde köle ile köle sahipleri, feodal dönemde toprak sahipleri ile serfler arasındaki ilişkiler, toplumun maddi üretim ilişkilerinin sonucunda şekillendiğini ileri sürmüştür.

Bu bağlamda Marxistler, üretim güçleri ve ilişkilerini altyapı, din, gelenek-görenek, ahlak, siyaset gibi toplumsal ve ruhsal kurumları üstyapı olarak yorumlar ve üstyapının altyapı tarafından belirlendiğini ileri sürerler. Diğer bir değişle, insanlık tarihinin herhangi bir dönemine ait siyaset, din, felsefe vb. kurumlar, Marx'a göre o devrin üretim faaliyetleri ve bölüşümlerinin bir neticesidir. Bir toplumsal yapıyı ve ilişkileri belirleyen temel etken, altyapıda gerçekleşen üretim tarzının iktisadi koşullarıdır. (Sezgül, 2010: 238)

Üstyapıyı oluşturan etkenlerin, altyapının iktisadi faaliyetleri olmasına rağmen, üstyapının sahip olduğu egemenlik haklarının kısıtlanmaması, sınıf mücadelesindeki hak talep etme kavramının da şiddetlenmesine neden olmaktadır. Üstyapı, sadece altyapıdan gelen üretim ilişkilerini kontrol etmemekte, aynı zamanda hukuk, polis, medya vb. gibi devletin güç kaynaklarını kullanarak altyapıya hükmetmektedir. Bundan dolayı Marx, bu dengesizliğin eşitlenmesi için toplumun en alt katmanı olan proletaryanın, resmi toplumun en üst katmanlarını yok etmesi gerektiğini ve bunun burjuvazi ile verilecek devrimci bir savaşla mümkün olduğunu belirtir. (Marx-Engels: 62)

1.5-Farklı Sosyalizm Arayışları

Marx ve Engels'in düşünceleri çerçevesinde oluşturulan Klasik Marxism, kimi düşünürlerce yeniden yorumlanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Batı Marxismi olarak

adlandırılan süreç, Marxismi reddetmeden ve temel çizgisinden ayrılmadan Marxisme katkı vermek ve toplumsal gelişmeleri açıklamaya çalışmıştır. Antonio Gramsci (1891-1937), Louis Althusser (1918-1990), Rosa Luxemburg (1871-1919) ve Frankfurt Okulu temsilcileri bu dönemin önde gelen Marxist düşünürleridir.

Gramsci, sınıf kavramı konusuna ‘‘rıza’’ kavramını ekleyerek, Althusser ile birlikte ‘‘hegemonya’’ kavramını kullanmış ve Marxismin devlet-sınıf çatışması ilişkilerine katkıda bulunmuştur. Gramsci, hegemonya kavramını, işçi sınıfının, burjuva devletini yıkmak ve işçilerin, devletin toplumsal tabanı olarak hizmet etmesini sağlamak için oluşturulan ittifaklar olarak görür. Ayrıca Sovyet proletaryasının, köylü ve işçilerle arasındaki ittifakın sürmesi ve genel çıkarın korunması adına yapılacak ekonomik fedakarlıkları oluşturabilmek için kullanıldığını da belirtmiştir. Bu hegemonyanın oluşturulacağı yerleri de eğitim, kilise, sendika gibi özerk sivil toplum kuruluşlarına dayandırmaktadır. Böylece hegemonya bu sivil toplum örgütleri aracılığı ile rıza kavramının üretildiği yer olarak ortaya çıkmıştır. (Aka, 2009: 330)

Althusser ise hegemonyayı, devletin baskı aygıtları ve devletin ideolojik aygıtları olarak ikiye ayırarak birbirleri arasındaki farkı açıklamaya çalışmıştır. Buna göre Althusser, devletin baskı aygıtlarını; hükümet, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler vb. kurumlar olarak tanımlarken, devletin ideolojik aygıtlarını ise; dinsel kurumlar, okul, aile, hukuk, siyasal sistem, sendika, haberleşme vb. yapılar olarak tanımlar. Aralarındaki en önemli farkın ise, devletin baskı aygıtını zor kullanarak, ideolojik aygıtlarını ise ideoloji kullanarak işlediği olarak görür. (Althusser, 2006: 63-65)

Hegemonya kavramının, sınıf çatışmaları üzerinde bu denli önemli bir rol oynamasının sebebi kapitalizmin, toplumsal olaylardaki etkisinin gün geçtikçe daha fazla artıyor olmasında görülmüştür. Burjuvanın, artan sermayesine karşı işçi sınıfı üzerindeki etkisini sürdürebilmesi için oluşturduğu bürokratik yapılar, kapitalizmi, Georg Lukacs (1885-1971)’ın ifade ettiği gibi, sadece işçileri pasif maddelere veya pazarlanabilir mallara indirgeyerek insanlıktan çıkardığı ‘‘maddileştirme/ şeyleştirme’’ sistem olarak görüp, Marxismi en insancıl alternatif olarak ileri sürme

fikri doğrultusunda yetersiz kalmıştır. Gelinen nokta Gramsci'nin de belirttiği gibi, bu eşitsiz iktisadi sistem, sadece siyasi güç tarafından desteklenmediği, aynı zamanda burjuva hegemonyasının yeni değerler ile inançların sivil toplum, medya, kilise gibi organlar yoluyla yayması, yönetici sınıfın manevi ve kültürel üstünlüğünün de altyapı tarafından desteklenmesini ortaya çıkarmıştır. (Heywood: 145-146)

Marxismin yorumlanmasında ''kültür'' kavramını ön plana çıkararak farklı bir açıdan yaklaşan Raymond Williams (1921-1988), düşüncelerinde Marx'ın etkisi ve eleştirisi bir arada bulunmaktadır. Marxismin temel merkezinde bulunan altyapı-üstyapı analizinde, altyapının salt teknik ve ekonomik bir yönden ele alması, üstyapıyı altyapıdan tamamen ayrı bir yapı olarak görmesi ve belirleme kavramına fazla anlam yüklenmesi yönünden yetersiz bulmaktadır. Williams'a göre altyapı, insanların toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde çelişkiler-farklılıklar gösteren ve bundan dolayı sürekli dinamik bir süreci içinde barındıran bir yapıdır. Bu nedenle Williams, ''kültür'' kavramını, Marxismdeki ikincil konumundan kurtarılıp, kavramların açıklanmasında önemli bir noktaya taşınması gerektiğini belirtir. (Özçetin, 2010: 153)

Kültürel çalışmalar alanında yaptığı çalışmalar ile bilinen ve Williams'la yakın görüşleri savunan Stuart Hall (1932-2014) da Marxismdeki ''kültür'' kavramının eksikliğinden bahseder. Hall, kültürel olanın doğrudan politik gelişmelere etkisi olduğunu savunarak bu konuda Marx'ın indirgemeci yaklaşımını eleştirir. Hall, ''popüler kültür'' çalışmalarında, popüler kültürün hedef kitlesi olan sıradan insanın, bu kültürel ürünleri ne yönde kullandığının politik bir sebebi olduğunu düşünür ve popüler kültürü, basit bir ekonomik altyapının yansımasından ziyade toplumun kurucu ögelerinden biri olarak görerek bunları hegemonik mücadele kapsamına alır. Böylece Hall, hegemonya kavramında Gramsci'den beslenerek, Marx'ın bahsetmekte eksik kaldığını düşündüğü kültür ve türevleri olan ideoloji, dil, simgesel meseleleri ön plana almıştır. (Oğuz, 2014: 129-130)

1.5.1-Frankfurt Okulu

İçerisinde Theodor W. Adorno (1903-1969), Max Horkheimer (1895-1973) gibi önemli isimlerin bulunduğu Frankfurt Okulu, Marxismin yorumlanmasında sosyalist literatüre önemli katkı sağlamıştır. Okul, özellikle Ortodoks Marxism anlayışını sıklıkla eleştirilmiş ve Batı Avrupa'nın kendi sosyalizm anlayışlarını Sovyet tezlerinden bağımsız bir şekilde yürütülmesinin öncülerinden olmuştur.

Okulun temsilcileri, Marx'ın ekonomi politiğine yaptığı katkının önemini teslim ederken, bunun günümüz toplumlarını anlamada yetersiz olarak görmüştür. Devletin giderek daha çok alanlara yayılmasını, altyapı ve üstyapının artan kenetlenmesi ve bu bağlamda otoritenin gelişmesi, iktisadi gelişmelerin diğer ilgi alanlarla bütünleştirilmesi gerektiğine işaret ederek, mülkiyet ve temel sorunların yanı sıra, iş bölümü, bürokrasi, aile yapısı, kültürel ilişkileri de ekonomik politiği içerisine katmışlardır. (Bottomore: 248) Ayrıca Frankfurt Okulu kuramcıları, Marxismi, bir bilim olarak değil insani özgürleşmenin bilgisi olarak görmüş ve pozitivizmin, olumsuzlanması ve aşılması mümkün olan şeyleri yasa kıstasına yükselterek insani eylemin yaratıcı potansiyellerini görmezden gelmesini ve onu tarihsel, toplumsal yasalarla dokunulmaz bilimsellik katmasına şiddetle karşı çıkmışlardır. (Bekmen: 223)

Horkheimer, oluşturduğu ‘‘eleştirel teori’’de, salt dışsal bir perspektifle kavramsal sistemlerin nesnel olguları belirlemesini reddeder ve toplumun üretiminden kaynaklanan olguların, toplumun üstünde temellenen emek süreci ilişkileri, bireyin amaçlılığı ve kendiliğindenliği, ussallığı arasındaki çatışmayı sona erdirmek amacıyla ortaya konulan eleştirel düşüncenin aynı derecede dışsal olmadığı görüşünü savunur. Bu bağlamda proletaryanın konumunun gerçek dünyanın kendisinden farklı gözükmesinden dolayı doğru bilgiye kendi içinde ulaşamayacağını belirterek, doğru bilginin, dışsal bir eleştirel düşünce yada okulunun aracılığı ile işçi sınıfına taşınabileceğini belirtmiştir. (Bottomore, 1997: 15-16)

Okulun diğer önemli temsilci Adorno ise, Horkheimer ile birlikte ele aldığı ‘‘Aydınlanmanın Diyalektiği’’ isimli kitapta ‘‘eleştirel teori’’ye ‘‘kültürel eleştiri’’

yönüyle katkı vermiştir. Adorno, Aydınlanmanın günümüzde kendini tahrip ettiğini ve bugün her yerde toplumsal ve düşünsel gerilemelerin kendisinden kaynaklandığını belirtir. Bu duruma örnek olarak, teknolojik yönden eğitilmiş kitlelerin akılalmaz şekilde her çeşit despotluğa ilgi duyma eğilimi artmasını ve ırkçı söylemlere kendini tahrip edecek düzeyde kaptırmasını gösterir. Adorno ayrıca, insanın doğal çöküşünü bugünün toplumsal ilerlemesinden ayrı düşünülemeyeceğini çünkü, ekonomik üretkenliğin artışının, bir taraftan dünya gelişimi için gerekli koşulları yerine getirirken, diğer taraftan teknik aygıta ve buna sahip olan sosyal kesimlere halkın geri kalan kısımları üzerinde bariz bir üstünlük kurmalarına neden olduğunu ileri sürmüştür. Bu üstünlük sayesinde de, ekonomik güçler karşısında bireylerin hükümsüz bırakılmasının ve teknik aygıta sahip olan kesimin, doğa üzerindeki egemenliğinin büyük oranda sağlandığını belirtmiştir. (Horkheimer-Adorno, 1995: 14-15)

Bu anlamda Adorno ve Horkheimer, makinelerin ve diğer teknik aygıtların gelişmesinin egemenlik mekanizmasına dönüşmesiyle, birbiri içine geçmiş teknik ve toplumsal yönseme insanları, tamamen egemenliğin kapsama alanına gelerek, geride kalanlarla birlikte iktidarların ilerlemesine uyum sağlayacağını belirtmiştir. Nitekim bugün kitlelerin gerilemesini, duyulmamış olanı duyamama, tutulmaz olanı dokunamama gibi duyular üzerindeki egemenliğin hakimiyetine de neden olduğunu öne süren düşünürler, bu acizlik ve körleşmenin, işçilerin dönüşmüş olduğu sanayi toplumunun mantıksal bir sonucu olarak görür. (Horkheimer-Adorno: 54-56)

Mantıksal sonucun, insanların yerleşik düzene geçtikten sonra kesin bir zorunluluk olarak görülemeyeceğini belirten düşünürler, bu zorunluluğun hem yansısı hem de aracı olarak egemenliğin hakimiyetinde olduğunu, fakat insanların yerleşik düzene geçmesiyle birlikte, yasa ve örgütler halinde birleşmeleri neticesinde egemenliğin, kendini sınırlamak zorunda kaldığını, kendi iradesinden bağımsız olarak ekonomik eşitsizliklerden dolayı bu egemenliğini yumuşatmak zorunda kaldığını öne sürmüştür. Böylece dili, makineleri, toplumsal yaşama dair her şeyi kapsaması gereken egemenlik aygıtlarının, her şey tarafından kapsanmak zorunda kaldığını belirtirler. (Horkheimer-Adorno: 56)

1.5.2-Avrupa Sosyalizmi

Avrupa sosyalizmi, 1970'li yıllardan sonra özellikle İtalya, Fransa, İspanya komünist partilerin görüşleri etrafında oluşmuş, Sovyet devriminin temellerinin Avrupa coğrafyasında gerçekleşmeyeceğini savunmuş ve devrim için farklı Marxist tezler geliştirmeye çalışmış akımdır.

Temel kaynağını Gramsci'nin, sivil toplumun Batı toplumlarında doğu toplumlarına göre daha gelişmiş bir düzeyde olduğu görüşünden almıştır. Gramsci'ye göre, sivil toplumun gelişme göstermesi nedeniyle, Batı komünist partilerinin görevi, uzun soluklu bir mevzi savaşı yürütmek olmalıydı. Devrimci partinin[2] görevi ise, sınıf hegemonyasının kurulduğu yerlerde, karşı-hegemonyanın kurulması için mücadele vermektir. Bu durumda Marxist solun parlamentarizm ile yeniden buluşmasını gündeme getirmiştir. (Bekmen: 228-229)

Gramsci, uygulanması gereken yöntemin mevzi savaşı olmasının gerekçesini ise devletin, burjuva hegemonyasını korumak için uygulamaya geçirdiği pasif devrim stratejisi ile açıklamıştır. Gramsci, burjuva hegemonyasının, alt sınıflar tarafından tehdit edildiği zamanlarda aktif kitlelerle karşı karşıya kalan devletin, devrimci bir ortamın ortaya çıkmasının önüne geçilerek, oluşacak potansiyelin tamamen ortadan kaldırmaya yönelik adımlar atması olarak tanımlar pasif devrimi. Bu strateji sayesinde burjuvanın, ekonomik ve siyasi krizler sonrasında bile hegemonyasını koruduğunu belirtir. Pasif devrim süresince burjuvazinin, hem aşağıdan gelen talepleri kabul etmesi hem de işçi sınıfının mücadelesini ekonomik yönden sınırlandırarak ve genel bir karşı-hegemonyanın oluşmasını önleyerek yaptığı

[2] Gramsci, devrimci partinin görevini, karşıt-hegemonya oluşturarak işçi sınıfının bilinçlendirilmesi olarak tanımlarken, bir siyasi partinin oluşumunda olması gereken üç koşulu şu şekilde açıklar: (1) Üyelerin yaratıcılık ve örgüt kurma yeteneğinden yoksun fakat parti disiplinine uyan, bağlılığını gösteren sıradan orta düzeyde insanlardan oluşması; (2) Parti üyelerinin ulusal düzeyde bir araya gelmesini sağlayan, etkin bir güç birliği ortaya çıkaran birleştirici güç; (3) Birinci ve ikinci arasında sadece maddi olmayan aynı zamanda duygu ve düşünce bakımından bir bağ kuran aracı unsur. (Gramsci, 2014: 263-264)

değişiklikler ile üretim yapısı- toplumsal ilişkiler düzenine uyum sağladığını ileri sürer. (Carnoy, 2001: 264)

İşçi sınıfının bu pasif direnişe nasıl bir tepki vereceği konusunda çalışmalarına devam eden Gramsci, devrimci ve reformist politikalar arasında inceleme yaparak pasif devrimin bir türü olarak gördüğü reformizm üzerinde durur. Bu yolla işçi sınıfının burjuvanın pasif devrimine karşı mücadelesinde, hegemonya krizi, mevzi savaşı ve aydınların rolü olarak üç başlıklı bir strateji geliştiren Gramsci, bu reformist yolu seçmesindeki nedenini ise, hakim burjuvazinin ve üstyapının toplumsal değişikliklerde birincil aktör olması olarak görür. (Carnoy: 265)

Gramsci, mevzi savaşına giden adımlardan biri olan hegemonik krizi, toplumsal sınıfların savundukları siyasi partilerden koptukları ve parti yöneticilerinin söylemlerini reddettikleri dönemde ortaya çıkacağını belirtir. Bu ortamda burjuvanın, kendi hegemonyasını korumak adına uyguladığı devletin yaptırım gücü mekanizmalarının işlevsiz olacağını, aynı zamanda toplumdan bağımsız unsurların da (kilise, finans kuruluşları vb.) daha fazla özerkleşeceğini ileri sürer. Böylece toplumsal sınıflar, burjuva ve bağımsız kuruluşlar arasındaki bu çatışmanın da hegemonik krize yol açacağı sonucuna varır. Bu anlamda Marx'ın emeğin artan sömürüsünden dolayı ortaya çıkan ekonomik yoksullaşmanın, bir devrimci parti aracılığı ile işçi sınıfının, devlet üzerindeki baskısının en yüksek noktasına çıkarılması düşüncesi, Gramsci'ye göre bir bütünün unsurlarından biri olarak görülmüştür. Ona göre devletin, burjuva hegemonyasının korunup ilerleme yeteneklerinin önüne geçilmesiyle oluşacak kriz daha önemlidir. (Carloy: 265-267)

Bu noktada burjuva hegemonyasının önüne geçilmesinde manevra savaşı yerine mevzi savaşının tercih edilmesini, dönemin politik konjonktürüne bağlamaktadır. Ona göre ''*Çağdaş politika tekniği, 1848'den sonra parlamentarizmin yaygınlaşmasından, sendika ve parti kuruluşları rejiminden, devlet hizmetinden ya da özel kuruluşlardaki büyük bürokrasilerde (sendikalardaki ve partilerdeki özel bürokrasi) ve geniş anlamıyla poliste meydana gelen değişikliklerden sonra, tamamıyla değişti. Burada söz konusu olan polis artık yalnızca suçlulara karşı kullanılan polis değildir. Bundan yönetici sınıfların siyasal*

ve ekonomik egemenliklerini korumak üzere devlet ve özel kuruluşlar tarafından örgütlenen bütün kuvvetler anlaşılmaktadır.'' (Gramsci: 314) Bundan dolayı devletin denetim altına alınmasının tek başına yeterli olmayacağını belirterek mevzi savaşını gerçek anlamıyla siperlerle yapılan savaş olarak görmez, mevzilere girmiş olan ordudan sonraki bütün örgütleri ve endüstrileri kapsayan bir strateji olarak görür. (Gramsci: 323)

Mevzi savaşının ana ögelerinden ilkini, sosyalist devrim hedefleyen ülkelerin Komünist Parti'lerinin, siyasal anlamda kendi sosyalizm stratejilerini oluşturmaları gerektiğini ileri sürer. Bu anlamda Marx ve Engels'in oluşturup Troçki'nin de katkı verdiği sürekli devrim stratejisini, 1879 ile Birinci Dünya Savaşı arasındaki kapitalizmin gelişimini yeterli düzeyde açıklamamakla eleştirmektedir. (Carloy: 268-269) Gramsci, sürekli devrim stratejisini ''*...Büyük yığın partilerinin, büyük sendikaların bulunmadığı tarihsel bir dönemin malıdır; bu dönemde toplum henüz değişkendi, birçok cephesiyle oturmamış haldeydi; kırsal bölgelerin geriliği, kentlerin az bir oranda oluşu, buralarda devletin politik yönetiminin hemen hemen mutlak tekeli (Fransa'da Paris'in) işlerlikteydi; Devlet aygıtlarının göreli az gelişmişliği ve 'civile' toplumun devletin işleyişine oranla daha büyük özerkliğe sahip oluşu... 1870'in ardından gelen dönemde Avrupa'nın sömürgeci yayılışı ile birlikte bütün ögeler değişti, ulusal ve uluslararası planda, devlet örgütündeki ilişkiler daha karmaşıklık ve ağırlık kazandı ve 1848'in 'sürekli devrim' formülü yeniden ele alınarak politika bilimindeki 'civile hegemonya' formülüyle aşıldı*'' (Gramsci: 340-341) şeklinde açıklayarak, kavrama yeni bir bakış açısı katmıştır.

Sivil hegemonya ile burjuva hegemonyasına karşı karşıt- hegemonya[3] oluşturarak, işçi sınıfının kitlesel örgütlenmesini ve işçi sınıfı kültürü ve bilincinin

[3] Gramsci'nin mevzi savaşı ile karşıt-hegemonya oluşturma stratejisi, Türkiye sosyalist sol hareketinde de kendisine yer bulmuştur. 1970'li yılların önemli sosyalist örgütü olan Devrimci Yol, ''halk savaşı'' stratejisinde, iktidarın bir anda değil, ülkeye yayılacak şekilde parça parça elde edilmesi fikri, Gramsci'nin manevra savaşı fikrine olan olumsuz görüşü ile benzerdir. Devrimci Yol'un 1970'li yıllarda oluşturduğu direniş komitelerine atfettiği bütün anti-faşist halk güçlerinin birleşik devrimci savaşının örgütlenmesi ve halk iktidarının birer parçası olması durumu; THKP-C'den aldığı ''öncü savaş'', ''politikleşmiş askeri savaş stratejisi'', ''suni denge'' gibi devrim

oluşturulmasının gerektiğini belirten Gramsci, bu kitlesel örgütlenme ile yeni üstyapının, devletin de içinde olduğu eski üstyapı alt edilinceye kadar burjuvazi ve hegemonyasıyla savaşılması gerektiğini savunur. (Carloy: 269) Ancak bu şekilde devlet iktidarının alınacağını düşünen Gramsci, iktidarı aldıktan sonra mevzi savaşının bitmediği belirtir. Bu noktadan sonra proletaryanın oluşturduğu karşıt-hegemonyanın proletarya hegemonyasına dönüşeceğini, yeni toplumun kuruluncaya kadar ‘‘baskıcı devlet’’ modelinin uygulanmasının gerekliliğine dikkat çeken Gramsci, bu anlamda zorlamayı, yeni toplumun geçiş döneminde doğal karşılar. (Carloy: 270)

Gramsci’nin devrimin gerçekleşmesi yolunda kurduğu mevzi savaşı stratejisini paylaşan Ernesto Laclau (1935-2014) ve Chantal Mouffe (1943-), klasik sosyalizm anlayışındaki üretim araçlarının özel mülkiyetinin ortadan kaldırılmasının, tarihsel çağdan geçerek tüm toplumsal durumların ortadan kalkmasına götürecek etken olarak gören yaklaşımını eleştirerek, gelişen tarihsel olaylar sonucunda bu tanımın yetersiz olduğunu belirtmiştirler. (Laclau-Mouffe, 1992: 218) Bu anlamda radikal mücadelelerden kaçınılması gerektiğini belirten ikili, solun hegemonik stratejisinin olanağını ‘‘*...Demokratik zeminin terk edilmesinde değil, tersine, demokratik mücadeleler alanının bütün sivil topluma ve devletin uzatılmasında yatar*’’ (Laclau-Mouffe: 217) şeklinde açıklamışlardır. Bu çerçevede Gramsci'nin mevzi savaşı stratejisini, ‘‘*...Bütün radikal dönüşümlerin süreç karakterini ifade eder-devrimci eylem, basitçe, bu sürecin içsel bir momentidir. Demek ki, politik alanların çoğaltılması ve iktidarın tek bir noktada yoğunlaşmasının önlenmesi, toplumun gerçekten, demokratik her dönüşümünün ön koşuludur*’’ (Laclau-Mouffe: 218) olarak tanımlayıp, ön plana çıkarmışlardır.

---

stratejilerini, devrimci halk iktidarının örgütlenmesinde kullanması, Gramsci’nin öne sürdüğü karşı-hegemonya kavramına örnek oluşturmaktadır. (Erdoğan, 1998: 29-30) Devrimci Yol’un, Gramsci’nin fikirlerine yaptığı atıflar, 1980’lerde Türkiye’deki sivil toplum tartışmalarına da aracılık etmiştir. ANAP iktidarının çözümlenmesinin, devlet-sivil toplum ekseninde ele alınması, demokratik halk devriminin niteliği, reel sosyalizm, iktidar sorunu gibi başlıkların tartışılması ve sonunda yaşanan ayrılıklar, Türkiye solunun 1990’lardaki sol- liberal sol ikiliğinin ayrımını başlatmıştır. (Erdoğan: 30)

Avrupa sosyalizmi ile Rusya arasında Marxist düşüncedeki farklılaşmanın sinyallerini 20. yy'ın başlarındaki gelişmelerde de görmek mümkündür. Kapitalizmin Batı Avrupa'daki gelişimi, sınıflar arası farklılaşmayı arttırırken, bir taraftan da ülkelerin gelişmelerinden doğan refahtan pay almaktaydılar. 1917 Ekim Devrimi'nin gerçekleştirilmesi ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra soğuk savaş döneminin başlaması, Avrupa'yı komünist tehlikelere karşı korumak adına sosyal demokrasinin güçlendirilmesi de Batılı komünist partilerin devrim hareketi yerine sosyal politikalar ile sosyalizm revizyonuna gitmelerine neden olmuştur.

1917 Ekim Devrimi'nden sonra II. Enternasyonal'de de bu durum açıkça belirginleşmiştir. Lenin ve Troçki'nin(1879-1940), Rusya'da devrimi gerçekleştirmiş olmanın güveniyle II. Enternasyonal'i kendi devrim stratejileriyle yönetmek istemesi Batılı sosyalist partilerin itirazlarına sebep olmuş, Avrupa sosyalist hareketi; sosyal demokratların oluşturduğu Sosyalist Enternasyonal ve Sovyet tezlerini benimseyen komünist partilerin oluşturduğu III. Enternasyonal şeklinde ikiye ayrılmıştır.

Sosyalist Enternasyonal, sosyalizme geçişte şiddet ve haksızlıklara dayanan bir devrim yerine, burjuva yada işçi diktatörlüğü yerine, reforma, barışa ve demokrasiye inanan bir strateji benimsemiştir. Militan bir örgütten ziyade, ülkelerin ulusal farklılıklarına göre, özgül yöntemler belirleyebileceğini onaylamakta ve ülkelerin iç işlerine karışılması reddedilmiştir. (Hamitoğulları: 590) Ülkelerin iç işlerine karışılmaması düşüncesi özellikle Stalin'in (1878-1953) ''tek ülkede sosyalizm'' teziyle, ülkelerin komünist partilerine yaptığı müdahalelere tepki olarak söylenmiştir.

Lenin ise ayrışma sonrası kendi yolunu çizen Batılı sosyalistler için ''*Emperyalist bir savaşta (her şeyden önce de güncel emperyalist savaşta) 'yurt savunmasını' kabul eden sözde sosyalist, gerçekte şoven, sosyal şovenler*'' olarak nitelemiş ve bu grubu, burjuvazinin tarafına geçmekle suçlayıp, sınıf düşmanları olarak ilan etmiştir. (Lenin, 2006: 49) III. Enternasyonal, SBKP'nin düşüncelerini oluşturan Marxist-Leninist çizgide proleter devrim stratejisine devam etmiş ve merkeziyetçi bir tutum sergilemiştir.

1.5.3-Sosyal Demokrasinin Temelleri

19. yy'da kapitalizmin Batı Avrupa devletlerini zenginleştirmesi ve işçi sınıfının bu iktisadi gelişmelere entegre olmaya başlaması, beklenen proleter devrimlerin gerçekleşmeyişi, Marxismin yeniden yorumlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu süreç içerisinde reform hareketleri ortaya çıkmış, sosyal demokrasi kavramı ile Marxisme determinist bir açıdan bakılması bırakılmış, mevcut düzen içerisinde sosyalizmin uygulaması planına girişilmiştir. Önceki başlıkta bahsedilen Avrupa sosyalizmi akımının, bu gelişmeler sonucu oluştuğunu söyleyebiliriz.

Sosyal demokrasinin tarihsel gelişiminde, Marxismin reformcu kanadını mı yoksa revizyonist kanadını mı temsil ettiği ikilemi dönemin en ciddi tartışmalarıdır. Özellikle 1917 Ekim Devrimi ile birlikte Marx'ın yorumlanmasında kullanılan ''devrimci-evrimci'' metotlar, bu fikri savunan düşünürler etrafında karşılıklı revizyonist, oportünizm suçlamalarına neden olacaktır.

Bu bağlamda ilk görüş olan sosyal demokrasinin, Marxismin reformcu bir ideolojisi olduğu görüşü, Marxismin organize olmuş hali olarak görülür. Burada Marxist tezlere bağlılıkla birlikte özellikle 1917 Ekim Devrimi ile birlikte Avrupa'da yayılan komünist totoliter sistem korkusu, buradaki sosyalistleri demokratik kuruluşları savunmayı ve bu anlamda Marxist görüşlerin reformist kimliğini kullandırtmıştır. Diğer bir kısım ise, demokratik olmayan bir sosyalizmi reddettikleri fakat toplumları, sosyalizm yoluyla yeniden yapılandırılması gerektiğini düşündükleri için demokratik sosyalist adını almışlardır. (Ayhan Türkbay, 2014: 139) Bu görüşler çerçevesinde sosyal demokrasi, iktidarı ''devrimci'' perspektifte değil, demokratik yöntemleri kullanarak ''evrimci'' bir devrim stratejisi ile ulaşılacağını ileri sürmektedir.

Sosyal demokrasinin, Ortodoks Marxisme karşı ilk revizyonist savunucuları arasında öne çıkan isim Eduard Bernstein (1850-1932)'nın düşünceleridir. Bernstein, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Karl Kautsky (1854-1938) ile birlikte en önemli teorisyenleridir. Ona göre, tarihsel materyalizm yeni gelişmelere göre tekrar gözden geçirilmeli ve sosyal demokrasinin tabanı olan işçi sınıfının yanında küçük

burjuvazinin de görülmesi fikrini ileri sürer. (Turşucu, 2008: 78) Ayrıca politik iktidarın işçi sınıfınca ele geçirilmesini, devleti sosyalizm doğrultusunda adım adım dönüştürecek olan işçi sınıfının haklarının genişletilmesi gerektiğini ve sosyal demokrasinin bu bağlamda sosyalizan bir reform partisi olarak görünmesi gerektiğini belirtir. (Bottomore, 2005: 76)

Kautsky ise iktidar stratejisini çoğulcu demokrasi, barışçıl mücadele üzerinde oluşturup ‘‘evrimci’’ bir yol izlenmesi gerektiğini savunur. Bernstein’a göre farklılığı, Kautsky’nin, sosyal demokraside burjuva sınıfının varlığına daha temkinli olup, hareketin işçi niteliğini koruyup, iktidara tek başına gelme fikridir. (Turşucu: 78) Çünkü nihai hedef olan proletaryanın, toplumsal üretime hakim olarak ve hükmederek, artık proletarya olarak özel bir toplumsal sınıf oluşturmayacak şekilde ortadan kaldırmasıdır. Kautsky’de bu durumun gerçekleşebilmesi için belirli ekonomik ve siyasal şartların oluşması gerektiğini belirtilir. Proletaryanın, şartların oluşması adına kapitalist sınıfa vereceği destek ise nihai hedeften şaşılmaması yolunda Kautsky’nin tereddütlerini taşır. Kautsky, burada kapitalist sınıfa verilecek desteğin sermayenin genişlemesi ve karın teşvik edilmesi olarak değil, proletaryanın örgütlenmesi ve sınıf mücadelesini desteklenmesi olarak tanımlamıştır. (Luxemburg, 2014: 45) Bunun sonucunda da proletarya ve burjuva sınıfının işbirliği proleterleşme sürecini hızlandıracak ve burjuva sınıfına karşı elde edilen sayısal üstünlük ile iktidar barışçıl yollardan ele geçirileceğini savunmuştur. (Emre, 2013: 52)

1.5.3.1-Fabian Sosyalizmi

Kapitalist gelişmeler sonucu sosyal demokrasi anlayışı Ortodoks Marxistler tarafından şiddetle eleştirilirken, hareket en başarılı örneğini, İngilitere’de 1884 yılında kurulan Fabian Derneği ile vermiştir. Fabian Derneği, Beatrice Webb (1858-1943), Sidney Webb (1859-1947) öncülüğünde kurulmuş, George Bernand Shaw (1856-1950)’in düşünceleriyle zenginleşmiş ve parlamentarist sosyalizm stratejisiyle sosyal demokrasi tarihinin en önemli uygulama alanı olarak görülmüştür. (Heywood: 132)

Fabian sosyalistleri, Marxist teorinin sınıf çatışması ve devletin egemen sınıfın iktidarı olarak gören tezlerine karşı çıkmıştır. Devleti akıllı insanlar tarafından akla uygun, akılsızlar tarafından ise akılsız yürütülen bir aygıt olarak görmüştür ve devletin gelişiminin demokrasinin gelişmesine bağlamışlardır. Bu nedenle de proleter devrim stratejisi benimsenmemiştir. (Ayhan Türkbay: 141)

Sosyalist refahın demokratik kurumların kullanılması ile gerçekleşeceği konusunda hemfikir olan Fabian sosyalistleri, bu doğrultuda rejimi devirmenin yolunu sosyalizmi toplumun kurumlarına yerleştirmek olarak görmüştür. Böylece kapitalizmden sosyalizme geçen yolun devrimle değil evrimle olacağı görüşüne inanmışlardır. (Ayhan Türkbay: 141)

1838 yılında Çartist Hareket tarafından yayınlanan ‘‘Halk Bildirgesi’’nden kazanılan haklar da Fabian sosyalistlerini sosyal demokrasiye olan inançlarını pekiştirmiştir. Çartist Hareket, 1838 yılının İngiltere’sinde en önemli işçi hareketi olarak dünyaya nam salmış ve bildirgede yer alan genel oy, seçimlerde gizli oy, parlamento üyeliği için mülk sahibi olma şartının kaldırılması gibi önemli maddelerin eylemler sonucu kabul ettirmesiyle, ikinci büyük parti olarak sosyal demokrasiye önemli bir başarı kazandırmıştır. (Güriz, 1998: 113-114)

1.5.3.2-İngiltere İşçi Partisi

Çartist Hareket ve Fabian sosyalistlerin mücadeleleri ile şekillenen İngiltere sosyal demokrasisi, partileşme ile ilgili ilk adımını, 1899’da kurulan İşçi Temsilcileri Komitesi’nin 1906 yılında ismini İşçi Partisi olarak değiştirmesi ile gerçekleşmiştir. Çevresindeki büyük sendikaları etrafında toplamış ve sendika temsilcileri, İşçi Partisi adıyla parlamentoda milletvekili olarak görev yapmaya başlamışlardır. İlk önemli zaferini ise 1918 yılında yapılan genel seçimlerde ikinci olarak yaşamıştır. (Güriz: 180)

1918 yılında Parti tüzüğünün IV. maddesine eklenen, partinin amacının ‘‘üretim araçlarının ortak mülkiyeti’’ maddesi, partinin sosyalizm düşüncesi

bakımından önemli bir gelişmedir. (Güriz: 181) Özellikle Parti içindeki muhafazakar ve liberal sendikacılar tarafından bu maddenin kaldırılması kavgası verilmiştir. Bu anlamda içerisinde muhafazakar, liberal ve sosyalist kesimlerinde bulunduğu İngiliz İşçi Partisi, sosyal demokrat kimliği ile enternasyonal bir görüntü vermesine rağmen, ‘‘sui generis’’ bir sosyalizm çizgisi izlemiştir.

İşçi Partisi, İngiltere’deki yükselişine hızla devam ederken, sosyal demokrasi ve liberalizmin ortaklığında sosyalizmi geliştirmek için uğraş vermiştir. Ortak mülkiyeti özellikle kamuya ait önemli alanlarda uygulamaya koymaya çalışmıştır. 1945-51 yılları arası gaz, elektrik, maden, demir yolu işletmeciliği gibi kamusal alanları millileştirmiştir. Parti’nin politikalarındaki temel hedef ‘‘refah devleti’’ kavramıyla yola çıkmasıydı. Nitekim refah devleti, sosyal demokrasi anlayışıyla yoğrulmuş ve uygulamaya konulmuştur. Yurttaşların siyasete katılımlarının ön koşulunu olarak ekonomik durumun düzelmesi, sosyal ve siyasal hakların güvence altına alınması, bu anlayışın temel ilkeleri arasında yer almıştır. (Ayhan Türkbay: 144-145) Bu durum aynı zamanda ulusal çıkarlarla birleştirilmiştir.

İngiliz sosyal demokrasisinin ‘‘sui generis’’ özelliği, refah devleti anlayışında sağ ve sol partileri birbirine yakınlaştırarak, sosyal demokrasinin sosyalizm ile bağlarının zayıflamasına yol açmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrası, özellikle liberal ve muhafazakar kesimin, ekonomide devletin müdahale alanının daraltılmasını istemesi ve İşçi Partisi’ni bu anlamda aşırı merkeziyetçilikle suçlaması, savaş sonrası toparlanan Avrupa kıtasının ‘‘ortak pazar’’ anlayışı ile devleti, iktisadi hayattan uzaklaştırmaya çalışmıştır. (Ayhan Türkbay: 145)

Bu durum sonrasında refah devleti anlayışında uygulanan Keynesyen politikaların başarısız olması ve artan eleştiriler, 1979 yılında İşçi Partisi’ni iktidarından etmiş ve Margaret Thatcher (1925-2013) önderliğinde sağ politikalar uygulamaya konulmuştur. Özel mülkiyetin yaygınlaştırılması, kamu sektörünün küçültülmesi ve güçlü bürokrasi kanallarının etkisiz hale getirilmesi başlıca uygulanmaya çalışılan konular olmuştur. (Ayhan Türkbay: 146)

İktidarın kaybedilmesinin ardından ideolojik bir dönüşüme giren İşçi Partisi, sosyal demokrasi anlayışını daha çok liberal politikalar çerçevesinde kurma yoluna

gitmiştir. Parti'nin ideolojik dönüşümünü sağlayan en önemli yaklaşım ise dönemin ‘‘üçüncü yol yaklaşımı’’dır. Üçüncü yol yaklaşımı, ‘‘eski sol’’ olarak görülen klasik refah devleti anlayışında uygulanan Keynesyen ve eşitlikçi sosyal demokrasi anlayışını, neoliberal politikalar ile ‘‘yeni sağ’’ liberalizmine yaklaştırmaktadır. Üçüncü yol yaklaşımına en önemli katkıları sağlayan Anthony Giddens (1938-), bu yaklaşımı, ‘‘*Sol ve sağ arasında solun sağa daha fazla yaklaştığı siyasi bir uzlaşma rasyonalizasyonu*’’ olarak görmüştür. (Ateş-Demirel, 2014: 3)

Solun yenilgisinin açıklanmasında ‘‘yeni sağ’’ ideolojisinin toplumsal dönüşümünü inceleyen Hall, Thatcher'ın galibiyetinin temelini 1970'lerin İngilteresinin içinde bulunduğu ekonomik, politik ve ideolojik bunalıma verilen tepkilerde aranması gerektiğini belirtir. Hall, Thatcher'ın başa gelme sürecini dar anlamda hükümet değişikliği anlamına gelmediği, durumun gerçekleşen krizlerin ardından yeni bir tarihsel blok oluşturma amacı olduğunu iddia eder. Ayrıca Thatcherizmin misyonunu, neoliberal, serbest pazar anlayışında bireyci bir alternatif ideolojik kesim yaratmayı hedeflediğini ve bu dar ekonomik bakış açısının amacının, eski değer- geleneklere, İngilizlik, saygınlık gibi toplumsal yaşamı tümüyle yeniden oluşturmak olduğunu belirtir. (Özçetin: 148)

Hall, Thatcher'ın bu yükselişinin önüne geçmek ve İşçi Partisi'nin gelecekte neler yapması gerektiği yolunda öngörülerini ‘‘yeni sol’’ olarak adlandırılan, bünyesinde kültürel çalışmalar süresince birlikte olduğu Williams ve Thompson'nun da yer aldığı çevre aracılığı ile yaymaya çalışmıştır. (Oğuz: 129) Hall, ‘‘yeni sol’’ geleneğin hareket noktasını, kültür ve kültürel alan etkinliği ile genişletilmiş bir siyasal kavrayışta ele alınması gerektiğini savunur. Bu çerçevede ‘‘yeni sağ’’ ideolojisinin insanlar üzerinde nasıl kendini kabul ettirdiğini çözümlemek için öncelikli olarak Thatcherizmin, kendine özgü olan siyaset biçiminin, sıradan insanların yaşamlarına ideolojik ve maddi bakımdan hangi mekanizmalarla girdiğinin cevaplanması gerektiğini belirtir. (Özçetin: 149)

Üçüncü yol yaklaşımı ve ‘‘yeni sol’’ akımının arasında İşçi Partisi, ideolojik dönüşümünü ‘‘yeni sağ’’ politikaları merkezine almayı tercih etmiştir ve bu tercihin en büyük meyvesini 1997 seçimlerinde, muhafazakar partinin 18 yıllık iktidarını

sonlandırarak almıştır. Üçüncü yol yaklaşımının destekçisi Tony Blair (1953-), önderliğinde gerçekleştirilen başarı, bir anlamda Parti'nin sağ politikalara önem verdiğini de göstermiştir. Tony Blair üçüncü yol yaklaşımını ''*Refahını insan ve toplum sermayesi üzerine kurulacak olan değişen dünya için çağdaşlaştırılmış sosyal demokrat bir proje*'' olarak görmesi (Ateş-Demirel: 3), uygulanacak reformlarla artık merkeziyetçi bir anlayışı terk ederek özel sektörün ekonomik hayatta etkinliğini daha da artıracağı sinyalini vermiştir. Bunun en önemli kanıtı olarak 1918 yılında tüzüğe konulan ve sosyalizm ideolojisini temsil eden IV. maddedeki ''üretim amaçlarının ortak mülkiyeti'' kısmının Blair tarafından kaldırılması görülebilir. Blair bu maddeyi kaldırırken bölüşümün en adil şekilde gerçekleştirileceğini garanti ederken, İşçi Partisi'nin sosyal demokrasi anlayışını köklü bir biçimde değiştirerek, kuruluş noktasındaki düşüncelerinden uzaklaştırmış, yeni ideolojinin neoliberal politikalara entegre edilerek oluşturulacağının da işaretini vermiştir. (Ayhan Türkbay: 149)

1.6-Stalin ve Milli Demokratik Devrim Tezi

Sovyet devriminin Lenin'den sonraki en önemli önderi olan Stalin, ezilen halkların önündeki devrimi, milli demokratik devrim olarak görmüştür. Proletarya önderliğinde gerçekleşecek bu devrimin, yerine getirilen görevlerden sonra kesintisiz olarak sosyalizmi inşa edeceğini öne süren Stalin; ezilen ülkelerdeki proletarya partilerinin, Marxismi kendi ülkelerinin somut tahlilleriyle uyuşturmaları, kitleleri kendi deneyleriyle örgütleyerek devrimci mevziler kazanmaları ve geniş halk kitlelerine dayanarak onlara güvenmeleri gerektiğini belirtmiştir. (Stalin, 1992: 7) Ayrıca proletarya işçi- köylü ittifakı çizgisinde en geniş cephenin kurulmasına önderlik etmeli, geçici de olsa bağımsızlığın titizlikle korunması suretiyle her türlü ittifak olanaklarının da değerlendirilmesi gerektiğini düşünmüştür. (Stalin: 8)

Bu anlamda feodal ve yarı- feodal kalıntıların güçlü olduğu ülkelerde, milli demokratik devrimin özünü toprak devrimi olarak tanımlayan Stalin (Stalin: 7), ''tek ülkede sosyalizm'' stratejisini de köylülük üzerine kurmuştur. Avrupa proletaryasının devrim için yeterli mücadeleyi göstermediği dönemde bu stratejiyi

ortaya atan Stalin, Rusya gibi köylü bir toplumun bu stratejiyi oluşturmaya gücü yetmeyeceğini inananların aksine, bu sosyalizm inşasını mümkün görmüştür. (Bekcan, 2013: 95)

Rusya'daki köylülüğün ve tarımın Batı'nınkinden farklı olduğunu belirten Stalin, kendisine karşı gelenler için iki zıtlıktan bahsetmiştir: Proletarya ile köylülük ve SSBC ile kapitalist ülkeler arasındaki zıtlık. Bunların birbirlerine karıştırılmaması gerektiğini belirten Stalin, ilk zıtlığın tek ülkenin gücüyle diğer zıtlığın ise birçok ülkenin gücüyle aşılabileceğini öne sürmüştür. Bu noktada Lenin'in de, ilk zıtlığın aşılıp sosyalizmi tek ülkede inşa edilmesi fikrine sıcak baktığına değinen Stalin, devrimci dalganın sona erdiği, kapitalist ve sosyalist olarak iki kutba ayrılan dünyada elle tutulur bir gerçek olan ‘‘tek ülkede sosyalizm’’ stratejisi yerine, yabancı ülkelerde olası sosyalist devrim hayalini tercih etmeyi çılgınlık olarak görmüştür. (Bekcan: 95)

1.7-Mao Zedung ve Yeni Demokratik Devrim Tezi

1949 Çin Devrimi'nin önderi Mao Zedung (1893-1976), Lenin'in demokratik devrim tezini kaynak alarak, nüfusunun büyük bir bölümünü köylülerin oluşturduğu ve yarı-sömürge, yarı-feodal olan Çin'de gerçekleştirebilmenin yollarını aramıştır. Bu arayışların sonunda ‘‘yeni demokratik devrim’’ tezini ve devrimin sürekliliği için gerekli olan ‘‘kültür devrimi’’ni de oluşturarak Marxist-Leninist kurama katkıda bulunmuştur.

Mao, Çin Devrimi'ndeki baş düşmanları, emperyalizm ve feodalizm olarak görmektedir. Bunun içinde emperyalist baskıyı kaldırmak için milli bir devrim, feodal baskıyı kaldırmak için de bir demokratik devrim yapılması gerektiğini belirtmiştir. Mao, bu iki savaşı birbirine bağlı olarak görür ve emperyalist sömürünün yıkılmadıkça feodal toprak ağası egemenliğinin de yıkılmayacağını söylemiş ve emperyalizmi, feodal toprak ağalarının dayanağı olarak görmüştür. (Zedung, 2005: 307)

Mao, devrim mücadelesini, emperyalizm ve feodalizme karşı verilen savaş olarak görüldüğü için, devrimin niteliğini de proleter-sosyalist değil burjuva demokratik olarak görmüştür. Fakat Çin'de büyük burjuvanın devrime ihanet ettiğinden dolayı bu burjuva demokratik devrimin eski genel adıyla değil özel bir tipte olduğunu belirtmiş, bu tipi ''yeni demokratik devrim'' olarak adlandırmıştır. (Zedung: 316) Devrimin anti-emperyalist, anti-feodal olmasından dolayı verilecek savaşın, dünya proleter mücadelesine örnek olacağını da ileri sürmüştür.

''Yeni demokratik devrim'' teorisi, Çin nüfusunun çoğunluğunu köylü sınıfının oluşturmasından dolayı, devrim için gerekli öncü gücü işçiler olarak değil köylüler olarak temel almıştır. Kırların halk savaşının belirleyici özelliği zorunlu bir durak olarak görülmüş ve işçi sınıfı da bu savaşa ideolojik önderliği ile katkı vereceği öngörülmüştür. Bu bağlamda kırlarda yapılacak halk savaşı ve işçilerin ideolojik önderliği birbirleriyle olan ilişkisi sıkıca bağlanmış ve her biri diğerinin sonucu olarak görülmüştür. (Çayan: 142-143) Bu özelliğinde dolayı ''yeni demokratik devrim'' tezleriyle gerçekleşen Çin Devrimi, özünde bir köylü devrimi olarak da görülmüştür.

Çin Devrimi'nin gerçekleşmesinin ardından Mao, üzerinde önemle durduğu ''kültür devrimi''ni gerçekleştirmiştir. Mao, ''kültür devrimi'' ile sadece devrimin sürekliliğini sağlamak değil aynı zamanda ekonomik çöküntüyle baş edebilmek, SSCB'nin özünü koruyabilmesi ve ÇKP'nin ideolojik sapmalardan koruyabilmesi adına da önem vermiştir. Bu bağlamda ''kültür devrimi'' için belirlenen hedefler; ÇKP'yi yeniden düzenlemek, Çin gençliğine devrimci bir nitelik kazandırmak, devrimin amaçları doğrultusunda yeni önderler yetiştirmek ve sağlık, eğitim, kültür alanlarında reform yoluyla mevcut ideoloji çizgisinde eğitimler vermektedir. (Doğan-Ünüvar, 2007: 736)

1.8-Türkiye'deki Sol Örgütlerin Marxist Konumlanış Biçimleri

Marx ve Engels'in oluşturduğu Klasik Marxismle başlayıp sonrasında Batı Marxistleri, Lenin, Stalin ve Mao gibi isimlerle devam eden proleter devrim

stratejileri, Türkiye'deki sol örgütlerin de başlıca esin kaynağını oluşturmuştur. Örgütler, devleti ele geçirme pratiklerini ortaya koyarken, tarihsel süreçte bu isimlerin oluşturduğu tezleri Türkiye özgünlüğünde gerçekleştirmeye çalışmışlardır.

Bu bağlamda 1960'lı yılların YÖN-MDD hareketlerine bakıldığında, devlet yönetimini ele geçirme stratejilerinin darbe yoluyla yapılacak bir ''devrim'' ekseninde oluştuğu görülmektedir. YÖN hareketi, Stalin'in az gelişmiş ülkeler için oluşturduğu ''kapitalist olmayan yol'' tezinden hareketle, asker ve sivil güçler öncülüğünde iktidarı ''devrim'' yaparak ele geçirmek isterken; MDD hareketi de benzer şekilde ''devrim'' metodunu kullanmış ve asker-sivil aydınlardan oluşturacağı ''milli cephe'' aracılığı ile ''ordu temelli bir radikalizm'' politikası gütmüştür. (Aydınoğlu, 2011: 133-135)

Burada, iki hareketin de iktidarı benzer bir ''devrim'' stratejisi oluşturarak ittifak yaptıkları görülmesine rağmen, ''devrim anlayışı'' olarak birbirlerinden ayrışmıştır. Doğan Avcıoğlu'nun başını çektiği YÖN hareketinin, her ne kadar Stalin'in görüşlerini paylaşsa da, netice olarak öznesi Kemalizm olan bir sosyalist anlayış içerisinde olduğu görülmüştür. Bu anlamda Avcıoğlu'nun, Stalin'in ''kapitalist olmayan yol'' modelini benimsemesinin nedeni de, dönem konjonktüründe en uygun devrim modeli olması ve emperyalizme karşı mücadelede Sovyet desteğini sağlamayı amaçlamasından kaynaklanmıştır. Buna karşılık Mihri Belli önderliğindeki MDD hareketinin ise, uluslararası komünist anlayışa bağlı kalarak, ülkede proleter devrimi gerçekleştirmeyi amaçlamış ve Kemalizmi bu yolda stratejik bir ittifak olarak görmüştür. (Atılgan, 2007a: 568, 627) (Aydınoğlu: 175)

1970'li yıllara gelindiğinde ise, örgütlerin çoğunun stratejilerini yine ''devrim'' üzerine kurdukları görülmüştür. THKO, Küba gerilla savaşını örnek alırken; THKP-C, Marxist-Leninist stratejiyi benimsemiştir. Bu örgütlerin 1974'ten sonra ardılları olan THKO-Mücadelede Birlik, Devrimci Sol, Kurtuluş Hareketi gibi örgütler de iktidarı elde etmede temel stratejilerini Marxism-Leninizmin silahlı mücadele pratikleri doğrultusunda oluşturmuşlardır. Bu örgütlerden farklı olarak Devrimci-Yol'un, direniş komiteleri ile Gramsci'nin ''mevzi savaşı''na benzer bir ''devrim'' stratejisi geliştirdiği; TİİKP, TİKP, TKP/ ML gibi örgütlerin de, Mao

Zedung'un köylü sınıfını ön plana alarak gerçekleştirdiği ‘‘halk savaşı’’ stratejisini benimseyerek iktidar mücadelesine katıldığı görülmüştür. (Yurtsever, 2016: 126, 147, 153) (Ersan, 2013: 332, 360)

Silahlı mücadele çerçevesinde ‘‘devrim’’ ya da ‘‘darbe’’ yoluyla iktidarı elde etmeyi amaçlayan bu kesimlerden farklılaşan en önemli örgüt ise TİP olmuştur. TİP, 1960-1980 dönemi boyunca ‘‘güler yüzlü sosyalizm’’ sloganı ile parlamenter yol stratejisini izlemiş ve iktidarı silahlı mücadele üzerinden elde edilecek ‘‘devrim’’ ile değil, anayasa ve kanunların uygunluğu altında verilecek legal mücadele ile ‘‘demokratik yol’’dan almayı benimsemiştir. (Yurtsever: 73-75) Her ne kadar parti içindeki MDD'ci çevre ‘‘parlamenter yol’’ stratejisine karşı muhalefet cephesini oluştursa da, Mehmet Ali Aybar ve ekibi ‘‘Türkiye'ye özgü sosyalizm’’ çizgisinden vazgeçmeyerek ülkedeki Leninist, Stalinist, Maoist ve diğer silahlı devrim stratejilerini benimseyen örgütlerden kendisini ayırmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM: 1950'Lİ YILLARDA TÜRKİYE'DE SOL DÜŞÜNCE

Türkiye'de 1950'li yıllar, ülke demokrasisi adına önemli bir değişim göstermiştir. Çok partili yaşama geçilmek için başlatılan süreç, 1950 yılında yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile sonuçlanmıştır. Türkiye'de sol düşünce çevreleri de, çok partili hayatın geçilmesi ile örgütlenme faaliyetlerinde bulunmuş, fakat bu durum DP'nin baskıcı tutumu nedeniyle gelişme gösterememiştir. Sol düşünce üzerine yürütülen karşı propagandalar, 1950'li yıllarda, Türkiye solunu sessizleştirmiştir. Bu sessizleşmeyi kırmak adına Türkiye'deki sol örgütler, gerek kendi içlerinde oluşturdukları gerekse evrensel sol literatürden aldıkları birçok düşünceyi, iktidarı elde etme yolunda kullanmışlardır. Bu anlamda tarihsel süreci anlatmaya başlamadan önce kullanılan kavramlardan kısaca bahsetmek, çalışmanın bütünlüğü adına önemlidir.

2.1-Sosyalist Solun Gelişiminde Ana Kavramlar

Cumhuriyetin kurulması döneminde sosyalizm, en başta bağımsızlık olmak üzere modernleşme ve kalkınma projesi olarak görülmüştür. Sosyalizm, ilk yıllarda resmi ideoloji olan Kemalizme destek vermiş ve ülke içindeki meşruluğunu da Kemalizm yoluyla sağlamaya çalışmıştır. Bu duruma SSCB'nin Komitern kanalı ile Türkiye'deki komünistlere, rejimi desteklemelerini söylemesi de önemlidir. (Belge, 2007: 31)

Türkiye'deki sosyalistlerin iç kaynak olarak Kemalizme, dış kaynak olarak da 1917 Rus Devrimi'ne bağlı kalması, kendine özgü ideolojik bir altyapı oluşturamamasına neden olmuştur. Bu ikili duruma 1949 Çin Devrimi'nin eklenmesi ile sosyalist sol arasındaki anlaşmazlık, çalışmanın da tarihsel sürecini oluşturan 1950-1980 tarihleri arasında sadece ideolojik ayrışmalara ve bölünmelere neden olmamış ayrıca şiddet eylemlerine de sahne olmuştur.

Anti-emperyalizm, feodalizm, finans-kapital, milliyetçilik, ordu kavramları, Türkiye sosyalist solunun ana başlıkları olarak belirlenmiş ve tarihin belirli dönemlerinde iktidarı ele geçirmek için bu kavramlar üzerinden stratejilerini oluşturmuştur. Stratejilerin fazlalığı, hedef kitlenin sınıf tabanlı olmasından çok gençliğe dayanması ve devletin sosyalist hareketlere karşı sert tutumundan dolayı farklı meşruluk arayışlarından dolayıdır. Ülkede sosyalizmi gerçekleştirebilmek için tek yolun siyasi iktidara sahip olunması anlayışı, uzun dönemli stratejilerin yerine zaman zaman konjonktüre göre davranma eğilimlerini ortaya çıkarmış, bu durum da tarafların birbirini ‘‘revizyonist’’ ve ‘‘oportünist’’ suçlamalarına neden olmuştur.

1960’lı yıllar, bu kavramlar üzerinden ayrışmanın yaşandığı yılların başlangıcıdır. 1951-52 yılında TKP’ye yönelik tevkifatlar sol düşünce üzerinde olumsuz bir etki bırakmış ve yasal zeminde siyaset alanını daraltmıştır. Bu olumsuz havanın dağılması ve halk nezdinde meşruluğu oluşturabilmek için 60’lı yıllarda sol düşünce, milliyetçilik düşüncesiyle harmanlanmıştır. Türkiye İşçi Partisi, Milli Demokratik Devrim (MDD Hareketi ve Yön Dergisi Çevresi) gibi dönemin en önde gelen hareketlerinin savundukları temel görüşler; milli bir sosyalizm, ekonomi, kalkınma stratejisi ve demokrasidir. (Doğan, 2011: 135) Sosyalizmin milliyetçilik ile harmanlanmasında kullanılan en önemli kurum ise ordu olmuştur. Özellikle Yön hareketinin temelini oluşturan Doğan Avcıoğlu (1926-1983), ordunun ilerici yönüne vurgu yapmış ve kalkınma yolunda en önemli görevin, Atatürk ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olan orduya düştüğünü belirtmiştir. (Çavdar, 2013: 120)

İktidarı askeri darbe aracılığı ile kazanma anlayışını savunan MDD ve Yön hareketine karşı parlamentarist yolu savunan TİP, iktidarı genel seçimler yoluyla kazanma düşüncesini savunmaktaydı. MDD’nin tezlerine karşılık ‘‘sosyalist devrim’’ stratejisini benimseyerek dönemin iki kutuplu sosyalist düşüncesini oluşturmaktaydı. Özellikle Mehmet Ali Aybar (1908-1995)’ın parti başkanlığına getirilmesi ile ‘‘güler yüzlü sosyalizm’’, ‘‘hürriyetçi sosyalizm’’ kavramları ile halk arasında sosyalizmi legal yoldan benimsenmesini sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca ‘‘Türkiye’ye özgü sosyalizm’’ düşüncesi ile de, SSCB merkezli ‘‘reel sosyalizm’’ anlayışını reddederek özgün bir sosyalizm düşüncesini oluşturmak istemiştir. (Şener, 2007: 362)

1970'lerde ise, beklenen sol görüşlü bir askeri darbe yerine sağ görüşlü bir darbenin gerçekleşmesi, Türkiye'de sosyalist solun iktidar stratejisi kavramlarının değişmesine yol açmıştır. MDD hareketinin başarısız olması, TİP'in seçimler yoluyla demokratik bir yol izlemesindeki ısrarı, gençlik kitlelerinin illegal stratejilere yönelmesine neden olmuştur. Dönemin en önemli üç silahlı örgütü olan THKO, THKP-C ve TİKKO, Lenin, Mao ve Guevara'nın devrim fikirleri etrafında stratejilerini belirlemişlerdir.

Mao'nun ''yeni demokratik devrim'' ve ''kültür devrimi'' tezleri, bu dönem sıkça kullanılan kavramlar arasında yer almıştır. Özellikle Aydınlık grubu ve onun geleneğinden gelen TİKKO, THKP-C geleneğinden gelen Halkın Yolu, THKO geleneğinden gelen Halkın Kurtuluşu[4], TKP-ML/ Partizan grubu, TİKP gibi önde gelen örgütler ve partiler, Mao'nun bu fikirlerini benimsemiş ve Türkiye özelinde geliştirmeye çalışmışlardır. Fakat bu çalışmalar, Türkiye sol düşünce hayatında SBKP-ÇKP tartışmaları arasında sıkışmıştır. SBKP çizgisinden gelen grup ÇKP'yi revizyonizmle suçlarken, ÇKP çizgisindeki grup ise özellikle ÇKP'nin ''üç dünya teorisi''[5] üzerinden SBKP yanlılarını ''sosyal emperyalist'' olmakla suçlamıştır.

Oluşturulan kavramlar, reel düzeyde sosyalizmin uygulanabilir hale getirilmesinden ziyade SBKP-ÇKP tartışmasına dönüşmüş ve 70'li yıllar, bu üç örgütün ideolojik çatısı altında birçok farklı fraksiyona ayrılmış sol grupları meydana çıkarmıştır. Bu gruplar da, eskinin mirasını kendilerinin devam ettirdiğini ileri sürerek, ayrı ayrı oluşturdukları Türkiye tahlilleriyle sonuca gitmeye çalışmış fakat başarılı olamamışlardır.

---

[4] Halkın Kurtuluşu, Mao'nun fikirlerinin yanı sıra AEP'nin lideri Enver Hoca(1908-1985)'nın görüşlerini de benimsemiştir. Daha sonra AEP'nin 7. Kongresinde ÇKP ve Mao'nun tezlerini eleştirilmesinin ardından Maoculuktan kopmuş ve AEP'nin görüşlerini benimsemiştir. (Türkmen-Özger, 2014: 535)

[5] ÇKP'nin ''üç dünya teorisi'', ÇKP'nin SBKP ile ilişkilerinin bozulduğu ve tarafların birbirlerini devrime ihanetle suçladığı bir dönemde üç ayrı sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Birincisi ''iki süper devlet'' diye tabir edilen Sovyetler ve ABD, ikinci grupta ''ileri kapitalist'' olarak adlandırılan ülkeler, üçüncüsü ise geri kalan tüm ülkelerin temsil ettiği bir grup olarak tanımlanmıştır. (Doğan-Ünüvar: 727)

2.2-Sol Düşünceye Yönelik İlk Adımlar

Türkiye'de sosyalist solun başlangıcı 20. yy'ın başlarına dayanmaktadır. Yüzyılın başlangıcında kurulan Osmanlı Sosyalist Fıkrası (1910-1919), Sosyal Demokrasi Fırkası (1918-1919), Türkiye Sosyalist Fırkası (1919-1922), Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası (1919-1924) örgütleri, ilk sosyalist partiler olarak tanımlanmaktadır. Fakat, Türkiye sosyalist tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen asıl dönem, 1920 Bakü Kongresi'de Mustafa Suphi (1883-1921) ve arkadaşları tarafından kurulan Türkiye Komünist Partisi'dir. (Baydar, 2001: 14)

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Türk ve müslüman kesimindeki sosyalist hareketlenmelerin yanı sıra, Ermeni ve Rum işçileri arasında sendikalaşma, grev vb. eylemler de gerçekleşmiştir. (Belge: 27) Sol düşünceye yönelik en ciddi atılımlar ise 1917 Ekim Devrimi sonrası ortaya çıkmıştır. Milli Mücadele'nin başlaması ile ülkenin kurtuluşu için çeşitli arayışların sürdüğü bir ortamda, 1917 Devrimi'nden etkilenen aydınlar, kurtuluş için gerekli yolu sosyalizmde bulmuştur. Özellikle sosyalizmin ‘‘anti-emperyalist’’ ve ‘‘eşitlikçi’’ yönetim anlayışı bu yolun seçilmesinde önemli bir etken olmuştur.

TKP kurulduktan sonra Komitern'e bağlı olarak örgütlenme çalışmalarını bir süre yurt dışında sürdürmüştür. Yurt içinde ise ‘‘Yeşilordu’’ isminde gizli bir cemiyet kurulmuş ve İslam'ın dünya görüşü paralelliği ile sosyalizmin görüşlerini birleştirmeye çalışmış ve Sovyetler ile yakınlaşmayı desteklemiştir. 1920'nin Mayıs ayında kurulan derneğin genel sekreteri Nazım Bey (1870-1926), ‘‘Yeşilordu Nizannamesi’’nde cemiyeti, anti-emperyalist ve anti-militarist olarak tanıtmıştır. Ayrıca örgütün, İslamiyet'in değerlerine saygı göstererek ve hükümlerine riayet ederek, kendilerini Allah yoluna adadıklarını ve Yeşilordu'nun hiçbir üyesinin emperyalizm fikrini savunamayacağını, böyle bir şeyin gerçekleşmesi durumunda cezasının idam olduğunu belirtmiştir. (Çavdar, 2008: 251) Örgüt ayrıca ‘‘Seyyare Yeni Dünya’’ isimli İslam Bolşevik gazetesi çıkarmış ve mecliste de ‘‘Halk

Zümresi''[6] adından bir grup oluşturup, Yeşilordu'nun Meclis'teki uzantısı olmuştur. (Çavdar: 251-252)

Çerkez Ethem'in Yeşilordu'ya katılmasıyla kumandasında bulunan ''Kuva-i Seyyare''nin, Yeşilordu'ya güç katacağı düşüncesi, Mustafa Kemal'i harekete geçirmiştir. Ekim 1920'de Sovyet elçilerinin Ankara'ya geldiği sıralarda, Mustafa Kemal'in onayıyla resmi Türkiye Komünist Fırkası[7] kurulmuştur. (Çavdar: 252) Resmi TKF'nin kurulmasında amaçlanan düşünce, ülkede komünist fikirlerin uygulanabilirliğinin denenmesinden ziyade, politik sebepler olarak düşünülmüştür. Milli Mücadele'ye en önemli desteği veren Sovyetler ile dostluğun pekiştirilmesi ve olası çekinceleri ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Nitekim TKF ile oluşturulmak istenen Sovyetlerle denge politikası, iç politikada Bolşevik modelin Türkiye'de uygulama alanının olmadığının ısrarla belirtilmesi üzerinde şekillenmiştir. Bu doğrultuda, hükümetin ve TKF'nin yayın organları ''Hakimiyet-i Milliye'' ve ''Yeni Gün'' gazetelerinde, Türkiye'de Rusya gibi kanlı bir iç devrimin gerçekleşemeyeceği savunulmuş ve İslamiyeti, sosyalizmin esası olarak göstererek, sol düşüncenin ülkede uygulanmasının farklı pragmatik yollarını aramışlardır. (Tunçay, 1978: 163, 167)

Resmi TKF'nin kurulmasında amaçlanan bir diğer önemli neden ise, ilk başta da belirtilen Çerkes Ethem'in ordusu ile birlikte Yeşilordu saflarına katılmasıdır. Mustafa Kemal, Yeşilordu ve Çerkes Ethem ile birlikte diğer komünist faaliyetleri, resmi TKF'nin içerisinde dahil ederek kendi kontrolü altında tutmak istemiştir. Nitekim Çerkes Ethem ve Yeşilordu, resmi TKF'ye dahil olmuştur fakat daha sonra

[6] Halk Zümresi'nin en önemli icraatı, o dönem Tokat milletvekili olarak mecliste bulunan Nazım Bey'i içişleri bakanı olarak seçilmesini sağlamaktır. Mustafa Kemal Atatürk, ''Nutuk''ta Nazım Bey'in içişleri bakanı olarak seçilmesini kabul edilemez olarak görmüştür. Ayrıca Halk Zümresi ve Nazım Bey'i, yaptıkları karşıt propaganda ve faaliyetleri, ulusun yüksek çıkarları doğrultusunda olmadığını, yabancı çevrelerin yardımıyla ilişki kurarak, onlar adına çalıştığını belirtmiştir. (Nutuk: Cilt II, 2012: 671-673)

[7] Partinin kurucuları arasında Tevfik Rüştü Aras, Mahmut Esat Bozkurt, Yunus Nadi, Kılıç Ali, Refik Koraltan gibi önemli isimler bulunmaktadır. Parti ayrıca ''Hakimiyet-i Milliye'' ve ''Yeni Gün'' isimli yayınları çıkarmıştır. (Çavdar: 252-253)

Çerkes Ethem'in düzenli orduya girmeyi reddedip ayaklanması, hem Yeşilordu'nun hem de resmi TKF'nin sonunu getirmiştir. (Tunçay: 175-177)

1920'li yıllarda kurulan bir diğer önemli sol parti ise THİF'dır. THİF'nın kurulmasına giden süreç, 1920 yazının başında Ankara ve Eskişehir çevresinde etkili olan gizli TKP oluşumudur. Sovyetler Birliği'nin ilk Ankara temsilcisi olan Şerif Manatov'un Bolşeviklik hakkında verdiği konferanslar, bu çevrenin oluşumunda etkili olmuştur. Gizli TKP'nin kurucuları arasında Binbaşı Salih Hacıoğlu, Muallim Mustafa, Şeyh Kutbettin ve Ziynetullah Nevşirvanov yer alırken, partinin öne çıkan düşüncesi, kapitalizme ve emperyalizme karşı mücadele vermektir. Ayrıca özel mülkiyet karşıtlığı, bankalar, fabrikalar, demir yolları, sanayi kaynakları ve dış ticaretin millileştirilmesi konuları da parti nizannamesinde yer almıştır. (Çavdar: 256)

THİF'nın kurulması ise, gizli TKP'nin yasallaşma çabalarına giriştiği bu döneme denk gelmiştir. Partinin kurucuları arasında Şerif Manatov, Ziynetullah Nevşirvanov, Salih Hacıoğlu gibi isimlerin yanı sıra gizli TKP döneminde örgüte destek veren Yeşilordu kurucularından Nazım Bey ve Şeyh Servet de yer almıştır ve 1920 yılı sonbaharında kurulmuştur. (Akal, 2007a: 135) THİF[8], savunduğu fikirler ile hedef kitlesini sadece işçiler üzerinde konumlandırmamıştır. Bu doğrultuda, köylüleri de harekete katarak, onları sol devrimciliğe yöneltmeye çalışmış; Yeşilordu ve Halk Zümresi mensuplarının desteğini kazanabilmek adına İslamiyet'in sola yakınlığı üzerinde durmuştur. (Tunçay: 187-189)

Fakat bütün bu düşünceler ve örgütlenme çabaları istenilen düzeye ulaşamamış ve Çerkez Ethem'in isyanı ile başlayan sol düşünceye yönelik baskılardan THİF'te nasibini almış ve kapatılmıştır.

[8] THİF, çıkardığı ''Yeni Hayat'' dergisinde, Marxismle ve ülkenin mevcut durumu ile ilgili fikirlerini oluşturmuştur. Dergi, Türkiye'de Avrupa'dakiler gibi büyük fabrikalar ve sermayeler olmadığı için bir sınıf mücadelesi olmadığını iddia edenlere karşı çıkmış ve Avrupa'daki kadar gelişmiş olmasa da ülkede işçi sınıfının varlığını savunmuştur. Avrupa'da gerçekleştirilen grevlerin Türkiye'de olmamasının nedenini ise teşkilat eksikliğine bağlamıştır. (Çetinkaya-Doğan, 2007: 286-287)

2.2.1-Mustafa Suphi: Türkiye Komünist Partisi

Ülke içinde sosyalist hareketler bu şekilde gelişirken, yurt dışında da ülkeye yönelik sosyalist girişimler varlık göstermiştir. Bu girişimlerin en önemlisi Mustafa Suphi (1883-1921)'nin önderliğinde 1920 yılında kurulan Türkiye Komünist Partisi'dir.

Mustafa Suphi, İstanbul Hukuk Mektebi ve sonrasında Paris Siyasal Bilgiler Okulu'nu bitirmiştir. Paris'te gördüğü öğrenim sırasında İttihat ve Terakki Fırkası'yla yakın ilişkilere girmiş ve 1911 yılındaki Genel Kongresi'ne Anadolu delegesi olarak katılmıştır. İttihat ve Terakki Partisi'nden 1912 yılında ayrılarak, aynı yıl aralarında Ahmet Ferit ve Yusuf Akçura'nın bulunduğu Milli Meşrutiyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer almış ve İttihat ve Terakki'ye muhalefet etmiştir. 1913 yılında muhaliflere yönelik sürgün operasyonunun ardından Sinop'a sürülmüştür. (Türkmen, 2013: 56)

Mustafa Suphi, Bolşevik düşüncelerle temasını ise, Sinop sürgünü esnasında Sovyetler Birliği'ne siyasal mülteci sıfatıyla giderek sağlamıştır. Sovyetlerdeki ilk yıllarında birçok şehre yollanan Suphi, 1918'de Moskova'da Türk Sol Sosyalistleri Birinci Kongresi'nin toplanmasına önayak olmuştur. Aynı yılın Kasım ayında ise Moskova'da yapılan Müslüman Komünistler Birinci Kongresi'ne katılmış ve burada Stalin'in başında olduğu Milliyetler Halk Komiserliği'ne bağlı olarak kurulan Doğu Halkları Merkezi Bürosu'nun Türk Grubu başkanı olmuştur. Buradaki girişimlerin ardından 1920'de Bakü'ye taşınan Suphi, 15 bölgeden gelen 75 delege ile düzenlediği kurultay ile TKP'nin kuruluşunu ilan etmiştir. (Tunçay: 197-204) Partinin merkez komite başkanı kendisi olurken, genel sekreter ise Ethem Nejat[9] (1883-1921) olmuştur.

[9] Siyasi hayatının ilk yıllarında Türkçü, İslamcı görüşleri savunan Ethem Nejat, I. Dünya Savaşı sonrası Türk Ocakları tarafından Almanya'ya gönderildikten sonra Marxist düşüncelerle tanışmış ve siyasi hayatını Marxist olarak devam ettirmiştir. (Altın, 2008: 74) Ethem Nejat, 1921'de TKP heyetine Karadeniz'de yapılan saldırıda ölenler arasındadır.

TKP, kurulmasının ardından, III. Enternasyonal'de alınan emperyalizme karşı milli mücadeleleri destekleme politikasına uygun olarak Anadolu'ya gidip Mustafa Kemal'i destekleme kararı almıştır. Bu bağlamda Mustafa Suphi ve Ankara Hükümeti arasında mektup trafiği yaşanmış ve 28 Aralık 1920'de Suphi önderliğindeki TKP heyeti Kars'a ulaşmıştır. Daha sonra Erzurum'a geçen heyet, burada ''Muhafaza-i Mukaddesat Cemiyeti''nin, halkı aleyhlerine yönelik kışkırtmaları sonucu, kendilerine düzenlenen kötü senaryoyu fark edip Tiflis yolu ile geri dönmeyi istemiş fakat buna izin verilmemiştir. Daha sonra Mustafa Kemal'in bilgisi altında sınır dışı edilmek üzere Trabzon'a doğru hareket eden kafileyi burada da kara propaganda karşılamıştır. Araya Sovyet konsolosunun girmesiyle heyetin bir bot ile Batum'a gönderilmesi kararlaştırılmış, fakat 29 Ocak'ta Karadeniz'e açılan

---

Eğitim alanında yaptığı çalışmalar ile Türkiye sol düşünce tarihine önemli katkılar sağlayan Ethem Nejat, bu konuda birçok kitap ve makale yayınlamıştır. Ethem Nejat, eğitim ile ilgili görüşlerinin temeline okul kavramını yerleştirerek; meşrutiyet fikrinin gelişmesi, Türk ordusunun güçlenmesi, milletin güçlü ve zinde kalması, iktisadi yönden gelişmesinin çözüm yeri olarak okulların gelişmesinde görmüştür. Bu anlamda ilk yapılacak işin, eğitimdeki Fransız etkisini ortadan kaldırmak olduğunu ileri süren Nejat, Fransız sistemini, gençlerin hareket kabiliyetini, kendi kendisinden sorumlu olmasını ve özgüvenini geliştirmesinde engel olarak düşünmektedir. Bu sistemin yerine Amerika ya da İsviçre, İngiltere, İtalya gibi yirmi yaşına gelip iş bulmak için dünyanın her yerine gidebilecek kabiliyette ve özgüvende gençler yetiştirebilen eğitim sistemlerinin getirilmesi gerektiğini ileri sürer. (Altın: 76-77)

Öğrencilerin okul binalarının içinde fazla vakit geçirmesine karşı çıkan Nejat, bu durumun gençleri miskinliğe, tembelliğe sebep verdiğini belirtmiş, milletin ruh ve beden sağlığı için şehir hayatının veda edilerek, öğrencilerin bol bol şehir dışına gezilere götürülmesi gerektiğini düşünür. Bu doğrultuda beden eğitimi dersine diğer derslerden daha fazla önem veren Nejat, öğrencilerin doğru beden eğitimi dersleri ile öğrencilerin daha okuldayken asker gibi yetiştirilmesini planlamıştır. Musikiyi de bu anlayış içinde önemli gören Nejat, gençleri uyuşukluğa sevk edecek musikiden kaçınılıp, onların zihinlerine edebiyatı aşılayacak musiki türlerinin tercih edilmesi gerektiğini ileri sürer. (Altın: 78-80) Öğretmen yetiştirme yönteminde de, sadece erkek öğretmenler yetiştirme anlayışına karşı çıkan Nejat, çocukların ilk terbiye eğitimini annelerinden almalarından dolayı kadın öğretmenlerin yetiştirilmesinin zorunlu olduğunu vurgulamıştır. (Altın: 81)

heyet öldürülmüştür ve TKP'nin ülkeye dönüş kararı Ankara'ya varamadan bitmiştir.[10] (Akal, 2007b: 157-160)

2.2.2-Şefik Hüsnü: Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi

Milli Mücadele ve cumhuriyetin ilk dönemlerinde yaşamış olan Dr. Şefik Hüsnü (1887-1959), etkisini sadece yaşadığı dönemde değil, Türkiye sosyalist solunun her evresinde göstermiştir.

1887'de Selanik'te doğan Şefik Hüsnü, Paris'te Fen ve Tıp Fakültelerinde eğitimini tamamlayarak, sinir hastalıkları doktoru olmuştur. Paris'te bulunduğu yıllarda Jön Türk hareketine ilgi duymuş, fakat bu ilgi kısa süreli olmuştur. Şefik Hüsnü'nün sosyalist düşüncelere ilgisi ise, yine Paris'te Jean Jaures ve Clemenceau[11] gibi sosyalistleri takip ederek, onların düşüncelerinden etkilenmesiyle oluşmuştur. (Gürel-Nacar, 2007: 118)

Şefik Hüsnü'nün, Türkiye'de siyaset sahnesine çıkışı, 1919'da Kurtuluş Grubu ile TİÇSF'i kurmasıyla başlar. Parti beyannamesi, Damat Ferit Paşa kabinesinde ilk başvuruda reddedilmesine rağmen, aynı yıl içerisinde ''Kurtuluş'' dergisinin yayınlanmasıyla eşzamanlı bir biçimde kurulmuştur. İstanbul'un işgali ile

[10] Mustafa Suphi ve arkadaşlarının öldürülmesi, SSBC ile Ankara'nın ilişkilerinde bir bozulmaya yol açmamıştır. Bunun sebebi ise, SSCB'nin Anadolu'daki ''Milli Mücadele''yi emperyalizme karşı verilmiş bir mücadele olarak görmesiydi. Onlara göre, Türkiye'nin burada kazanacağı bir başarı, diğer gelişmemiş toplumlar için bir cesaret kaynağı olacak ve bu toplumlarda da emperyalizme karşı savaş başlayacaktı. Bu yüzden SSCB, her şeye rağmen Ankara ile iyi geçinmeye çalışmıştır. (Belge: 31) Nitekim bu durum, ikili ilişkilerde yaşananlarda da görülmektedir. Örneğin, olayın yaşandığı 1920 yılında Mustafa Kemal, SSCB hükümeti ile iletişime geçmiş, askeri harekat için lojistik destek talep etmiştir. Hatta Bekir Sami Bey başkanlığında bir heyeti Moskova'ya Lenin ile görüşmeye yollamıştır. Yine benzer bir ittifak 1921'de imzalanan ''Moskova Antlaşması'' ile de görülmüş, taraflar ''Doğu Sınırı'' ve ''para, silah'' konularında karşılıklı işbirliği sözü vermiştir. (Dural, 2004: 339-341)

[11] Jean Jaures (1859-1914) ve Georges Clemenceau (1841-1929), II. Enternasyonal döneminin Fransasında, işçi partisine ve demokratik sosyalizm anlayışına hem teorik hem de eylemsel olarak önemli katkılar vermiş Fransız sosyalistlerdir. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt II: 410)

parti faaliyetleri istenen bir düzeye getirilememiş ve ‘‘Kurtuluş’’ dergisinin kapatılması ile grubun bazı mensupları Anadolu’ya geçerek Milli Mücadele’ye katılırken, İstanbul’da kalan Şefik Hüsnü ve diğer kesim, 1921’de ‘‘Aydınlık’’ dergisini yayınlamıştır. Bu dergide TKP ile aynı siyasi çizgide ilerleyen Şefik Hüsnü, ilk baskıyı 1923’te, halkı hükümete karşı aleyhte kışkırtmak suçuyla görmüş ve ‘‘Hıyanet-i Vataniye Kanunu’’na göre tutuklanmıştır. (Gürel-Nacar: 119-123)

1925 yılında meydana gelen Şeyh Sait Ayaklanması[12] ile başlayan sıkıyönetim, Şefik Hüsnü’nün içinde yer aldığı örgüt ve yayın organlarını kapattı. Bunun üzerine yurt dışına kaçan Şefik Hüsnü, bir dönem TKP içerisinde faaliyet yürüttü ve 1939’da ülkeye geri dönerek, 1946’da Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi (TSEKP)’ni kurdu. Fakat partinin ömrü çok kısa sürdü ve 1946’da İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle kapatıldı. Daha sonra 1951 Komünist Tevkifatı ile Manisa’ya sürülen Şefik Hüsnü, 1959’da sürgün sırasında ölmüştür. (Gürel-Nacar: 124-132)

Şefik Hüsnü, siyasi hayatı boyunca, işçi sınıfının sorunları üzerinde yoğunlaşmıştır ve Kemalist devrimin, ülkeyi tam bağımsızlığa götürmesi için işçi-köylü sınıfı üzerinden inşa edilmesi gerektiğine inanmıştır. Bunun yanı sıra işçi ve köylülerin de, Milli Mücadele sonrası oluşacak karşı devrimlere karşı uyanık olmasını ve bu konuda kimin üzerine ne görev düşüyorsa hem ulus hem de ulusun gelişimi adına yapması gerektiğini belirtmiştir. Karşı devrime karşı mücadele sürerken, her şeye rağmen ülke içindeki kapitalistlerin, işçi-köylü sınıfını himayesi altına alacak girişimler olduğu takdirde, burjuva partileriyle de bir mücadele verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. (Çavdar: 263)

İzmir İktisat Kongresi üzerinde de önemli duran Şefik Hüsnü, özel teşebbüs ve serbest ticaretin geliştirilmesi düşüncesinin, Türkiye burjuvazisinin bugünden günümüze kapitalistleşmesine olanak sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca bu yöntemle

[12] Şefik Hüsnü, Şeyh Sait Ayaklanması’na karşı çıkmış ve Mustafa Kemal’e tam destek vermiştir. Ayaklanmaya karşı tutumunu ‘‘Orak-Çekiç’’ gazetesinde, Kürt ayaklanması dinci yobazların işi olduğunu ve bu ayaklanmanın bastırılması için burjuvaziyle işbirliği yapmakta herhangi bir sakınca olmadığını belirterek göstermiştir. (Gürel-Nacar: 123)

uygun koşullar oluşturulsa bile, Avrupa emperyalistlerinin, ülkenin ekonomik bağımsızlığına kavuşmaması için elinden geleni yapacağını ve çözüm olarak, devrimci doğu halklarıyla birlikte sosyalizm doğrultusunda ekonomik hamlelerin yapılmasını gerektiğini savunur. (Çavdar: 264)

2.2.3-Serteller ve Tan Gazetesi

Sabiha (1895-1968) ve Zekeriya (1890-1980) Sertel, Cumhuriyet dönemi Türk siyasi hayatının en önemli isimleri arasında yer alır. Özellikle 1940'lı yıllar ve II. Dünya Savaşı süresince, anti-emperyalizm, faşizm karşıtı ve demokrasi savunucusu olarak dönemin sol düşünce hareketini ‘‘Tan’’ gazetesi aracılığı ile ülke basınında başarıyla yansıtmışlardır. Serteller, dış siyasette şiddetle eleştirdiği Nazi karşıtlığı ve savunduğu Sovyet tezleri sebebiyle, ülkede ‘‘vatan haini’’ sıfatıyla ‘‘istenmeyen isimler’’ olarak ilan edilmelerine karşın, Atatürk devrimlerinin ve Cumhuriyetin kazanımlarının önemini daima görmüş, daha ilerisi için bu değerleri savunmuşturlar. (Özdemir, 2012: 213)

Kendilerine yöneltilen komünist, yahudi, Türkiye'yi Sovyetler Birliği'nin bir parçası yapmak gibi birçok suçlamalara karşı, ülkenin Nazi yanlısı olduklarını iddia ettiği kesimlerle sürekli tartışma içine girmişlerdir. Sabiha Sertel, komünist olduklarına yönelik verdiği birçok cevaptan birisinde ‘‘*Daha demokrasi inkılâbı tahakkuk etmemiş bir memlekette ne sosyalizm ne de daha başkasının temel tutacağına kani değilim*’’ (Cantek, 2007: 854) diye belirterek, demokrasiyi sosyalizm öncesi bir evre olarak görmüş, nihayetinde komünist ya da sosyalist olmayı bir suç olarak görmemiştir.

II. Dünya Savaşı boyunca ülke dış siyasetinin Alman politikalarına yakın olmasını sık sık eleştiren Serteller, bu konuda da milliyetçilik karşıtı görüşleri öne sürdüğü gerekçesiyle Alman politikalarına sıcak bakan -Sertellere göre Nazi yanlıları- kesimlerce hedef gösterilmiştir. Milliyetçilik tartışmalarında, kendilerine en fazla eleştiriyi yönelten ‘‘Tasvir’’ gazetenin milliyetçilik anlayışını, Nazi

Almanyasının ırkçı, emperyalist ve diktatörlük idaresinde bir millet düşüncesiyle oluştuğunu iddia etmişlerdir. Bu iddialarına karşılık olarak kendi milliyetçilik görüşlerini oluştururken, imtiyazlı bir sınıfın diğer kesimler üzerindeki hakimiyeti olmadığını belirterek Atatürk'e atıfta bulunup; asıl milliyetçiliği, bütün halk kesimlerinin, istismarcı bir sınıfa ve milletlere karşı korunması ve savunulması olarak tanımlamışlardır. (Cantek: 855)

Komünizm ve milletçilik başta olmak üzere ülkenin diğer önemli meselelerinde süregelen bu tartışmalar, Almanlar'ın II. Dünya Savaşı yenilgisi ve Sovyet yayılmacılığı, Serteller üzerindeki baskıyı iyice artırmış ve Türk siyasi hayatına ''Tan Olayı'' adıyla geçecek müdahaleye ortam hazırlamıştır. 1 Aralık 1945 tarihli ''Cumhuriyet'' gazetesinde, Sovyetler'in İran ve Yunanistan üzerindeki etkisi vurgulanarak bu durumu ''Tan''ın savunduğunu öne sürmüştür. 3 Aralık 1945 günü Hüseyin Cahit Yalçın, ''Tanin'' gazetesinde ''Kalkın Ey... Ehli Vatan'' başlıklı yazıyla, yıkıcı propaganda adına Sabiha Sertel'in ''Zincirli Hürriyet'' makalesini hedef göstererek, Serteller'e verilecek cevabın hükümet kanalı ile değil gazetecilerin ve hür vatandaşlar ile verilmesi gerektiğini belirtmiş, yaşanacak olaylarda önemli rol oynamıştır. Nitekim 4 Aralık günü ''Cumhuriyet'' ve ''Tanin'' gazetelerinde Serteller'e yönelik yıkıcı propaganda devam etmiştir. (Vural, 2008: 391-392)

Basının kışkırtmaları sonrası 4 Aralık 1945 günü sabahı, öğrenciler Beyazıt Meydanı'ndan Atatürk ve İnönü dövizleri ile ''Tan'' gazetesinin matbaasına doğru harekete geçtiler. Yol üzerinde yer alan komünizmle ilgili kitaplar satan ABC Kitapevi talan edildi ve ardından ''Tan''ın matbaası mahrip edilerek kullanılamaz hale getirildi. Buranın ardından aynı bölgede bulunan ''Yeni Dünya'' gazetesi, ''La Turquie'' isimli Fransızca bir gazete ve Berrak Kitapevi'de talan edilerek, Türk siyasi hayatına adını yazdıran ''Tan Olayı'' yaşanmış oldu. (Vural: 393)

Serteller bu olaydan bir süre sonra yakalanıp tutuklanmışlardır. Serbest kaldıktan sonra bir süre daha siyasi hayatlarına devam etmek istemelerine rağmen yaşadıkları olayın etkilerinin devam etmesi, onları aktif bir görüntü içinde sokmaz ve geri kalan zamanlarını yurt dışında geçirmelerine neden olur.

2.3-Demokrat Parti'nin İktidarı ve Sol Siyasete Etkisi

Cumhuriyetin kurulmasından beri ülke, sol siyasete kendini kapatırken, bir taraftan da hem Batı'dan gelişmişlik açısından geri kalmamak hem de dış siyasette Sovyet tehdidine karşı yalnız kalmamak için, demokrasi adına reformlarını yapmaya gayret etmiştir. Bu anlamda en çok önem verilen konulardan biri de, çok partili hayata geçmek için gerekli ortamın oluşmasıydı. Atatürk, kendi döneminde çok partili hayata geçmek adına girişimlerde bulunduysa da başarılı olunamamış, kurulan partiler kısa sürede kapanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, Türkiye'nin savaşa girmemesine rağmen, Sovyet Bloğu'na karşı Batı Bloğu'nun yanında yer almayı tercih etmesi, Truman Doktrini ve Marshall yardımları ile ABD'nin siyasi ve ekonomik desteğini alması, çok partili hayata geçilme fikrinin tekrar gündeme getirilmesini sağlamıştır.

Çok partili yaşama geçme fikri sadece uluslararası konjonktürdeki gelişmelerle değil, aynı zamanda ülke içerisindeki gelişmelerle de hız kazanmıştır. İsmet İnönü (1884-1973)'nün CHP içerisindeki muhalefete karşı sert tutumu hoşnutsuzluklara yol açmıştır. DP'nin kurulumuna giden önemli yollardan biri olan ''Dörtlü Takrir Olayı'', hoşnutsuzlukların somut bir adımıdır. Celal Bayar (1883-1986), Adnan Menderes (1899-1961), Fuat Köprülü (1980-1966) ve Refik Koraltan (1889-1974)'ın CHP grubuna verdiği önerge olarak tanınan ''Dörtlü Takrir'', parti içinde özgür bir tartışma ortamının yaratılması adına yapılan bir istektir. Ayrıca o dönem İnönü'nün çıkarmak istediği ''Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'', Aydın'da büyük toprak sahibi olan Menderes'in ve diğer muhalif isimlerin tepkisini çekmiştir. (Akşin, 2007: 240-242)

Muhalefet, CHP içerisinde sesini daha çok yükseltmeye çalışırken, İnönü'nün 1 Kasım 1945'te TBMM açılışında, ülkenin bir muhalefet partisine ihtiyacı olduğunu açıklaması ardından, başını Bayar'ın çektiği grup yeni bir parti girişimine girmiştir. Bayar, yeni bir parti kuracaklarını 1 Aralık'ta açıklarken, CHP'den istifası sonrası

İnönü ile yemekte buluşarak, yeni partinin sınırları[13] hakkında anlaşma sağlanmış ve 7 Ocak 1946'da Celal Bayar'ın genel başkanlığında, Menderes'in de içinde yer aldığı Demokrat Parti kurulmuştur. (Akşin: 243-244)

DP, kurulduktan sonra ilk sınavını 1946 seçimlerinde vermiştir. CHP'nin gerisinde kalmasına rağmen, CHP'nin tek parti yönetimine karşı artan toplumsal muhalefetin DP'ye olan desteği, seçimlerden sonra daha çok artırmıştır. Bu süreçte CHP, yeni seçimler öncesi, seçim sisteminde değişikliğe gitmiş ve nisbi temsil uygulamasından çoğunluk sistemine geçmiştir. Artan muhalefete karşı kendini güvence altına almak isteyen CHP'nin bu değişikliği, beklenildiği gibi sonuç vermemiş ve 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde DP oyların %53.3'ünü alarak, yeni seçim sisteminin getirisi ile tek başına iktidar olmuş ve tek parti döneminin sonunu getirmiştir. (Çavdar: 2013: 15, 20)

2.3.1-Dış Politikada Anti-Komünizmin Etkileri

DP, iktidara gelmesinin ardından önceliğini dış politikaya vermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası politika, ABD ve Sovyetler Birliği olarak iki kutba ayrılmış ve 1990'ların başına kadar ''soğuk savaş'' olarak adlandırılan bu süreçte DP, ABD'nin yanında yer alarak, kapitalist blok arasında kendini konumlandırmaya çalışmıştır. Bu anlamda DP, CHP'nin 1945'den sonraki ABD eksenli anti-komünist ve liberal dış politika anlayışını sürdürmüştür. Böyle bir konumlanmada öncelikli etken ise, DP'nin Sovyet tehdidine karşı kendini kapitalist bloğa ekleyerek güvence altına alma isteğidir. Bu istek sadece dış politikada ülke güvenliğini sağlamak olarak kalmamış, aynı zamanda iç politikada, ülkenin kapitalist toplum yaşam biçimine dönüştürülmesinde de etkili olmuştur.

[13] Bayar ve İnönü, yeni partinin, Atatürk'ün oluşturduğu cumhuriyet ilkelerinden taviz vermemesi, irtica eylemlerinden sakınması, dış politika açısından polemiklere girmemesi ve CHP'nin de yeni partiye engeller çıkarmaması konularında anlaşma sağlamışlardır. (Çavdar, 2008: 456)

Bu bağlamda ilk önemli temas, 1947'de ABD tarafından yürürlüğe konan Truman Doktrini aracılığı ile gerçekleşmiştir. ABD, Truman Doktrini aracılığı ile Türkiye ve Yunanistan'a ekonomik ve askeri yardımlar yaparak, Yunanistan'da sosyalist devrimi engelleyip, Türkiye üzerinden de Ortadoğu'ya hakim olmak istemiştir. Ayrıca iki ülkede kapitalist dünya ekonomi sistemine entegre ederek, bölgede Sovyetler'e karşı önemli iki müttefik elde etmiştir. (Sancaktar, 2011: 30-31)

Truman Doktrini, 12 Temmuz'da, ''Türk- ABD İkili Yardım Anlaşması'' olarak Türkiye'de uygulamaya konmuştur. Doktrin ile başlayan askeri ve ekonomik yardımlar Türk Silahlı Kuvvetleri'ne, hem lojistik destek sağlamada hem de personelini ABD'de eğitime yollayarak modernize etmesinde katkıda bulunmuştur. Fakat bu durum, askeri ve ekonomik açıdan Türkiye'yi ABD'ye bağımlı hale getirmiştir. Yapılan anlaşma ile Türkiye, askeri yedek parça ihtiyacını ABD'den sağlamaya çalışmış ve bu ithalat hamleleri, ABD'nin yolladığı paranın üzerine çıkmış, ekonomik olarak ülkeyi zor duruma sokmuştur. (Sancaktar: 31) Ekonomik ve askeri bağımlılığın artması, sosyo-kültürel yapının Amerikan hayatına özendirilerek dönüştürülmeye çalışılmasının olumsuzluğuna rağmen, DP, Truman Doktrini ile istediğine ulaşmış, Sovyetler Birliği'ne karşı ABD'nin yanında olduğunu ilan etmiştir.

Dış politikada Truman Doktrini ile başlayan ABD yardımları, 1948'de yürürlüğe konulan Marshall Yardımları ile devam etmiştir. Marshall Planı'nın ana hedefi, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa devletlerinde yaşanan iktisadi yıkımı düzeltmek ve ekonomik gelişmenin sürdürülebilir hale gelmesi için gerekli barış ortamının sağlamasıdır. (Ertem, 2009: 391) Avrupa devletlerine yapılacak iktisadi yardımın içerisinde olmak isteyen DP hükümeti, ilk etapta plana dahil edilmese de daha sonra ekonomik yardımlardan payını almıştır.

1948-1952 yılları arasında Marshall Yardımları'ndan faydalanan Türkiye, yardımların büyük çoğunluğunu ABD'li uzmanların görüşleri çerçevesinde tarım alanında kullanmıştır. Tarımın modernleştirilmesi adına alınan traktör ve tarım gereçlerinin yedek parça, onarım maliyetleri ekonominin dengesini bozmuştur. Tarımdaki yatırımların yanı sıra ABD'nin demir yolu yerine kara yollarına ağırlık

verilmesinin istenmesi üzerine yapılan yeni yollar ve ithal edilen araçlarla birlikte petrol ihtiyacı artmıştır. (Ertem: 395) Marshall Yardımları'nın sonu Truman Doktrini çerçevesinde gelen yardımlara benzemiştir. Yapılan ithalatlar, ABD'den gelen yardımların üzerine çıkarak, ülkenin dış ticaret dengesinin bozulmasına yol açmıştır.

Anti-Komünizm politikaları çerçevesinde Truman ve Marshall planlarının uygulanmasıyla Sovyet tehdidine önlem almaya çalışan DP hükümeti, bu anlamda en ciddi adımını ise NATO'ya üye olmakla atmıştır. Yapılan yardımların Sovyet tehdidini tamamen ortadan kaldırmadığını düşünen DP, NATO üyeliği ile hem sınırlarını komünizme karşı sağlama alma hem de askeri- ekonomik gelişmeler için kapitalist blok arasında yer almak istemiştir.

1949 yılında kurulan NATO'ya üyelik süreci, CHP iktidarının son dönemlerinde de gündeme gelmiş fakat reddedilmiştir. 1950 yılında Kore Savaşı'nın[14] patlak vermesi ve BM'in üye ülkelerden asker talep etmesi DP hükümeti tarafından fırsat olarak görüldü ve Kore'ye yollanacak asker ile NATO üyeliğinin gelebileceği düşünülmüştür. Bu çerçevede 18 Temmuz 1950 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar önderliğinde Yalova'da bir toplantı yapılmış ve Kore'ye asker gönderilmesi kararlaştırılmıştır.[15] Bu hamlenin ardından NATO'ya tekrar üyelik için başvurulmuş ve Eylül 1951'de Yunanistan ile birlikte Türkiye'nin NATO üyeliği kabul edilmiştir. (Özkaya Duman-Birsel, 2012: 309)

[14] İkinci Dünya Savaşı sonrası Japon işgalinden kurtulan Kore yarım adası, ABD ve Sovyetler Birliği ile yapılan anlaşma ile ikiye bölünmüştür. Bu bölünme sonrası yarım adanın kuzeyinde Sovyetler Birliği hakimiyetinde Kore Demokratik Cumhuriyeti, güneyinde ise ABD hakimiyetinde Kore Cumhuriyeti kurulmuştur. 25 Haziran 1950'de başlayan savaşta iki farlı ideolojinin çatışması sonucunda olmuştur. (Özkaya Duman-Birsel: 308)

[15] Kore'ye asker gönderilmesinin kararına ülke içinde tepkilerde olmuştur. CHP, Kore'ye asker yollama kararını TBMM'nin izni olmadan alınmasını anayasaya aykırılık olarak muhalefet etmiş ve kararı biçimsel yönden eleştirmiştir. En ciddi tepki ise, içerisinde Behice Boran'ın da yer aldığı ''Barışseverler Derneği''den gelmiştir. Dernek, yayınladıkları bildiri ile asker yollanmasına karşı çıkmış ve protesto etmiştir. Fakat dernek bu bildiriden dolayı askeri mahkemece takibata uğramıştır. Bu takibat sonucunda da dernek kapatılmış ve yöneticileri hapis cezası almıştır. (Çavdar: 32-33)

DP, CHP döneminde reddedilen başvurunun ardından gelen üyeliğin dış siyaset alanında zafer olarak görmüştür. Burada, hem Kore'de kızıl komünistlere karşı savaşılmış (Örnek, 2015: 187) hem de Sovyetler Birliği'ne karşı cephe alınarak Batı Bloğu arasında yer almanın doğruluğu savunulmuştur. Ayrıca ABD'nin başını çektiği düşünülen küresel ekonomiye, NATO aracılığı ile eklemlendiğini düşünerek, bu durumun, ülkenin ekonomi ve dış siyasetinde yeni bir kimlik kazandırdığını düşünülmüştür. ABD ise, Türkiye ve Yunanistan'ı NATO kapsamına alarak Sovyetler Birliği'ne yakın ülkelerde üslere kolayca sahip olabilme stratejisini gütmüştür. Nitekim üyelik ile birlikte Türkiye'de NATO ve ABD tarafından kullanılmak üzere 26 üs inşa edilmiştir. (Özcan, 2015: 110-113)

NATO'ya üyeliğin ardından Türkiye, Batı Bloğu'nun Ortadoğu'ya yönelik hamlelerinde stratejik bölge olarak konumlanmıştır. Bu bağlamda İngiltere ve ABD'nin, Ortadoğu'da Sovyetler Birliği'nin etkisini azaltacak -Türkiye'nin de içinde yer aldığı- bir bölge örgütü kurulmasını planlamıştır. DP, bu örgütün kurulmasına ön ayak olmuş ve Menderes 1955 yılında Ortadoğu gezisine çıkarak Irak, Lübnan ve Suriye'de temaslarda bulunmuştur. Görüşmeler sonucu Irak'ın desteğini alan Menderes, örgütün kurulmasının ardından diğer Arap ülkelerinin de katılımının gerçekleşeceğini öngörmüştür. Türkiye ve Irak'ın bir araya gelerek oluşturduğu Bağdat Paktı 24 Şubat 1955'te kurulmuş ve NATO'nun, Ortadoğu'daki anti-komünizm faaliyetlerini yürütmeye çalışmıştır. Fakat 1956'da Süveyş Krizi ve 1958'deki Irak Darbesi, Pakt'ın işlevini yitirmesine yol açmıştır. (Özcan: 126-127)

Ortadoğu'daki bu gelişmelerden sonra üstünlüğünü Sovyetler Birliği'ne kaptırdığını düşünen ABD, 1957'de yürürlüğe soktuğu Eisenhower Doktrini ile bölgeye direk müdahale ederek üstünlüğü tekrar geri almak istemiştir. (Özcan: 130) Komünizmin bölgede yayılmasının önlenmesi ve Sovyetler Birliği'nin Arap ülkeleri ile kurduğu iyi ilişkileri kendi lehine çevirebilmek için bir dizi ekonomik ve askeri yardımı doktrin çerçevesinde Ortadoğu'ya aktarmıştır. DP hükümeti de Eisenhower Doktrini içerisinde yer almış, bölgede komünizmin yaygınlaşmasının Türkiye'ye de yansıyacağı endişesi ile ABD'nin Ortadoğu politikasına uygun hareket etmiştir. Nitekim Başkan Eisenhower'ın, 1959 yılında Türkiye'yi ziyaret etmesi, gösterilen yoğun ilgi ve imzalanan güvenlik anlaşmaları, DP'nin, ABD'nin bölgesel çıkarlarını

hem savunma hem de faydalanma noktasındaki stratejisini göstermektedir. (Seydi, 2011: 4)

27 Mayıs 1960 darbesine kadar Türkiye'nin dış siyaseti, ABD'nin politikaları çerçevesinde yönlendirilirken, 50'li yıllarda ABD'de anti-komünizmin simgesi haline gelen McCarthy'cilik akımı (Örnek: 120), Türkiye'de DP eliyle uygulanmaya çalışılmıştır. Bu süreçte Sovyetler Birliği ile ilişkiler yüzeysel bir seviyede[16] tutulurken, bir dönem Ortadoğu ülkelerini etkisi altına alan ve ''Üçüncü Dünya'' ülkelerini bir araya getiren ''Bağlantısızlar Hareketi''ne ilgi duymamış (Örnek: 75) ve politikalarını, kapitalist Batı Bloğu'na katılma üzerine oluşturmuştur.

2.3.2-Sol Düşünceye Yönelik 1951-52 Tevkifatı

Dış politikada atılan adımlar, Türkiye'nin sadece Soğuk Savaş düzeninde yönünü ABD'nin başını çektiği kapitalist blok arasında yer almasını öngörmüyordu. DP, ülke içindeki komünist tehlikenin altını çiziyor ve bu tehlikenin kaynağını Sovyetler Birliği olarak göstererek, her fırsatta, ülkede sosyalist oluşumların önüne geçilmesi gerektiğini savunuyordu. Bu anlamda 1950'li yıllarda ABD'de etkili olan McCarthy'cilik akımı, Türkiye'de de kendini göstermiştir. Akım, sadece siyasi kesimden değil, sosyalizme ilgi duyan diğer kesimleri de etkisi altına almayı başarmıştır.

DP'nin, iç politikada, anti-komünizmi etkisiz kılmak için en önemli icraatı ise, TCK'nın 141. ve 142. maddelerinde yaptığı değişikliktir. 141. maddeye idam

[16] Genel olarak Demokrat Parti döneminde Sovyetler Birliği ile ilişkiler ''anti-komünizm'' tehlikesi endişesiyle yüzeysel görülse de, 1959 yılında Kruşkev'in ABD'yi ziyaret etmesi ve Batılı ülkelerin SSCB ile ticari ilişkiler kurmasıyla Soğuk Savaş havasının yumuşaması ve basında yer alan ''ABD'nin küresel politikalarında Türkiye'nin stratejik önemini kaybettiği'' tartışmaları, Türkiye-SSCB ilişkilerini canlandırmıştır. İki ülke arasındaki güvenlik sorunlarını çözmek ve ekonomik işbirliğini artırmak amacı güden Menderes, ilk adım olarak Aralık 1959'da Sağlık Bakanı Lütfi Kırdar'ı bir heyetle Moskova'ya yollamış, Nisan 1960'da da Kruşkev ile karşılıklı olarak ziyaret planlamıştır. Fakat bu ziyaret 27 Mayıs darbesi ile gerçekleşmemiştir. (Seydi: 5-8)

cezası getirilmiştir. Ayrıca aynı maddeye, anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırksal bir düşünce ile yıkmak için bir araya gelmiş toplulukları da ceza kapsamına sokmuştur. Propaganda suçlarını içine alan 142. maddede ise, düşüncelerin her nasıl olursa olsun birden fazla kişiye ulaştırılmasını propaganda olarak tanımlanmıştır. (Örnek, 2014: 124-125) Maddelerin ucu açık bırakılarak yapılan ağırlaştırılmış değişiklikler, DP'nin, ülke içinde sol siyasete karşı alacağı sert politikalarının önünü açmıştır. Nitekim, yapılan anayasa değişikliklerinin yanı sıra 1950'de Zonguldak'ta, 1956'da İstanbul'da kurulup faaliyete geçen ''Komünizmle Mücadele Dernekleri'' de (Bora-Ünüvar, 2015: 160), DP'nin desteğini almış ve 1950'li yıllarda baskı grubu olarak anti-komünizm uygulamalarında etkin bir yer edinmiştir.

DP'nin, ülke içinde komünizmi bitirmek adına ilk halmesi olan 1951-52 Tevkifatı'na gelmeden önce 1947'de başlayan ''DTCF Tasfiyeleri''ne değinmek gerekir. 1940'lı yıllarda ''Tan'', ''Yeni Dünya'', ''Görüşler'', ''Yurt ve Dünya'', ''Adımlar'' gibi yayın organlarına yapılan baskılar, Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, ülke içinde komünizme karşı büyük bir baskı oluşturulmasını sağlamıştır. Bu baskılar neticesinde sol görüşlü olmalarından dolayı hedef haline gelen DTCF'li öğretim üyeleri Behice Boran, Niyazi ve Mediha Esenel (Berkes), Pertev Naili Boratav, 1945'te, Maarif Vekaleti'nin girişimiyle bakanlık emrine alınırlar ve haklarında komünizm suçlaması ile soruşturma açılır. Bakanlık emrine alınma kararına Danıştay'da itiraz eden DTCF'li hocalar, esas suçun suçun işlenmediği görülerek, görevlerine geri dönerler. (Ak, 2015: 272-274)

Danıştay kararı sonrası işlerin artık kendileri için iyi gitmeyeceğini düşünen Esenel, 1947'de görevinden istifa eder. Aynı yıl DTCF'deki sağcı öğrenciler, ''Yurt ve Dünya'' ile ''Adımlar'' gibi komünist dergilerin yayından kaldırılması ve Boran, Berkes, Boratav'ın görevlerinden alınmasını isteyen bir dilekçe yayınlar. Bu dilekçenin üzerine sol görüşlü öğrenciler de, üniversitelerin özerkliğini içeren bir karşıt- dilekçe hazırlayarak öğretim üyelerine destek çıkar. (Ak: 277-278) Karşılıklı eylemlerin artması sonucu, 1948'de üç hoca hakkında disiplin soruşturması açan Ankara Üniversitesi Senatosu, soruşturma sonrasında üç hocayı üniversitedeki mesleklerinden çıkarır. Maarif Vekaleti'nde olduğu gibi burada da karara itiraz eden hocalar, Üniversitelerarası Kurul'un, delilleri yeterli görmemesi üzerine görevlerine

tekrar geri dönerler. Fakat, ülkede bir numaralı hedef haline gelen üç hoca için artık görevleri yapmaları neredeyse imkansız hale gelmiştir. Nitekim mahkeme süreci devam ederken TBMM, Ankara Üniversitesi ile ilgili kanun tasarılarının görüşülmesi sırasında, üç öğretim görevlisini açığa almak suretiyle üniversiteden ihraç kararını vermiştir. (Karaaslan Şanlı, 2011: 111)

Hocaların ihracına giden süreçte, soruşturmalarda ve mahkemelerde kendilerine yöneltilen suçlamalardan bazıları şunlardır: ‘‘Türklük aleyhinde bulunmak’’, ‘‘Komünist olduğu söylenen Ruhi Su ile münasebette bulunmak’’, ‘‘Sağcı talebeleri sınıfta bırakmak’’, ‘‘Konferanslarda Rus rejimini methetmek’’, ‘‘Derslerde komünist beyannamesini ısrarla okutmak, ‘‘Sabahattin Ali’nin evine gidip, dostu olmak’’. (Karaaslan Şanlı: 112)

1948 Tasfiyesi sonrası artan baskı ortamında örgütlenme çalışmalarını sürdüren TKP’de Zeki Baştımar (1908-1973), partinin İcra Komitesi Sekreterliği’ne getirilmiş (Karaca, 2004: 243) ve parti yeniden canlanmaya başlamıştır. Yurt dışında ise Paris’te, sol görüşlü gençlerin kurduğu ve içerisinde Mihri Belli’nin eşi Dr. Sevim Tarı (Belli)’nın da yer aldığı ‘‘İleri Jön Türk Hareketi’’, yurt içinde TKP ile iletişime geçmiş ve birlikte çalışma yürütmüştür. Derneğin en etkili çalışması ise Nazım Hikmet’in affı için bir kampanya yürütmesidir. Bu çalışmalardan rahatsız olan DP hükümeti ise ilk fırsatta yeni bir tutuklama dalgasını başlatmaya hazırlanmıştır. Bu fırsatı da Dr. Sevim Tarı’nın, İstanbul ziyareti sırasında Zeki Baştımar ile buluşup, yurt dışına götürmek üzere kendisinden aldığı parti evraklarını teslim alırken bulmuştur. Nitekim Dr. Tarı, dönüş yolculuğu için İstanbul Limanı’nda beklerken tutuklanmış ve böylece 1951-1952 Tevkifatı başlamıştır. (Çavdar, 2013: 36)

Büyük bir tutuklama furyasına sahne olan 51-52 Tevkifatı, sadece TKP’de değil, partiyle ilişkisi olan her türlü aydın, işçi, medya organı, derneği de içine almıştır. Öne çıkan isimlerden Dr. Şefik Hüsnü Değmer, Zeki Baştımar, Mihri Belli, İlhan Başgöz, Ruhi Su, Aclan Sayılgan, Reşat Fuat Baraner çeşitli yıllarda hapis cezalarına çarptırılmıştır. (Çavdar: 37)

Dr. Sevim Tarı, DP'nin tutuklamalar ile ilgili epey bir zamandır fırsat kolladığını tutuklandığı gün ''*Zaten 1947'den bu yana TKP dosyası bir hayli olgunlaştırılmış. Bir de dış irtibat çıkarsa ortaya şimdi! Allah göndermiş gibi. Çok sansasyonel haber yaratma olanağı doğuyor. Büyük bir 'komünist tehlikesi' senaryosu ile NATO'lu müttefiklerin TC hükümetine kucak açması ve yüklü bir yardım koparması sağlanabilir. Sağlanacaktır da. Türkiye'de solcuların başları üzerine çok oyun oynanmıştır*'' (Karaca: 44) cümleleri ile DP'nin sol düşünceye karşı tutumunun yanı sıra dış politikanın iç politikaya nasıl doğrudan etki ettiğini de açıklanmıştır. Davanın bir numaralı sanığı Zeki Baştımar da savunmasında, ülkenin giderek ABD saldırganlığının bölgedeki ana üssü haline geldiğini, bu durumun ülkenin kurucu ilkelerine ve sıradan vatandaşların çıkarlarına ters düştüğünü belirtmiştir. (Çetinkaya-Görkem: 315)

Tutuklamalar sonrası TKP büyük yara almış ve parti, 1970'li yıllara kadar, ülke içerisindeki diğer sosyalist örgütlenmeler arasında faaliyet yürütmek zorunda kalmıştır. 70'li yıllara kadar TKP ismini yurt dışına çıkan grupların Dış Büro adıyla yürüttüğü faaliyetler ve 1958'de Doğu Almanya'da kurulan ''Bizim Radyo''nun yaptığı Türkçe yayınlarla devam ettirmeye çalışmıştır. (Çetinkaya-Görkem: 317)

2.4-DP Baskısı Altındaki CHP Muhalefeti

1950 Genel Seçimleri sonrası ilk kez muhalefet durumuna düşen CHP, DP iktidarına ilk etapta olumsuz yaklaşmamış, iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Özellikle dış politikadaki anti-komünist tavır[17], liberal ekonomi politikaları, laikliğin savunulması, 1951'de yasalaşan ''Atatürk'ü Koruma Kanunu'' gibi politikalarda

[17] İnönü'nün sergilediği anti-komünist politikaların sebebi, sadece ABD ve Batı eksenli politikalara uyum sağlamak için değil, aynı zamanda İnönü'nün, artan DP muhalefetine karşı, siyasi çizginin sol tarafında tek alternatif olma isteğinden de kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim 1960'lı yıllarda CHP'yi konumlandırdığı ''ortanın solu'' çizgisinde de, AP'ye karşı yükselen sol muhalefeti desteğini almak ve muhafazakar sağda yer almayanlar -aşırı sola kapalı olarak- için bir alternatif olmak istemesi (Kiriş-Gül, 2007: 97), İnönü'nün bu stratejisini destekler niteliktedir.

CHP ve DP'nin benzer görüşte olması, bu iyimserliğin göstergesi olarak gösterilebilir. Fakat siyasetteki bu olumlu hava çok uzun sürmemiş, CHP'nin DP kadrolarını küçümsemesiyle başlayan tartışmalar, DP'nin CHP'ye karşı sert tutumlar almasına yol açmıştır. Bu durumda DP'nin ülke genelinde anti-demokratik faaliyetler içerisinde yönetmesine neden olmuş ve biriken sorunlar neticesinde ülke, 1960 darbesine doğru yol almıştır.

CHP'nin, DP kadrolarının ülke yönetemeyeceği algısı ve bir sonraki seçimlerde iktidardan düşeceği düşüncesi, Menderes'in, gücünü sağlama almak adına CHP'yi zayıflatma hamlelerine yöneltmiştir. İlk olarak 1951 yılında Halkevleri kapatılmış, iki yıl sonra da CHP'nin mal varlığı hazineye devredilmiştir. (İnan, 2001: 119) Halkevleri'nin kapatılması ile birlikte uzun zamandır gündemde olan Köy Enstitüleri'nin[18] kapatılması da gündeme gelmiş ve ''komünist yetiştirme yuvası'' olarak adlandırılan kurum, 1954'te kapatılmıştır. (Aysal: 2005: 281)

Menderes'in muhalefeti baskı altına alma politikalarıyla girilen 1954 Genel Seçimleri'nde oylarını arttırarak çıkması, halk nezdinde desteği de arkasına alarak anti-demokratik uygulamalarına devam etmesine yol açmıştır. 1950- 1954 dönemleri arasında, dış yardımlar ile özellikle kırsal alandaki tarım ekonomisi gelişme göstermiş ve ciddi kalkınma oranlarına ulaşılması, CHP'nin mallarına ve yayın organı ''Ulus'' gazetesine el konulması, Millet Partisi'nin kapatılması gibi etkenler de DP'nin %58'lik seçim zaferinde önemli rol oynamıştır. (Albayrak, 2014: 301-302) 1954 seçimlerinde CHP, tam bir hayal kırıklığına uğramış ve yenilgiden İnönü-

[18] Köy Enstitüleri'ne yönelik suçlamalar, kurulduğu günden beri ülkedeki dindar kesim tarafından süregelmektedir. İlk ciddi boyutuna ise 1943 yılında yapılan 2. Eğitim Şurası'nda ulaşmıştır. Dindar kesimin özellikle, karma eğitim yapısı, eğitim- öğretim yapısının Sovyetler Birliği sistemine benzediği, kız öğrencilerin komünist modası olarak lanse edilen pantolon-ceket giymesi, Enstitü kitaplıklarında bulunan yabancı dillerden çevrilmiş kitapların ve öğretmenlerin konuşmalarının komünist propaganda içermesi vb. suçlamalar ile Enstitülerin, Türk aile ve ahlak yapısına uymadığı gerekçesi ile kapatılması yönündeki baskıları, 1946 yılında kurulan Recep Peker Kabinesi'nde kendine yer etmiştir. Bu dönem CHP'de, Recep Peker ve sonrasında Şemsettin Günaltay ile sağ eğilimin baş göstermesi de Enstitüler üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Nitekim 1946 yılından sonra Enstitülerin yapılarında çeşitli değişikliklere gidilmiş ve DP iktidarı sonrasında da öğretmen okullarına dönüştürülerek kapatılmıştır. (Aysal: 277-281)

Erim ikilisi sorumlu tutulmuştur. Seçim dönemi boyunca İnönü'nün, ülkenin her yerini dolaşıp DP politikalarını eleştirmesine rağmen, CHP tabanının halktan kopuk oluşu ve köylüler için bir projesi, yaklaşımı olmayışı ise yenilginin en önemli etkenleri olarak görülmüştür. (Çavdar: 47)

2.4.1-Üniversitelere ve Basına Yönelik Baskıların Artması

Seçim sonrası DP, halktan aldığı desteğe inanarak baskı politikasını artırmış ve CHP dışında kendisine muhalif olacak her kesimden kişilere karşı da önlem almıştır. Bu önlemlerden en önemlisi, üniversite ve memurlara yönelik olanıdır. 1953'te profesörlerin siyasete katılmaları yasaklanmasının ardından, 1954 seçimleri sonrası çıkarılan bir yasayla 60 yaş üstü ya da 25 yıl görev yapmış profesörleri emekliye ayırmaya çalışması, DP'nin, üniversitelerdeki muhalefeti susturmak adına attığı önemli bir adımdır. Bu yasanın ardından çıkarılan hükümetin istediği memuru altı ay boyunca görevden uzaklaştırma ve gerek görülmesi dahilinde bu kişileri görevden alma yetkisi de memurlar üzerindeki baskıyı arttırmak adına önemlidir. (Varel, 2015: 229)

DP'nin her kesime açtığı savaş, kendi partisinde de huzursuzlukların yaşanmasına sebep olmuştur. Ülkede siyasal, ekonomik ve toplumsal sorunların artması ve basının da bu durumu sıkça ele alıp DP'yi eleştirmesi, Menderes'in basına yönelik engelleme girişimlerini artırmıştır. Bu doğrultuda 1954'de Hüseyin Cahit Yalçın, Cemal Sağlam, Fuat Arna gibi gazeteciler tutuklanmış (Bulut, 2009: 127); 1955'te de ‘‘Basına İspat Hakkı Yasası’’nı çıkarılarak, basın susturulmaya çalışılmıştır. Bu tutuklama dalgası ve yasadan rahatsız olan -içlerinde akademisyen, gazetecilerinde bulunduğu- 19 milletvekili DP'den ayrılan Hürriyet Partisi'ni kurmuş ve zamanla 39 milletvekiline ulaşarak, mecliste önemli noktaya gelmiştir. (Albayrak: 302)

Hürriyet Partisi'nin kurulmasıyla içeriden çözülmeye başlayan DP, bu vakitten itibaren baskısını ağırlaştırmıştır. 1956'da ‘‘Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’’nu yürürlüğe koyarak, siyasi partilerin seçim dönemi dışında açık hava

toplantıları yapılması yasaklanmış, kapalı toplantılara izin şartı getirilmiş ve suç sayılan toplantıların dağıtılması için kolluk kuvvetlerine ateş etme yetkisi verilmiştir. Bu uygulamalar neticesinde CHP genel sekreteri Kazım Gürlek, Karadeniz Gezisi'nde tutuklanmış, Hürriyet Partisi il başkanlarının Ankara toplantısı yasaklanmış, SBF dekanı Turan Feyzioğlu açılış konuşmasında siyaset yaptığı iddiasıyla bakanlık emrine alınmış, CMP'nin Giresun Kongresi'nde de Osman Bölükbaşı'yı alkışlayan delegeler karakola götürülmüştür. (Bulut: 128)

2.4.2-Menderes'e Karşı Muhalefetin ''Güçbirliği'' Atılımı

Baskıların bu noktaya gelmesini değerlendirmek isteyen İnönü, diğer muhalefet partileriyle birlikte geniş bir muhalefet cephesi oluşturma girişimi başlatmıştır. Çalışmaların ardından CHP, Hürriyet Partisi ve CMP bir araya gelerek ''Güçbirliği''ni oluşturmuş ve 5 Eylül 1957'de DP'nin baskıcı tutumuna karşı ortak bildiri yayınlayarak, 1957 seçimlerinin kazanılması halinde anayasada ne tür değişiklikler yapılacağı anlatılmıştır. (Çavdar: 64-65) Ayrıca bu dönemde DP'nin kurucularından Fuat Köprülü de partisinden istifa etmiş ve Menderes'e gelinen durumla ilgili sert eleştiriler getirerek, Menderes'i devirmek için bir araya gelmeyi vatan borcu olarak nitelendirmiştir. (Bulut: 129)

Artan ekonomik ve siyasi bunalım içerisinde girilen 1957 seçimlerinde DP, oylarının azalmasına rağmen tek başına iktidar olmayı sürdürmüştür. Bu dönemde de geçmiş yıllardaki gibi basın, bürokrasi, üniversite, TBMM iç tüzüğü gibi birçok konuda kısıtlamalar getirilerek muhalefetin sesi kısılmaya çalışılmıştır. Bu gelişmeler sonrası muhalefette kendi içinde işbirliği içerisine giderek güçlenmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda 1958'de CMP ile Anadolu Köylü Partisi birleşerek CKMP adını almıştır. Bir yıl sonra Hürriyet Partisi CHP'ye katılmıştır. (Albayrak: 305) Menderes, muhalefetin bu hamlelerine karşı olarak, yurt çapında gezilere çıkarak kendisini destekleyenlerden Vatan Cephesi kurmalarını istemiştir. CHP'nin Güçbirliği'ne karşı DP'nin Vatan Cephesi; basında ise Güçbirliği'ni temsil eden ''Ulus'' gazetesi ile

Vatan Cephesi'ni temsil eden ''Zafer'' gazetesi, ülkedeki kutuplaşmayı ve siyasi gerilimi iyice arttırmıştır. (Doğaner, 2015: 178-179)

CHP'nin ordu, basın ve üniversiteleri arkasına alarak (Bulut: 132) muhalefetini arttırdığı dönemde İnönü, 12 Ocak 1959'da ''İlk Hedefler Bildirisi''ni yayınlayarak, yurt genelinde mitinge çıkmıştır. Çoğu demokratik hakların tekrar geri verileceği üzerine hazırlanmış metine karşı Menderes, Vatan Cephesi'ni hem radyodan hem de örgütler aracılığıyla yönlendirerek, CHP'nin muhalefetini engellemeye çalışmıştır. Nitekim İnönü'ye yapılan bu baskı ve sınırlamalar, fiziksel şiddet boyutuna ulaşmış ve 1959'da Uşak, 3 Nisan 1960'da Kayseri-Yeşilhisar, Çanakkale-Geyikli, Topkapı'da çıkan olaylarda İnönü ve partililer, ciddi saldırılara maruz kalmıştır. (Albayrak: 307) CHP, bu olayların araştırılması için mecliste çalışma yapmış, fakat bu girişim DP'lilerin engellemelerine takılmıştır.

Menderes, Vatan Cephesi aracılığı ile bir yandan CHP'nin yurt gezilerini engellemeye çalışırken diğer taraftan da mecliste, CHP'nin yurt gezilerini gayrimeşru ve yıkıcı bulduğunu belirtip, bunların araştırılması için Tahkikat Komisyonu kurulmasına karar vermiştir. 18 Haziran 1960'da kurulan Tahkikat Komisyonu, CHP'nin her türlü çalışmalarının ve kendisine yakın medya organlarının engellenmesine yönelik bir çalışma içine girmiştir. Komisyonun kurulması esnasında söz alan İnönü, ülkenin demokratik rejimden baskı rejimine girdiğini ve komisyonun anayasaya aykırı olduğunu ileri sürerek, bu durumdan herkesin etkileneceğini belirtmiştir. (Özdemir, 2015: 236-240) Nitekim gelinen vaziyet İnönü'nün dediği gibi olmuş, Tahkikat Komisyonu'na tepkiler CHP'yi aşarak, üniversite öğrencilerine kadar dayanmıştır. Komisyona karşı mitingler düzenleyen öğrenciler, 28-29 Nisan mitinginde ''Ordu-Gençlik Elele'' sloganı atarak, orduyla birlikte oldukları mesajını vermiştirler. DP'nin polisi kullanarak olayları bastırma girişimleri ise sonuçsuz kalmıştır. Nitekim 5. ayın 5. gününde saat 5'te Kızılay'da buluşmayı simgeleyen ve Türk siyasi hayatına ''555K'' olayı olarak geçen eylemde, toplumsal muhalefetin her kanadı DP'nin anti-demokratik politikalarına karşı birleşmiştir. Gösterilerin artması, toplumsal düzeni iyice bozmuştur. Bu noktadan sonra DP'nin, ordunun işin içine girmemesi yönündeki telkinleri de işe yaramamıştır. Nitekim 21 Nisan 1960'da Harp

Okulu öğrencileri, Ankara sokaklarında sessiz yürüyüş düzenlemiş ve altı gün sonra 27 Mayıs'da ordu, yönetime el koymuştur. (Özdemir: 243-246)

1950'de başlayan iktidarı sürecinde DP, sol düşünceye yönelik uyguladığı sert önlemleri CHP muhalefetine de uygulamış ve bu durum toplumun bütün kesimini etkilenmiştir. Özellikle Menderes'in, 1957 seçimleri sonrası baskı rejimini iyiden iyiye muhalefetin üstünde kurması; basın, ordu ve üniversite kesimlerini içine alan gösterilerin çıkmasına sebep olmuş ve demokrasi savunucu olarak iktidara gelen DP, tersi uygulamalar neticesinde askeri darbeyle iktidarı kaybetmiştir.

2.5-Dönemin Sosyalist Örgütlenmeleri

1950'li yıllarda Türkiye sol düşünce, CHP ve DP'nin anti-komünizm politikaları ile etkisizleştirilmiş bir dönem olarak adlandırılabilir. Önceki başlıklarda da ele alındığı gibi Soğuk Savaş döneminde Batı Bloğu arasında yer almaya çalışan CHP ve DP, iktidarları süresince ülkedeki sosyalizm örgütlenmelerine karşı sert tedbirler almıştır. Legal siyaset ortamında etkinliklerini sürdürmek isteyen sosyalist örgütlenmeler, yapılan tevkifatlar ile kabuğunun içine çekilmeye itilmiş ve çoğu örgüt, etkinliklerini gizli olarak yürütmek zorunda kalmıştır. Bu durum 50'li yıllarda sol örgütlenmelerin sayısının azlığına, mevcut örgütlenmelerin ise halkla yeterli iletişim kuramayarak, etkisiz bir görüntü çizmelerine neden olmuştur.

Bu baskı ortamında sosyalist örgütlenmelerin legal siyaset yapabilmeleri adına ilk fırsat 1946'da ortaya çıkmıştır. İnönü'nün, çok partili yaşama geçme kararından bir yıl sonra, ''sınıf esasına dayanan'' cemiyetler kurulması yasağını kaldırması, sosyalist örgütlenmelerin önünü açmıştır. (Varel: 205) Fakat legal siyaset ortamının oluşturulmasına rağmen, CHP ve sonrasında DP'nin anti-komünizm tutumundan dolayı sol örgütlenmeler yeterli etkinlik alanı bulamamıştır. Bu dönemde öne çıkan sol siyasi partiler, 1932 yılında kaydolduğu CHP çatısı altında sosyalist faaliyetler yürüten Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun 1946'da kurduğu TSP ve Şefik Hüsnü'nün TSEKP'dir.

DP dönemine girildiğine ise, sol örgütlenmeler ile DP arasında tezat bir ilişki görülmektedir. 1946-1950 yılları arası DP'nin CHP'ye karşı oluşturmak istediği muhalefet cephesinde, sol düşünceden isimlerle de işbirliği yaptığı görülmektedir. Mehmet Ali Aybar, Serteller gibi sol düşünceye sahip isimler, bu dönemde DP ile hareket etmeye yönlendirilmişlerdir. Fakat, tek parti iktidarını sonlandırmaya yönelik yapılan işbirliği DP'nin iktidara gelmesinden sonra bozulmuştur. İktidarı süresince Tan Baskını, Nazım Hikmet'in vatandaşlıktan çıkarılması, 1951-52 Tevkifatı ve anti-komünist dış politika hamleleri gibi politikalara imza atan DP, tek parti dönemindeki işbirliğini ortadan kaldırmıştır. (Yıldırmaz, 2008: 25) DP'nin bu baskısı altında öne çıkan sosyalist örgütlenmeler, 1946'da kapatılıp 1950'de tekrar kurulan TSP ve 1954'te Hikmet Kıvılcımlı önderliğinde kurulan Vatan Partisi'dir.

2.5.1-Esat Adil Müstecaplıoğlu: Türkiye Sosyalist Partisi

1946-1952 yılları arasında Türkiye Sosyalist Partisi (TSP) ile siyasi faaliyetler arasında yer alan, Türkiye'ye özgü sosyalizm anlayışının ilk savunucularından, siyasal kimliğinin yanı sıra edebiyatçı, hukukçu, yayıncı kimliği ile de bilinen Esat Adil, 1904'de Balıkesir'de doğmuştur. 1928'de Ankara Hukuk Fakültesi'ni ve sonrasında gittiği Belçika'da da Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. (Gökmen, 2007: 940)

Esat Adil, Brüksel yıllarında sol siyasetle tanışmış ve yurda döndükten sonra CHP'ye katılarak çeşitli görevler içinde yer almıştır. 1932 yılında Balıkesir'de kurulan Halkevi'nin başkanı olmuş ve burada kültür konularını içeren ''Kaynak'' dergisini çıkarmıştır. 1933 yılında çıkarmaya başladığı ''Savaş'' gazetesinde ise, CHP'nin politikalarını ve yöneticilerini eleştirmiştir. Özellikle 1934'te başlayan Balya Karaaydın maden işçilerinin grevini ''Savaş'' gazetesi aracılığı ile desteklemiştir. Grevle ilgili yaptığı yayınlarla hükümetin dikkatini çekmiş, gazetenin hasılatını da grev sandığına göndermiştir. Ayrıca grev komitesiyle görüşerek Balıkesir'de açlık yürüyüşü başlatmış ve 17 günlük grevi işçiler lehine sonuçlandırılmasında önemli bir katkı sağlamıştır. (Gökmen: 942) Greve verdiği

desteğin yanı sıra Esat Adil, ‘‘Savaş’’ gazetesinde toplumsal farklılaşma, eğitim, İş Kanunu gibi diğer toplumsal meseleleri de ele almıştır. Yazılarında halkçılık ilkesini ön plana çıkaran Esat Adil, eğitimde köklü hamleler yaparak, toplumun en altından en üst kesimine kadar fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu fırsat eşitliği ile herkesin kendini geliştirebileceğini ve aydın vatandaşlardan oluşan bir halk kesimin ortaya çıkacağına inanmıştır. İş Kanunu hakkında da CHP'ye sert eleştirilen getiren Esat Adil, çalışma saatlerinin uzunluğu ve iş koşullarının ağırlığına değinerek, işçilerin toplum ve iktisat ile olan yazgısının, sermaye ve patronların yazgısından daha önemli olduğunu savunmuştur. (Gökmen: 943)

‘‘Savaş’’ gazetesindeki yayınlarından dolayı komünizm propagandasıyla itham edilen Esat Adil, hakkındaki davalardan sonra Balıkesir Halkevi başkanlığından ayrılmış ve 14 Mayıs 1946'da TSP'yi kurmuştur.

Partinin Genel Sekreteri ve siyasi büronun şefliğini üstlenen Esat Adil, partinin yayın organı ‘‘Gün’’, haftalık yada aylık düzensiz olarak çıkarılan ‘‘Gerçek’’ gazetesi ve zaman zaman çıkarılan parti broşürleriyle görüşlerini aktarmıştır. Bu yayınlarda Esat Adil, geniş topraklara sahip olan kesimin, geniş köylü kesimini istismar ettiğini ve yaşam koşullarını zorlaştırdığını belirterek, toprağın ancak üstünde çalışanların olması gerektiğini belirtir. Ayrıca şehirde de, sermayeyi elinde tutan kesimin, işçi sınıfını istismar ederek onları sefalete sürüklediğini savunur. Çözümü, büyük işletmelerin millileştirilmesinde ve milletin müşterek sahip olduğu bir duruma sokulmasında görmüştür. Böylece işçi sınıfının sadece ekonomi alanında değil kültürel alanda da refaha ulaşacağını savunmuştur. (Bayır, 2011: 57)

Esat Adil, parti programında TSP'nin, Türkiye Cumhuriyeti'ni tam bir halk devleti haline getirip, halkın kayıtsız şartsız kendini idare ettirmesini sağlayacağını ve bu anlamda demokrat olduğunu; Türk milletinin refah, kültür, sağlık, adalet seviyelerinin yükselmesine yönelik her türlü iktisadi ve sosyal adımları atarak emek ve kabiliyetin önünün açılacağını ve bu anlamda sosyalist olduğunu; ulusal beraberlik ve siyasal, ekonomik bağımsızlığın devamını sağlayacağını, ayrıca başka milletlere de bu hakkın tanınmasına saygı duyacağını ve bu anlamda milliyetçi

olduğunu; tabiatüstü bir varlığa inanıp inanmamak konusunda kişilerin vicdan hürriyetlerine saygılı olacağını, devletin bu konuda tarafsız kalarak bu hürriyeti koruyacağını ve bu anlamda da laik olduğunu belirtmiştir. (Bayır: 57)

Esat Adil ve arkadaşlarının, oluşturdukları parti programı, tüzükler ve yayın organlarıyla, legal siyaset ortamında halktan destek almaya çalışmaları çok uzun sürmemiştir. Kuruldukları sene düzenlenen 16 Aralık 1946 Tevkifatı'nda, Şefik Hüsnü'nün TSEKP ile soruşturmaya alınmış ve bütün yayın organlarıyla birlikte kapatılmıştır. Yargılama sonucu 1948'te beraat eden Esat Adil, 1950 yılında TSP'yi tekrar kurarak örgütlemeye çalışmıştır. 1951 yılındaki ara seçimlere de katılan TSP, etkinliğini daha fazla sürdürememiş ve komünizmi yayma suçundan 1952'de kapatılmıştır. (Bayır: 58-59) Esat Adil'in Türkiye'ye özgü sosyalizm modeli, kendi döneminde büyük etki alanı bulamasa da 60'lı yıllarda Mehmet Ali Aybar ile bu düşünce tekrar savunulacak ve sol siyasetin temel tartışmaları arasına girecektir.

2.5.2-Hikmet Kıvılcımlı: Vatan Partisi

Türkiye sol düşünce hayatı içerisinde önemli bir yere sahip olan Dr. Hikmet Kıvılcımlı, ülke sol hareketinin etkisiz geçtiği 50'li yıllarda kurduğu Vatan Partisi (VP) ile legal siyaset arenasında kendisini yer etmeye çalışmıştır. 1902 yılında Makedonya Piriştine'de doğan Kıvılcımlı, o dönem Balkan coğrafyasının politik ve toplumsal yaşam zorluklarından ötürü, ailesi ile birlikte önce Muğla'ya ardından İstanbul'a göçmüştür. Burada eğitim hayatını sürdüren Kıvılcımlı, Vefa Lisesi'nden mezun olduktan sonra Askerî Tıbbiye'ye başlayarak doktor unvanını elde etmiştir. (Ağcabay, 2015: 194)

Kıvılcımlı'nın 1920 yılında başladığı Askerî Tıbbiye yılları aynı zamanda sol düşünce ile tanıştığı yıllar olmuştur. Okulun kütüphanesinde okuduğu ''L'Humanite'' gazetesi ve TKP'li okul arkadaşları, Kıvılcımlı'nın sol düşüncelerinin oluşmasında etkili olmuştur. TKP içerisinde yer alan Aydınlık grubu ve yayın organı ''Kurtuluş'' dergisi etrafında ilişkisini sürdüren Kıvılcımlı, Şefik

Hüsnü'nün 1925'te TKP'yi tekrar faaliyete geçirmesi ile partinin gençlik bölümünden sorumlu icra komitesine girmiştir. (Bilgiç, 2007: 586)

TKP'ye katılmasıyla tutukluluk hayatı da başlayan Kıvılcımlı, ilk olarak aynı yıl askerî öğrenciler arasında komünizmi yaymak suçlamasından tutuklanmıştır. Kısa bir süre sonra salınan Kıvılcımlı, partinin bu konuda hükümete destek vermesine rağmen, 1925'te yaşanan Şeyh Sait Ayaklanması'nda tekrar tutuklanmıştır. 1926'da çıkarılan afla serbest kalan Kıvılcımlı, bu sefer 1929'da TKP içerisindeki Şefik Hüsnü muhalefetine destek olmak amaçlı İzmir'de örgütlemeye çalıştığı hareket faaliyetleri yüzünden hakkında dava açılmış ve 4 yıl 6 ay ceza almıştır.[19] 1933'te çıkarılan afla tekrar serbest kalan Kıvılcımlı, bu dönemde bir taraftan Kıvılcımlı Kütüphanesi'ni kurmuş, Marxism Bibliyoteği ile telif ve tercüme eserlerini yayınlayarak ülkede sosyalizm literatürün gelişmesi için uğraşmış, bir taraftan da TKP içerisindeki etkinliğini sürdürmüştür. 1938 yılına gelindiğinde ise, Donanma Davası başlamış ve Kıvılcımlı, askeri isyana teşvik suçundan yargılanarak 15 yıl hapis cezası almıştır. (Bilgiç: 587-589)

Kıvılcımlı, cezalandırıldığı önceki senelerdeki gibi, hapis cezası süresince çalışmalarına devam etmiş ve en önemli çalışması olarak görülen tarih tezini oluşturmuştur. Oluşturduğu tarih tezinde, tarihsel ve sosyal devrim anlayışları, barbarların tarihsel devrimdeki rolleri ve üretici güçlerin antika tarihten modern devre kadarki değişimlerini incelemiştir.

Klasik tarihin metafizik metotlarla değil, diyalektik metotlarla incelenmesi gerektiğini savunan Kıvılcımlı, böylece hangi çağda olursa olsun insan toplumunun, genel olarak üretici güçlerle birlikte hareket ettiğini belirtmiştir. Bu bağlamda üretici güçleri teknik, coğrafya, tarih ve insan olarak dört sınıfa ayırmıştır. Teknik üretici gücünü diğer üç sınıfa göre sosyal olayların gelişiminde daha önemli bir etken olarak görmüştür. Fakat Kıvılcımlı, tarihin; insanların geçmişinden kalma gelenek ve göreneklerle, içinde yaşadığı coğrafya ve bulunduğu konumda geliştirdiği tekniğin

[19] Kıvılcımlı, hem TKP'nin o döneme kadarki tarihsel sürecini anlatan hem de Türkiye'nin Kürt sorununa değin bütün sosyal, ekonomik, kültürel gelişmelerini ele aldığı ''Yol'' çalışmasını, bu tutukluluk sürecinde yazmıştır.

eriştiği seviyenin kolektif aksiyonundan doğup geliştiğini belirtir. Bundan dolayı ilkel toplumlarda, insan ve diğer üretici güçler olan tarih ve coğrafyanın bir araya gelerek oluşturduğu kolektif aksiyonun, sosyal olayların gelişiminde tekniğe göre daha önemli bir hale geldiğini savunur. Buna karşılık olarak modern toplumlarda tekniği, diğer üretici güçleri göre daha önemli bir konuma getirir. (Kıvılcımlı, 2013a: 79-81)

Buradan hareketle tarihsel devrim- sosyal devrim ayrımına giden Kıvılcımlı, antika tarihi, modern çağlara gelinceye kadar, tarihin belirli coğrafya ve üretici güçlerinden hız alan barbar yığınlarının medeniyete geçiş tarihleri olarak tanımlar. Barbar yığınlarının, tarih öncesinin en ilkel sosyalist üretici güçlerini harekete geçirerek oluşturdukları kolektif aksiyon ile eski gerici sosyal sınıfı devirerek, yeni bir sosyal sınıf oluşturduklarını belirtir. Buradaki yeni sosyal sınıfın, hiçbir şekilde eski sosyal sınıfla bir benzerliğinin bulunmaması ve yeni bir medeniyet kurmasından dolayı barbar yığınlarının bu devrimini sosyal devrim olarak değil, tarihsel devrim olarak tanımlar. (Kıvılcımlı: 82)

Tarihsel süreçte, her medeniyetin yıkılıp yerine yeni medeniyetlerin kurulması hareketliliği sonrasında modern çağların başlayarak tarihsel devrimlerin sona erdiğini belirten Kıvılcımlı, bunun sebebini iki şekilde açıklar: Birincisi, dünya üzerinde keşfedilmemiş bir coğrafi bölge kalmaması, bu durumun da yeni üretici güçleri ortaya çıkarmayarak, barbar yığınlarının sonunu getirmesidir. İkinci sebep ise, teknik üretici gücün diğer üretici güçler karşısındaki gelişiminde farkın açılmasıdır. Böylece teknik üretici gücün gelişimi, büyük bir maddi gelişmeyle birlikte modern sosyal sınıfların oluşmasını sağlamıştır. Kıvılcımlı son olarak, tarihsel devrimlerden sosyal devrimlere bu şekilde geçildiğini belirterek, 17. ve 18. yüzyıllardaki kapitalizm devrimlerini ve 19. ve 20. yy'daki sosyalist devrimlerini, modern çağın sosyal devrimlerine örnek olarak göstermiştir. (Kıvılcımlı: 85-86)

1950 yılında çıkarılan afla serbest kaldığında Kıvılcımlı, tarih tezi ve diğer çalışmalarıyla birlikte tekrardan politikaya devam etmek ister. TKP ile bağlantı kuran Kıvılcımlı, yaptığı görüşmeler sonucunda, uzun süre partinin dışında kalmasından dolayı partinin politik ve örgütsel faaliyetlerinin dışarısında kaldığını anlar. Bu sırada

1951-52 Tevkifatı'nın yaşanması ve ülkedeki sol görüşe yakın herkesin ceza alması, Kıvılcımlı'yı yeni bir parti kurma girişimine iter. Bu girişim sonucu, 29 Ekim 1954 yılında içerisinde işçilerinde bulunduğu Vatan Partisi'ni kurar. (Ağcabay: 197-199)

Kuruluşundan bir süre sonra yayınlamaya başladığı ''Kurtuluş'' gazetesi ile birlikte politik faaliyetlerini DP'nin baskısı altında sürdüren Kıvılcımlı, işçi sınıfına dair bilinmesi gereken ''Grev nedir?'', ''Sendikalar Tarihi'', ''Sendika ve Parti'' gibi birçok konu hakkında yayınlar çıkarttı. VP'ni, meclisteki bütün partilere muhalif bir görüntüye sokarak çıkarttığı parti broşürlerinde, meclisteki iktidar ve muhalefet partilerinin, bütçe görüşmeleri sırasında sermaye sınıfının soygunlarını gizlemek için bir araya geldiğini anlatmaya çalışmıştır. (İçli, 1992: 37)

1957 seçimlerine de bu muhalif anlayışla giren Vatan Partisi, grev hakkı, haftada 40 saat iş, işsizlik sigortası, Anayasa Mahkemesi'nin kurulması gibi birçok vaatle halkın karşısına çıkmıştır. Bu süreçte birçok miting verecek olan Hikmet Kıvılcımlı, Eyüp'te yaptığı konuşma yüzünden hakkında soruşturma açılacak, din yoluyla komünizmi yaymak suçundan (Ağcabay: 201) tutuklanarak iki yıl ceza almıştır. Bu tutuklama sonrası 1959'da serbest kalan Kıvılcımlı, 27 Mayıs ve öncesindeki baskılardan dolayı bir süre işlevsiz kıldırılan Vatan Partisi'ni, darbe sonrası beraat kararı çıkmasına rağmen tekrar toparlamaya çalışmamış ve parti 1967'de kapatılmıştır. (Bilgiç: 590-591)

2.5.3-Başlıca Sol Düşünce Yayınları

Soğuk Savaş döneminin ana politikası olan anti-komünizm, 1950'li yıllarda sosyalist partileri siyaset arenasından uzaklaştırdığı gibi diğer alanlarda etkinlik göstermesine de olanak tanımamıştır. 50'li yıllarda etkinlik göstermeye çalışan siyasi partilerin yayın organları olan TKP'nin ''Kurtuluş'' dergisi, TSP'nin ''Gün'' dergisi ve ''Gerçek'' gazetesi, VP'nin ''Kurtuluş'' dergisi dışında sol düşünceye yönelik etkili bir yayın organı görmek güçtür. Siyasi partiler dışındaki sol yayın organlarına baskının simgesi olan ''Tan'' gazetesinin dışında ''Pazar Postası'', ''Ufuklar/ Yeni

Ufuklar'' edebiyat dergileri de, sol düşünceye yönelik edebiyat ürünleri ve denemeleri yayınladıkları gerekçeleriyle (Bora-Ünüvar: 172) DP'nin baskısına maruz kalmışlardır. Bu siyasi baskı ortamında sol düşünceye yönelik yazıları, dönemin en etkili iki yayın organı olan 1945'te yayınlanan ''Görüşler'' dergisi ve 1954 yılında yayınlanan ''Forum'' dergisinde görebilmek mümkündür. Fakat iki dergi için, sadece sol düşünceye yönelik değil, sağ-sol görüşten yazarların bir arada bulunduğu ve düşüncelerini aktardığı söylenebilir.

2.5.3.1-Görüşler Dergisi

''Görüşler'' Dergisi, 1 Aralık 1945'te, DP'nin kurucu kadroları ve komünist düşünürlerin, CHP'nin tek parti anlayışına birleşik bir muhalefet cephesi oluşturmak amacıyla bir araya gelerek yayın hayatına başlamıştır. Birleşik cephe arasında Celal Bayar, Fuat Köprülü gibi daha sonra sol düşünceye yönelik baskının mimarı olacak kişilerin yanı sıra Zekeriya-Sabiha Sertel, Sabahattin Ali, Behice Boran, Mehmet Ali Aybar, Esat Adil Müstecaplıoğlu gibi dönemin sol düşünürleri de yer almıştır. (Bora-Ünüvar: 170)

''Tan'' gazetesiyle oluşturduğu çizgi ile yayın hayatına devam eden Serteller, Görüşler dergisinin çıkarılmasında da fikir sahibidir. Sabiha Sertel, derginin çıkarılma amacını; solcu, aydın, yazar, siyasetçilerin oluşturduğu birliktelik ile tek parti iktidarına karşı birleşik bir mücadele sergileyerek, halka ulaşmak ve baskıcı politikaların yerine ülkede demokrasiyi geliştirmek olarak görür. Sabiha Sertel'in oluşturmak istediği ''tek cephe'' planı, dönemin TKP genel sekreteri Şefik Hüsnü'nün, iktidar partisine karşı oluşturmaya çalıştığı cephe programıyla da benzeşmektedir. Bu anlamda derginin, daha sonra kurulacak DP'nin yayın organı olarak değil, TKP'nin oluşturmak istediği cephe politikasına hizmet edeceği de söylenmiştir. (Öztekin, 2015: 176)

Nitekim derginin ilk sayısının yayınlanması ile birlikte ana temada faşizm karşıtlığı, Sovyet dostluğu, demokratik ve özgür sistem, anti-demokratik yasalara

karşıtlık, tek parti iktidarının sonlandırılması gibi taleplerin yer alması, ‘‘Tan’’ gazetesi ile aynı düşünce çizgisinde gideceğini göstermiştir. Zekeriya Sertel’in ‘‘Dünya Sola Gidiyor’’, Esat Adil’in ‘‘Anayasa-Demokrasi ve Kanunlarımız’’, Behice Boran’ın ‘‘Zirai Reformda Memleketi İflas Etmiş Bir Rejime Götürmek İstiyorlar’’ gibi yazılarla da derginin, sol düşünce çizgisi üzerinden gideceğini destekleyen metinlere yer verilmiştir. (Öztekin: 178-180)

Dergi, halktan büyük bir ilgi görmüş ve aynı gün ikinci baskısı yapılmıştır. Fakat bu durum CHP tarafından hoş karşılanmamış ve baskı önlemlerini hemen uygulamaya koymuş; ilk iş olarak bayilere ‘‘Tan’’ ve ‘‘Görüşler’’in satılmaması, memur ve öğrencilere okutulmaması yönünde talimatlar verilmiştir. CHP’nin yanı sıra sağ görüşlü gazetelerin de ‘‘Görüşler’’in yayınlanmasına yönelik baskıları başlamıştır. ‘‘Tasvir’’ ve Ahmet Emin Yalman önderliğindeki ‘‘Vatan’’ gazeteleri, ‘‘Görüşler’’in yazılarını komünizmi desteklemek ve yaymak üzerinden sert bir biçimde eleştiriyor, Celal Bayar ve ekibine de aynı konu üzerinden ithamlarda bulunuyordu. CHP ve sağ basın üzerinden oluşturulan kamuoyu üzerine Celal Bayar ve arkadaşları, dergiye yeni yazı verme konusunda geri adım atmış ve dergiyle bağlarının olmadığını açıklamak zorunda kalmıştır. (Öztekin: 180-181)

Bu ortamda ‘‘Görüşler’’ dergisi, CHP’nin ve ‘‘Tanin’’ gazetesinin başlattığı kamuoyu ile daha fazla etkinlik gösterememiş ve daha önce ‘‘Tan Baskını’’ bölümünde belirtildiği gibi 4 Aralık 1945’te gerçekleştirilen baskınla birlikte tek seferlik yayın hayatına son vermiştir.

2.5.3.2-Forum Dergisi

1950’li yılların en önemli düşünce dergilerinden biri olan ‘‘Forum’’ dergisi, içerisinde sağ ve sol Kemalizm düşüncesini savunan, sosyalizme ilgi duyan ve Batıcı modernleşmeye tam olarak karşıt olmayan liberal muhafazakar isimleri bir arada toplamasıyla (Örnek, 2015: 278) 1954 yılında yayın hayatına başlamıştır. Derginin kadrosu, kırklı yıllarda eğitim almak için yurt dışına giden ve ülkeye döndükten sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde akademisyenlik yapan ve dönemin aydınlarından

oluşmuştur. Bu anlamda Aydın Yalçın, Turhan Feyzioğlu, Turan Güneş, Osman Okyar, Şerif Mardin, Münci Kapani, Bülent Ecevit gibi isimlerden oluşan Forum çevresi, derginin misyonunu ülke meselelerinin korkusuzca, samimi ve dürüst bir biçimde tartışılarak, sorunların çözümüne katkıda bulunmak olarak belirtmiştir. (Dede, 2015: 453-454)

‘‘Forum’’ dergisi, ilk yayınları itibari ile sol düşünceye yönelik bir yakınlık göstermemiş, Soğuk Savaş’ın da etkisiyle anti-komünist bir modernleşmecilik fikrini benimsemiştir. Örnek’e göre Forum çevresi; liberalizmle uzlaştırılmış bir Kemalizmin, sosyalizm tehlikesine karşı koyacağını ve klasik Kemalist halkçılık ilkesi yoluyla da, reformist bir liberal yolu savunmaktadır. (Örnek: 283-284) Komünizme kapılarını kapatan Forum çevresi, buna karşın DP’nin ülkedeki sol düşünceye karşı takındığı sert tutumu eleştirmiştir. Bu konuda DP’nin anti-komünizm mücadelesinde daha esnek bir yol izlemesi gerektiğini belirten dergi, solculuk türleri arasında bir ayrıma giderek, anti-Sovyetik bir sosyalist ya da sosyal demokrat hareketin gelişmesine izin verilmesi gerektiğini savunur. (Örnek: 295-296)

DP’nin, Batı’nın demokratik yapı doğrultusunda hareket ettiği sürece destekçisi olacağını belirten dergi, özellikle özgür basın, özerk üniversiteler ve dernekler konusundaki hassasiyetlerinin karşılanmaması sebebiyle DP’ye karşı muhalif bir tavır sergilemiştir. Bu anlamda DP’nin seçim zaferlerini hatırlatıp halkı arkasına alma girişimlerine cevaben, demokrasinin seçimlerden ibaret olmadığını ve DP’nin özgür düşünce ortamını koruması gerektiğini belirtir. (Dede: 455-457)

Derginin, tek bir partinin parlamentoda güçlü olmasının önüne geçilmesinin gerektiği şeklindeki yazıları, DP-Forum gerilimini arttırmıştır. Basın mensuplarına ispat hakkından mahrum bırakılması, basın organlarına cezaî suç unsurlarının keyfi biçimde uygulanması, üniversitelerde öğretim üyelerinin hükümet kanalı ile merkeze alınması ve erken emeklilik yasası gibi uygulamalar, bu anlamda en çok Forum çevresi yazarlarınca maruz kalınmıştır. (Dede: 459)

Bu baskı ortamında gidilen 27 Mayıs darbesinde Forum çevresi, darbeyi benimseyen bir noktada durmuş ve Turhan Feyzioğlu gibi önemli yazarları darbe sonrası oluşturulan Kurucu Meclis’te üyelik görevi yapmıştır. 1960’lı yıllardan sonra

‘‘Forum’’ dergisi ise, 50’li yıllardaki liberal düşünce ağırlıklı yazılardan sol ve Marxist görüşlerin daha fazla yer aldığı bir dergiye dönüşmüş, fakat eskisi kadar etkili bir konum yakalayamamıştır. 1968 yılında da TİP’in yayın organı iken yayın hayatını noktalamıştır. (Dede: 464) 15 Eylül 1979’da ‘‘Yeni Forum’’ adıyla yeniden kurulan dergi, ‘‘daha fazla hürriyet rejimi’’, ‘‘çoğulcu sistem’’, ‘‘tartışma özgürlüğü’’, ‘‘insan hakları’’ gibi söylemlerle yeniden yayın hayatına başlamıştır. Fakat Yeni Forumcular, her ne kadar kendilerini geçmiş ‘‘Forum’’un devamı niteliğinde görseler de, 1980’den sonra takındıkları anti-komünist, liberal-muhafazakar ve Amerikancı tavır ile 1950’lerin ‘‘Forum’’unun çizgisinden kopmuştur. (Coşar, 1998: 30-39)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İKİ DARBE ARASI TÜRKİYE'DE SOLUN YÜKSELİŞİ (1960-1970)

Baskı altında geçen 1950'li yılların ardından Türkiye'de sol hareket, 1961 Anayasası'nın özgürlükçü yapısı ile kendisini siyaset arenasında yeniden gösterme fırsatı yakalamıştır. Bu legal ortamdan yararlanmak isteyen sol düşünce çevreleri, bu dönemde birçok parti, yayın vb. araçlar aracılığı ile Türkiye'de sol düşünceyi iktidara taşımaya çalışmıştır. Bu bağlamda Yön-Devrim, TİP, MDD hareketlerinin öne çıktığı 1960'lı yıllar, MDD-SD ekseninde kurulan iktidar stratejileri ile Türkiye'de gerçekleşecek devrimin yolu aranarak geçmiştir. Bu stratejilerinin tartışılması, bir taraftan ideolojik mücadelelere neden olurken, diğer yandan da sol örgütlenmelerin günümüze kadar gelen ayrışmalarının temelini oluşturmuştur.

3.1-27 Mayıs Darbesi'ne Solun Bakışı

DP, iktidarının son yıllarında demokratik rejimden ayrılıp baskı rejimine doğru yönelmesi ve bunun sonucu olarak ülkede oluşan kaotik durum, darbe seslerinin yükselmesine neden olmuştur. Nitekim İnönü, bu durumun farkına varmış ve meclisteki konuşmasında ''*...Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam... Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır*'' (Akşin: 258) diyerek DP'yi uyarması da fayda etmemiştir. Süregelen zamanda ülkede kargaşanın devam etmesi sonucu, çoğu genç subaylardan oluşan askerler, Milli Birlik Komitesi adıyla 27 Mayıs 1960'da ülke yönetimine el koymuştur.

Darbe sonrası DP'li birçok milletvekili, partili yargılanmış ve tutuklanmıştır. DP'nin kilit isimleri Adnan Menderes, Celal Bayar, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan, Yassıada'da kurulan Yüksek Adalet Divanı'nca yargılanmış ve idam cezasına çarptırılmıştır. Üç ismin idamını onaylayan MBK, Celal Bayar'ın idam kararını ise yaşından ötürü hapis cezasına çevirmiştir. (Akşin: 259)

MBK, bir taraftan mahkemeler yoluyla DP'li birçok ismi siyaset dışına iterken, diğer taraftan da ülkenin tekrar demokratik düzene geri dönmesini sağlamaya

çalışmıştır. Bu anlamda yeni anayasa çalışmalarına başlayan MBK, Kurucu Meclis'i oluşturarak yeni anayasayı hazırlamış ve 9 Temmuz 1961'de %61.7'lik geçerli halk oylaması ile yürürlüğe sokmuştur. (Çavdar: 100) Yeni anayasa ile sosyal devlet anlayışı, toplu sözleşme ve grev hakkı, Yüksek Hakimler Kurulu, Anayasa Mahkemesi, Türkiye Radyo Televizyon Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı, Cumhuriyet Senatosu gibi birçok yeni düzenleme ve kurum faaliyete geçirilmiştir. (Akşin: 265)

1961 Anayasası ile demokratik kurumların kurulması ve sosyal devlet anlayışının üzerinde durulması, ilk dönemlerde Türkiye'de sol hareketin 27 Mayıs'a karşı olumlu düşünceler oluşturmasında etkili olmuştur. İlk olarak Hikmet Kıvılcımlı, MBK'ye bir ''selamlama telgrafı'' göndermiş ve gerçek demokrasi yolunda desteğini belirtmiştir. Kıvılcımlı'ya göre, bir avuç finans- kapitalin hırsızlığı halktan büyük tepki görmüş ve Silahlı Kuvvetler de halkın desteği ile bu tepkilere bir cevap vermiştir. Bu anlamda 27 Mayıs bir ''darbe'' değil, bir ''devrim''dir. Kıvılcımlı, 27 Mayıs'a karşı takındığı bu pozitif tutumunu, 3 Haziran'da Vatan Partisi adıyla, daha sonra ''İkinci Kuvayi Milliyeciliğimiz'' adıyla 7 Temmuz ve 24 Ağustos'ta MBK'ye iki mektup göndererek de göstermiştir. (Mutlu Ulus, 2016: 365)

Dr. Hikmet Kıvılcımlı, mektuplarında, Türkiye'nin toplumsal sınıf yapısından bahsederek, ordunun inkılâpçılığı, modern sınıfın yokluğu, inkılâp-irtica çelişkisi gibi kavramlar üzerinden geçmiş siyasi devrimlerin başarısızlığının nedenlerini sıralar. Bu nedenler içinde en önemlisini, Türkiye'nin henüz içinden çıkamadığı Osmanlılık olarak görmüş, MBK'yi ''ikinci kuvayi milliye partisi'' kurmaya çağırmıştır. (Aydınoğlu, 1992: 32) Birinci cumhuriyeti kuranın Kuvayi Milliye seferberliği olduğunu düşünen Kıvılcımlı, bu anlamda MBK'yi, ikinci cumhuriyetin kurucusu olarak görmüş ve ''ikinci kuvayi milliye partisi'' fikriyle, gerçek halkçılık programının hayata geçirilebileceğini ileri sürmüştür. (Ünsal, 1998: 124)

MBK'ye yolladığı mektuplar ile açık desteğini belirten Kıvılcımlı, darbe yönetiminin, parti kurmak yerine bir an önce genel seçimlere yönelmesi sonucu, MBK karşıtı tavır takınmaya başlamıştır. Kıvılcımlı, ihtilali yapanların, finans-kapital iktidarına bağlı kişileri devirdiklerinin açık olduğu fakat ihtilalcilerin, bu

finans- kapitale bağlı kişileri yöneten sınıfları görmezden geldiğini ileri sürer. Böylece iş başa düşünce, ihtilalcilerin finans- kapital ile mücadele etmek yerine, kendi devirdiği adamların halkı kandırma metotlarını dirilterek, iktidarı onlara teslim etmeyi akıllıca bir iş saydıklarını belirtir. (Kıvılcımlı, 2008a: 131)

Kıvılcımlı'dan sonra 27 Mayıs darbesine sosyal devrimcilik misyonu yükleyen bir diğer isim Mihri Belli olmuştur. Kendi siyasal anlayışında köylülüğün, demokratik devrim saflarına çekilmesinin üzerinde duran Mihri Belli, bu mevcut koşullarda ilk yapılacak işin toprak reformu olduğunu belirtir. Köylüyü, inkılabın olmazsa olmazları arasında gören Belli, toprak reformu ile birlikte kırsal alandaki gericiliğin önüne geçileceğini düşünmüştür. Bu anlamda dönemin siyasi parti liderlerinin çoğunun çiftlik sahibi olduğunu göz önünde bulundurarak, MBK'nın köklü bir toprak reformu yapması gerektiğini dile getirir. (Aydınoğlu: 32-33)

27 Mayıs darbesine TKP'nin tepkisi ise, o dönem yurt dışında yayın yapan ''Bizim Radyo'' aracılığı ile olmuştur. İlk olarak darbe, kapitalizmin çok derin siyasal ve sosyo-ekonomik krizin bir sonucu olduğu belirtilmiş ve kriz kendi başına çözülemediğinden de devreye ordu içindeki burjuvazinin gerici kanadının girdiği değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu anlamda hazırlanan yeni anayasa da ''faşist'' ve ''zincirli anayasa'' olarak tanımlanmıştır. 27 Mayıs'a ilk etapta olumsuz yaklaşan TKP'nin bu tutumu daha sonra değişmiştir. Ordunun, mevcut durumda emperyalizm ile uzlaşmış DP iktidarını devirdiğinden dolayı, diğer sosyalist kesimler gibi, darbenin ilerici kanatlarını desteklenmesi gerektiği ileri sürülmüştür. Bu öz eleştiri ile birlikte eleştirilerine yine devam eden TKP, ihtilalcilerin NATO ve CENTO'ya bağlılık açıklamalarını eleştirmiştir. Sovyet dışı güçlerle olan ilişkilerin, hükümeti ABD'ye daha fazla bağımlı hale getireceği ve bu durumunda köklü reformların yapılmasını engelleyeceği belirtilmiştir. (Mutlu Ulus: 307-308)

TKP ile onun içinden gelen Kıvılcımlı ve Mihri Belli'nin yanı sıra diğer sosyalistler kesimden de 27 Mayıs darbesine karşı tepki gelmiştir. Bu isimlerden en önemlisi, 1962'de TİP'in başına geçtikten sonra adını sıkça söz ettirecek olan Mehmet Ali Aybar'dır. Aybar, darbe sonrası Cemal Gürsel'e gönderdiği mektupta MBK'nın ''toprak reformu'', ''eğitim seferberliği'', ''ekonominin planlanması'' gibi

konulardaki önerilerini desteklediğini belirtmiştir. Kıvılcımlı ve Belli gibi iktidarın hemen devredilmesine soğuk bakan Aybar'ın ihtilalcilerden isteği, sağlam bir demokratik yapının oluşturulmasıdır. (Aydınoğlu, 2011: 69-70)

Aybar, sağlam bir demokratik yapının kurulması için ülkede sol siyaset kanadının mutlaka bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bu anlamda ihtilalcilerden, gerçekten bir sol kanadın kurulması ve ilerletilebilmesi için, sol siyaseti yasaklayan kanun maddelerinin ortadan kaldırılmasını ister. Emek gücü ve türevlerinin oluşturacağı sol siyaset kanadının, sermaye sınıfı ve türevlerinin oluşturduğu sağ kanada karşı bir denge mekanizması oluşturacağını belirten Aybar, bu nedenden dolayı sol kanada fırsat vermeyen bir rejimin, ne türlü politika üretirse üretsin gerçek demokrasiyi sağlayamayacağını belirtir. Bu uyarılarla birlikte, ikinci cumhuriyeti, sadece sağ kanadın türlü kesimleri arasında bir rejim olarak hazırlamaya çalışmanın, ülkeyi tekrardan buhranlı günlere doğru götüreceğinin de dikkatini çekmiştir. (Aybar, 2014: 74-75)

27 Mayıs'ın, yurtta uzun zamandır beklenen sol havayı başlattığı inancıyla, ihtilale karşı olumlu bir yaklaşım sunan Aybar, mektubu yazdıktan sonraki gelişmeler neticesinde bu havanın oluşmadığını görmüştür. Nitekim mektubu Cemal Gürsel'e yolladıktan sonra içeriğinden dolayı yargılanması ve bazı sol yayınlara yönelik baskılar (Aybar: 66-75), bu düşüncesinin oluşmasında etkili olmuştur. Aybar, darbeden sonra özellikle toplumdaki pozitif yönde değişimi yadsımamakla birlikte ''*Evet, 27 Mayıs'tan sonra da 141, 142 cayır cayır işletiliyordu; davalar, tutuklamalar oluyor; mahkumiyet kararları veriliyordu. Yani demokrasi geldi, geliyor söylem ve demeçleri, düşünce yasakları ile birlikte sunuluyordu*'' (Aybar: 75) diyerek, darbeye karşı olumsuz bakış açısını da dile getirmiştir.

3.2-Türkiye İşçi Partisi

27 Mayıs darbesiyle oluşturulan demokratik 1961 Anayasası, Türkiye'de sol düşüncenin legal alanda siyaset yapması açısından önemli bir fırsat oluşturmuştur. Bu fırsat ortamında 12 sendikacı tarafından 13 Şubat 1961'de kurulan Türkiye İşçi

Partisi, kendisine özgü mücadelesi, iktidar stratejisi ve örgüt yapısı ile kapatıldığı 1971 yılına kadar, Türkiye'nin en etkili sol örgütlerinden biri olmuştur.

TİP'i diğer sol örgütlerden ayıran en önemli özelliği, kurucularının sendikacılardan oluşmasıdır ve bu anlamda bir ilktir. TİP'i kuran sendikacılara bakıldığında, o dönemde siyasallaşmaya başlayan sendikal ortam içerisinde işçi sınıfının bir unsuru olarak siyaset yapma eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu anlamda kurucu kadroların, geçmiş sol örgütsel oluşumlarda yer aldıkları pek söylenemez. Fakat kadroların, 1950'li yıllar boyunca grev girişimi, mitingler, sendika örgütlenmeleri gibi birçok etkinlikte yer almış olmaları, TİP'i kurma sürecinde tecrübesiz olmamalarını sağlamıştır. Nitekim kurucu dört isimden Kemal Türkler, Rıza Kuas, Şaban Yıldız ve Kemal Nebioğlu, 1967'de DİSK'in kuruluşunda önderlik ederek, siyasal kararlılıklarını daha sonra da sürdürmüşlerdir. (Aydınoğlu: 102-105)

Kuruluş aşamasında TİP'in legal bir parti olarak örgütlenmesi ve bu konuda titiz ve özenli davranılması, TİP'e katılacak olan TKP'lilerin, Kürt siyasetçilerin ve diğer Marxist çevrelerin, örgüte sancısız bir biçimde girmelerini sağlamıştır. TİP yönetiminin en önemli iki ismi olan Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran'ın geçmiş siyasi deneyimlerinde TKP'li olmalarına rağmen, TİP ile birlikte eski kimliklerini kullanmamaları ve TKP Dış Büro'nun da TİP'in işleyişine yönelik bir müdahaleden kaçınması, olası propagandaların önüne geçilmesini sağlamıştır. (Yurtsever: 62-66, 70) Fakat bu sorunsuz durum süreklilik göstermeyecek, Kıvılcımlı ve Belli gibi eski TKP'lilerin ve Yön dergisi çevresinin 1965 sonrasında TİP'e yapacağı muhalefet, partide önemli sorunların oluşmasına yol açacaktır.

TİP, kendisine özgü örgütlenme tarzını oluştururken üzerinde durduğu en önemli konu, parti yönetiminde işçi ve sendikacıların ağırlıkta olmasıdır. Bu nedenle kurucular, ilk başlarda aydınlara karşı bir güvensizlik içerisine girmiştir. Fakat, Türk-İş'in kendilerine destek vermemesi ve Yön'cüler ile Çalışanlar Partisi adıyla bir parti kuma girişimine girmesi, bu fikirlerini değiştirmelerine yol açmıştır. Çalışanlar Partisi'ni kendisine rakip gören kurucu sendikacılar, kendi siyasi birikimlerinin bu yarışta yeterli olmayacağını anlayarak, partiye sınıf bilincine sahip solcu aydınları

çağırmıştır. Bu anlamda genel başkanlığa 1 Şubat 1962'de Mehmet Ali Aybar'ın getirilmesiyle, TİP tarihinde önemli bir adım atılmıştır. (Şener: 357-358)

Burada TİP'i kuran sendikacıların, partiye solcu aydınların çağrılmasında yaşadıkları fikir değişikliğine de değinmek gerekir. Çünkü TİP, kuruluşunun ilk yıllarında sosyalist görüşlü bir sınıf partisinden uzak bir görüntü çizmiştir. Tüzüğün ikinci maddesinde refah, sosyal güvenlik, halk iradesi, hiçbir şahıs ve zümreye kanun üstünde bir konum tanımama gibi konulara yer vererek, işçi sınıfı partisinden çok, sağ kesimde örnekleri olan bir yığın partisi görüntüsü vermiştir. Hatta kurucu sendikacılardan Avni Erakalın, TİP'in katılmadığı 1961 seçimlerinde sağ görüşlü YTP'nin aday listesinde yer almıştır. Bu anlamda partiye yapılacak aydın aşısında ilk olarak, sağ kesimde yer alan Z. Fahri Fındıkoğlu'na genel başkanlık teklifi götürülmüştür. Fakat, Fındıkoğlu'nun görevi kabul etmemesi, Yön'cülerin Çalışanlar Partisi'ne olan desteği ve sadece sekiz ilde örgütlenebilerek başarısız olunması, partinin solcu aydınlara yönelmesine neden olmuştur. (Çavdar: 136-137) (Özgüden, 1988: 1998-1999)

Aybar'ın partinin başına geçmesi kararının verilmesi sonrası bir basın bülteni hazırlayan TİP, bu bültende, yeni parti programının temel çizgilerini açıklamıştır. Açıklanan bültende, Türkiye'nin geri kalmış bir toplum olmaktan kurtarılmasının, toplumun üretici kuvvetlerinin gelişmesini engelleyen reformların ortadan kaldırılması ve çalışan halk kitlelerinin yaşam güvencelerini teminat altına alıp, memleket işlerinde söz sahibi olunmasına bağlı olduğu belirtilmiştir. (Aybar: 164-165) Bu açıklama ile TİP'in, emekçi halkın sorunlarına sahip çıktığı ve çağdaş uygarlık yolunda hedeflenen iktidara, tepeden inmeci bir yöntemle değil, emekçi halkın gücünü kullanarak varılacağı görülmektedir.

Programın devamında ''*...Türkiye İşçi Partisi, Anayasanın ve Kanunların çizdiği yoldan iktidara gelip, anayasaya çoğunluğunu elde ettiği takdirde...*'' (Aybar: 165) denilerek, uygulanacak politikaların, demokrasi sınırları içerisinde olacağı belirtilmiştir. Nitekim TİP'in anayasaya bağlılık vurgusu Aybar döneminde ısrarla üzerinde durulmuş ve parti, parlamentarizm yolunda bir sapma göstermemiştir.

Bültende, iktidarın elde edilmesinden sonra yapılması gereken ekonomik hamleler ise, ulusal ekonominin ana noktası durumunda olan üretim ve dolaşım araçlarının önem derecesine göre sıralanarak devletleştirilmesi; toplumun ve emekçi halk kitlelerinin hızla kalkınıp gelişmesi ve insanca yaşam koşullarına sahip olabilmesi için belirli sürelerde hazırlanmış ekonomik planların oluşturulması; ulusal gelirden her vatandaşın emeğinin niceliğine ve niteliğine göre pay alınmasının sağlanması şeklinde maddelendirilmiştir. (Aybar: 165-167)

Son paragrafta da bültenin özeti yapılarak, partinin genel karakterinin altı çizilmiştir. Bu özetlemede TİP karakterini, iç ve dış politikada Türk ulusunun yüksek menfaatlerini demokratik yoldan hakim kılmak, emperyalizme ve sömürüye karşı çıkmak, tam bağımsız, halkçı, emekten yana devletçi, devrimci, laik olarak açıklayarak; ulusun bölünmez bütünlüğü çerçevesinde demokratik bir cumhuriyeti, çağdaş uygarlık seviyesine taşımak olarak belirtmiştir. (Aybar: 167) Ortaya konan bu ilkeler ile cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkılmış, tam bağımsızlık düşüncesiyle oluşturulacak sosyalizmin, sosyalist bir ülkenin ideolojisinin etkisi altında olmayacağı benimsenmiştir.

3.2.1-Aybar Yönetiminde Yeni Parti Programı ve Tüzüğü

Basın bülteninin ardından Aybar ve ekibi, partinin yeni tüzük ve programını oluşturmak için çalışmalarına başlamıştır. Yeni tüzük ve program, bültende belirtilen görüşlerin kapsamlı ve detaylı bir bütünü olarak da nitelendirilebilir. 19 Nisan 1962'de kabul edilen yeni tüzükte partinin karakter ve amaçlarını belirten 2. ve 3. maddeleri ile emekçilerin partideki konumlarını belirleyen 53. maddesi, tüzüğün öne çıkan maddeleri olmuştur.

Tüzüğün 2. maddesinde ''*Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (...) kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır*'' (Aybar, 2011: 172) denilerek, partinin genel karakteri ortaya konmuştur. 3. maddesinde ise partinin amacı, emekçi halk yığınlarından yana ve onların katılımıyla oluşan planlı devletçiliğin, ülkede

gerçekleştireceği sosyal, ekonomik ve kültürel politikalar sıralanarak belirtilmiş, sonrasında ‘‘...*Ve insanın insan tarafından sömürülmesine son verip, Türkiye'yi halkı artık yurt işlerinde gerçekten söz ve karar sahibi olan ve kardeşçe dayanışarak, işbirliği ederek, hürriyet ve eşitlik içinde, her bakımdan insanca, dopdolu yaşam, medeniyeti ve kültürü ileri, tam bağımsız, insanlığın hizmetinde, barışçı, tam demokratik bir ülke haline getirmek*’’ (Aybar, 2014: 173) cümlesiyle, partinin temel siyasi çizgisi oluşturulmuştur.

Partinin kapatılacağı 1971 yılına dek üzerinde en çok tartışılan tüzüğün 53. maddesi, emekçilerin parti yönetiminde etkin söz sahibi olduklarını içermektedir. Maddede ‘‘*Partinin bütün organlarında görevli bulunanlardan yarısının, kendisi üretim araçlarına sahip olmadığı için emek gücünü üretim aracı sahiplerine satarak yaşayanlar veya işçi sendikaları yönetim organlarında görevli bulunan üyeler arasından seçilmiş olması gözetilir*’’ (Aybar: 173) denilerek, bu söz sahipliği güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Nitekim bu madde uygulamada aynı sonucu vermemiş ve büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu maddeyle sendikacılar, partinin üst düzey yönetim organlarının seçimlerinde oluşturulan listelerde hakimiyet kurmuştur. Bu sendikacıların, teoride ‘‘işçi sendikalarının yönetim organlarında görevli bulunanlar’’ kısmına giren işçiler değil, artık işçilikle bağlantısı olmayan sendikacıların olması, muhalefetin tepkisiyle karşılaşmıştır. Muhalefet bu durumu, TİP'li sendikacıların, partiye yapılan aydın aşısı ile güçlerinin ellerinden alınmaması için bir savunma mekanizması oluşturmaları olarak açıklayacaklardır. (Aydınoğlu: 114-115) Aybar ise gelen eleştirilere karşı çıkmış, sendikacılar için ‘‘...*Nitekim TİP'i onlar kurmuştur. Yönetimde bulunmalarında da yarar vardı. Bizler işçiyi hiç tanımıyorduk; tanımamıza onlar yardımcı oluyordu*’’ (Aybar: 174) diyerek, 53. maddeyi savunmuştur.

Tüzüğün oluşturulmasının ardından yeni parti programının hazırlıklarına başlayan TİP, kuruluş bülteni ve tüzükte bahsedilen konularla birlikte Türkiye'deki toplumsal sınıfların incelenmesinin de bulunduğu program metnini, 1964 yılında kabul eder.

Yeni parti programında TİP, Türkiye'deki sınıfsal yapıyı ‘‘hakim sınıflar’’, ‘‘orta sınıflar’’ ve ‘‘Türk işçi sınıfı ve topraksız köylü’’ olarak üçe ayırır. Hakim sınıfları da kendi içinde, tarım kesiminde toprak ve toprağı işleyemeye yarayan üretim araçlarını elinde bulunduran az sayıdaki aileyi içine alan ‘‘büyük toprak sahipleri’’; yabancı sermaye ile işbirliğinde olup yerli sermayeyi kendi çıkarları doğrultusunda destekleyen ve sanayisi ile iç pazarı gelişmemiş Türkiye'de ithalat ve ihracat yapan ‘‘tüccarlar’’; 1932-39 yıllarında devlet eliyle, 1948 yılından sonra özel sektör eliyle geliştirilmeye çalışılan, fakat milli sanayi alanında gelişme gösteremeyip, yabancı sermayeye karşı hiçbir direnç ortaya koyamayan ‘‘sanayiciler’’ ve ülkede nakdi sermaye eksikliği sebebiyle ekonomik hayata egemen olan ‘‘mali sermaye çevreleri’’ olarak dörde ayırmıştır. (Şener: 371-372)

Hakim sınıfları bu şekilde açıklayan yeni TİP programı, orta sınıfları da kendi içinde küçük tüccar, esnaf ve zanaatkar; orta toprak sahipleri; memurlar, ücretliler ve serbest meslek sahibi olarak üçe ayırmıştır. TİP üçe ayırdığı orta sınıfları, ekonomik ve sosyal gelişmelere daha eğilimli olmakla birlikte kendi başlarına bir mücadele güçlerinin olmadığından dolayı, bu sınıfın temsilcilerinin, emekçi kitleler ile birlikte mücadele etmeleri gerektiğini belirtir. Orta sınıfın en önemli kesimini asker-sivil aydın kesimini içerisinde bulunduran memurlar, ücretliler ve serbest meslek sahibi grubu olduğunu belirten TİP, eğitim düzeylerinin daha yüksekte olmasından dolayı bu grubun, emekçi halk kitlelerinin politik bilincinin gelişmesinde büyük önem taşıdığı belirtilir. (Şener: 373-374)

Son olarak ve en çok üzerinde durduğu Türk işçi sınıfı ve topraksız köylü grubuna değinen program, Türkiye işçi sınıfının tarihsel sürecinin özetini yaparak, 27 Mayıs darbesine vurgu yapar. Darbe ile birlikte işçi sınıfının sesinin daha fazla çıktığını belirten program, TİP'in kurulması ile birlikte işçi sınıfının politik bilince ulaşmasında önemli bir aşama kaydedildiğini belirtir. Mücadele süresince köylü işçilerin hala köy ile iletişimini kesmemesi, ülkede yerli sanayinin gelişmemesinden dolayı işçilerin sürekliliği olan işlerde çalışamaması ve egemen sınıfların baskısı, işçi sınıfı hareketinin önünde önemli sorunlar olarak görülmüştür. Bu bağlamda topraksız köylünün, makineleşmenin artmasından dolayı kente göçmeleri ve egemen sınıfların baskısıyla daha fazla yoksullaşmalarının, aynı zamanda bu kitlede bilinçlenmeyi de

başlatacağını belirten TİP, işçi sınıfı hareketinde bu kesimin desteğini zorunlu görür. (Şener: 374)

3.2.2-Doğu Sorunu: ‘‘Devamlı Bir Dava’’

TİP programı, Türkiye’nin sınıfsal yapısının incelenmesinin yanı sıra Doğu Sorunu üzerinde de önemle durmuştur. Programda, Doğu ve Güneydoğu illerinde kamu hizmetlerinin ve ekonomik gerililiğe dayanan sosyo-kültürel gelişimin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu bölgedeki insanların Arapça ve Kürtçe konuşmaları veya Alevi mezhebinden olmalarından dolayı ayrımcılık yaşandığı ileri sürülen programda çözüm olarak, ülke menfaatlerine en uygun ve en insancıl yöntemlerin uygulanmasını önerir. (Aybar: 493)

TİP, Doğu Sorunu’na karşı ilk görüşlerini programı aracılığı ile açıklarken, partinin 29-31 Ekim 1970 tarihinde yapılan IV. Büyük Kongresi’nde bu konu tekrar gündeme alınmıştır. Kongre’de Doğu Sorunu’na ilişkin yapılan değerlendirmede, Türkiye’nin doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğu ve hakim sınıfların faşist iktidarlarının, Kürt halkı üzerinde baskı, terör ve asimilasyon politikası uyguladıkları belirtilir. Ayrıca bölgenin geri kalmışlığının temel sebebi, kapitalizmin eşit olmayan kalkınma anlayışı ile birlikte hakim sınıfların, Kürt halkına yönelik olumsuz bakış açısından doğan ekonomik ve sosyal politikaların sonucu olarak görülmüştür. Bu çerçevede TİP, Kürt halkına yönelik ırkçı-milliyetçi şoven burjuva politikalarına karşı mücadeleye sahip çıkmış ve ‘‘devamlı bir dava’’ olarak görmüştür. (Çavdar: 146-147) TİP’in 4. Büyük Kongresi’nde alınan bu kararlar, 1971’de kapatılmasına gerekçe olarak sunulacaktır.

3.2.3-1965 Genel Seçimleri: TİP Meclise Giriyor

Parti tüzüğü ve programını oluşturduktan sonra TİP, ilk sınavını 1963 yerel seçimlerinde vermiştir. Radyoda yapılan seçim propagandalarında diğer partilerle

eşit sürede yararlanan TİP, 9 ilde katıldığı seçimlerden 36 bin oy almıştır. 1964'de yapılan kısmi Senato seçimlerine ise, yeterli örgütlenme koşullarını yerine getirmediği için katılmasına izin verilmemiştir. (Özgüden: 1999) İki başarısız seçim dönemi sonrası TİP, 1965 Genel Seçimleri'ne yoğunlaşmıştır. Bu seçim döneminde CHP'nin isteği ile seçim sisteminde ''Milli Bakiye'' yöntemine geçilmiş ve partilerin artık oyları da değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu değişiklik ile birlikte yaklaşık 10 milyon kişinin oy kullandığı 1965 Genel Seçimleri'nde, 52 seçim bölgesinde 276.000 oy alarak %3'lük bir başarı sağlayan TİP, TBMM'de 15 milletvekili ile temsil hakkı kazanmıştır.[20] (Çavdar: 149, 152)

Türkiye'de bir sosyalist partinin en önemli başarısı olarak görülen bu durum, Aybar'ın parlamentarizm düşüncesini de güçlendirmiştir. Fakat durum beklenildiği gibi olmamış ve ''Milli Bakiye'' yönteminin terk edildiği 1969 Genel Seçimleri'nde TİP, kullanılan yaklaşık 9.5 milyon oyun 243.631'ini alarak (Çavdar: 160), Mehmet Ali Aybar ve Rıza Kuas ile yalnızca iki milletvekilliği kazanmıştır.

Milletvekili sayısı ne kadar az sayıda olsa da, TİP'in meclis çatısı altındaki çalışmaları döneme etki etmiştir. Baskı altında faaliyetini sürdürdüğü mecliste[21],

[20] TİP'in parlamentoya soktuğu farklı meslek gruplarından oluşan 15 milletvekilinin seçilme yerlerine bakıldığında, ülkenin dört bir yanından destek gördüğü söylenebilir. Bu kişiler: Mehmet Ali Aybar (İstanbul)-Doçent, Avukat; Rısa Kuas (Ankara)-Sendikacı; Muzaffer Karan (Denizli)-Emekli Yarbay; Tarık Ziya Ekinci (Diyarbakır)-Profesör; Yahya Kanbolat (Hatay)-Çiftçi, Yazar; Dr. Cemal Hakkı Selek (İzmir)-Avukat; Adil Kurtel (Kars)-Avukat; Behice Boran (Kırklareli)-Doçent; Yunus Koçak (Konya)-Avukat; Kemal Nebioğlu (Tekirdağ)-Sendikacı; Ali Karcı (Adana)-Matbaacı; Y. Ziya Bahadırdı (Yozgat)-Öğretmen, Editör; Şaban Erik (Malatya)-Sendikacı; Çetin Altan (İstanbul)-Hukukçu. (Gürel, 2016: 99) Diğer yandan oyların ülke geneline nasıl dağıldığına bakıldığında ise, büyük şehirlerden alınan yüksek oyların dışında TİP: Adana'dan 7.926, Bursa'dan 6.019, Diyarbakır'dan 8.867, Kars'dan 9.333, Konya'dan 6.753, Yozgat'dan 7.086 oy aldığı görülmektedir. (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_parti_iller?p_secim_yili=1965&p_parti=39)

[21] TİP, meclis faaliyetleri boyunca gördüğü baskı ve engellemeler üzerine, Aybar'ın 1967 yılında mecliste yaptığı ''*Halk uyanmaya ve demokratik haklarına sahip çıkmaya başladı mı geri kalmış ülkelerin, emperyalizmin desteği ile ayakta duran kültürsüz, çıkarcı ve bencil burjuvazisi ile toprak ağaları, şekli demokrasiyi imtiyazları durumları için tehlikeli bulurlar. Hele dış borçlanmalar yetersiz olduğu ve ekonomik ve mali zorlukların baş gösterdiği dönemlerde, demokrasiyi büsbütün tatil edip*

toprak reformu, tarım sektörü, işsizlik sigortası, petrolün millileştirilmesi, yabancı sermaye teşvikinin yasaklanması, vergi yükünün sermaye sınıfına aktarılması, işçi işveren ilişkileri alanlarında yasa tasarılarıyla dikkat çekmiştir. (Çavdar: 150)

Meclisteki muhalefeti bastırmak için mücadele eden TİP, 1965 sonrası ise, kendi içinde ve diğer sosyalist örgütlenmelerin muhalefetiyle de mücadele etmiştir. İlerki bölümlerde değinileceği üzere, TİP-Yön tartışmaları; parti içinde oluşan MDD'ciler ve Boran-Aren ikilisinin başını çektiği ''Emek'' grubu; 1968 Gençlik Olayları ve SSCB'nin Çekoslovakya'ya müdahalesi gibi başlıca olaylar ve konular üzerinden süren tartışmalar, partinin ilk günkü birlikteliğine zarar vermiş ve bölünmelere yol açmıştır.

Partideki bu olumsuz gelişmelerin ardından 1968 yılı TİP için Aybar'ın da değimiyle ''sonun başlangıcı'' (Aybar: 451) olmuştur. Artan muhalefet ve ayrışmalar ile girilen 1969 Genel Seçimleri'nden başarısız çıkılması sonucu Aybar, parti başkanlığından istifa etmiş, Ekim 1970'deki IV. Büyük Kongre'de genel başkanlığa Behice Boran getirilmiştir. Fakat muhalefetin parti içindeki iktidarı çok uzun sürmeyecek ve 12 Mart 1971 muhtırasından sonra Türkiye İşçi Partisi, IV. Büyük Kongre'deki ''Doğu Sorunu'' ile ilgili aldığı kararlar gerekçe gösterilerek kapatılacaktır. (Şener: 365)

---

faşizmi kurmaya heveslenirler. Bu iş için yabancı dost ve ortaklarının, yani emperyalizmin askeri desteğini de isterler... Hatta milli kurtuluş ve sosyalizm akımı güçlenmeye başlayınca emperyalistler içerideki adamlarını, ortaklarını harekete iterler: Komünizm umacısı canlandırılır;... besleme dernekler, gazeteler, dergiler aracılığıyla iftiralar, yalanlar, suçlamalar taşlı sopalı saldırılar, suikastlar başlar. Hükümet tertiplere girişir: ...İşçiler grev mi yapıyor; bastırmak için asker gönderilir ve grevi gizli komünist ajanlarının kışkırttığı ilan olunur. Gençlik örgütlerine ajan sokularak gençler birbirlerine düşürülür ve olaylar komünistlerin işi olarak gösterilir... Yürürlükteki faşist kanunlar az gelir; yeni yeni terör kanunları hazırlanır. Halktan, emekten yana bir parti varsa kapatılması yoluna gidilir. Militanlar, sendikacılar, yazarlar, karikatürcüler, hatta 15 yaşındaki çocuklar tevkif edilir... Tabii bütün bunların, vatanı komünizmden korumak; demokrasiyi, hürriyetleri kurtarmak için yapıldığı söylenir'' (Aybar: 298) şeklindeki konuşması, hem muhalefetin sosyalizme bakışı hem de burjuvazi ve emperyalizm arasındaki işbirliğini anlamak açısından önemlidir. Ayrıca, AP'nin, TİP'in meclis çalışmaları süresince önerdiği demokratik çözümleri reddetmesi ve her fırsatta TİP'e yönelik baskı önerilerini arttırması da (Çavdar: 151), Aybar'ın bu yorumunu desteklemektedir.

3.3-Yön-Devrim Hareketi

İlk sayısı 20 Aralık 1961'de yayınlanan ve 12 Mart 1971 darbesine kadar, kendisine özgü siyasi anlayışı, iktidar stratejisi, değindiği konular, içerdiği çok sesli yapı vb. gibi unsurlarla Türk siyasi hayatına etki etmiş Yön-Devrim hareketi, TİP ve MDD ile birlikte 1960'lı yılların en önemli üç sol siyaset örgütlenmesi olmuştur.

Doğan Avcıoğlu'nun kaleme aldığı ''YÖN Bildirisi'' ile isimlerini duyuran dergi, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, İlhan Selçuk, Cemal Reşit Eyüboğlu, Hamdi Avcıoğlu'nun kurucu kadrosuyla ''haftalık fikir ve sanat gazetesi'' tanımıyla (Atılgan: 599) yayınlanmaya başlamıştır. Bildirinin yayınlanmasının ardından dergi, toplumun birçok kesiminden büyük ilgi görmüştür.[22] 78. sayıya kadar 30 bin tiraja ulaşan dergi, sıkıyönetimin kapatma cezasının ardından tekrar yayın hayatına başlayacağı 1964'den sonra tirajı 10 bine düşmüştür. Ayrıca Yön bildirisi yurt dışında da ilgiyle karşılanmış, İngilizce ve Fransızcaya çevrilmiştir. Bildiriyi imzalayan 1042 kişinin kimler olduğu incelendiğinde ise, çoğunlukla öğretim üyeleri, öğrenciler, öğretmenler, memurlar, gazeteciler ve yazarların yer aldığı görülmektedir.[23] (Gürel: 64-65)

---

[22] Yön hareketinin ortaya çıktığı dönemde birçok aydının desteğini almasında dönemin uluslararası konjonktürünün de etkisi vardır. Bu etkilerden ilki, Amerikan emperyalizmine karşı bağımsızlık mücadelesi veren birçok Asya, Afrika, Güney Amerka ülkelerine, SSCB'nin mücadele için önerdiği ''kapitalist olmayan kalkınma yolu'' stratejisidir. Bu öneriyi amaç haline getiren ulusların ciddi aşama kaydetmesi üzerine, Yön de bu planı Türkiye için uygulamaya koymak istemiştir. Nitekim Kemalizmin ana unsurluğunda sosyalist metodu kullanarak kalkınma düşüncesi, o dönem birçok aydını Yön hareketine çekmiştir. Diğer etken ise, Mısır'da Nasr hareketinin, bu stratejinin başarılı bir uygulamasını yapmasıdır. Bu yüzden Yön'cülerin, işçi sınıfı mücadelesinin güçlü olmadığı bir ortamda, uzun süreli planlanmış bir işçi sınıfı mücadelesi yerine, askerlerin desteğini alarak oluşturulacak kalkınma stratejisi, dönemin aydınlarına cazip gelmiştir. (Atılgan: 599)

[23] Bildirinin yayınlanmasının ardından Türkiye'deki diğer sosyalist kesimden hem destek hem eleştiri gelmiştir. Mehmet Ali Aybar, düşüncelerinin açıklanması için davet edildiğinde Yön Bildirgesi'nin bazı noktalarını eleştirmiştir. Öncelikli olarak Yön'cülerin sunduğu plan ve devletçiliğin, sosyalist özde olması ve çalışan halk sınıflarının temsilcileri tarafından uygulanması yada denetlenmesi gerektiğini belirtmiştir. (Aydınoğlu: 96) Ayrıca çalışan halk sınıflarının bir emekçi parti etrafında

Bildiriye bakıldığı zaman, Türkiye'nin kalkınma sorununa dikkat edilmiş ve yapılması gerekenin neler olduğunun anlatıldığı görülmektedir. Bildirinin 1. maddesinde Atatürk devrimleriyle hedeflenen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve demokrasinin sağlam temeller üzerinde yaşatılmasının ancak iktisadi alanda hızlı kalkınma ile gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Bildirinin devamında Türkiye'nin ciddi bir iktisadi ve sosyal buhranın içinde olduğu ve köklü tedbirlerin alınmadığı takdirde, gecekondu ve işsizliğin ileriki yıllarda millet hayatını tehdit ederek, sosyal ve siyasi konumun bozulmasına neden olabileceği ileri sürülmüştür. Bu anlamda imkanların hızla harekete geçirecek, yatırımların hızla artıracak, ekonomiyi bütünüyle planlandıracak, kitleleri sosyal adalete kavuşturacak ve demokrasiyi kütlelere mal edecek yeni bir kalkınma stratejisinin zorunluluğu belirtilmiştir. (Yön Bildirisi, 2013: 265-268)

Ülkeyi bütünüyle kalkındıracak bu stratejinin ise, günümüz gerçeklerine uygun yeni bir devletçilik anlayışı ile mümkün olduğu açıklanmıştır. Burada devletçiliğe olan eleştirel bakışa da yanıt veren bildiri, bazı devlet işletmelerinin verimsiz olmasının devletçilikten değil yeteri kadar devletçi olunamamasına bağlamıştır. Bildiri, yeni devletçiliği, milli tasarrufları çoğaltacak; vergi adaletini saplayacak; hızlı kalkınma için gereken milli tasarrufu oluşturacak; özel sektörü denetleyecek (Yön Bildirisi: 269-271), kısaca ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarının çözümünde kullanılacak bir kalkınma planı olarak tanımlar.

---

ortaya çıkmalarının ve uluslararası konjonktür değerlendirilmesinin bildiride eksik kaldığını belirtmiş, Yön'cülerin ''yukarıdan devrimcilik'' düşüncesini eleştirmiştir. O dönem yurt dışında örgütlenen TKP de, Yön hareketine karşı düşüncelerini açıklamıştır. TKP Dış Bürosu adına Zeki Baştımar, Yön bildirgesini, yurtseverce bir kaygının ve samimi bir görüş olarak tanımlamıştır. Sosyalizme gitme yolunda Kemalizmi öncü alan grup içerisinde, sosyalizmle ilgisi olmayan küçük burjuvaların da yer almasına rağmen, memleketin içinde bulunduğu ekonomik durumdan dolayı bu grubun, yurtsever ve namuslu aydınlardan oluştuğunu belitmiştir. (Aydınoğlu: 97) Yön'cülere bir diğer eleştiri de Hikmet Kıvılcım'dan gelmiştir. Kıvılcımlı, bildiriye ilk olarak imza atan 531 kişiyi sosyal kategorilere ayırmış ve ''*İmza atanlara bakınca, Yön'ün bir kapıkulu atmosferi içinde doğduğu bir kapıkulu dergisi olacağı anlaşılıyordu*'' (Kıvılcımlı: 38) diyerek, Yön'cüleri ''elitizm'' ve ''tepeden inmecilik'' konularında eleştirmiştir.

Bildirinin yayınlanmasından sonra Yön hareketine ‘‘Kemalist Devrimcilik’’ düşüncesi hakim olduğu görülmektedir. Yön’cülere göre devletçilik, Kemalizmin temel ilkelerinden biridir ve bu ilkesellikte savunulan sosyalizm ile Kemalizm arasında bir zıtlık yoktur. Ayrıca halkın sosyalizmi benimsemesi, olası faşizm ve komünizm tehlikesinin önlenmesinde de yardımcı olacaktır. Böylece Yön’cüler, sosyalizmi, sadece Kemalizm eklemlenmesinde değil, aynı zamanda anti-komünist bir tavır alma yönünden de savunmuşlardır. (Mutlu Ulus: 31, 35) (Yurtsever: 49) Yine bildiride çözüm için herhangi bir sınıf mücadelesinden bahsedilmeyişi ve hızlı kalkınma yolunda belirli bir süreye yayılmış eylemsellikten ziyade devletçiliği ön plana çıkarması, Yön hareketini ‘‘tepeden inmeci’’ bir görüntüye sokmuştur. (Aydınoğlu: 88-89)

Yön hareketinin kalkınma yolunda takındığı bu tutuma rağmen öncesinde de belirttiğimiz gibi farklı eğilimleri bir arada bulundurmaktadır. Burada üç farklı sol eğilimden bahsedilebilir. Birincisi, derginin merkezinde bulunan muğlak bir sosyalizm anlayışına sahip ‘‘tepeden inmeci’’ radikaller; ikincisi, 1950’lerin ‘‘Forum’’ dergisinde olgunlaşmış reformcu çizgidir. Bu grup çok etkili olamasa da, batı modeli bir sosyal demokrasiyi savunmuşlardır. Üçüncü olarak değinilecek grup ise, daha sonra TİP ve MDD hareketinin de içerisinde görülecek işçi sınıfı ve Marxism savunucularıdır. (Aydınoğlu, 1992: 40)

Kendi içerisinde bu eğilimleri gösteren hareket, aynı zamanda geçmişin geleneksel Osmanlı- Türk aydın hareketinin de devamı olarak görmüştür. Toplumsal evrimde öncü kuvvetlerin aydınlar olduğunu düşünen Yön’cüler, Avcıoğlu’nun değimiyle ‘‘*Türkiye’nin geleceğinden sorumlu zinde güçler... Türkiye’yi mutlu, bağımsız ve uygar olması yolunda devamlı çaba göstermişlerdir*’’ (Atılgan: 616) diyerek, Yeni Osmanlılarla, Jön Türklerle, Kemalistler ve Kadrocularla aralarında bir süreklilik bağı kurmuştur.

Yön’cülerin, Kemalizme ayrıcalıklı bir yer ayırmalarının ve kalkınma stratejilerini sosyalizmle desteklenmiş Kemalizmde aramaları, kendi fikirlerinin gerçekleşebilmesinin tek kaynağını bu düşüncede görmüş olmalarından dolayıdır. Bu düşüncenin nedenleri arasında ilk olarak Kemalizmin güçlü bağımsızlıkçı yanıdır.

Bağımsızlıkçılığa büyük önem veren Yön'cüler, iktisadi ve siyasi bağımsızlığı, Türkiye'nin çağdaş uygarlık seviyesine gelebilmesi için ön şartı olarak görmüştür. Bir diğer neden ise Kemalizm ilkelerinin, kendi sosyalizm projesine uygun olmasıdır. Yön'cülerin, Kemalizme yönelmelerindeki son neden ise, Atatürk'ün Türkiye toplumu önündeki simgeselliğidir. Yön'cüler, Atatürk'e mal edilmiş bir projenin hem meşruluk kazanmanın hem de toplumun geniş kesiminin ilgisini çekeceğini düşünmüşlerdir. (Atılgan: 621-623)

Kemalizme atfedilen bu ayrıcalıklar ile birlikte sosyalizme hangi model ile girileceğine ise Yön'cüler, Türkiye'yi de içerisine aldıkları ''az gelişmiş ülkelerde sosyalizm'' modelinde karar kılmıştır. Onlara göre az gelişmiş ülkelerde sosyalizm, Batı sosyalizmindeki gibi ''yumuşak'' değil ''radikal'', Doğu sosyalizmindeki gibi ''totaliter'' değil ''insancıl'' olmalıydı. Bu anlamda Yön'cüler, Stalin sonrası Sovyet kuramcıların şekillendirdiği, Üçüncü Dünya ülkelerine önerilen az gelişmiş ülkeler için ''kapitalist olmayan yol'' devrim tezini benimsemişlerdir. Sömürge ve yarı-sömürgelerde emperyalizme karşı verilen mücadeleler ve bu ülkelerde iktidarı isteyen radikal elit kesimin desteklenmesini içeren ''kapitalist olmayan yol'' tezi, bu az gelişmiş ülkeleri, kapitalizmi atlayarak devletçi bir yolla sosyalizme ulaştırma hedefindedir. (Atılgan: 633-635) Yön'cülerin, bu yöntemi seçmelerindeki en önemli etken ise Türkiye'nin iktisadi ve sosyal yapısının sosyalizm örgütlenmelerine izin vermemesi ve toplumsal dönüşüme öncülük edecek kesim olarak işçi sınıfı değil asker ve sivil aydın olarak görmesidir. Bu doğrultuda askerler, mevcut devlet iktidarını darbe ile teslim alacaklar; sivil aydınlar da kapitalist olmayan kalkınma yoluyla fikir ve icra desteği vereceklerdir. (Atılgan: 636-637)

3.3.1-Çalışanlar Partisi ve Sosyalist Kültür Derneği Deneyimi

İdeolojik bakış açısı ve iktidar stratejilerini oluştururken bir taraftan da fırsat buldukça örgütlenme girişimlerine yönelen Yön'cüler, bu anlamda ilk adımını, kurulduğu günlerde Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy ile birlikte giriştikleri Çalışanlar Partisi projesiyle atmıştır. O dönemlerde büyük ses getiren Saraçhane mitinginin de

yaşanması sonucu Yön'cüler için Çalışanlar Partisi, Türk-İş ve Seyfi Demirsoy'un isminin kullanılarak ülkenin her yerinde hızla örgütlenme fırsatı olarak görülmüştür. Çalışanlar Partisi tarafından bakıldığında ise, ilk örgütlenme sürecinde TİP'in yaşadığı kafa karışıklığının bir benzerinin yaşandığı söylenebilir. Partinin genel başkanlığına ilk isim olarak sağ kesimden Alparslan Türkeş düşünülmüştür. Girişimlerin sonuçsuz kalması sonrasında sol kesime yönelinse de, solcu aydınların TİP'e sahip çıkması, bu girişimi de sonuçsuz bırakmıştır. (Özgüden: 1998-1999) (Çavdar: 130)

Çalışanlar Partisi deneyiminden istediğini elde edemeyen Yön'cüler, bir diğer atılımını 1962'de Sosyalist Kültür Derneği'ni kurarak yapmıştır. Derneğin kurucuları arasında Osman Nuri Torun, Atilla Karaosmanoğlu, Doğan Avcıoğlu, Cahit Tanyol, Sadun Aren, Mümtaz Soysal gibi birçok Yön yazarı ve sosyalist çevreden kişiler bulunmaktadır. (Gürel: 135, 138) Dernek kuruluş bildirgesinde sosyalizmi, toplumun refahını belirli zümre ve kişilerin çıkarlarının üstünde tutan bir dünya görüşü ile halka dayanan bir toplum düzenini kurmayı amaçlayan bir davranış ve düşünce sistemi olarak tanımlamıştır. Bu anlamda Sosyalist Kültür Derneği amacını, emeği toplumun temel değeri sayarak her türlü sömürücülüğü ortadan kaldıracak gerçek bir demokrasi düzeni kurulması için bilim ışığı altında incelemek olarak belirler. Türkiye nezdinde de bu sorunlarını, sosyalist bir bakış açısıyla incelemek, tartışmak ve sonuçlarını yaymak ilkesini edinmiştir. (Gürel: 142, 149-150)

Sosyalist Kültür Derneği kurulması sadece yurt içinde değil, Batı sosyalistleri çevresinde de yankı bulmuştur. Sosyalist Enternasyonal üyeleri, derneğin kurulmasını ilgi ve sevinçle karşılarken; genel sekreter Albert Carthy, derneğe bir mektup yazarak desteklerini iletmiş, her türlü yardıma hazır olduklarını belirtmiştir. Aynı şekilde Alman Sosyalist Demokrasi Partisi de derneğe bir mektup yazarak, ne gibi yardımlarda bulunabilecekleri sormuştur. (Gürel: 151)

İçeride aydınların desteği, dışarıda Sosyalist Enternasyonal'in desteğine rağmen Sosyalist Kültür Derneği girişimi, Çalışanlar Partisi girişimi gibi, Yön'cüler için istenilen sonucu vermemiştir. Dernek yöneticilerinden Gülten Kazgan, derneğin kurulurken açılmış imza kampanyasına imza atmış çoğu kişinin sonradan derneğe

uğramaması ve bunun sonucunda sosyo-ekonomik anlamda bir katılımcı grubun sağlanamamasının, derneğin faaliyet gösterememesine neden olduğunu belirtir. Cahit Tanyol'a göre ise, Doğan Avcıoğlu'nun ''Devrim'' gazetesini çıkarmasından sonra yaşanan görüş ayrılıkları, derneğin etkinliğini azaltmış ve kapanmasına yol açmıştır. (Gürel: 176-177)

3.3.2-Devrim Dergisi

Avcıoğlu, bir görüş ayrılığını da Mümtaz Soysal'la yaşamıştır. Mümtaz Soysal'ın 1965 seçimleri sonrası sosyalizmin geleceği için uzun vadeli bir stratejiyi önermesi, Avcıoğlu'nun ise sosyalist kurtuluşun bir anca önce ve gerçekçi yollarla olacağını belirtip, halk desteğiyle iktidara gelmenin mümkün olmadığını açıklaması, Yön hareketinin sonunu hazırlayan temel ideolojik ayrışma olmuştur. Nitekim bu tartışmalar sonrası Mümtaz Soysal Yön'den ayrılmış, Avcıoğlu ve ekibi ise askeri ihtilal hazırlığına başlamak için 1967'de Yön'ü kapatıp, devamı niteliğinde olan ''Devrim'' adlı dergiyi çıkarmaya başlamışlardır. (Atılgan: 608-609)

İçerisinde Mümtaz Soysal dışında, Yön kadrosundan Hasan Cemal, Uluç Gürkan gibi birçok ismi barındıran ''Devrim'' (Gürel: 89), ülkede askeri darbe beklentilerinin en had safhada olduğu dönemde, darbenin sol nitelikle olmasının mücadelesini vermiştir. Nitekim Avcıoğlu bu süreci ''*1960'larda Yön'le Türkiye'nin yönünü belirledik. Devrim'le devrim yapacağız*'' (Atılgan: 610) sözleriyle özetlemiştir. Devrimin, halka rağmen halk için değil halkla beraber halk için olacağını öne süren Avcıoğlu, Türkiye'de halk devriminin gerçekleştirilebilmesi için elverişli koşulları oluşturacak olan devrimci gücü de, lideri Mustafa Kemal Atatürk'ün olduğu asker- sivil milliyetçilerde görmüştür. (Gürel: 91-92)

Fakat Devrim'in yapmaya çalıştığı ihtilal 9 Mart'ta başarısız olunca, 12 Mart 1971'de istenmeyen sağ askeri ihtilal meydana gelmiş ve Yön- Devrim hareketini noktalamıştır.

3.4-TİP-Yön Arasındaki İdeoloji ve Yöntem Tartışmaları

Türkiye solunun ideolojik evriminde ve olgunlaşmasında kilit bir evreyi temsil eden TİP-Yön strateji tartışmaları, ilk olarak 1966 yılında Avcıoğlu'nun Yön'de kaleme aldığı ''TİP'e Dair'' başlıklı yazısı ile başlamıştır. (Mutlu Ulus: 79) Tartışmaların bu tarihlerde başlamasındaki en önemli etken ise, 1960 darbesi sonrası solun kitlesel olarak girdiği ilk seçim olan 1965 seçimlerinde -Yön'cülere göre- yaşanan başarısızlıktır.[24] TİP'in beklentilerin altında kalarak %3 oyla 15 milletvekili çıkarması tarihsel olarak bir başarı olmasına rağmen, Yön'cülere göre bu durum, iktidar stratejilerinde kesin bir değişikliğe gitmenin zorunluluğunu doğurmuştur. Nitekim 1966'dan sonra başlayan bu tartışmaların genel çizgisi de iktidar stratejileri ve devrimde öncüllük sorunu doğrultusunda yaşanmıştır.

Tartışmalara genel çerçevesinden bakıldığında, tarafların üçe ayrıldığı görülmektedir. İlk sırada Doğan Avcıoğlu ve çevresindeki Yön'cüler; sonrasında ise eski TKP'liler ve TİP'in son beş yıllık mücadelesinde rol almış sosyalist kesim yer almaktadır. (Aydınoğlu, 2011: 127) Burada Avcıoğlu ve Belli'nin önderliğindeki eski TKP'lilerin, TİP'e karşı ortak hareket ettiği fakat daha sonra kendi özgün hareketleri olan MDD'yi oluşturarak ayrıştığı görülmektedir.

Avcıoğlu, ''TİP'e Dair'' yazısında öncelikle, yapılacak eleştirilerin dostça ve iyi niyetle olacağını belirtmiş ve oluşturulacak tartışma ortamının, Türkiye sosyalist düşün hayatını zenginleştireceğini ve güçlendireceğini belirtmiştir. (Avcıoğlu, 2013:

[24] 1965 Genel Seçimleri'ni, DP'nin devamı niteliğinde görülen Süleyman Demirel (1924-2015) önderliğindeki Adalet Partisi'nin kazanması, Yön'cüler için, 1960 darbesinin başarısızlıkla sonuçlanması anlamına gelmektedir. Seçimler sonrası Yön'de Fethi Naci, DP efsanesinin sürdüğünü; kurşunlanan işçilerin, toprak reformunun yapılmayacağını bildiği halde köylülerin, kapitalizme oy verdiklerini belirtmiştir. Bu anlamda 1960 darbesinin, DP zihniyetini yıkmak için kurduğu düzenin başarısız olduğunu ve 1965 seçimleri ile birlikte ''*Şimdi ise yeniden başlamak gerekiyor. Saatlerinizi beş buçuk yıl geri alınız*'' (Özdemir, 1986: 115) diyerek, mücadelenin tekrardan verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Doğan Avcıoğlu ise 1965 seçimlerini ''*1960 Mayısında süngüyle gidenler, 1965 Ekiminde büyük oy çoğunluğu ile iktidara gelmişlerdi. Yeni iktidar istese de istemese de bir karşı devrim niteliği taşıyacaktı*'' (Özdemir: 117) şeklinde yorumlamış ve çoğu Yön yazarı gibi, 1960 darbesinin başarısızlıkla sonuçlandığını belirtmiştir.

273) Buradan itibaren TİP'e yönelik eleştirilerine başlayan Avcıoğlu ilk olarak, 1965 seçim yenilgisinden sonra TİP'in bu yenilgiyi göremeyip, ''1969'da başa güreşmek'', ''sosyalizmi gerçekleştirme yolunda çığır açmak'' gibi söylemlerinin akılcılıkla bağdaşmadığı yönünde eleştirmiştir. (Avcıoğlu: 274) Bu durumun eksiklerle dolu parti programına da yansıdığını belirten Avcıoğlu, TİP programını, ''*...Elli yıl önce yazılmış Batı kitaplarından yapılmış çok genel planda kalan bir 'çeviri'den ibaret*'' (Avcıoğlu: 274) olarak görmüştür.

TİP programının çok tartışılan 53. maddesine değinen Avcıoğlu, ''*Öncünün, işçi sınıfı değil, işçi sınıfının öncüsü olan partidir*'' (Avcıoğlu: 274) diyerek, maddeyi eleştirmiştir. İşçi veya köylü olmanın, partide bir ayrıcalık oluşturmaması gerektiğini ve partinin ilerlemesinde esas alınacak tek ölçütün, üyenin sosyalistliği olması gerektiğini ileri süren Avcıoğlu, söz konusu 53. maddenin, ''*...Çoğu sosyalizmden habersiz, oportünist ve bürokrat küçük- burjuvalar olan sendika yöneticilerine*'' (Avcıoğlu: 274-275) ayrıcalık tanınmasına yol açtığını belirtmiştir.

Avcıoğlu, TİP programının eleştirisinin ardından bir diğer eleştirisini ise TİP'in mücadele yöntemine getirmiştir. Avcıoğlu, anti-emperyalist milliyetçi mücadele için sosyalizme hazır olmayan fakat Atatürkçü gelenekleri ile bu mücadeleye destek vermek isteyen önemli bir çevrenin olduğunu ve milliyetçi mücadelenin, bu çevrelerce bilinçlendirilmesi ile gerçek bir ağırlığa kavuşacağını öne sürmüştür. (Avcıoğlu: 276) Bu doğrultuda Avcıoğlu'na göre TİP, ''*...Bir yandan anti-emperyalist mücadeleyi 1 numaralı mesele sayarken, öte yandan klasik bir proleter-burjuva mücadelesinin sloganlarını ön plana çıkararak güçleri dağıtmakta ve zayıflatmaktadır. Başka bir değişle TİP, aynı anda iki meydan muharebesi vermekte, üstelik ikinci muhabere yüzünden ilk muharebeye hazır güçlerin azalmasına ve amaçların dağılmasına yol açmaktadır.*'' (Avcıoğlu: 277) Bu eleştirisi ile TİP'i, cümlesinin ilk başlarında ''sosyalizme henüz hazır olmayan Atatürkçü kesim'' olarak tanımladığı ''Zinde Güçler''in birliğini bozmakla suçlamıştır. Nitekim TİP'in bu tutumu, daha sonra tartışmanın karşı kutbunda yer alacak olan MDD'ciler tarafından daha detaylı bir şekilde eleştirilecektir.

Partiyi ‘‘işçi sınıfının öncüsü’’, mücadeleyi ise ‘‘aşamalı devrim’’ olarak belirleyen Avcıoğlu’nun Leninist-Stalinist tezlere doğru yönelmesi, TİP tartışmaları ortamında parti içindeki eski TKP’lileri yanına çekme uğraşından da kaynaklanmaktadır. Böylece Avcıoğlu, TİP’i kendi içerisinde yaşanacak Marxist tartışmalar ile zayıflatabileceğini düşünmüştür. Ayrıca o dönemde, geri kalmış ülkelerin askeri kanatları aracılığı ile Sovyetler Birliği destekli stratejiler kurulması da (Aydınoğlu: 132-133), Avcıoğlu’nun bu söylemleri oluşturmasında etkilidir.

Nitekim bu ittifak arayışı karşılığını bulmuş, TİP içerisindeki eski TKP’liler, Yön aracılığı ile tartışmaya katılmıştır. Mihri Belli’nin başını çektiği grup, Avcıoğlu gibi ordu temelli bir sosyalist strateji gütmekte ve Türkiye’nin önünde sosyalist değil milli demokratik devrim aşamasının olduğunu düşünmektedir. (Aydınoğlu: 134) Yön’de E. Tüfekçi imzasıyla MDD tezlerini oluşturan Belli, TİP’i, ülkenin milli demokratik devrim aşamasında olduğunu görememek ve sorunu ‘‘proleter- kapitalist çelişkisi’’ olarak görmesini eleştirmiştir. (Belli, 2013: 220) TİP’in sosyalist devrimi öğütlemesini ‘‘*...Türkiye gerçeklerinden olduğu kadar, bize toplumların devrim yolunu aşamalardan geçerek izlediklerini öğreten bilimsel sosyalizmden de habersiz sol gevezeden başka bir şey değildir*’’ (Belli: 220) şeklinde yanıtlamıştır.

Avcıoğlu’nun ‘‘TİP’e Dair’’ yazısında söz ettiği TİP’in, devrimci safları bozduğu eleştirisine katılan Belli, ‘‘*...Kim, hem demokratik devrimi, hem sosyalist devrimi birlikte, bir solukta yapacağını iddia ediyor, ...böylesi de devrimci safları bölmekten ve sosyalist hareketi tecrit etmekten öte bir şey yapmamaktadır*’’ (Belli: 221) diyerek, TİP’i bölücü ve sekter görüşlere sahip olmakla suçlamıştır. Avcıoğlu ve Belli’nin bu suçlamalarına karşılık TİP’ten Rasuh Nuri İleri, anti-emperyalist mücadelenin ve sosyalizm mücadelesinin birbirinden ayrılamayacağı teziyle yanıt vermiştir. Bu anlamda kendilerine yöneltilen bölücü ve sekter eleştirileri de reddeden İleri, mücadelenin ‘‘tek bir davadan’’ yürütüleceğine inanan gerçek Atatürkçü, milliyetçi ve ilerici kesimlerle, TİP’in her zaman dayanışmaya hazır olduğunu öne sürmüştür. (Mutlu Ulus: 155)

Eski TKP’lilerin tartışmaya katılması ile TİP-Yön/ MDD şeklinde ayrılan gruplar, Türkiye’nin toplumsal yapısı, anti-emperyalist mücadele, milliyetçilik,

bağımsızlık gibi konuları da işleyerek, tartışmayı derinleştirmişlerdir. Birbirleriyle bağlantılı olan bu kavramlar, çoğu yerde TİP-Yön/ MDD'yi bir araya getirmiş fakat ‘‘öncülük sorunu’’ ve mücadele biçimi olarak ‘‘parlamenter yol’’ yöntemlerinde yol ayrımına neden olmuştur. Ayrıca bu iki başlık, sadece iki taraf arasında görüş ayrımını ortaya çıkarmamış, aynı zamanda TİP içerisindeki muhalefeti artırarak, parti içi bölünmelere de yol açmıştır.

3.4.1-Öncülük Sorunu Tartışmaları

TİP-Yön/ MDD tartışmaları başlamadan önce her iki tarafa da bakıldığında milliyetçilik, anti-emperyalizm ve bağımsızlık konularında benzer fikirlere sahip olduğu görülmektedir. Her iki taraf da emperyalizm ile mücadele ederek, iktisadi ve siyasi bağımsızlığı kazanmayı ana hedef olarak belirlemiş; bu hedefe doğru yönelmenin asıl milliyetçilik olduğu benimsenmiş; İkinci Dünya Savaşı sonrası bağımsızlığını yitirip, ABD yörüngesine girdiği düşünülen Türkiye'nin, ikinci bir kurtuluş savaşı vermesi gerektiğini belirtmiş ve bu düşüncede Mustafa Kemal'i ilham olarak almıştır. (Atılgan, 2007b: 684-685)

Fakat 1965 Genel Seçimleri sonrası TİP-Yön/ MDD'nin, seçimleri farklı yönlerden analiz etmeleri, kavramlar üzerindeki fikir birliğinin bozulmasına yol açmıştır. Taraflar, anti-emperyalizm ve milliyetçilik kavramlarını, Türkiye'nin toplumsal yapısının analizleri ile birlikte açıklamış ve buradan sosyalizme giden yolda farklı öncü kuvvetleri esas almıştır.

Avcıoğlu ve Belli, seçim yenilgisiyle birlikte parlamenter mücadeleye sırt çevirmiş ve yeni mücadele olarak bir hükümet darbesi planına girişmiştir. Bu mücadele öncülüğünde, Avcıoğlu'nun ‘‘sosyalizme hazır olmayan’’ ama ‘‘sağlam Atatürkçü geleneğe sahip’’ önemli çevreler (Avcıoğlu: 276) olarak, Belli'nin ise ‘‘Tanzimat'tan bu yana Türkiye'nin yönetiminde önemli bir rol oynayan’’ ve diğer aydın-sivil zümreye göre ‘‘ayrı bir demokratik güç’’ (Belli: 246) olarak tanımladığı asker ve sivil aydınlardan oluşan ‘‘Zinde Güçler’’i ön plana almıştır. Buna karşılık TİP, seçimlerde çıkarılan 15 milletvekilinin ilerisi için umut verdiğini savunarak,

sosyalizmin kurulmasında öncü kuvveti işçi sınıfı olarak belirler. Bu durumu partinin stratejileri arasına da yerleştiren TİP, demokratik öncülüğü işçi sınıfı etrafında tüm emekçi kesimlerin birlikteliğine vererek, iktidarın yasal yollardan alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. (Şener: 409)

Benzer bir durum, tarafların kalkınma anlayışları hakkındaki düşüncelerine de yansımıştır. Yön-MDD, kalkınmayı, milli sanayinin kuruluşunun ve kapitalizme özgü sınıfların meydana çıkmasını, sosyalizme giden yolda önemli bir hazırlık aşaması olarak görmüş ve anti-kapitalist bir kimlik yüklemeden (Atılgan, 2009: 18) kalkınmayı, milli burjuvazinin de içinde bulunduğu Türkiye'nin tüm emekçi halkının görevi (Belli: 228-229) olarak nitelemiştir. Fakat Fethi Naci, kalkınma konusunda Yön ve MDD'nin bu görüşünü eleştirerek, Türkiye'de milli nitelikleri üstün olan bir sanayi burjuvazisi olmadığından, milli burjuvazinin işçi sınıfının müttefiki olamayacağını belirtmiştir. (Şener: 410) Bu görüşe karşılık TİP, kalkınma stratejisinde milli burjuvazinin önemini reddederek; çözümü, emekçi sınıfların doğrudan müdahalesiyle kapitalizmi geçme yönünde belirlemiştir. (Atılgan: 18)

TİP ve Yön/ MDD arasındaki öncülük tartışmasına etki eden bir diğer etken ise, iktidar stratejilerinin farklı belirlenmesidir. Bir sonraki başlıkta daha detaylı inceleneceği üzere, TİP ve Yön/ MDD'nin farklı iktidar stratejilerine yönelmesi, bu stratejileri gerçekleştirecek öncü kuvvetlere yönelmesini gerektirmiştir. Bu anlamda Türkiye'nin toplumsal analizinden doğan temel çelişkilerin, iki taraf içinde farklı yorumlanması, TİP'i anti-kapitalist mücadele ve sosyalizm mücadelesini birlikte yürüteceği ''sosyalist devrim stratejisine''; Yön/ MDD'yi ise anti-kapitalist mücadele ile sosyalist mücadeleyi ayrı tutan ''aşamalı devrim stratejisine'' yöneltmiştir.

Yön/ MDD, Türkiye'nin temel çelişkisini, emperyalizm-az gelişmiş ülke arasındaki çelişmeyi temel unsur olarak almıştır. Avcıoğlu, bu temel çelişkiyi ''aşikar'' olarak nitelendirirken (Atılgan, 2007b: 690), Belli ise ''*...Önceliği bulunan toplumsal çelişki, emperyalizm ve onun ortakları ile, Türkiye toplumunun ulusal güçleri arasındaki çelişkidir*'' (Belli: 220) şeklindeki benzer cümlesiyle desteklemiştir.

Yön/ MDD'ciler, bu şekilde oluşturulan temel çelişki saptaması ile birlikte sınıf mevzilendirmesini; burjuvazinin milli kesimi, toplumun uyanık kesimini temsil ettiği aydınlar ve gençler, geleneksel olarak istiklalci olduğu düşünülen ordu-bürokrasi kesimi ve küçük esnaf, işçi, köylüden kurulacak bir cephe olarak kurmayı planlamıştır. Toplumun ilerici her kesimini içine alan bu sınıf mevzilendirmesinin öncüsünü ise Türkiye'de henüz gelişmemiş işçi sınıfının değil, Türk toplumunun geleneksel olarak gücünü temsil ettiğini düşündükleri asker ve sivil aydın zümre olarak belirlemişlerdir. (Atılgan: 691) Onlara göre, asker ve sivil aydınların öncülüğünde devrimi gerçekleştirecek olan ''milli cephe'', sonrasında kuracağı bağımsız iktisadi ve siyasi ortamla, işçi sınıfının büyümesini sağlayacak ve sosyalist devrim için gerekli şartları oluşturacaktır. (Atılgan: 691)

Yön/ MDD'nin bu görüşlerine karşı TİP, Türkiye toplumsal yapısının temel çelişkiyi emperyalizm-az gelişmiş ülkeler arasında değil, emperyalizm ve ortakları ağa-komprador-Amerikan bürokrat üçlüsü ile tüm emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki mücadele olarak görmüştür. (Aybar, 2013: 151) Aybar'ın görüşlerinin yanı sıra Boran da, Türkiye'de bürokratik kadroların hakimiyeti ve yönetiminin, devlet kapitalizmi saflarına yerleşip liberal ekonomi politikaları üzerinde kurulmuş, uzun zamandır çok partili hayata geçilmiş ve askeri müdahale ile bu yapının daha geliştirilmiş olmasından dolayı Türkiye'nin hiçbir az gelişmiş ülkeye benzemediğini belirterek (Boran, 1968: 144), bu çelişki düşüncesine destek vermiştir.

Bu saptama ile Aybar, işçi sınıfının köylüleri sürükleyerek yapılacak bir mücadele yerine, tüm emekçi sınıfların bir arada olduğu koalisyonu, sosyalizm yolunda aday olarak görmüş; bu bağlamda işçi sınıfına, koalisyonun demokratik ve bilimsel öncülüğünü vererek, sosyalizm ve milli kurtuluş doğrultusunda demokratik bir mücadeleyi hedeflemiştir. (Aybar: 151) Burada ''*İşçilerin sınıf olarak öncülüğü söz konusudur*'' (Boran: 161) diyen Boran ise, işçi sınıfını, hem demokratik hak ve hürriyetleri elde etme ve ülke yönetiminde söz sahibi olma mücadelesinde hem de kendi sınıfı içindeki tutucu, bilinçsiz ve karşıt mücadele içine giren kesimlerle olan mücadelesinde önemli sorumluluk yükler. Bu mücadeleyi başardığı ölçüde de koalisyonun içinde yer alan bütün emekçi kesimlere öncülük edeceğini belirtir. (Boran: 161)

3.4.2-Sosyalizme Varışta Yöntem Tartışmaları

Türkiye'de sosyalist düzene geçilmesi yolunda hangi öncü kuvvetlerin yer alacağı tartışmasındaki ayrışmalar, doğrudan iktidar stratejisi tartışmalarındaki ayrışmaları da tetiklemektedir. TİP-Yön/ Belli grubu arasındaki sosyalizme geçişin, doğrudan mı yoksa aşamalı bir şekilde mi olacağı tartışması; milliyetçilik, anti-emperyalizm, bağımsızlık gibi kavramların alt yapısında gerçekleşmiştir. 1966 ''TİP Tartışmaları'' sırasında başlayan bu strateji ayrışması, daha sonra Behice Boran önderliğindeki ''Emek'' grubu ve Mihri Belli önderliğinde MDD grubu arasında daha da derinleşecektir.

İşçi sınıfını, devrimin demokratik ve bilimsel öncülüğünün merkezine koyan TİP devrim stratejisini, sosyalist devrim yoluyla elde edilecek parlamentarizm olarak hedeflemiştir. Türkiye'de, burjuva demokratik devrimin büyük ölçüde tamamlandığı, kapitalizmin ise 1930'larda devletçilik, 1940'larda özel sektör eliyle yeterli gelişme gösterdiğini düşünen TİP, buna bağlı olarak işçi sınıfının da gelişme göstererek, sosyalist mücadeleyi yürütebilme gücüne ulaştığına inanmıştır. Bundan dolayı Yön Belli grubunun iddia ettiği gibi sosyalizm mücadelesinde ayrı bir aşamanın gerekli olmadığını düşünen TİP, anti-emperyalist ve sosyalist devrimi bir arada yürütülmesi gerektiğini iddia eder. (Şener: 386-387) Belli'nin ''*Bir toplumun sosyalist devrim eşiğine varabilmesi için, onun gerçekten bağımsız ve gerçekten demokratik bir toplum durumuna yükselmesi, yani Milli Demokratik Devrimin bütün görevlerini yerine getirmiş olması şarttır*'' (Belli: 210) cümlesine karşılık Aybar, ''*Milli kurtuluş için mücadele ile sosyalizm için mücadele madalyonun iki yüzüdür*'' (Aybar: 153) karşı yanıtını vermiştir.

Bu bağlamda emperyalizmi, Türkiye'de dışsal değil içsel bir olgu olarak gören TİP, kapitalizmin ülkeye zorla değil egemen sınıflar aracılığı ile girdiğini belirtmiştir. Egemen sınıfların bu tutumundan dolayı, sosyalist mücadelede milli burjuvazinin ittifakını reddeden TİP, ''ara tabakalar'' öncülüğündeki ''milli cephe'' stratejisi yolunun sosyalizme çıkmayacağını inanmıştır. Buna karşılık çözüm yolunda 1961 Anayasası'nın sosyalizme açık bir anayasa olduğu vurgulanarak, mücadelenin demokratik parlamenter çizgide olması gerektiği işaret edilmiştir. (Şener: 387)

Parlamenter yolun, Türkiye'nin sosyalizme geçişinde önemli bir etken olduğunu savunan Boran da, Avcıoğlu ve Belli grubunun sunduğu asker ve sivil aydınların öncülük ettiği hükümet darbesinin başarısız olacağını düşünmektedir. Silah gücünün tek başına politik bir güce dönüşmesi için yeterli olmadığını belirten Boran, toplum yapısı ve sosyal sınıf ilişkilerinin temel güç olduğunu ileri sürerek, olası bir askeri hükümet darbesinin sosyal dayanağı olmadan başarılı olamayacağını iddia etmiştir. Mısır'daki Nasır rejiminin başarısız olmasını sosyal dayanağının eksik kalmasını örnek gösteren Boran, tepeden inme reformlar yerine, işçi sınıfı gücünün önemini vurgulamıştır. (Boran: 226) Bu anlamda tercihini parlamenter yol olarak belirleyen Boran, emekçi sınıfların yeterince örgütlenip politik güç kazanırsa ve anayasadan yana emekçi örgütler ile hak ve hürriyet mücadelesi verilirse, işçi sınıfı iktidarının başa gelmesine hiçbir engel karşı çıkamayacağını ifade etmiştir. (Boran: 223)

TİP'in sosyalist devrim stratejisine karşı ''aşamalı devrim stratejisi''ni benimseyecek olan Yön/ Belli grubu, öncü olarak belirlediği asker ve sivil aydınların yapacağı hükümet darbesi ile anti-emperyalist nitelikli bağımsızlık kazanılacağını, ardından oluşturulacak politik ortam ile sosyalist devrime geçilebileceğini iddia etmişlerdir. (Atılgan: 692) Emperyalizmin, az gelişmiş ülkeler üzerinde kendi çıkarları doğrultusunda yaptığı baskı sonucu bu ülkelerin kalkınmasını engellediğini belirten Yön/ Belli grubu, Türkiye'nin sanayileşememesini ve geri kalmışlığını emperyalizmin bu baskısına dayandırmaktadır. Bu bağlamda TİP'den ayrılarak emperyalizmi dışsal bir etken olarak gören Yön/ Belli grubu, sosyalist devrime geçmeden önce yerli ve milli burjuvazi önderliğinde anti-emperyalist mücadele verilmesi gerektiğini düşünmektedir. (Atılgan: 690-691)

Emperyalizmin etkisi altındaki bu ülkelerde emekçi güçlerin, emperyalist güçlerin hegemonyası altında yeterince bilinçlenip örgütlenemediğini ve politik güçlerinin bu şartlarda ortaya çıkmasının çok zor olduğunu söyleyen Yön/ MDD'ciler, bu hegemonyanın yıkılışının ancak emekçi kitlelerden yana bir iktidar sayesinde olacağını belirtmişlerdir. (Atılgan: 692) Bu yüzden anti-emperyalist bağımsızlık mücadelesi parlamenter yoldan değil, toplumun zinde güçlerinin vurucu ve radikal müdahalesi ile mümkün olacağını iddia etmişlerdir. (Atılgan: 692) Ortaya

çıkan sonuçta -birinci bölümün sonunda da değindiğimiz gibi- TİP, devlet iktidarını ele geçirmek için parlamentarist düşünce ile ‘‘demokratik yol’’dan sosyalizm hedefi oluştururken; YÖN-MDD cephesi ise, devlet iktidarını ele geçirmek için ‘‘ordu temelli bir radikalizm’’ anlayışı içinde ‘‘darbe’’ yoluyla kazanılacak bir ‘‘aşamalı devrim’’ planı oluşturmuştur.

Tarafların sosyalizme giden yolda farklı stratejiler belirlemesi, birbirlerine karşı suçlamalarına da neden olmuştur. Yön/ Belli grubu, TİP’in parlamenterist yolunu, ‘‘pasifist’’ bir yöntem (Şener: 408) olarak belirlerken; ‘‘milli cephe’’ye karşı Aybar’ın önerdiği ‘‘pasif direniş’’ çağrısını (Aybar: 152) ise, ‘‘bölücü’’ ve ‘‘sekter’’ görüşleri savunmak (Belli: 221) noktasında eleştirmiştir.

TİP, kendilerine yöneltilen eleştirilere karşı Yön/ Belli grubunu, askeri darbe stratejilerinden ötürü ‘‘kestirmeci’’, devrimin yukarıdan aşağıya doğru olacağı inançlarından ötürü de ‘‘tepeden inmeci’’ olarak nitelemiştir. (Aybar, 2014: 490) Benzer bir görüşü, daha sonra Behice Boran ile birlikte parti içinde Aybar’a cephe alacak isim olan Sadun Aren de dile getirmiştir. Aren, Yön/ MDD’ci modelin, kapitalist kalkınma yolu, milli cephe, milli demokrasi gibi kavramları kavramları temel almasının sebebinin, TİP’e karşı polemik oluşturmak olduğunu ileri sürmüştür. Bu anlamda Yön/ MDD’cilerin tek hedeflerini, zinde kuvvetler aracılığı ile iktidarı almak noktasında kurduklarını belirten Aren, bu yolda onlar için temel alınan kavramların fark etmediğini söyleyerek, bu noktada Yön/ MDD grubunu ‘‘tepeden inmecilik’’le suçlamıştır. (Aren, 1993: 216)

3.4.3-Hikmet Kıvılcımlı’nın Tartışmalara Katılması

1966 yılında başlayan TİP tartışmaları, taraflar arasında teori ve strateji çizgisinde ilerlerken, Dr. Hikmet Kıvılcımlı da tartışmalardaki yerini almıştır. Yön/ MDD’cilerin aksine Kıvılcımlı, TİP’e eleştirilerini teori ve yöntem tartışmalarından ziyade partiye yönelik öneriler şeklinde oluşturarak (Aydınoğlu, 1992: 80), bu anlamda Avcıoğlu/ Belli grubundan ayrılmıştır.

Kıvılcımlı, TİP'in tüm zaaf ve yanlışlarına karşın gerçek bir hareketi temsil ettiğini düşünmektedir. Bu anlamda TİP'in gelişimine yardımcı olmak isteyen Kıvılcımlı, partinin gelişimi adına birkaç öneride bulunmuştur. Öncelikle herkesin eleştirdiği TİP tüzüğünün 53. maddesine değinen Kıvılcımlı, maddenin, işçi olmayan sendikacı ve avukatlarının partiye egemen hale getirdiğini ve TİP'in, parti içindeki bu olumsuz sosyal zümre egemenliğine son vermesi gerektiğini belirtir. Önerilerine devam eden Kıvılcımlı, parti organlarının yarı yarıya işçilerin bulunması yerine tüm organlarda üretken kesimlerin yer alması gerektiğini belirtir. Ayrıca her parti üyesinin bir organda etkin olması gerektiğini belirten Kıvılcımlı, sendikalar ve parti milletvekillerinden finanse edilerek oluşturulacak, ''işçi-köylü gönülleri'' ağının kurulmasını önerir. (Aydınoğlu: 80-81)

Kıvılcımlı, TİP'e yönelik önerilerinin yanı sıra partiyi Marxist açından da eleştirmiştir. Partinin iktidar stratejisini oportünizm ve konformizmle suçlamış, ana sorununu da ''ütopik sosyalizm''den kopamamak olarak görmüştür. Ayrıca, Aybar'ı ''bey takımı'', Boran'ı ise ''metafizik sosyolog'' olarak nitelendiren Kıvılcımlı, bu iki ismi ''finans kapital''in partide öne çıkardığı ''kripto sosyalistler'' olduğunu ileri sürmüştür. (Mutlu Ulus: 342)

TİP'e yönelik eleştirilerine devam eden Kıvılcımlı, Aybar'ın dile getirdiği ''hürriyetçi sosyalizm'' ve parti içinde dile getirilen diğer ''demokratik sosyalizm'' kavramlarını gereksiz bulur. Teoride sosyalizmden daha hürriyetçi ve demokratik bir sistem ve davranış olmayacağını belirten Kıvılcımlı, TİP'lilerin bu söylemlerinin, sosyalizme yeni bir şey katmayacağını belirtmiştir. (Kıvılcımlı, 2008b: 37) Ayrıca TİP'in yasallık stratejisinin aşırıya kaçtığını belirten Kıvılcımlı, partinin parlamentarist tutumunu ''*...Nerede ise parlamento kürsü olmaktan çıkmış, millet yerine geçer olmuştur*'' (Kıvılcımlı: 38) sözleriyle eleştirerek, TİP'in ''sokak fobisi''nin etkisi altında kaldığını ileri sürmüştür.

Tartışmalar sırasında eleştiri oklarını Yön'cülere de çeviren Kıvılcımlı, dergi çevresini devleti sınıfların üzerinde ayrı bir güç olarak görmekle eleştirir. Kıvılcımlı'ya göre Yön'cüler, sorunu bir ''iktidar sorunu'' olduğunu anlamıyor ve

toplumun kapitalist mi sosyalist mi olacağını iktidara gelen sınıfların anlayışlarının belirleyeceğini göremiyordu. (Mutlu Ulus: 344)

Kıvılcımlı, TİP-Yön/ MDD tartışmasında ileri sürülen temel çelişkiler konusunda da görüşlerini belirtir. Burada TİP-Yön/ MDD'cilere göre daha geniş kapsamlı bir çelişki profili çizen Kıvılcımlı, Türkiye'yi, Batı'nın en az yüz yıllık gerisinde, ''Üçüncü Dünya'' ülkeleri gibi geri kalan ve sömürülen ülke olarak (Kıvılcımlı: 9) görmüştür. Bu bağlamda ülkenin temel çelişkisine değinen Kıvılcımlı, Türkiye'nin, tabanda yarı-sömürge olduğundan bütün milletin anti-emperyalist ve anti-feodal nitelik taşıması gerektiğini; tavanda ise NATO, CENTO, Ortak Pazar gibi kuruluşlara üyeliğinden ötürü, egemen düşünce ve davranışların karşısında yarı-emperyalist ve yarı-sosyalist eğilim taşıdığını belirtir. (Kıvılcımlı: 10)

Bu objektif çelişkinin Türkiye'de iki gücü meydana getirdiğini belirten Kıvılcımlı, bunları; uluslararası ''finans-kapital''in şartsız kayıtsız emrine girmiş olan ''yerli Türkiye finans kapital'' ve bütün geri kalmış ülkelerdeki gibi kayıtsız şartsız ''finans- kapital''e karşı mücadele eden yüzde yüz yerli ''devrimci güçler'' olarak sıralamıştır. (Kıvılcımlı: 11) Buradan hareketle, devrimci güçlerin neden başarısız olduğunu ve halkın kendisini sömüren finans-kapital güçlerini neden koruyucu olarak gördüğü sorularını da cevaplayan Kıvılcımlı, bu durumu; finans kapital güçlerin birlikteliği ve halk üzerindeki demogoji etkisine ve devrimci güçlerin kendi içinde dağınıklığına ve geniş halk yığınları üzerindeki etkisinin beceriksizliğine bağlamıştır. (Kıvılcımlı: 11-12)

Kıvılcımlı, Türkiye'de devrimin nasıl gerçekleşeceği konusundaki düşüncelerinde de TİP-Yön/ MDD'cilerden ayrılır. 27 Mayıs sonrası MBK'ye yazdığı mektuplarda da görüleceği gibi Kıvılcımlı, devrimde öncü gücünü ordu olarak görmüştür. Fakat MDD'cilerin, asker öncülüğünde birçok milli kesimin bir araya gelerek oluşturacağı ''milli cephe'' anlayışının aksine, Türkiye'nin pratik devrim orjinalliğini ordu-gençlik dayanışması (Kıvılcımlı, 2013b: 116) olarak belirtir. Kıvılcımlı, bu görevi orduya vermesinin sebebini ise Osmanlı devlet sistemiyle açıklar. Ona göre Osmanlı'yı seyfiye, ilmiyye, mülkiye ve kalemiye sınıfları yönetmiştir ve devlet ne zaman bir harekete ihtiyaç duyduğunda, bu sınıflar

en etkin rolü oynamıştır. Bu sınıflara, modern kapitalizm çağında ordu denildiğini ifade eden Kıvılcımlı, Türkiye'de de ordunun hem devleti kurduğu hem de devlet işlerini yürüttüğünü ileri sürerek, ülke tarihindeki bütün devrimlerde öncü rolü oynadığını belirtmiştir. Ordunun sosyal devrimlerde vurucu güç olmasının bir başka kanıtını, Osmanlı Türkiyesi haritası içindeki ülkeleri gösteren Kıvılcımlı; Irak, Suriye, Mısır, Lübnan ve Libya'da, ordunun bütün sosyal devrimlerde vurucu güç olduğunu ve bu ordulardaki devrimci karakterin, başka ülkelerde bulunamayacağını belirtmiştir. (Kıvılcımlı: 117-119)

Özetle Kıvılcımlı, TİP-Yön/ MDD arasındaki tartışmalarda her iki tarafı da doğru birer devrimci stratejiye sahip olmadığını söylemiştir. Bu karşılık, gerçekçi ve günün şartlarına uygun devrim stratejisini, ordu-gençlik vurucu gücünde görmüştür.

3.5-Milli Demokratik Devrim Hareketi

1966 Haziran'ın da TİP tartışmaları ile başlayan süreç, 60'lı yılların sonlarına yaklaşıldığında sadece taraflar arasında değil, aynı zamanda örgütlerin kendi aralarında da ihtilafa düşmelerine neden olmuştur. Yön'ün kurucularından Mümtaz Soysal, Avcıoğlu ile yaşadığı görüş ayrılıklarından dolayı Yön'den ayrılacak, Yön ise kendini feshederek Avcıoğlu önderliğinde ''Devrim'' dergisini çıkarmaya başlayacaktır. TİP'de ise Behice Boran- Sadun Aren grubu, Mehmet Ali Aybar ile görüş ayrılıklarına düşecek ve parti içi muhalefet grubunu oluşturacaktır. Diğer taraftan, partide daha önce muhalefet kazanını kaldırmış olan Mihri Belli grubu ise, Yön'de başlattıkları milli demokratik devrim stratejilerini, gençliği de arkasına alarak iyice temellendirecektir.

Türkiye sol tarihi içinde teoriden programa, stratejiden taktiğe, öncü ve parti sorununa değin birçok konuda görüşleri içeren MDD stratejisi, sadece MDD-SD tartışmalarının bir yanı olmamış, aynı zamanda özellikle 1974 sonrası bölünen solun birçok kesimi tarafından mirasçısı olarak tanınmıştır. (Aydınoğlu: 98-99) MDD'cilerin meydana getirdiği bu büyük etkiden dolayı stratejinin detaylarına girmeden önce TİP içerisinde yaşanan çözülmelere bakmak, hem TİP'de yaşanan

tartışmalar sonucu partinin son durumunu görmek hem de MDD'nin tarihsel olarak ortaya çıkış sürecini izlemek açısından faydalı olacaktır.

3.5.1-TİP İçerisinde Yaşanan Çözülmeler

TİP içerisinde yaşanan ilk muhalif çıkış, 1966 Malatya Kongresi'nde eski TKP'liler tarafından gerçekleştirilmiştir. Partinin parlamenter mücadeleye ağırlık vermesi ve emperyalizme karşı pasif direniş çağrısına karşı, milli cephe önderliğinde aşamalı devrim stratejisini savunan grup, Yön'cülerle de ittifak kurarak parti içinde güçlenmeye çalışmıştır. (Şener: 361) Bu yıllarda TİP-Yön/ MDD tartışmaları çevresinde geçen TİP içerisindeki muhalefet, 1968 yılına gelindiğinde sadece eski TKP'lilerle kalmayarak daha da büyüyecektir.

1968 yılını ''sonun başlangıcı'' (Aybar: 451) olarak gören Aybar, bir taraftan meydanlarda yeterli destek vermediği düşüncesiyle gençlerin; bir taraftan partiyi parlamentarizm batağına götürdüğü düşüncesiyle MDD'cilerin; bir taraftan da ''Türkiye'ye özgü sosyalizm'' stratejisini aşırı dillendirip, partiyi tek adamlığa indirgediği düşüncesiyle Boran-Aren grubunun eleştirilerine hedef olmuştur.

Öğrenci ve işçi eylemlerinin, 1968 yılından itibaren başlayarak yükselişe geçmesine karşı pasif kalmakla suçlanan TİP, gençlik örgütlenmesi olan Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun yönetimini MDD'cilere kaptırmıştır. Ayrıca artan üniversite işgalleri ve polisin gençlere olan tutumunda da pasif kalmakla suçlanan TİP (Şener: 362), gençlerin partiye olan güvenlerini kaybetmelerine neden olmuştur. Aybar ise, gençliğin artan muhalefetine ve Amerikan emperyalizmine karşı mücadelesinde yalnız bıraktıkları eleştirilerine karşı çıkmıştır. Aybar, Amerikan emperyalizmine karşı halkı bilinçlendirmek için yurdun her tarafını dolaştıklarını belirtir. Ayrıca mecliste ABD ile yapılan ikili antlaşmaların feshini ve toprak reformu isteyen kesimin de kendileri olduğunu savunan Aybar, Türkiye'de oluşan sol muhalefetin kendilerinin politikalarıyla oluştuğunu ileri sürmüştür. (Aybar, 1989: 165-166) Bu noktada neden sokağa inilmediği sorusuna ise yasallık vurgusuyla cevap veren Aybar, TİP'in yasal bir örgüt olarak bilinçli davranması gerektiğini

belirtmiştir. Ayrıca ABD'nin TİP'i hedef aldığını[25] ve provokatörler aracılığı ile halkı kışkırtarak, partiyi silahlı eylemlerin içine çekmeye çalıştığını iddia etmiştir. Bu anlamda şiddet eylemlerine verilecek desteğin, ABD'nin ekmeğine yağ sürmek olduğunu ve şiddet eylemleri ile halkın sosyalizme bağlanmayacağını (Aybar: 165-166) düşünen Aybar, TİP'i şiddet eylemlerinden uzak tutarak, olası devlet müdahalesine karşı yasal sınırlar içerisinde kalması gerektiğine inanmıştır.

3.5.1.1-Çekoslovakya Olayının İç Tartışmaya Dönüşmesi

1968 yılı dünyada gençlik hareketlerinin arttığı yıl olmasının yanı sıra başka bir önemli olaya da sahne olmuştur. Sovyetler Birliği önderliğindeki Varşova Paktı ülkelerinin Çekoslovakya'yı işgal etmesi, Türkiye'de geniş yankı uyandırmıştır. İlk etapta TİP içerisinde Sovyetler'in bu tutumuna karşı ortak bir tepki gösterilmesine karşın, ilerleyen süreçte gelişecek olaylar, Aybar'a karşı Boran-Aren muhalefetini meydana getirecektir.

Aybar, Çekoslovakya'nın işgalini kabul edilemez bulmuş ve Sovyetler Birliği'nin, sosyalist devletlerle olan ilişkilerinde üstünlük kurma girişimlerinden vazgeçmesi gerektiğini belirtmiştir. Her toplumun sosyalizmi, kendi şartlarına göre en uygun strateji ile bağımsız bir şekilde gerçekleştirmesi gerektiğini düşünen Aybar, hiçbir sosyalist ülkenin, bir diğer sosyalist ülkenin iç işlerine karışma hakkının olmadığını ve bu noktada küçük devletlerin bağımsızlıklarına sahip çıkmaları

[25] 1968 yılından sonra Türkiye'de şiddet eylemlerinin artmasını ve silahlı çatışmaların yaşanmasını, ABD'nin planladığı bir tezgah olarak gören Aybar, ABD'yi bu tutuma iten sebebi ise TİP'in büyümesi, gençlerin eylemleri ve DİSK'in kurulması olarak görür. Hazırlanan oyunu ''*...Önce silahlı mücadeleyi öngören Marksist-Leninist kitapların Türkçeye çevrilmesine, serbestçe satılmasına göz yumuldu. Bir anda kitapçı dükkanları Lenin'in, Stalin'in, Mao'nun, Guavera'nın kitaplarıyla doldu taştı. Meydanlarda sergiler açıldı. (...) Hatta nasıl bomba yapılacağını açıklayan bir kitap bile vardı aralarında. (...) Elbet 141 ve 142'nin uygulanmasını istemiyordum. Ama bu maddeler yürürlükteyken neden uygulamıyorlar*'' (Aybar, 2014: 510) şeklinde açıklayan Aybar, bir taraftan TİP'e müdahalenin devam ettiğini ama diğer taraftan da Marxist yayınlar serbest bırakılarak gençlerin, TİP'in savunduğu sosyalizm anlayışından uzaklaştırıldığını ileri sürmüştür. (Aydınoğlu, 2011: 153)

gerektiğini ileri sürerek (Aybar, 2014: 505), Çekoslovakya'ya desteğini açıklamıştır. Boran da, Aybar ile benzer bir görüşü savunarak, işgalin kabul edilemez olduğunu belirtmiş ve Sovyetler Birliği'ni eleştirmiştir. (Şener: 362)

Taraflar arasında görüş birliğini bozan gelişme ise, Aybar'ın Çekoslovakya işgalini salt Sovyetler Birliği eleştirisine dönüştürerek, ''güler yüzlü sosyalizm'' ve ''hürriyetçi sosyalizm'' kavramlarını daha sık kullanması olmuştur. TİP'in program ve tüzüğüne de etki eden Aybar'ın ''Türkiye'ye özgü sosyalizm'' stratejisi, bu vakitten sonra Aybar tarafından sıklıkla dile getirilmesi, parti içinde bu stratejinin sosyalizmden ayrı bir model olarak görülmesine yol açmıştır. (Şener: 363) Nitekim Aybar'ın, partinin politikalarını oluştururken bu kavramları daha sık kullanması üzerine kendisine, bu kavramların parti içinde yanlış anlaşıldığı ve fazla üzerinde durulmaması gerektiği Sadun Aren ve Nihat Sargın tarafından iletilmiş (Aren: 127), fakat gerekli görüş birlik sağlanamamıştır. Bu noktadan sonra ''Türkiye'ye özgü sosyalizm'' stratejisi, Marxism ve bürokrasi sorunu üzerinden derinleştirilerek tartışılmaya başlanmıştır.

3.5.1.2-''Türkiye'ye Özgü Sosyalizm'' Modelinin Temelleri

Aybar, ''Türkiye'ye özgü sosyalizm''i stratejisini oluştururken, bu modelin en önemli kaynağını Osmanlı devlet yapısında görmüştür. Osmanlılarda devleti, ''*Sınıflaşmış bir yönetici 'KADRO'nun temsil ettiği, halkın dışında ve üstünde, merkezci, tekelci, ceberrut bir varlık*''[26] (Aybar, 2013: 135) olarak gören Aybar,

[26] Aybar'ın, Osmanlı toplum yapısını merkezci, ceberrut bir konumda tanımlayıp, batı toplumlarından farklı, özgün bir çizgiye yerleştirme düşüncesi, İdris Küçükömer'in (1925-1987) ATÜT tezleriyle benzerlik göstermektedir. Osmanlı Devleti'nde, asıl üretim aracı olan toprağın, Allah adına padişaha ait olduğunu öne süren Küçükömer, bu toprakların has, tımar, zeamet yöntemleriyle belirli kesimlere verildiği ve karşılığında vergi (artık ürün) alındığını belirtir. Bu artık ürünün, has sahiplerinden doğrudan, tımar ve zeamet sahiplerinden ise belirli miktarda sefere asker yetiştirmek koşuluyla alınması ile Osmanlı Devleti'nde devamlı yarı seferber bir görüntü çıktığını belirten Küçükömer; emekçi kesimin üretim araçlarına sahip olamayarak doğrudan padişaha sahip olmasını da merkezci bir yönetime neden olduğu görüşündedir. Böylece -Aybar'ın da üzerinde durduğu gibi- Osmanlı Devleti,

egemen sınıfları, bürokrat ve komprador burjuvazi-ağa sınıfı şeklinde ikiye ayırmıştır. Temeli toprak sistemine dayanan bürokrat kesimi, ağa ve komprador sınıflarının yanında yeri olan ve yakın zamana kadar bu sınıfları himaye altında tutarak, devlet yönetiminde etkin rol oynamaya devam eden egemen bir sınıf olarak gören Aybar; Osmanlı'nın çöküşe geçmesinin ardından bu yönetici ''Kadro''nun, reformlar yoluyla devleti kurtarmaya giriştiklerini belirtir. Buradan sonra Aybar'a göre bürokrat sınıf ikiye ayrılmıştır. Birinci kesim klasik liberal bir devleti savunurken; ikinci kesim ise klasik, merkezci, tekelci, ceberrut Osmanlı tipi devleti savunmuştur. 1950 yılına gelindiğinde, ikinci kesimi temsil eden bürokrat sınıfın iktidarı, halkın yıllar boyunca ceberrut Osmanlı tipi devlet yönetimine karşı beslediği duygularından yararlanan komprador-ağa sınıfı tarafından ele geçirildiğini ileri süren Aybar; 27 Mayıs'a gelindiğinde ise, bürokrat sınıfın içindeki Atatürkçü ileri kanadın, DP'nin temsil ettiği komprador-ağa ikilisinden iktidarı tekrar geri aldığını belirtmiştir. (Aybar: 138-140)

Bu anlamda Aybar'ın, Osmanlı Devleti'ndeki yönetici ''Kadro''nun ''sui generis'' bir karakter taşıdığını ileri sürerek, egemen sınıf konumuna sokması (Aybar: 138), onun ''Türkiye'ye özgü sosyalizm'' stratejisini oluştururken başka

---

bu merkeziyetçi ve yarı seferberlik durumundan dolayı, Batı feodalite düzeninde ortaya çıkan ve giderek burjuva egemenliğinin ağır basacağı şehirleşmeye imkan vermediğini belirtir. (Küçükömer, 2014: 45-47) Bu anlamda Küçükömer, Osmanlı toplum yapısını, Batı'dan farklı olarak özgün bir konuma yerleştirir.

Osmanlı Devleti'ndeki asker ve bürokrat sınıfın yapısına da değinen Küçükömer, imparatorluğun çökmesi sonrası Cumhuriyet döneminde yaşanan gelişmelerin, hem iktidar hem de artık ürüne sahip olmak isteyen bu sınıfta, alacağı konum itibari ile farklılık gösterdiğini belirtir. (Küçükömer: 97) Bürokrasideki bu farklılığı beş kategoride inceleyen Küçükömer, bürokrat sınıfı; 1) ya üretim araçları sahiplerinin karşısındaymış gibi gözükürler; 2) ya onların hakimiyetine girerek emekçi halkın karşısına çıkar; 3) ya bir grup yerli üretim aracı sahibinin karşısında yer alırken, diğer yandan yabancı sermayedarların emrine girer; 4) ya üretim araçlarına sahip olarak kapitalistleşmeye başlar; 5) ya da kendisini emekçi sınıflarla bir görerek, onların yandaşı olur (Küçükömer: 98-99), şeklinde ayrıştırmıştır. Bu anlamda hem ilerici hem gerici nitelik gösteren bu asker- sivil bürokrat tabakanın, sosyalist strateji yolunda güvenilemeyeceğini öne süren Küçükömer, Türkiye'deki sosyalistlerin genel saflaşmasında, -Aybar gibi- bu zümrenin yanında yer almamaya, ittifak yapmamaya çağırır. (Laçiner, 2007: 530)

ülkelerin sosyalizm yöntemlerinden ayrı tutmasına yol açmıştır. Burada ‘‘Türkiye özgü sosyalizmi’’n kendine özgü üç özelliğinden bahseden Aybar; ilk olarak, sosyalizmi kuracak kadronun sadece işçilerden oluşmayacağı, onlarla birlikte tüm emekçi kitlelerin bir araya gelerek ortaya çıkaracağı ‘‘koalisyon’’dan oluşacağını bahseder. İkinci olarak halkın, devlet yönetiminin her kademesinde etkin rol oynayacağını ileri sürerek, ‘‘Türkiye sosyalizmi’’nin aşağıdan yukarıya olacağını belirtir. Son olarak ise bağımsızlığa vurgu yapan Aybar, ‘‘Türkiye sosyalizmi’’nin bağımsızlığa kıskançlıkla bağlı olacağını belirtir (Aybar: 151, 155-156) ve ‘‘Ne Sovyet Peykliği, Ne Amerikan Köleliği’’ (Aybar, 2014: 509) diyerek, ‘‘Türkiye sosyalizmi’’nin her türlü karşıt egemenliğe karşı olduğunu öne sürer.

Aybar’ın oluşturduğu bu tezler, TİP içerisinde uzun dönem muhalefetsiz bir şekilde savunulmuştur. Behice Boran, her ülke sosyalistlerinin, kendi sosyalizm yöntemlerini bulması gerektiğini, eğer bu işi o ülkenin işçi partisi başaramaz ise başka kimsenin yapamayacağını, dolayısıyla dışarıdan gelecek yönlendirmelerle işçi-emekçi sınıfın yönetilemeyeceğini belirtmiştir. Bu anlamda TİP tecrübesinin, ülkenin kendine özgü sosyalizmini gerçekleştirmek yolunda, işçi-emekçi kesimi örgütleyip, bilinçlendirecek güce sahip olduğunu öne sürmüştür. (Boran: 134) Fakat daha önce belirttiğimiz gibi Sovyetler’in Çekoslovakya işgalinden sonra Aybar’ın, ‘‘Türkiye’ye özgü sosyalizm’’ stratejisinin kavramlarını, Sovyetler’e karşı açık bir cephe alarak kullanması, Aybar-Boran arasındaki görüş birliğini bozulmasına neden olmuştur. Özellikle ‘‘hürriyetçi sosyalizm’’ kelimesinin Aybar tarafından farklı bir sosyalizm noktasında kurgulanmaya çalışılmasını eleştiren Boran, sosyalizmin temel modelinin bir tane olduğunu ve hürriyetçiliğin de bu modelin içinde var olduğunu belirtmiştir. (Şener: 371)

3.5.1.3-Bürokrasi ve Toplumsal Yapı Tartışmaları

Behice Boran’ın, Aybar ile farklılığa düştüğü bir diğer konu ise bürokrasi tartışmalarıdır. Aslında Boran da Aybar gibi bürokrat tabakanın, devlette her şeye hakim yöneticiler olarak görmüş ve Osmanlı Devleti’nden kalan merkeziyetçi,

otoriter, tepeden inme devlet anlayışının günümüzde devam ettiğini belirtmiştir. (Boran: 18) Burada Aybar ile benzer bir çizgide olduğu görünen Boran'ın, ayrıştığı ve daha sonra eleştirilerine başlayacağı nokta, bürokrat sınıfına atfedilen yerdir. Aybar, bürokratları bir sınıf olarak görürken; Boran ise, bürokratları bir tabaka olarak görmektedir ve Batı toplumundan ayrı bir ‘‘kendine özgü’’lük yüklemez.[27]

[27] Behice Boran, Aybar ile yaşadığı Osmanlı toplum yapısı ve bürokrasi tartışmasının bir benzerini Cahit Tanyol (1914-2001) ile de yaşamıştır. Tanyol, Aybar ve ATÜT tezlerine paralel olarak Osmanlı toplum yapısını, Batı feodalitesinin bireysel mülkiyet ve toprak sahibi bir sınıf özelliklerinden farklılık göstererek, kendisine özgü bir gelişme çizgisi olduğunu öne sürer. (Topses, 2013: 8) Tanyol, bu düşüncesini oluştururken temel dayanağını Doğu ile Batı'nın tarihsel süreçte geçirdikleri farklı gelişim çizgisinden almıştır. Tanyol'a göre, Batı uygarlığının temelleri; Antik Mitoloji, Yunan-Roma uygarlıkları ve Hristiyan inancından etkilenmiştir. Nitekim Batı'da ana üretim aracı olan toprağın özel mülkiyeti de ‘‘Sezar'ın hakkıyla’’ ‘‘Tanrı'nın hakkı’’nı ayrımlaştıran Hristiyan inancıyla şekillenmiştir. Bu şekillenmeyle birlikte, ilk çağlardan başlayarak Batı toplumlarında özel mülkiyet bilinci yerleşmeye başlamış ve bu sistem geliştirilerek sömürüye dayalı bir toplum yapısı oluşturulmuştur. Batı'ya özgü olan bu ‘‘sömürü sistemi’’, tarihsel süreçlerdeki gelişmelere göre köle-efendi, serf-senyör, proletarya-burjuva isimlerini almıştır. (Güllülü, 2010: 21)

Batı'nın bu gelişimine karşılık Doğu toplumları ise, kendisine özgü sosyo-kültürel şartlarından dolayı farklı bir gelişme göstermiştir. Tanyol'a göre, Doğu'lu anlayışa göre toprağın yaradana ait olması ve kamu malı görülmesi inancı, Batı'dan farklı olarak toprağın özel mülkiyet kullanımından ziyade üzerinde sınırlı kullanım hakkının doğmasına sebep olmuştur. Bu sınırlı kullanım da Batı'nın ‘‘sömürü sistemi’’ni değil, Doğu'ya özgü ‘‘talan sistemi’’ni doğurmuştur. Sömürü sisteminde ‘’serf’’ler üretim için zorlanırken, talan sisteminde sadece üreticinin -reaya'nın- elinde bulunana el koyulmaktadır. Bu sebeple de Tanyol, Batı'nın aksine, Osmanlı toplum yapısının ne özel mülkiyetten, ne sömürü sisteminden, ne de feodal ve sınıflı toplum yapısından söz edilemeyeceğini vurgular. (Güllülü: 21-22)

Tanyol'un bu açıklamalarına karşılık Boran, Aybar ve ATÜT'cülerle girdiği tartışmalarda olduğu gibi, Osmanlı toplum yapısının kendisine özgü bir gelişme süreci izlemediğini ve feodal tipte bir toplum yapısının yaşandığını öne sürer. Boran, Osmanlı toplum yapısına ‘‘sui generis’’ bir özellik yükleyen Tanyol ve diğerlerini, Osmanlı toplum yapısının genel özelliklerini incelemekten ziyade, Batı feodalizminde görülmeyip Osmanlı toplum yapısında görülen özellikleri ortaya çıkarma yanılgısına düştüklerini belirtir. Oysa Boran'a göre, toprağa bağlılık derecesi ve biçimi toplumdan topluma değişme gösterebilir. Burada önemli olan toprağa bağlılığın esasıdır. Hem Batı hem Osmanlı'da, toprağı kullananın beye karşı bir sorumluluğu vardır ve emeğin yarattığı değerin aslan payı bey sınıfına gitmektedir. İkisi arasında yapısal farklılık olmadığından, Osmanlı'da da Batı gibi

Boran, Aybar'a karşı bürokrasi konusundaki ilk eleştirisini, onun bürokrasiyi Osmanlı döneminden beri değişmeden devam ettiği görüşüne getirmiştir. Boran'a göre Osmanlı İmparatorluğu düzeni, günümüze kadar sosyal değişime sahne olmuştur. Osmanlı ve Cumhuriyet bürokrat ve aydınları, Osmanlı'nın üretim ilişkilerinin yıkılması sonrası Cumhuriyet ile birlikte kapitalizme geçişte, geçmiş askeri, siyasal ve ekonomik özelliklerini koruyamamışlardır. (Boran, 2013a: 172) Bundan dolayı bürokrasinin şu anki durumu ne Osmanlı dönemindeki durumuna bakarak ne de Cumhuriyet'in ilk dönemindeki CHP'nin durumuna bakılarak saptanabileceğini öne süren Boran, bu derece çelişkili ve tutarsız olan bürokrasi kesiminin, sınıf değil tabaka olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Boran: 177)

Bürokrat tabakanın ilerici ya da gerici bir niteliği olup olmadığına da değinen Boran, iktidar politikaları ve bozuk düzen kanunlarının uygulayıcısı olduğu ölçüde egemen sınıfların, sömürdüğü sınıflar üzerinde bir baskı mekanizması oluşturacağını ve emekçi halkın karşısında yer alacağını belirtir. Buna karşın bürokrat tabakanın, aynı egemen sınıfa karşı kendi çıkar ve değerlerini, iktidara gelmek ve egemen sınıflar üzerinde hakimiyet kurmak istediğinde, egemen sınıflara karşı kendi politik-ekonomik mücadelesini veren işçi-emekçi kesimden yana olacağını öne sürer. (Boran, 2013b: 192) Boran, bürokratların bu çelişmeli durumlarından dolayı, ne Aybar'ın dediği gibi merkezci, ceberrut devlet anlayışını savunan gerici bir sınıf ne de Yön/ MDD'cilerin dediği gibi ilerici, devrimci bir konuma sahip olduğunu belirtir. (Boran, 2013a: 172-174)

Objektif durumu bu şekilde açıklayan Boran, izlenecek sosyalist politikanın ise çok yönlü olması gerektiğini belirtmiştir. Bu anlamda egemen sınıflara karşı mücadele ettiği, Anayasa'dan ve mili bağımsızlıktan yana olduğu sürece bürokratların desteklenmesi; halka tepeden bakma, baskı yapma, hor görme durumlarının olduğu sürece ise karşı gelinmesi gerektiğini belirtir. (Boran, 2013b: 193) Burada önemli olan stratejinin bürokratların sosyalizme yönlendirilmesi olarak

---

feodal tipte bir sınıf yapılanması görülebilir. Bu anlamda bir ayrıma gidilecekse de Batı feodalizmine ''mahalli'', Osmanlı feodalizmine ise ''merkezi'' denilebileceğini belirtir. (Erkul, 1997: 84-86)

gören Boran, bürokratların mevcut düzeni ele geçirse bile bir sınıf değil tabaka olduğu için, hakimiyetini sürdürebilmesi için bir sınıfa dayanma zorunda olduğunu ileri sürer. Bu noktada bürokrasinin işçi- emekçi kesimden yana olunması için mücadele verilmesi gerektiğini belirten Boran, sosyalist iktidar gerçekleştiği zaman bürokrasinin, emekçi halk kitlelerinin kontrolüne geçişini de bilinçli ve sistemli bir çaba ile mümkün olabileceğini öne sürmüştür. (Boran: 193-196)

3.5.1.4-Aybar Döneminin Sonuna Gelirken: ‘‘Beşli Önerge’’

Aybar’a karşı muhalefette, Boran ile birlikte yer alan ve Beşli Önerge[28]’yi hazırlayan isimlerden biri olan Sadun Aren ise tartışmalara, Aybar’ın ‘‘Türkiye sosyalizmi’’ stratejisiyle TİP’i Marxist bir parti olmaktan çıkarması (Aren: 237) eleştirisiyle katılacaktır.

Gerçekte her ülkenin sosyalizme gidişte, kendine özgü stratejiler geliştirmesinin doğal olduğunu ve mevcut sosyalist ülkelerde bu farklılıkların görüldüğünü belirten Aren, bu farklılıklara karşın, sosyalist ülkelerin tek bir sosyalist oluşum- hareket içerisinde hareket ettiklerini de öne sürer. Bu anlamda Aybar’ın ‘‘Türkiye’ye özgü sosyalizm’’ stratejisini abartılı bir şekilde savunarak, diğer ülkelerin sosyalizm savaşından ayrılıp, bilimsel sosyalizmin dışına çıkmaya çalıştığını iddia eder. (Aren: 235)

Aybar’a yönelik bir diğer eleştirisini ‘‘hürriyetçi sosyalizm’’ kavramına getiren Aren, özgürlük ve demokrasi kavramlarının bir üstyapı kurumu olarak tanımlar. Bu anlamda Aybar’ın, halkın horlanması; adam yerine konmaması; devlet-hastane gibi kurumlarda itilip kakılması gibi olumsuzlukları eleştirip, ‘‘hürriyetçi sosyalizm’’ ile bu sorunların çözüleceğini söylemesini yanlış bulur. Bu sorunların

[28] Beşli Önerge, partinin 16 Ekim 1968 yılı MYK toplantısında Behice Boran, Sadun Aren, Nihat Sargın, Minetullah Haydaroğlu, Şaban Erik tarafından hazırlanıp, imzalanan belgedir. Aybar’ın, partiyi tek adam mantığıyla yönetmesi ve parti tüzük ve programındaki sosyalizm anlayışından saptırması ile suçlandığı belge (Şener: 363), TİP içerisindeki Aybar-Boran/ Aren ayrışmasının da belgesi niteliğindedir.

üstyapı sorunları olduğunu ve sosyalizm olmadan, kapitalizm geliştikçe bu sorunlara çözümler getirebileceğini ileri süren Aren, Aybar'ın altyapı kavramına yeterince önem vermediğini belirtir. (Aren: 236)

TİP içerisindeki Aybar'a karşı Boran-Aren muhalefeti, ağırlıklı olarak bürokrasi ve ''Türkiye'ye özgü sosyalizm'' konularında olurken, bir diğer muhalif grup olan MDD'cilerin ele aldıkları konu ise tüzüğün 53. maddesi olmuştur.

Aybar, MDD'cilerin tüzüğün 53. maddesine getirdikleri eleştirileri, partinin yapısının değiştirilmek istenmesi olarak görmüş ve değiştirilmesini reddetmiştir. 53. maddenin, kol emekçilerinin yönetimde ağırlıklı olmasını sağladığını ve işçilerin, köylülerin iktidarını amaçladığını belirtmiştir. Bu anlamda MDD'cilerin bu maddeyi kaldırarak, partiyi Leninist parti modeline geçilmesini ve parti yönetiminde işçilerin değil ''öncü''lerin yer almasını sağlamayı asıl amaç olarak görmüştür. (Aybar: 1989: 163) Aybar'a göre Leninist parti modeli, profesyonel devrimcilerden kurulu, merkezci, dikine hiyerarşik, askeri disiplinli bir örgüttür. Burada parti, politikaları profesyonel devrimcilere emanet edilerek, öncü kabul edilmiş; işçi sınıfı ise meslek kuruluşları ve sendikalar içerisinde yer verilmiştir. Bundan dolayı Aybar, işçilerin hiçbir işte söz sahibi olamayacağını belirterek, bu parti modelinin, iktidarı işçi-köylüden alarak partinin yüksek yöneticilerine verilmesine neden olduğunu öne sürer. (Aybar, 2011: 242-244) Emekçilerin, kendi iktidarı olmadan sosyalizmin kurulamayacağını ifade eden Aybar, bu anlamda MDD'cilerin tartışmalar sonrası partiden ihraç edilmelerini de bir zorunluluk olarak görür. (Aybar, 1989: 162-163)

TİP içerisindeki gençlik örgütleri, Yön/ MDD'cilerin ve Aren-Boran ekibinin muhalefeti ile girilen 1969 seçimleri, Aybar'ın partideki sonunu getirmiştir. Büyük beklentiler içinde girilen seçimlerde, oylarını 1965'e göre %3'ten %2.5'a düşüren TİP, milli bakiye sisteminin kaldırılmasından dolayı yalnızca iki milletvekili çıkarabilmiştir. Seçim başarısızlığının ardından genel başkanlıktan ayrılan Aybar'ın yerine Mehmet Ali Arslan ve sonrasında Şaban Yıldız parti genel başkanlığına getirilmiştir. (Çavdar: 179) Aybar'ın istifasının ardından parti içinde iyice güç kazanan Boran-Aren ikilisinin temsil ettiği Emek grubu, bu süreçte MDD'cilerle girdikleri partiyi ele geçirme mücadelesini kazanarak, 29-31 Ekim 1970 tarihlerinde

yapılan IV. Büyük Kongre'de, Behice Boran'ın genel başkanlığa seçilmesini sağlamıştır. (Şener: 365)

3.5.2-Milli Demokratik Devrim Hareketi'nin Temelleri

TİP içerisinde yaşanan iktidar mücadelesinden yenik ayrılan MDD, artık kendi özgün konumunu oluşturmak için çalışmalara başlamıştır. 1960'larda solun kendi çevresinde yaşadığı ideolojik-stratejik krizinde, ilk olarak Yön sayfalarında konumlanan, sonra TİP içerisinde destek bulmayı arayan MDD'ciler, 17 Kasım 1967'de ''Türk Solu'' dergisini çıkararak, kendi özgünlüklerine kavuşmuşlardır.

Mihri Belli ve çevresinin, dışarıdan TİP'e müdahale ederek parti içinde bir muhalefet oluşturma girişiminin TİP'lilerin engeline takılması (Mutlu Ulus: 221), MDD hareketini kendi özgün konumlarını oluşturma ihtiyacını doğurmuştur. Bu anlamda ''Türk Solu'' dergisine öncülük bu eski TKP'liler, dergiyle beraber ''Demokratik Devrim Derneği'' ve ''İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği''nin kurulmasına da öncülük ederek, MDD hareketini toplumsal alana yaymaya çalışmıştırlar. ''Demokratik Devrim Derneği'' ile emperyalizme, tutucu ve gerici hareketlere karşı herkesi ortak bir cephede buluşturma hedeflenirken; ''İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği'' ile de plansız bir üretim ve tüketim düzenine karşı tüm emekçileri, bilinçli bir mücadele platformunda örgütlendirilmesi amaçlanmıştır. (Gürel: 128-129)

MDD'cilerin, TİP'e karşı başlattıkları muhalefette ittifak yaptıkları Yön çevresi ile strateji açısından önemli benzerlikler göstermektedir. İki hareket de Türkiye'yi az gelişmiş ülkeler sınıfına sokarak, sosyalizm için öncelikle demokratik devrimin tamamlanmasını şart koşmuştur. Bu bağlamda Türkiye'deki işçi sınıfı gücünü, devrimin öncülüğünü taşımada yetersiz görmüş ve öncü gücü asker-sivil aydınlara vermiştir. Ordu, demokratik devrim hareketinin gerçekleştirilmesinde ve yürütülmesinde en önemli kuvvet olarak işaret edilmiştir. (Mutlu Ulus: 212)

MDD ve Yön arasındaki bu önemli benzerliklere rağmen, MDD hareketinin savunduğu düşünce temelinin kaynağı açısından Yön ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Kadro hareketinden bağımsız olduğunu vurgulamak gerekir. 1930'larda etkinlik gösteren Kadro hareketi, Kemalizmi, Sovyet sosyalizmi ve Batı uygarlığı arasında bir ''üçüncü yol'' olarak görmüş ve içerisinde bir dönemin sosyalistleri olmasına rağmen, hedeflerinde sosyalizm yoktur. MDD'ciler ise Kemalizmi, bir ''üçüncü yol'' değil, uzun süreli sosyalizm stratejisinde ittifak kurulacak önemli bir siyasi olarak güç görmüş ve sosyalizmin kurulmasını ana hedef belirlemiştir. MDD'nin Yön'cülerle olan farkı ise, uluslararası komünist stratejiye bağlı olmasıdır. Yön hareketi kaynağını, ulusal güçlerden alırken; MDD hareketi, uluslararası komünist hareketin görüşlerine -Stalinci görüşlere- bağlı kalmıştır. (Aydınoğlu: 175-176)

MDD'ciler, Stalinci görüşlere bağlı kalmakla birlikte farklı Marxist yorumlardan da etkilenmiştir. MDD'nin ana hedeflerini oluşturan millicilik konusunda Sultan Galiyev'in (1892-1940), demokratik devrim konusunda ise Mao'nun görüşlerinin etkileri görülmektedir.

Rusya'daki müslüman halkı, Rus sömürgeciliği altındaki proletarya olarak gören Sultan Galiyev, Orta Asya, Sibirya ve Rusya'daki Türkî halkları bir araya getirerek ''Turan Federasyonu''nu kurmayı hedeflemiştir. Bu anlamda Rus ulusunun egemenliği altında yaşayan Sovyet ve diğer ülke müslüman halklarının, öncelikle kendi burjuva devrimlerini yaparak, birer ulus-devlet haline gelmeleri gerektiğini belirten Galiyev, devrimin öncü kavramını sınıf değil, ulus olarak görmüştür. (Aydın, 1998: 64-65)

Mihri Belli de, bu Galiyevci milliyetçilik anlayışından etkilenmiş ve MDD tezlerini oluştururken yer vermiştir. Bir insanın milliyetçi olmadan sosyalist olamayacağını belirten Belli, toplumların sosyalist aşamaya geçebilmesi için bu milletleşme sürecini tamamlaması gerektiğini öne sürmüştür. Bu anlamda Belli, sosyalizmin ancak milletleşmiş bir toplumda kurulabileceğini belirterek, millileşme-sosyalizm arasında bir bağ kurmuştur. (Atılgan, 2007c: 559-562)

Belli, Galiyevci milliciliği demokratik devrimle birleştirme noktasında Mao'nun Çin Devrimi'nden esinlenmiştir. Proletaryanın idaresinde bütün sınıfların bir araya gelmesiyle oluşan devrimci cephenin, Çin'de emperyalist ve feodal güçlere karşı burjuva demokratik devrimi gerçekleştirerek sosyalizm yolundaki engelleri kaldırması (Aydın: 66-67), Belli'nin ''milli cephe'' anlayışını oluşturmasında etkili olmuştur. Benzer bir görüşle Türkiye'de, milli nitelik taşıyan tüm kesimlerin bir araya gelerek gerçekleştirecekleri demokratik devrimin, sosyalist devrim için gereken zemini hazırlayacağını (Belli: 218, 228-229) belirten Belli, ''*YAŞASIN TAM BAĞIMSIZ VE GERÇEKTEN DEMOKRATİK TÜRKİYE*'' (Belli: 262) diyerek, MDD'nin ana sloganını oluşturmuştur.

Bu noktada, Belli'nin uluslaraarası sosyalist literatürü referans alarak oluşturduğu aşamalı devrim teorisini eleştiren Behice Boran, az gelişmiş ülkeler için tasarlanan bu teorinin Türkiye'ye uygulanamayacağını ileri sürmüştür. (Şener: 396) Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkiye'nin, bürokratik kadroların yönetimiyle kapitalizm saflarına katılmış, liberal ekonomi politikaları uygulamış ve yirmi yıldır da çok partili hayatı yaşayarak diğer az gelişmiş ülkelerden ayrıldığını belirten Boran, bu stratejinin yeni bağımsızlığa kavuşmuş Afrika ülkelerinde geçerli olabileceğini öne sürmüştür. (Boran, 1968: 144)

TİP kadroları tarafından eleştirilere uğramasına rağmen MDD hareketi, özellikle 1968 sonrası artan gençlik hareketleri üzerindeki siyasi etkinliklerini arttırmıştır. Aybar'ın artan gençlik eylemlerini ''Faşizme zemin hazırlayan anarşik hareketler'' olarak yorumlaması, gençler tarafından TİP'in ''pasifist, oportünist, parlamentarist'' görülmesine yol açmıştır. (Mutlu Ulus: 230-232) TİP'in bu parlamentarist tutumunu ''cici demokrasi'', ''Filipin tipi demokrasi'' sözleriyle eleştiren (Şener: 368) MDD, TİP oportünizmini ise ''ihanet örneği'' olarak adlandırmıştır. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VI, 1988: 2085)

MDD'nin TİP içerisinde güç kazanmaya başlaması, hareketin örgüt konusunda yetersiz bilgi ve tecrübeye sahip olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Mihri Belli, Reşat Fuat Baraner, Şevki Akşit gibi MDD önderlerinin en üst örgütsel deneyimlerinin 1950-1951 TKP örgütlenmesi olması, onları 1960'ların yasal siyaset

arenasında nasıl örgütsel mücadele verileceği konusunda deneyimsiz bırakmıştır. TKP etkisinden dolayı Stalinci Komitern'in ‘‘öncü parti’’ sistemine göre yetişen kadronun, bu sisteme göre şekillenmeyen TİP karşısında alternatif üretememesine neden olmuştur. MDD kadrolarının, Türkiye'de proletaryanın özgün bir örgüt kurabilmesi için milli demokratik devrimi başarması gerektiğini düşünmesi, onları örgütsel teorilere yönelmekten çok Dev-Genç ile eylemlere katılmaya ve devrimin gerçekleştirilmesi yolunu aramaya itmiştir. Nitekim TİP'in İstanbul örgütünün MDD eline geçmesinden sonra TİP içerisinde etkin bir rol oynayamaması da kadroların örgüt kültürsüzlüğüne örnek oluşturmuştur. (Aydınoğlu: 208-212)

MDD Türkiye'de milli demokratik devrimi gerçekleştirmenin yolunu cuntacılıkta, öncü kuvveti ise ‘‘asker-sivil-aydın zümre’’de bulmuştur. Bu anlamda Yön-Devrim hareketiyle ittifak kuran Belli, MDD'nin Kemalizm kısmını Yön-Devrim'cilere, sosyalizm kısmını ise kendi ekibinin yönetmesini planlamıştır. Bu iş bölümü içerisinde Belli, devrimin Yön-Devrim kesiminin dayanağını milliyetçi subaylardan; MDD kesiminin dayanağı ise devrimci gençlik hareketlerinden oluşturmuştur. Nitekim dönemin ‘‘Ordu Gençlik El Ele Milli Cephede’’ sloganı da bu anlayış içerisinde ortaya çıkmıştır. (Atılgan: 564-565)

Fakat Avcıoğlu'nın iletişim halinde olduğu subayların, ne kadar millici olsa da komünist olmasından dolayı Belli'ye soğuk bakmaları ve onu darbe planından uzaklaştırmaları, oluşturulan planının başarısız olmasına yol açmıştır. Nitekim milliyetçi subayların başarısız geçen 9 Mart darbe girişiminden sonra 12 Mart'ta karşı- darbenin gerçekleşmesi, MDD içerisindeki gençlik hareketlerinin, ordu merkezli devrim stratejilerinden uzaklaşmasına yol açmış ve MDD'den kopmaları başlatarak hareketin sonunu getirmiştir. (Atılgan: 565)

Bu kopmalar sonrası Kıvılcımlı ‘‘Sosyalist’’ dergisi etrafında örgütlenecek; Mahir Çayan THKP-C'yi, Hüseyin İnan THKO'yu kuracak; Doğu Perinçek (1942-) ise ‘‘Proleter Devrimci Aydınlık’’ dergisi etrafında Mao'cu görüşleri savunacaktır. (Atılgan: 554)

3.6-CHP ve Ortanın Solu Politikası

27 Mayıs darbesi sonrası, Türkiye'de sosyalist solun yükselişe geçmesi ve Türkiye siyasal yaşamına ulusal-uluslararası gelişmelere atıfta bulunarak sorunlara alternatif çözümler üretmesi; sağda ise Adalet Partisi'nin kurulup Demokrat Parti'nin mirasını devam ettirmeye çalışması, 1960'lı yıllarda CHP'nin, siyasal anlamda nerede konumlanacağını belirlemesi açısından etkili olmuştur. Bu bağlamda ileri sürülen ''ortanın solu'' politikası, bir süre sonra CHP'nin resmi politikası haline gelirken, parti içinde birçok tartışmaları ve tasfiyeleri de yanında getirmiştir.

1965 seçimlerine gidilirken TİP'in ve AP'nin siyasi yelpazenin iki karşıt tarafını oluşturması, İnönü CHP'sinin de bu yelpazede kendine bir yer edinme arayışlarına doğrudan etki etmiştir. (Ağtaş, 2007: 198) Parti tabanından -özellikle gençlerin- TİP'e geçişlerin başlaması İnönü'nün, 1965 seçimlerine kısa bir süre kala ortanın solu sloganını partiye yerleştirmesinde önemli rol oynamıştır. (Fedayi, 2004: 165-166)

Ortanın solu çizgisi, parti içinde ilk olarak İnönü tarafından resmi bir şekilde ifade edilse de, kavramın ilk ortaya çıkışı 1958 yılında CHP'nin Hürriyet Partisi'ye birleşmesine kadar gitmektedir. Birleşmenin ardından 1959'da CHP tarafından sunulan ''İlk Hedefler Beyannamesi''nin, CHP ve HP'li isimlerin bir araya gelerek oluşturulması da ortanın solu kavramının temellerinin atılmasını sağlamıştır. Burada HP'li Turan Güneş ve İbrahim Öktem, dönemin önemli dergisi olan ''Forum''un yazarlarından Bülent Ecevit, Muammer Aksoy, Fahir Armaoğlu; temellerini attığı ortanın solu çizgisinin, 1965'ten sonra CHP'deki en önemli destekçileri olmuştur. (Tütüncü Esmer, 2006: 83-85) Nitekim 27 Mayıs sonrası Turan Güneş, parti meclisinde işçi ve köylülerin refahını esas alan politikaların uygulanması gerektiğini; İbrahim Öktem, partinin yönünün saptanması gerektiğini; Ecevit de, CHP'nin kendisine, sosyal ve ekonomik yönden tutarlı ve açık bir çizgi belirlemesi gerektiğini bildirmiş, ortanın solu politikalarını parti içinde tartışmaya açmıştır. (Fedayi: 165)

Parti içinde tartışmaların ardından İnönü'nün 1965'te, ortanın solunu parti görüşü olarak ilan ettikten sonra kavramın partiye ve kamuoyuna açıklanmasına

girişmiştir. İnönü, CHP'yi siyasi yelpazenin ortanın solunda yerleştirmesinde üç neden ileri sürülebilir. Bunlardan ilki, AP muhalefetine karşı yükselen sol sese kayıtsız kalmamak, aynı zamanda sağ muhafazakarlar için de bir alternatif seçenek oluşturmak. Bu anlamda İnönü, aşırı sola karşı tavrını koyarak gelecek tepkileri bertaraf etmeyi planlamıştır. İkincisi, devrimleri yapan parti olarak, aşırı sağ ve sola karşı bir emniyet, barikat oluşturmaktır. İnönü'nün ortanın soluna atfettiği son neden ise, sosyal refah devleti uygulamalarını harekete geçirmek için oluşturulan politikaların niteliğini belirlemektir. (Ağtaş: 198-199)

İnönü, ortanın solu misyonunu sadece siyasi yelpazede yer edinmek için değil, ülkenin ekonomik kalkınmasının sağlanması için de gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda kalkınma planı, mali reform, toprak reformu, petrol sorunu gibi konuların ele alınmasında, CHP'nin devletçi kimliğinden dolayı, ortanın solunda bir ekonomik anlayışta olması gerektiğini öne sürmüştür. (Ağtaş: 200) Bir süre sonra partinin altı okunu ortanın solu kavramıyla açıklayan İnönü, ''*Bugünkü devlet sosyal devlettir. Bu, Anayasa hükmüdür. Anayasa ortanın solunda bir kanaatle yapılmıştır*'' (Ağtaş: 200) diyerek, ortanın solunu kavramına anayasal bir nitelik katmıştır.

Bu tanımlamaların ardından, 1965 seçimlerine gidilirken hazırlanan seçim bildirgesinde yer alan konular, ortanın solu politikalarıyla şekillenmiştir. Kırsal kesimin kalkınması; bölgeler arası dengesizliğin çözülmesi; toprak reformunun gerçekleşmesi; sosyal hakların sağlanması; toplu sözleşmelerin görüşülmesi; sosyal güvenliğin esnaflar, serbest meslek sahipleri gibi kesimleri de içine alması gibi birçok konuya yer verilen bildirge (Tütüncü Esmer: 66), 1965 genel seçimiyle halkın onayına sunulmuştur.

Seçimlerden yenilgiyle ayrılınması, CHP içinde ortanın soluna karşı muhalefetin oluşmasına neden olmuştur. 18-21 Ekim 1966'da toplanan 18. Kurultay, ortanın solu düşüncesi karşıtı Turhan Feyzioğlu ile bu düşünceyi savunan Bülent Ecevit ve ekibinin çekişmesini ortaya çıkarmıştır. İnönü'nün de desteğiyle Ecevit ve ekibi bu çekişmeden galip ayrılmış ve ortanın solu fikri, partinin resmi ideolojisi olarak benimsenmiş, Ecevit de partinin yeni genel sekreteri olmuştur. Kurultay sonrası açıklanan bildiride en önemli noktalardan biri ise, ortanın solunun

benimsenmesine rağmen CHP'nin sosyalist bir parti olmadığı ve olmayacağının belirtilmesi olmuştur. (Tütüncü Esmer: 67-69)

Bülent Ecevit, CHP'nin genel sekreteri olduktan sonra 1966'da ''Ortanın Solu'' başlıklı kitabı çıkartarak, kavramı etraflıca incelemiş ve daha açık hale getirmeye çalışmıştır. Ecevit kitabında ilk olarak siyasi yelpazenin taraflarını belirlemeye çalışmıştır. Sınıflandırmasına ilk olarak aşırı sağdan başlayan Ecevit, bu grubu, toplumun varmış olduğu noktadan geriye doğru çekmeye uğraşanların ve halkı, güçlü bir zümrenin altında köle gibi çalıştırmak isteyenlerin olduğunu öne sürmüştür. Aşırı sağdan sonra ortanın sağına değinen Ecevit, bu grubun ise toplum yapısında değişiklik olmasından korkan, her şeyin aynı kalmasını isteyenlerin grubu olarak tanımlar. Toplum yapısında halk yararına olan değişikliklerin olmasını isteseler de istemeseler de doğal karşılayan kesimi orta ve merkez olarak adlandıran Ecevit, aşırı solu ise doğmalara, katı doktrinlere bağlı komünizmi isteyen kesim olarak görür. Diğer sınıflandırmalara göre daha ayrıntılı bilgiyi ortanın soluna veren Ecevit, bu kesimi insancıl; halkçı; sosyal adaletçi ve sosyal güvenlikçi; ilerici, devrimci ve reformcu; plancı; devletçi olarak tanımlar. Burada devletçiliğin niteliğine değinen Ecevit, ortanın solu devletçiliğinin, sosyalizm gibi özel teşebbüs özgürlüğünü reddeden bir yapıda olmadığını, devlet- özel teşebbüs ikilisinin sosyal adalet ilkelerine bağlı olarak yürütüldüğü bir sistem olarak açıklar. (Ecevit, 1968: 14-21)

Bu noktada Türkiye'deki mevcut siyasi partilerin hangi sınıfa girdiklerini de açıklayan Ecevit, AP ve CKMP'yi ortanın sağından aşırı sağa doğru kayma eğilimli; Millet Partisi ve YTP'yi orta ve merkezde dağınık bir görüntüde; TİP'i ise CHP'nin daha solundan aşırı sola eğilimli bir görüntüye yerleştirir. (Ecevit: 22-26)

CHP'yi ortanın soluna yerleştirirken, sosyalizmle arasındaki farkı anlatmak için Türkiye'nin çevresindeki sol akımları da sınıflandıran Ecevit, bunları: 1) Rusya ve Rusya'yı izleyen bazı Doğu Avrupa ülkelerinden oluşan kuzeyden gelen sol basınç; 2) Suriye, Mısır gibi bazı Arap ülkelerinin oluşturduğu güneyden gelen sol basınç; 3) Demokratik Batı sosyal demokrasi ülkelerinin oluşturduğu batıdan gelen sol basınç; 4) Çin'in, Rusya ve Rusya'nın izindeki Doğu Avrupa ülkelerinden farklı

olarak benimsediği komünizminin oluşturduğu uzak doğudan gelen sol basınç şeklinde konumlandırarak, CHP'nin ortaya koyduğu ortanın solu politikalarının batıdan[29] gelen sol basınca dayandığını belirtmiştir. (Ecevit: 27, 34)

Türkiye'deki sağ ve sol kesimler hakkında yapılan analizlerden sonra yapılması gerekenlere değinen Ecevit, ilk olarak CHP'nin yaptığı reformlar ile hazırlanan 1961 Anayasası'nın, halk tarafından AP'ye oy verenlerden daha fazla sayıyla onaylandığını belirtmiştir. Bu noktada tekrar iktidara gelmek için CHP'nin, kendi içindeki kararsız, çekingen ve tutucu eğilimlerden uzaklaşarak daha açık, tutarlı ve cesur konuşması gerektiğini öne sürmüştür. Sonrasında CHP'nin halka giderek kendini daha iyi anlatmasını, bürokratik, soğuk yüzlü, halktan uzak imajının partiden atılması gerektiğini düşünür. Ayrıca halka gidildiğinde yalnız uzatılacak elin değil, söylenecek sözün olması, bunun da uyumlu bir koro halinde insanlık ve toplum ülküsüyle anlatılması gerektiğine inanmıştır. (Ecevit: 49, 83)

3.6.1-''Ortanın Solu''na Dışarıdan Gelen Tepkiler

Ecevit'in tahlilleriyle daha açık bir hal alan ortanın solu politikaları, ilan edildikten sonra çeşitli muhalefet cepheleri tarafından da ele alınmıştır. Parti dışında sol muhalefete bakıldığında, ilk olarak ortanın soluna karşı olumlu bir tutum takınıldığı görülmektedir. TKP'nin yayın organı ''Bizim Radyo'', CHP'nin, bugün

[29] Ecevit'in yönünü Batı'dan gelen sol basınca doğru dönmesinin sebebi, Batı Avrupa devletlerinin II. Dünya Savaşı sonrası geçirdiği değişimde yatmaktadır. Savaş sonrası Batı Avrupa ülkeleri, sosyal politikalar ve devletçi düzenlemeler ile kapitalizm yenilemesine girişmiş ve ciddi bir ekonomik büyüme ivmesi kazanmıştır. Bu ivme ile birlikte 1960'lar gelindiğinde Avrupa sosyal demokrasisi, Marxismden olabildiğince arınmış, refah kapitalizmine dayanan siyasi çizgiyle birlikte liberal bir çizgi çizmiştir. (Ağtaş: 217-218) Avrupa sosyal demokrat partilerinin bu refah devleti anlayışından oldukça etkilenen Ecevit de, ortanın solu çizgisi ile bu dönüşümü hayata geçirmeye çalışmıştır. Bu anlamda Ecevit CHP'yi, Avrupa sosyal demokrasileri öncü alınarak yerli bir demokratik sol tanımlaması yapılmış; bu çizgide her türlü darbecilik beklentisinden uzak kalarak, parlamento kanalıyla hegemonya kurmayı hedefleyen bir iktidar stratejisine sahip halk partisi yapmaya çalışmıştır. (Alper, 2007: 203-204)

ABD politikalarına bağlı olarak faaliyet gösteren hükümetin karşısında olması ve Atatürk ilkelerinden vazgeçmediğini belirtmesinden dolayı partinin bağımsızlık, demokrasi, anti-emperyalist savaşa katılması gerektiğini öne sürerek, CHP içindeki sol oluşumu desteklemiştir. ‘‘Türk Solu’’nda ise Mihri Belli, milli demokratik devrim için gereken milli cephe içerisinde ortanın soluna destek verenlerin de yerinin olduğunu belirtmiş ve desteğini açıklamıştır. Fakat Mihri Belli daha sonra İnönü ve Ecevit’in sola karşı tutumunu eleştirerek, ortanın solunu, küçük burjuva bürokrasisi içindeki politik bir ifade olarak görmüştür. Aynı şekilde TİP de, başlangıçta ortanın solunu destekleyip, CHP ile işbirliği önerisi getirirken, İnönü ve Ecevit’in sola tutumu nedeniyle daha sonra ortanın solu politikalarını eleştirmiştir. (Tütüncü Esmer: 108-109)

Ortanın soluna karşı oluşturulan sağ muhalefetin önderliğini ise Adalet Partisi üstlenmiştir. AP’ye göre ortanın solu, Türkiye’nin dış düşmanlarının içerideki uzantılarına yataklık yapmasını sağlayacak gizli bir sosyalizm propagandasıdır. Ayrıca CHP’nin ‘‘Bu Düzen Değişmelidir’’ sloganını da sakıncalı bulan AP, bu sloganın sola açılma anlamında bir başlangıç teşkil ettiği, neticesinin ise Marxisme ulaşmak olduğunu ileri sürerek, ‘‘Ortanın Solu Moskova’nın Yolu!’’ karşıt sloganını üretmiştir. (Tütüncü Esmer: 111-113)

3.6.2-Parti İçinde Oluşan Muhalefet

Parti dışı sol ve sağ kesimde ortanın solu bu şekilde değerlendirilirken, parti içindeki tartışmalar daha sert ve tasfiyelere neden olacaktır. En ciddi muhalefet grubunu Turhan Feyzioğlu’nun başını çektiği partinin sağ kanadı oluşturmuştur. (Fedayi: 169) ‘‘Sekizler’’ olarak adlandırılan Feyzioğlu’nun grubu, ilk başlarda ortanın solunu desteklemelerine karşın, 18. Kurultay’da Ecevit’in genel sekreterliğe seçilip kendi ekibini parti meclisine yerleştirmesi sonucu muhalefet cephesine geçmiştir. Bu vakitten sonra ortanın solunu, sosyalist propaganda, sınıf mücadelesini körükleme, aşırı solla sınırın yeterince kurulmama gibi nedenlerle eleştiren grup

(Tütüncü Esmer: 90-93), 1967'deki 4. Olağanüstü Kurultay'dan da yenilgiyle çıkınca tasfiye edilmiştir. (Fedayi: 169)

Bir diğer muhalif kesim, Kemal Satır ve Nihat Erim'in bulunduğu, ortanın solu politikasını açıkça savunmayan ve kendilerine ''ortanın göbekçileri'' olarak adlandıran gruptur. (Fedayi: 169) Partinin 1969 seçim bildirgesi üzerinden muhalefetini oluşturan grup, ortanın solu politikalarının tereddütler, çelişkiler ve kavram kargaşalığı nedeniyle partiye oy kaybettireceklerini savunmuşlardır. Nitekim seçim yenilgisi sonrası bu yolda muhalefetini sıklaştıran grup, 1970'de yapılan 20. Kurultay'da Ecevit ile mücadeleye girişmiş fakat başarılı olamayınca, Satır grubu da partiden tasfiye edilmiştir. (Tütüncü Esmer: 98-99)

Orhan Kabibay ve çevresinin oluşturduğu muhalif grup ise Feyzioğlu ve Satır grubunundan farklı olarak ortanın solunu, yöntem biçimi nedeniyle eleştirecektir. Halk oyuyla sol bir devrimin gerçekleşemeyeceğini belirten grup, sol bir devrim için asker- sivil kadronun önderliğindeki ''tepeden inmeci'' bir yöntemi işaret etmiştir. O dönem benzer düşünceleri savunan Doğan Avcıoğlu da, ''Devrim''de, Ecevit ekibine karşı bir tutum alarak, bu grubu açıkça desteğini göstermiştir. (Fedayi: 169)

İlk kez İnönü tarafından 1965 seçimleri öncesi dile getirilen ortanın solu düşüncesi, 1970'li yıllara gelirken tarihsel sürecini bu şekilde yaşamıştır. Oluşturulan politikalar, siyasi alanda CHP'yi tek başına iktidara getirmese de, parti içinde kendini güçlü bir şekilde yerleştirmiştir. 1971 darbesinden sonra Ecevit-İnönü çekişmesine sahne olacak kavram, Ecevit'in CHP'de genel başkanlığa gelmesi ile ''demokratik sol'' olarak yeniden adlandıracak ve partinin oylarını yükseltecektir.

3.7-1968 Gençlik Hareketleri: FKF'den Dev-Genç'e

Türkiye'nin sol siyaset yaşamı, 1960'lı yıllarda TİP, Yön, MDD ve CHP'nin ortanın solu politikaları çevresinde belirlenmiştir. 1968 yılına gelindiğinde ise bütün dünyada patlak veren anti-militarist, özgürlükçü gençlik hareketleri, Türkiye sol siyaset yaşamına da direk etki etmiş ve yeni bir siyasi aktörü doğurmuştur. Bu

döneme kadar partilerin egemenliğinde etkinliklerini sürdüren Türkiye'deki sosyalist gençlik hareketleri, 1968'in siyasi dalgası ile kendi eylemselliklerini ortaya çıkarmış, yöneldikleri siyasi alanlarla Avrupa 68'inden ayrı, özgün bir konum oluşturmuştur.

Dünyada, 1968'e gelirken Amerika'da başlayan ırkçılık ve Martin Luther King (1929-1968) önderliğinde siyahların hak arayışı; Vietnam Savaşı; 1950'lerde başlayan ''American Dream'' yaşam tarzının ekonomik krizlere yol açması, anti-kapitalist, anti-militarist gösterilere yol açmıştır. Sosyalizmi benimseyen gençlik örgütlerince politikleşen gösteriler hızla ABD'ye yayılmıştır. Bu dönem Avrupa'da da işsizlik oranlarının artması; eğitim sisteminin kapitalistleştirilmeye çalışılması; Vietnam ve Prag'da yaşanan işgaller; kapitalizmin geldiği aşamada insanı tektipleştirmesi ve çevresine yabancılaştırması; sosyal refah devleti anlayışının, devletin toplum üzerinde sürekli müdahale alanına dönüşmesi, gençlerin tepkilerine neden olmuş ve bu modern yaşam tarzına bir alternatif çözüm arayışına itmiştir. (Erten, 2007: 834-836, 842)

Dünyayı etkisi altına alan bu uluslararası olaylar ve sorunlar, Türkiye'nin 68'inde de benimsenmiştir. Fakat Türkiye 68'ini Avrupa'nınkinden ayıracak birçok özellik mevcuttur. Her şeyden önce Türkiye'de 68, gençlik örgütlerinin[30]

[30] 1968'li yıllardan sonra çalışmada sıkça görülecek olan ''gençlik örgütleri, kitleleri'' vb. kavramlarının kendi içerisinde kısa bir sınıfsal analizini yapmak, bu kitlelerin sosyalistleşme süreçlerini daha iyi anlamak açısından faydalı olacaktır. Türkiye'deki genç nüfusun -özellikle üniversitede okuyanların- herhangi bir ekonomik süreçte yer almaması, onları toplumsal bakımdan alt ya da üst sınıf kategorisinden ziyade ''ara kategori''ye sokmaktadır. Ayrıca öğrencilerin, belirli bir toplumsal sınıftan değil, farklı birçok sınıftan gelmesi de onları belirli bir sınıfsal bilinç düzeyine getirmemektedir. Bu açıdan bakıldığında gençlik kitleleri ilk olarak, belirli bir sınıfın diğeri üzerindeki sömürüsünü kaldırmayı planlayan sosyalist örgütler için gerçekçi bir taban olarak gözükmez. (Ünüvar, 2007a: 818) (Erten: 836) 1968'in oluşturduğu muhalif dalga ile birlikte ülke meselelerine atılan bu kesim, kendisinde ideolojik nüve olarak Kemalizmi görmüştür. Fakat, oluşan muhalif dalganın sosyalistleşmeye doğru kayması, bu belirli bir sınıfsal bilinç düzeyinden uzak, ideolojik donanımı yetersiz ve bir geleneğe sahip olmayan kesim için farklı sosyalizm yollarının açılmasına yol açmıştır. Bu koşullar altında sosyalizm ideolojisinin teori ve pratiğini kitaplardan öğrenen kitleler, politik yönde yaşanan belirsizliğin de etkisiyle, Çin-Sovyet-Kemalizm tezlerinden birine kaymıştır. (Erten: 839, 844) Gelinen noktada gençlik kitleleri sosyalist tabanlı bir sınıfsal bilinç düzeyine gelmiş olsa da

sosyalistleşme sürecinin başlangıcını oluşturmuştur. (Erten: 839) Bu süreç aynı zamanda 1970'li yılların illegal gençlik örgütleri oluşumunun da temellerini atmıştır. Ayrıca Avrupa gençlik hareketlerinin, mevcut düzen içerisinde kendisine yeni bir alternatif aramaya çalışmasına karşın, Türkiye gençlik hareketleri, olayları anti-emperyalist bir bakış açısıyla ele almış ve sol Kemalist söylemle devletin gücünü değil gücü elinde tutanları sorgulayıp, devirmeye çalışmıştır. (Erten: 840, 843) Bu anlamda Türkiye 68'i, Batı'daki gibi sadece gençlik ve üniversite çevreleri etrafından şekillenmemiştir. Gençlik örgütleri, bir taraftan üniversite işgallerinde, işçilerle birlikte mitinglerde, grevlerde yer alıp sınıf bilincini uyandırmaya çalışırken; diğer yandan da Filistin halkıyla birlikte İsrail'e karşı anti-emperyalist savaşa katılmış (Babuş, 2004: 42-43), diğer ülkelerin sosyalist deneyimlerini inceleyerek Türkiye'de devrimin yolunu aramıştır.

3.7.1-Fikir Kulüpleri Federasyonu

Türkiye gençlik hareketlerinin sosyalist örgütlenmesinin başlangıcı[31]olarak 17 Aralık 1965'te kurulan ''Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF)'' gösterilebilir. FKF, TİP'le aynı paralelde olan Ankara'daki devrimci öğrencilerin, kendi fakültelerinde oluşturduğu beş Fikir Kulübü'nün birleşmesiyle kurulmuş, daha sonra başta İstanbul ve İzmir'de şubeler açarak yurt genelinde örgütlenmeye çalışmıştır. (Babuş: 28)

---

bu yolda yaşanan ideolojik farklılıklar, hem 1968'in iktidar mücadelesinin başarısız olmasına hem de solda birlik problemlerinin başlamasına neden olmuştur.

[31] 1965 yılına gelinceye kadar Ankara Üniversitesi Talebe Birliği, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, Türk Milli Talebe Federasyonu gibi birçok talebe örgütleri vardır. (Babuş: 27) Fakat bu örgütlerin sosyalizm ile ilişkileri sınırlıdır. Dönemin önemli gençlik liderlerinden Harun Karadeniz, bu gruplara, Atatürk ilkelerine bağlı ilerici bir nitelik yüklerken, sosyalist dünya görüşünün gençlik kitlelerine tam olarak yansımasını 1965 sonrası yaşanan gelişmelerde görür. (Eren, 2012: 104-105)

FKF'nin kurulma sürecine bakıldığında, TİP'in 1960-1965 yılları arasında gelişen gençlik hareketlerine bir müdahale etme gereksinimi olarak görülebilir.[32] Yükselen gençlik hareketlerini TİP çatısı altında kontrol etmek, onları parti çizgisi etrafında örgütlemek, FKF'ye atfedilen özellikler arasındadır. FKF'liler bu dönemde parti içi teorik eğitime, kültür sorunlarına değinmiştir. Ardılı olan Dev-Genç gibi sadece eylem ve mücadele üstünde yoğunlaşmamış, kadın-erkek iş bölümünde tutucu bir görüntünün uzağında kalmıştır. Fakat, FKF'nin tüm etkinlikleri TİP tarafından sınırlı bir politik alan içerisinde yer verilmesinden dolayı, örgüt kendini geliştirebilecek yaratıcı tarzda bir politik alan bulamamıştır. TİP, FKF'ye dayattığı ''parti-gençlik örgütü iş bölümü'' anlayışı, örgütün parti çizgisi dışında etkinlik yapmasını engellemiştir. (Aydınoğlu, 1992: 137-138) Bu anlamda FKF, MDD tezlerinden etkilenene kadar, TİP içerisinde etkili bir örgütlenmeye gidememiştir.

TİP'in yasal ve demokratik yollarla sosyalist devrimi gerçekleştirme stratejisine karşı oluşan MDD muhalefeti, gençleri de etkilemiştir.[33] Milli demokratik devrim fikri altında emperyalizme karşı genel bir cephede birleşme kararı alan gençlik örgütleri, bu doğrultuda FKF içinde de yönetimi ele geçirme mücadelesine girişmişlerdir. 1967 sonlarında başlayan FKF içerisindeki güç mücadelesi, Mart

[32] Dönemin gençlik liderlerinden Müfit Özdeş (1943-) de, FKF'nin kurulma sürecini, TİP'in CHP gölgesindeki gençlik hareketleri arasında bir yer kazanma olarak görmektedir. O dönem gençlik örgütlerinin, sosyalist gençliği bir araya getirme ve anti-emperyalist çerçevede birleştirme gereksinimini karşılamadığını belirten Özdeş, FKF'nin sesini yükselttikçe bu açığı kapattığını ve dolayısıyla gençler tarafından yoğun ilgiyle karşılandığını öne sürer. (Özdeş, 2004: 61)

[33] Oral Çalışlar (1946-), TİP'e karşı başkaldırmaların sebebini, TİP'in yoğun kitle eylemlerine yeterince destek vermemesi olarak açıklamıştır. O dönemlerde fabrika işgalleri, işçi gösterileri, köylü ayaklanmaları yaşandığını ve gençlik olarak oralarda bulunduklarını belirten Çalışlar, buna karşılık TİP yönetiminden ''Siz çok ileri gidiyorsunuz, faşizmi getireceksiniz Türkiye'ye. Anarşist eylemleri kışkırtıyorsunuz, başımızı belaya sokacaksınız'' uyarılarını aldıklarını öne sürmüştür. Nitekim 1966 Malatya Kongresi'nde tasfiyeler başlayınca, kendilerinin de başkaldırdıklarını belirtmiştir. (Çalışlar, 2002: 80) Mart 1968'de yapılan FKF kongresinde başkan olarak Aybar yönetimine karşı muhalefeti kazanan Doğu Perinçek de, ayrışmaya neden olan etkeni, Aybar yönetiminin pasifist tutumlarının gençlik içerisinde olumsuz karşılanması olarak görmüştür. Gençlerin, köylülerin mücadele içerisinde olurken, TİP yönetiminin kendi elemanlarını eylemlerden çekme girişiminin, gençler tarafından tepkiyle karşılandığını belirtmiştir. (Perinçek, 2004: 94)

1968'de MDD'ci gençlerin başa gelmesi ile sonuçlanmıştır. (Mutlu Ulus: 231, 234) Bu vakitten sonra FKF, köy eylemleri, üniversite işgalleri, işçi eylemlerine daha aktif olarak katılmış; Türkiye'de sosyalist devrimi gerçekleştirecek farklı devrim stratejileri üzerinde yoğunlaşmıştır.

1968 yılına girildiğinde MDD'ci kitle ile kabuk değiştiren FKF, kendisini birçok gençlik hareketinin içerisinde bulur.[34] Kasım 1967'de Ankara düzenlenen mitingde Kıbrıs'ta yapılan baskılar kınanmış, 1967'de TİP'in başlattığı ''NATO'ya Hayır'' eylemleri belirli aralıklarla devam ettirilmiştir. (Babuş: 30) Haziran 1968'e gelindiğinde ise üniversite işgalleri başlamıştır. İlk olarak Ankara DTCF'de başlayan işgaller daha sonra İstanbul Üniversitesi'ne de sıçramıştır. Üniversite içinde bildiriler yayınlayan gençlik örgütleri, üniversite öğreniminin halka dönük, bilimsel, kopyacılıktan uzak, öğrencinin de üniversite yönetiminde söz sahibi olacağı bir sistemi talep etmiştir. (Eren: 148-149)

1967 yılında DİSK'in kurulması ile birlikte fabrikalarda artan yasal grevler, işgal ve direnişlerden (Yurtsever: 46), Antalya Elmalı'da köylülerin toprak ağalarına karşı başlattığı direnişe ve Ege'de başlatılan tütün mitinglerine kadar birçok farklı kesimlere destek olan gençlik örgütleri, bu etkinlikleri aynı zamanda köylüyü tanıma ve halkı bilinçlendirme yöntemi olarak da görmüştür.[35] (Babuş: 137-139)

[34] FKF, birçok gençlik hareketlerinin içerisinde yer almasının yanı sıra, solda oluşturulmaya çalışılan güç birliklerine de katılır. Bu katılımlardan en önemlisi 27 Mayıs Milli Demokratik Devrim Derneği'nin, ''tam bağımsız ve gerçekten demokratik bir Türkiye'' sloganlı, tüm sol güçleri bir araya getirmeye çalıştığı kampanyasıdır. FKF'nin de aralarında bulunduğu yirmi örgüt bir araya gelerek 27 Mart 1968'de ''Türkiye Devrimci Güç Birliği'ni (Dev-Güç)'' kurmuştur. Dev-Güç'ün en ses getiren eylemi 29 Nisan 1960 olaylarının yıl dönümünde gerçekleştirdiği miting olmuştur. (Eren: 142-143) Doğu Perinçek de, 29 Nisan mitinginde oluşan dinamiğinin, Haziran'da başlayan üniversite işgalleriyle doruğa çıktığını öne sürmüştür. (Perinçek, 2002: 512)

[35] FKF'nin köy sorunlarıyla ilgilenme süreci, MDD tezlerini benimsemeye başlamasıyla yakın ilişkilidir. Mihri Belli'nin Türkiye'de köylü sınıfını en çok ezilen kesim olarak tanımlayıp, ''muazzam devrimci bir güç'' görmesi (Belli: 241), FKF'de köy çalışmalarını önemli bir noktaya getirmiştir.

Gençlik hareketlerinin katıldıkları etkinliklerin[36] en dikkat çekenleri, 6. Filo'ya karşı yapılanlar olmuştur. Sırasıyla Haziran-Ekim 1967 ve Temmuz 1968'de İstanbul'a, Ağustos 1968'de İzmir'e gelen 6. Filo, birçok gösteriyi de beraberinde getirmiştir. Düzenlenen yürüyüşlerde birçok öğrenci gözaltına alınırken, karşı saldırılar neticesinde ölen öğrenciler de olmuştur. Bu eylemlerden en kanlı geçeni ise 19 Şubat 1969'da gerçekleştirileni olmuştur. 6. Filo'ya tepki için Beyazıt meydanında buluşup Taksim'e yürüyen kitleye yönelik saldırılar sonucu iki kişi hayatını kaybetmiştir ve olaylar tarihe ''Kanlı Pazar'' olarak geçmiştir. (Eren: 121, 150, 156, 225)

Tüm eylemler boyunca kolluk kuvvetleriyle sürekli karşı karşıya gelen gençlik örgütleri, ''Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye'' sloganıyla Mustafa Kemal Atatürk'e önemli yer vermiş, meydanlarda referans olarak Bursa Nutku'nu almıştır. Nitekim 29 Ekim 1968'de Samsun'dan Ankara'ya doğru başlatılan ''Tam Bağımsız Türkiye için Mustafa Kemal Yürüyüşü'' de, Türkiye 68'inin Mustafa Kemal Atatürk'e atfettiği önem açısından önemli bir örnek oluşturur. (Babuş: 43-44)

[36] Bu dönemlerde sosyalist gençlik hareketlerinin etkinliklerine karşı, sağ ve muhafazakar gençlik kitleleri de örgütlenerek etkinlikler düzenlemiştir. Bu örgütlenmelerin içinde, ülkücü gençlerin CMKP kontrolünde bir araya gelerek oluşturdukları ''Komando Kampları''; içerisinde Mesut Yılmaz, Mehmet Keçeciler, Hasan Celal Güzel gibi isimlerin bulunduğu, SBF Fikir Kulüpleri'ne karşı kurulan ''Hür Düşünce Kulüpleri''; 1965 yılına kadar solcu gençlerin elinde bulunan, sonrasında İslamcı gençlerin kontrolüne geçen ''Milli Türk Talebe Birliği''; 1950'li yıllardan beri etkinliğini sürdüren ''Komünizmle Mücadele Dernekleri'' ve sağ cephenin Dev-Genç'i olarak adlandırılan ''Mücadele Birliği'' ve daha önce Türk Ocakları'nda da yer almış Murat Karayalçın ve Yıldırım Akbulut gibi isimlerin yer aldığı ''Ülkü Ocakları'' örgütlenmeleri ön plana çıkmıştır. (Eren: 53, 64-65, 72, 85, 92) (Dural, 2014: 9) Komünizm tehlikesine karşı sol gruplarla sık sık çatışan örgütlenmelerin en kitlesel eylemlerinden biri, 12 Kasım 1967'de sol grupların düzenlediği ''Uyanış Mitingleri''ne karşı düzenlenen ''Şahlanış Mitingleri''dir. İstanbul'daki mitinge 18 öğrenci teşkilatı, 11 sendika, 80 dernek, 10 komünizmle mücadele derneği ve 14 milliyetçi kuruluş katılmıştır. Mitinglerdeki genel söylemler, ''Yaşasın Ordumuz, İslamiyet'tir Yolumuz'', ''Komünistler Moskova'ya'', ''Müslüman Türkiye'', ''Hira Dağı Kadar Müslüman, Tanrı Dağı Kadar Türküz'' vb. sloganlarından oluşmuştur. (Eren: 139-140)

3.7.2-Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç)

Yaşanan birçok olayın gölgesinde 4 Ocak 1969'da toplanan FKF 3. Genel Kurultay'ı, TİP'le ilişkileri kopma noktasına getirmiştir. MDD tezlerini savunan grup, FKF'nin geldiği noktada artık kendisini aşması ve gerçek bir siyasal aktöre dönüşmesi gerektiğini savunmuşlardır. Nitekim bir hayli sert geçen kurultay sonrası Yusuf Küpeli genel başkan seçilmiştir. Yusuf Küpeli'nin başkanlığı ile birlikte radikalleşme yolunda ilk adım atılmış ve 9-10 Ekim 1969'da TİP taraftarları tasfiye edilmiştir. Kurultay sonrası ise FKF ismi Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) olarak değiştirilmiştir. (Ünüvar, 2007b: 828) Bir anlamda bu dönüşüm, Türkiye'de illegal solun yükselişe geçmeye başladığı tarih olarak da görülebilir.

Dev-Genç ile birlikte köy çalışmalarına kaldığı yerden devam eden eden gençler, düzenledikleri mitingler ve eylemler ile köylülerin artan desteklerini de kazanmıştır. Özellikle Ege tütün ve Karadeniz fındık üreticilerine, Çorum ve Maraş haşhaş üreticilerine, Tarsus pamuk üreticilerine verilen destek; Ödemiş, Fatsa, Akhisar'da düzenlenen mitingler oldukça ses getirmiştir. Mitinglerin yanı sıra Dev-Genç'liler, Malatya'da köylü komitelerin oluşturulması, Kütahya Değirmenözü Köyü kitaplığının açılması gibi farklı etkinliklere de imza atmışlardır. (Babuş: 141, 161)

Ülkede gerçekleşen her eylemde aktif katılmaya çalışan Dev-Genç, bu anlamda bazı siyasal açmazlara girmiştir. Nihayetinde üniversite öğrencileri ve gençlerden oluşan bu örgütün, bütün sosyal hareketlere öncülük etmeye çalışması (Aydınoğlu, 2011: 253), bu açmazların oluşmasını kaçınılmaz kılmıştır. Burada en önemli mesele olarak örgüt sorunu ele alınmaya çalışılmıştır. Mihri Belli'nin 1970'li yıllara gelirken iyiden iyiye darbe beklentisi içerisine girmesinden dolayı parti kurmaya cesaret gösterememesi[37] (Perinçek: 518) ve gençlerin gittikçe derinleşen kriz ve sosyal çatışmalara karşın silahlı mücadeleye doğru kayma göstergesi (Aydınoğlu, 1992: 143), Dev-Genç'te örgüt sorununu derinleştirmiştir.

[37] Doğu Perinçek, Mihri Belli'nin kendisine, bugünlere bir deneyden geldiğini fakat şimdiki gençlik liderlerinin bir deneyleri olmadığından dolayı parti girişiminin başarısız olacağını söylediğini belirtmiştir. Ayrıca Perinçek, Belli'nin, silahlı mücadele ile bir devrimin gerçekleşmeyeceğine inandığı için de parti kurma konusuna olumsuz yaklaştığını öne sürmüştür. (Perinçek: 519-520)

Bu dönem Dev-Genç'lilerin, dünyadaki birçok farklı devrim stratejilerinden etkilenmeleri, MDD tezlerinden kayarak silahlı mücadele kararını vermelerinde etkili olmuştur.[38] Mao, Castro, Che Guevara, Ho Chi Minh, Lenin gibi devrimcilerden etkilenen Dev-Genç'liler (Tolon, 1988: 2102), bu isimlerin kırlarda ve şehirlerde devrimin nasıl gerçekleştireceğine dair tezlerini, Türkiye üzerinde gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Nitekim ''15-16 Haziran Olayları''nda[39], ordunun işçilere ateş açması ve çıkan olaylarda işçilerin yanında yer almaması (Ünüvar, 2007c: 832), zaten silahlı mücadeleye başlamaya hazır gençler için MDD tezlerinden kopup, gerilla mücadelesine girme kararını vermede etkili olmuştur. Bu vakitten sonra gençler, ordunun öncülüğündeki darbe beklentilerini temel çizgi olarak benimseme ya da yeni bir mücadele çizgisini benimseme seçeneklerinden ikinci olanı seçecektir. 1970 Dev-Genç Kongresi'nde de açığa çıkan bu durum sonrası, örgüt MDD'cilerden ayrılarak, silahlı mücadeleyi yoluna girecektir. (Ünüvar: 832) Bu karar sonrası farklı örgütlerle gerilla mücadelesine katılacak olan gençlik kitleleri, kendilerinden sonraki ardıllarıyla birlikte, 1970'li yılların sol siyaset çizgisinin belirleyicisi olacaktır.

[38] Dev-Genç'liler, bu dönem uluslararası devrim hareketlerini ön plana almalarının yanı sıra Mustafa Kemal'le olan bağlantısını da koparmaz. Nitekim Dev-Genç başkanı Atilla Sarp'ın önderliğinde 14 Mart 1970'de Birinci Meclis'e yürüyüş düzenlenmiştir. Meclisin balkonundan yapılan konuşmada, Birinci Meclis'in anti-emperyalist, milli kurtuluşçu tarafı yüceltilmiş; tam bağımsız Türkiye ve gerçek demokrasi için mücadele, devrimci görev olarak benimsenmiştir. (Feyizoğlu, 2004: 211-213)

[39] Sendikal haklar üzerinde yapılmak istenen değişikliklere karşı, DİSK'in öncülüğünde 15-16 Haziran 1970'de düzenlenen miting, başta İstanbul, Ankara olmak üzere birçok şehirde olaylara sebep olmuş ve işçi ile askeri karşı karşıya getirmiştir. Çıkan olaylar sonrası üç kişi hayatını kaybetmiş, birçok işçi, partili, eylemci tutuklanmıştır. (Çavdar: 163, 171-173)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: 1970'Lİ YILLARDA TÜRKİYE SOLU: İLLEGAL SOLUN YÜKSELİŞİNDEN 1980 DARBESİ'NE

1960'lı yılların sonlarına doğru gençlerin politikleşmeye başlayarak Türkiye siyasetinde önemli rol oynaması, 1970'li yıllarda da bu etkinin devam edeceğinin göstergesi olmuştur. İktidarı yasal yollardan elde etme düşüncesini terk eden sol görüşlü etkin gençlik kesimleri, 1970'li yılların başında kendi illegal örgütlerini kurarak, Türkiye'de devrimin yolunu aramıştır. Beklenen sol darbe yerine sağ darbenin gerçekleşmesi ile bir süre cezaevinde kalan kitleler, 1974 sonrası geçmişin mirasından güç alarak tekrar örgütlenmiştir. Kurulan örgütler, büyük kitlesel eylemleri gerçekleştirmelerine rağmen, oluşturdukları iktidar stratejileri, iktidarın elde edilmesinden çok kendi aralarında bölünmelerine yol açmıştır. Sovyet ve Çin tezleri üzerinden yapılan Türkiye tahlilleriyle ayrışan gruplar, bir yandan Türkiye'de devrimi gerçekleştirmeye çalışırken, diğer yandan solun içinde yaşanan ideolojik tartışmaların mücadelesini vermiştir.

4.1-Dev-Genç Hareketinden Silahlı Mücadeleye Geçiş

TİP'in parlamentarist düşüncesinin ve MDD'nin darbe beklentisinin, Türkiye'de sosyalist devrimi gerçekleştiremeyeceğini 1968'de yaşanan olaylardan sonra anlayan gençlik kitleleri, çözüm yolunu silahlı mücadelede bulmuştur. Ayrıca ülkücü komandoların saldırıları, cinayetler, polis baskınları ve tutuklamaların artması da, kendilerini korumak ve gizlenmek adına, gençlik kitlelerinin silahlanmasına neden olan diğer bir etken olmuştur. Burada silahlı mücadele biçimi olarak Latin Amerika'da yürütülen gerilla savaşlarını öncü alan gençlik kitleleri, Çin deneyimini de göz önünde bulundurarak, Türkiye'de sosyalist devrimi gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Bu anlamda kurulan örgütlerden THKO ve THKP-C'yi kuracak kadro Latin Amerika deneyimini, TİKKO'yu oluşturacak kadro ise Çin deneyimini kendilerine model olarak almıştır. (Ersan: 36-37)

4.1.1-Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO)

1968'den sonra gençlik kitlelerinin, şiddete dayalı bir mücadele anlayışına geçme kararlılığından sonra toplanan 1969 FKF Kurultay'ı, THKO'nun kurulmasının temellerini atmıştır. Burada, devrimci mücadelenin bir proletarya partisi aracılığı ile verilmesini düşünen Mihri Belli ve çevresinin görüşlerine karşı çıkan Hüseyin İnan, Deniz Gezmiş ve çevresi, devrimci mücadele için Küba modelini ileri sürmüşlerdir. ''Ordunun partiden değil, partinin ordudan doğacağı'' stratejisi çerçevesinde parti kurmakla zaman geçirmeyip doğrudan silahlı mücadeleye geçmeyi düşünen İnan ve Gezmiş öncülüğündeki grup, 1969 kışında Filistin'e gerilla eğitimi almaya gitmiştir. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII, 1988: 2168)

Filistin'den döndükten sonra, dağa çıkıp gerilla mücadelesini başlatmak için destek arayışlarına giren Deniz Gezmiş, ilk etapta çevresinden yeteri desteği görememiştir.[40] Bu sırada yakalanan ve Bursa cezaevinde kalan Gezmiş, tahliye olduktan sonra destek arayışlarına Filistin dönüşü yakalanıp kısa bir süre sonra serbest kalan Hüseyin İnan cevap vermiştir. İkili, ODTÜ yurtlarında bir araya gelerek silahlı mücadele hazırlığına başlamıştır. (Yurtsever: 144) Ankara grubuna, Deniz Gezmiş'in İstanbul Devrimci Öğrenciler Birliği'nden arkadaşlarının da desteği ile Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun ana çekirdeği, 1970'de oluşturulmuştur. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2169)

THKO'nun ideolojik ve örgütsel düzlemdeki yerine bakıldığında, örgütün pratiğe dayalı bir hareket ve tamamen eylem içinde kalmaya çalışan bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu anlamda örgüt, ideolojik planda önceden tasarlanmış bir birikimin üzerine inşa edilmemiş; örgütsel planda bir program, tüzük, kongre gibi

[40] Deniz Gezmiş'in yeterli desteği neden bulamadığı sorusuna Doğu Perinçek, ''O dönemde gerilla savaşı ile yapılacak bir mücadelenin başarısız olacağına inanıldığı için'' yanıtını vermiştir. Mihri Belli'nin de keza Deniz Gezmiş'in Filistin dönüşü postallarla gezmesini alaycı bir üslupla eleştirdiğini belirten Perinçek, Küba modelinde gerillaların en fazla 30.000 jandarmaya karşı savaştığını fakat Türkiye'nin NATO ülkesi olduğu ve 600.000 kişilik ordusu olduğundan dolayı gerillacılık hareketini romantizm ve hayalperestlik olarak görür. (Perinçek: 520-521)

bürokratik işlere girmeden silahlı eylemler ile kendini duyurma yoluna girmiştir. (Töre, 1988a: 2170)

Stratejisini pratiğe dayandırmasından dolayı arkasında çok sayıda yazılı belge bırakmayan THKO ile ilgili en önemli kaynak, hareketin fiili önderliğini[41] üstlenen Hüseyin İnan'ın 1972'de yazdığı ''Türkiye Devriminin Yolu'' broşürüdür. Broşür, THKO'nun Türkiye üzerine analizleri ve devrim stratejilerini anlamak adına önemli bir belge olmuştur. Türkiye'nin toplumsal yapısı incelenerek başlanan broşür, sonrasında toplumsal sınıflar, ilerici-gerici güçler, MDD tezinin yorumlanması ve verilecek halk savaşının nitelikleri açıklanmıştır.

Türkiye'nin toplumsal yapısını sanayi ve tarım sektörü olarak ikiye ayıran İnan, sanayi sektörünün ağır sanayi şeklinde değil emperyalizmin kontrolü altında montaj ve imalat sanayisi şeklinde oluşturduğunu belirtmiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde devletçilik ilkesi ile sanayi alanında bağımsızlık ilkesiyle hareket edilmesine rağmen DP'nin iktidara gelmesi ile devletçilikten vazgeçildiği, yerine işbirlikçi burjuvazi ile ülke kaynaklarının, yabancıların kontrolüne geçecek şekilde tedbirler alındığını öne sürmüştür. (İnan, 2013: 426-428) Bu duruma paralel olarak tarım sektörünün de emperyalizmin kontrolünde olduğunu ileri süren İnan, 1923-1950 yılları arası tarım sektöründe feodal ve yarı- feodal ilişkilerin hakim olduğunu; 1950'den sonra ise tarımda makineleşmenin artması ile üretimin emperyalizmin ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiğini savunur. (İnan: 430-431)

Bu iki yapı etrafında şekillenen toplumsal sınıfları, ilerici ve gerici olarak kategorize eden Hüseyin İnan, ilerici grupları işçi sınıfı, yoksul köylü, şehir küçük burjuvaları şeklinde ayırırken; gerici grupları işbirlikçi burjuvazi, ticaret burjuvazisi,

[41] THKO hareketi, adı her ne kadar Deniz Gezmiş ile anılsa da, hareketin asıl kurucusu ve fiili öncüsü Hüseyin İnan'dır. İnan, 1968'de ODTÜ'de başlattığı devrimci muhalefeti, 1970 yılında Filistin dönüşü THKO'yu kurarak devam etmiştir. Deniz Gezmiş ve Sinan Cemgil gibi kitleler üzerinde önemli karizması olan isimlerin yer aldığı örgütte Hüseyin İnan; kitleleri örgütleme, iletişim becerisi ve kararlılığı ile sadece teorik anlamda değil, aynı zamanda bütün silahlı eylemlere katılarak örgütün lideri konumuna gelmiştir. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2168)

toprak ağaları, tefeci ve esnaf takımı, asker[42]-sivil bürokrasi olarak ayırmıştır. (İnan: 432-433, 436-441) Emperyalizm ile ittifak içinde olan bu gerici sınıfların Türkiye'deki tüm emekçi sınıf ve tabakaların en büyük düşmanı olarak gören İnan, bu sınıfsal yapılanmada milli meseleyi, demokratik halk idaresinin kurularak, ulusların demokratik hak ve özgürlüklerin sağlanması olarak belirler. (İnan: 445)

THKO, emperyalizm boyunduruğu altında az gelişmiş kapitalist bir ekonomiye sahip Türkiye'nin, bu milli meselesini çözüme götürecek stratejiyi MDD tezlerinde görmüştür. Emperyalizm ile halk kitleleri arasındaki hakim çelişkiden yola çıkan İnan, Türkiye'de oluşturulan kapitalist düzenin işçi sınıfı önderliğinde yenilgiye uğratılmasıyla sosyalist devrimin önündeki engellerin kaldırılabileceğine inanır. Burada işçi sınıfı öncülüğüne büyük önem verilirken, başka bir kuvvetin önderliğinde gerçekleşecek demokratik devrimin, burjuva demokratik devrimi niteliğinde olacağını ve toplumun ileriki süreçte tekrar aynı kapitalist düzene döneceğini belirtilir. (İnan: 447-451)

İşçi sınıfı önderliğinde verilecek politik mücadelenin, halk savaşı şeklinde verileceğini belirten İnan, bu noktadan sonra broşürde THKO'nun mücadele biçimini de anlatmaya başlamıştır. Burada halk savaşının, politik mücadelede sınıfların mevzilenmesi (milli cephe politikası); işçi sınıfı öncülüğü; özünü politikadan alan

[42] THKO, MDD tezlerini savunmasına rağmen orduyu, Türkiye nezdinde ilerici bir sınıfa yerleştirmez. Hüseyin İnan, Türkiye'deki ilerici orduyu, 1923'te emperyalizme karşı halk kitleleri ile birlikte savaşan dönem olarak görmüştür. 1960'dan sonra işbirlikçilerin, ordunun ne denli tehlikeli olduğunu anlayarak, ordunun sınıfsal yapısında değişilik yaptığını öne sürer. Bu doğrultuda askerlerin maaşlarına zam yapılması, sosyal imkanların artırılması, OYAK gibi oluşumlar ile kapitalist düzenden pay sahibi yapılması sonucu değiştirilen sınıfsal yapının, ordunun ilerici yönünü kaybetmesine yol açtığını belirtir. (İnan: 443) Hüseyin İnan'ın ordu hakkındaki zamanla değişen olumsuz görüşü, 15-16 Haziran Olayları'ndan sonra tüm sol örgütler için de geçerlidir. Olaylar sırasında, eylemi sona erdirmek ve güvenliği sağlamak için askerlere gerekirse işçilere ateş etme emri verilmesi, sol örgütler için ordunun yerinin tartışılmasına neden olmuştur. Ardından 12 Mart'ın yaşanması ve muhtıranın ordu içindeki sol örgütlenmeleri tasfiye etmesi; sol örgütlere, sol aydınlara, işçi sınıfına karşı takındığı olumsuz tutum, orduya verilen ''ilerici sınıf'' nitelemesini sona erdirmiştir. (Mutlu Ulus: 267, 286) Bu anlamda İnan'ın orduya karşı değişen tutumu, 15-16 Haziran Olayları ve 12 Mart muhtırasından sonra değişen ordu-sol görüş ilişkisine dayandığı söylenebilir.

askeri devrimci teorisi olarak üç özelliğinden bahseden İnan, ezilen sınıf ve tabakaların ortak mücadelesi ile oluşacak milli cephe politikasının, işçi sınıfı örgütü ve halk ordusu kitlelerinin savaşımı ile gerçekleştirilmeye çalışılacağını ileri sürer. (İnan: 453-455) İşçi sınıfı örgütü ve halk ordusu ikilisi, bu politik mücadelede zorunlu iki araç olarak görülmüştür.[43] Verilecek mücadelenin ise, Türkiye'deki şekli demokrasi sınırları içindeki legal siyaset ortamının, gerici güçler dışındaki oluşumlara izin vermemesi ve ezilen kitlelerin, legal mücadeleyi gerçekleştirecek imkanlara sahip olmamasından dolayı, silahlı mücadele ve şiddet politikaları temel alınarak oluşturulması gerektiği savunulmuştur. (İnan: 456-460)

Devrimi gerçekleştirecek iki zorunlu örgüt olan işçi sınıfı ve halk ordusu ikilisi arasında görev paylaşımı yapan İnan, halk savaşı stratejisinde işçi sınıfının milli cephede yer alan sınıflara öncülük edeceğini, köylülüğün ise halk ordusunun temel gücünü oluşturacağını öne sürer. Şehirlerde gerici sınıfların ve kapitalist düzen ilişkisinin kırlara göre daha kuvvetli olmasından dolayı halk ordusunun kırlardan şehirlere doğru oluşması gerektiğini belirten İnan, ezilen köylü yığınlarının Sovyet devrim modelinde olduğu gibi temel güç olarak görür. Köylü kitleleri, halk ordusunu oluşturarak gerilla mücadelesini başlatırken, işçi sınıfı ise halk savaşımının temel örgütlenme aracı olan partiyi oluşturarak katkı sağlaması planlanmıştır. Böylece halk kitlelerinin örgütlenmesinde gerilla mücadelesi planı, amaç olarak değil araç olarak kullanılmış (İnan: 461-462)

Bu ikili yapı içerisinde oluşacak örgütsel sorunlara da değinen İnan, THKO'nun parti ve ordu fonksiyonlarını bir arada tuttuğunu belirtir. Halk savaşının başlaması sonrası parti-ordu ikilimine girilmemesi gerektiğini düşünen İnan, bu durumun şekli bürokrasi mantığı içerisinde örgüte zarar getireceğini savunur. Kırlarda mücadelenin yoğunlaşması ile halk kitlelerinin desteği sağlanıp, örgütsel ilişkilerin yüksek seviyeye geldiğinde, işçi sınıfı savaşçılarının ilk parti kadrolarını oluşturacağını öne süren İnan, böylece köy komiteleri, milislerin yaratılması, geniş

[43] Burada kendilerini maceracılıkla suçlayanlara da yanıt veren THKO, Marxism-Leninizm adına halk savaşının savunucusu olduğunu ilan eden kişilerin, hem halk savaşının silahlı mücadelesinden kaçmakla hem de bu mücadeleyi veren kişilere karşı çıkarak pasifist uygulamalar içine girmekle suçlar ve bu tutumu küçük burjuva kaypaklığı olarak tanımlar. (İnan: 457)

bir haberleşme ağı kurulması gibi örgütsel fonksiyonların daha verimli bir şekilde kullanılacağını düşünür. (İnan: 465-469) İnan'ın parti-ordu arasındaki ilişkiyi bu şekilde açıklaması, THKO'nun, ''partinin ordudan doğacağı'' Küba devrim modelini esas aldığını göstermektedir.

Ana hatlarıyla bu şekilde planlanan THKO'nun devrim stratejisi, pratikte ise beklenilen sonuçları vermemiştir. 1971 kışında kır mücadelesini başlatmak için iki gruba ayrılan THKO'luların bir kısmı Nurhak Dağları'na gerilla üssü kurmaya giderken; Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan ve Sinan Cemgil'in olduğu grup ise, Ankara'da silahlı propaganda amaçlı kent gerillası hazırlıklarını yürütmeye çalışmıştır. (Yurtsever: 144) Bu anlamda ilk eylem, Dev-Genç'li bir üyenin öldürülmesi üzerine 29 Aralık 1970'de ABD Büyükelçiliği'ne silahlı saldırı ile yapılmıştır. Sonrasında İş Bankası soygunu yapılmış, silah tedariki için de Amerikan üssüne gizlice girilmiştir. Örgütün en ses getiren eylemi ise 3 Mart 1971'de dört Amerikan askerinin kaçırılmasıdır. Rehinelere karşılık para ve THKO bildirisinin radyolarda okutulması istenmiş fakat taleplerin yerine getirilmemesi üzerine rehineler serbest bırakılarak, Nurhak Dağları'na gitmek için harekete geçilmiştir. (Ersan: 39-40)

Kaçış sırasında örgüt üyeleri Nurhak Dağları'na varamadan yakalanmışlardır. Deniz Gezmiş ve Yusuf Aslan, 16 Mart 1971'de Sivas'ın Şarkışla ilçesinde geldiklerinde askerle çıkan çatışmaya girmiş, Yusuf Aslan yaralanarak orada, Deniz Gezmiş ise Gemerek'te kuşatılmış, Hüseyin İnan da 23 Mart'ta Kayseri'de yakalanmıştır. Örgütten geriye kalan Sinan Cemgil ve arkadaşları, 31 Mayıs'ta Malatya Kürecik'teki ABD üssüne saldırı planlamıştır. Köylülerin ihbarıyla Adıyaman'ın İnekli Köyü yakınlarında jandarma tarafından kuşatılan gruptan çıkan çatışmada, başta Sinan Cemgil olmak üzere çoğu üyesi öldürülmüştür. Böylece THKO'nun kır gerilla mücadelesi başarısız sonuçlanmıştır. Son olarak da Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan, yargılamalar sonucu 6 Mayıs 1972'de idam edilerek, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu fiilen sonlandırılmıştır. (Yurtsever: 144-145)

4.1.2-Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C)

THKO'nun eylemlerine başlaması, Dev-Genç içerisinde yeni örgüt kurmak isteyen kesimler tarafından da yankı bulmuştur. Bu anlamda, THKP-C'yi kuracak isimlerden Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli ve İrfan Uçar, THKO'lulara; silahlı mücadeleye erken başladıklarını, silahlı mücadele için bir siyasi partinin şart olduğunu belirterek aynı amaç için mücadele ettiklerinden dolayı birlikte örgütlenme teklifi sunmuştur. Fakat, Hüseyin İnan bu teklife olumsuz yaklaşmış ve gerekçe olarak onların kent proletaryasını, kendilerinin ise kır proletaryasını öncü almalarını göstermiştir. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2172)

Önce parti ve teori üzerine yoğunlaşmanın gerekliliğine inanan THKP-C'liler, bu anlamda eylemselliğe önem veren THKO'lulardan ayrılarak, MDD içerisindeki tartışmalara yoğunlaşmışlardır. Öncelikle Dev-Genç içerisinde gücü ele almaya çalışan grup, ilk önce 1969'da FKF'nin Dev-Genç'e dönüştüğü kongrede, Perinçek'in başını çektiği ''Proleter Sosyalist Dergi (PDA)'' grubu ile ayrışarak, ''Aydınlık Sosyalist Dergi (ASD)''ni kurmuştur. Perinçek grubunu tasfiye ettikten sonra, ASD'de Mihri Belli ile ideolojik- teorik mücadeleye giren Mahir Çayan[44] ve ekibi (Ersan: 43-44), 1970'de yazdıkları ''Yol Kavşağı'' yazısında ''*Biz, proleter devrimcileri örgüt meselesini çözümünde tutum ve davranışlarımızı Türkiye'nin şu anda yol kavşağına varmış olduğunu göz önünde tutarak saptamaktayız. Ve her*

[44] Mahir Çayan'ın ASD içindeki tartışmalar üzerine Ocak 1970'de kaleme aldığı ''Sağ Sapma, Devrimci Pratik ve Teori'' yazısında, sadece Mihri Belli'yi değil, dönemin TİP politikalarını da eleştirmiştir. Aybar, Aren, Küçükömer-Divitoğlu grubunun, ''Filipin tipi demokrasi'' anlayışını gerçek bir burjuva demokrasisi olarak kabul edip, yarı işgal altındaki Türkiye'de seçim yoluyla iktidara gelme düşüncesini ''oportünizm'' olarak gören Çayan, aynı grubun -Emek grubu ile birlikte- gereksiz bürokrasi tartışmaları ile Amerikan emperyalizmine karşı kurulacak ''Milli Cephe'' anlayışına zarar verdiğini öne sürer. Ayrıca verilen bu zararın, sosyalist safta eylemsizliğe yol açan SD tezlerinin oluşturulmasıyla da devam ettiğini belirtir. (Çayan: 76) TİP'e yönelik eleştirilerinin ardından, asıl eleştiri noktasını kendi içlerindekilere yönelten Çayan, isim vermeden Mihri Belli'yi eleştirmiştir. Çayan, kendi içlerinde MDD tezlerini savunan bazı sosyalistlerin ''sağ sapma''ya başladıklarını öne sürmüştür. Çayan, bu kişileri, Marxismin ilkelerinin arkasına sığınarak açık bir şekilde devrimci çizgiyi reddetmedikleri, fakat Türkiye'nin şartlarını öne sürerek devrimin özgücünü olduğundan daha zayıf göstermekle suçlar. (Çayan: 80)

yurtsever, yurtseverlik sıfatına layık olmak için bu kavşakta yolunu doğru seçmekle yükümlüdür'' (Feyizoğlu: 232) diyerek, ayrılığın ilk sinyallerini vermiştir.

MDD içerisinde meydana gelen bölünmenin gölgesinde gerçekleşen Dev-Genç'in Ekim 1970 kurultayında, Mahir Çayan'ın desteklediği Ertuğrul Kürkçü genel başkan seçilmiştir. Kurultayda konuşan Çayan, Dev-Genç'in üstünde yeni bir örgüt kurulmasının zamanının geldiğini ve bu örgütün düzen örgütünden ziyade Marxist-Leninist bir savaş partisi olması gerektiğini belirterek (Feyizoğlu: 282), THKP-C'nin kuruluşunun önünü açmıştır. Nitekim kurultay sonrası MDD'cilerin 29-30 Ekim 1970'de planladıkları Proleter Devrimci TİP Kurultayı'na Belli'nin silahlı mücadeleye olan pasifist tavrı nedeniyle katılmayan Çayan, sonrasında ''Aydınlık Sosyalist Dergiye Açık Mektup[45]''u kaleme alarak, Mihri Belli'den ayrılığı ilan etmiştir. Ayrılığın ardından Aralık 1970'de Ankara'da bir araya gelen Mahir Çayan, Münir Ramazan Aktolga, Yusuf Küpeli, Hüseyin Cevahir ve Ulaş Bardakçı, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi'nin 11 kişilik geçici merkez yapısını kurmuştur. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2177)

THKP-C'nin kurulması ile birlikte teori çalışmalarına yoğunlaşan Çayan, ''Kesintisiz Devrim I-II-III'' başlıklarıyla milli demokratik devrim tezlerini ele almış ve bu doğrultuda oluşturduğu ''suni denge'', ''politikleşmiş askeri savaş stratejisi'' gibi kavramları kullanarak Türkiye'de devrimin yolunu aramıştır.

İlk olarak milli demokratik devrimin tanımını yapan Çayan, MDD teorisini, Marxist-Leninist kesintisiz devrim olarak tanımlar. Kesintisiz devrim kavramını ise,

[45] Mahir Çayan bu mektupta, Mihri Belli'ye yönelik eleştirilerini üç başlık altında sıralamıştır. Devrim anlayışı başlığında, Belli'nin işçi sınıfı ideolojik önderliğini reddederek, köylü yerine işçi sınıfını temel güç olarak ele almasını eleştirmiştir. Emperyalizmin işgali altındaki bir ülkede devrimin, köylü ordusunun uzun ve dolambaçlı bir yoldan elde edebileceğini öne süren Çayan, bu anlamda Belli'nin devrim anlayışını sosyal reformist bir temele dayandırmıştır. İkinci başlığı çalışma tarzı olarak atan Çayan, devrim teorisi ile devrime giden yolda yapılacakların uyum içinde olması gerektiğini belirterek, Belli'nin devrim yolundaki bütün eylem çalışmalarını proletaryasız bir cephe kurmakla suçlamıştır. Buradan hareketle üçüncü eleştirisini örgüt anlayışına getiren Çayan, Belli'nin -Leninizmin oportünizm olarak gördüğü- aşağıdan yukarıya örgütlenme biçimini esas alarak, bir düzen örgütü oluşturmakla eleştirmiştir. (Çayan: 183-185)

burjuva sınıfının tarihi misyonunu kaybettiği bir evrede, gerekli olan burjuva devrimini gerçekleştiremeyeceği için müttefikleri ile birlikte işçi sınıfının bu devrimi gerçekleştirmesi, sonrasında da işçi sınıfının ‘‘sürekli devrim anlayışı’’ içinde sosyalist devrime yönelmesi olarak tanımlar. (Çayan: 82)

Buradan hareketle Marx ve Engels’in, kapitalizmin içinde bulunduğu durum ile birlikte proletarya devrimini nasıl şekillendirdiğini açıklayan Çayan, devrim için gerekli olan evrim ve devrim aşamalarını tanımlar. Çayan’a göre, Marx ve Engels’in kısa bir dönem olarak gördüğü devrim aşamasında, mevcut düzenin altüst olması sonucu proletaryanın ‘‘ayaklanma’’ ile devlet mekanizmasını parçalayıp, kendi iktidarını kurması gerektiğini belirtir. Devrim aşamasına göre daha uzun sürecek olan evrim aşamasında devrimci mücadelede ise, içeride oportünizme karşı olmak ve işçi sınıfının bilinci yükseltmek; dışarıda ise, proletaryanın sendikal ve diğer demokratik mücadelelerini örgütlemek, demokratik ordunun solunda yer almak gibi eylemleri örnek gösterir. (Çayan: 221-222)

Marx ve Engels’in, 1847’deki iki büyük krize (sanayi ve tarım krizi) bakarak, kapitalizmin artık son saatlerini yaşadığı ve sistemin ‘‘sürekli’’ ve ‘‘son buhran’’ı olarak gördüğünü belirten Çayan, sürekli devrim teorisini de bu sürekli buhranın bir ürünü olarak görür. Fakat kriz sonrası kapitalizmin daha çok gelişmesi ve burjuva refah toplumunu inşa etmesi ile birlikte Marx ve Engels’in yanıldıklarını belirten Çayan, onların 1850 sonbaharında terk ettikleri sürekli devrim teorisini, 20. yy’da Lenin’in emperyalizm çağında yeniden ele alarak uygulamaya koyduğunu belirtir. (Çayan: 227, 231)

Burada, Çayan’ın da referansını oluşturan, Lenin’in emperyalizm ve 20. yy’ın 19. yy’dan farkını koyan düşüncelerine değinmek gerekir. Lenin, emperyalizmi, ‘‘*...Tekellerin ve mali sermayenin egemenliğinin ortaya çıktığı, sermaye ihracının önem kazandığı, dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılmasının başlamış olduğu ve dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler arasında bölüşülmesinin tamamlanmış bulunduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir*’’ (Lenin, 1979: 90-91) olarak tanımlamış ve bu doğrultuda gelinen noktayı ‘‘*Tekeller, oligarşi, özgürlük eğilimi yerine egemenlik eğilimi, sayıları*

gitgide artan küçük ya da zayıf ulusların zengin ya da güçlü birkaç ulus tarafından sömürülmesi bütün bunlar, emperyalizme, onu asalak ve çürümüş bir kapitalizm haline getiren ayırt edici özellikler kazandırmıştır'' (Lenin: 126) şeklinde görmüştür. Emperyalizmin bu çürümüş durumunun, sosyalist devrimin arifesini oluşturduğunu belirten Lenin, bu yüzden Marx ve Engels'in proletarya devrimini kapitalizmin en gelişmiş olduğu ülkede gerçekleşeceği tezinin artık yetersiz olduğunu öne sürer. (Lenin: 8) (Stalin, 1969: 31-32) Lenin'e göre devrim, sanayinin en gelişmiş olduğu yerde başlaması zorunlu değildir ve sermayenin cephesi, emperyalizm zincirinin en zayıf olduğu yerde kırılacaktır. Çünkü proletarya devrimi, dünya emperyalist zincirinin dağıtılmasının sonucudur ve devrime gerçekleştirmeye başlayan ülke, kapitalist anlamda daha gelişmiş ülkelere nazaran daha az gelişmiş olabilir. (Stalin: 32)

Lenin'in emperyalizm tanımından ve devrimin yeri konusundaki Marx ve Engels'ten ayrılan yönlerine birebir katılan Çayan, Leninist kesintisiz devrim teorisini, Türkiye gibi emperyalist kapitalist gelişme sürecine girmemiş, dolayısıyla sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde de geçerli bir strateji olarak görmüştür. (Çayan: 248)

''Kesintisiz Devrim I''de Marx ve Engels'in sürekli devrim anlayışlarını ve emperyalist dönemde Lenin'in, kavramı nasıl yenilediğini bu şekilde aktaran Çayan, ''Kesintisiz Devrim II-III''de ise, Leninizmin sürekli devrim teorisini açarak, THKP-C'nin bu kavramlar etrafında Türkiye'deki devrim stratejisini nasıl oluşturduğunu anlatır.

Marx ve Engels'in bulunduğu dönemin kapitalist koşullarıyla günümüz koşullarının bir olmadığını belirten Çayan, emperyalizmin III. bunalım dönemine girdiğini ve bu dönemde emperyalist ilişki ve çelişkilerin iki temel değişikliğe uğradığını öne sürer: 1) Emperyalistler arası rekabetin yeni bir paylaşım savaşına yol açmasının imkansızlaşması. 2) Emperyalist işgalin biçiminin değişmesi. (Çayan: 281)

Emperyalizmin yeni sömürge metodunu, sömürge ülkelerde meta pazarını genişleterek, bu sistemin hakim üretim biçimi olmasını sağlamak ve merkezi güçlü

otoriteler ile bu sistemin devamlılığını güvence altına almak olarak gören Çayan, bu durumun da sömürge ülkelerde yerli tekelci burjuvazinin oluşmasına, emperyalizmin en önemli müttefiki haline gelmesine ve hafif ve orta sanayinin emperyalizmin güdümünde çalışmasına yol açtığını ileri sürer. Bu anlamda emperyalizmin I. ve II. bunalım dönemlerinde ‘‘açık işgal’’ olarak uygulanan sömürge biçimini, emperyalizmin III. bunalım döneminde ‘‘gizli işgal’’ halini aldığını belirtir. (Çayan: 286) Yeni sömürgecilik metodunun geri kalmış ülkelerde geçmişe kıyasla, pazarın genişlemesi sonucu refahı artırmasının halk-yönetenler arasındaki çelişkiyi de değiştirdiğini öne süren Çayan, gizli işgalin getirdiği refah artışının, halkın düzene karşı milliyetçi tepkilerini pasifize ettiğini ve halk ile oligarşi arasında ‘‘suni denge’’ oluşturduğunu açıklar. (Çayan: 288)

Emperyalizmin son döneminde geçirdiği bu tarihsel değişiklikler ile Lenin’in, dünyanın ilk proleter devrimini gerçekleştirdiğini belirten Çayan, Leninizmin öngördüğü silahlı propagandayı temel alan ve öncü savaşı ile emekçi kitlelerin desteğini halk savaşına katıp zafere ulaşma tezini, THKP-C ile tarihsel durum ve ilişkiler çerçevesinde Türkiye’ye uyarlayacaklarını belirtmiştir. (Çayan: 291)

Türkiye’deki mevcut temel çelişkinin halk ve oligarşi arasında olduğunu belirten Çayan, bu anlamda devrim stratejisini, ülkedeki tekelci kapitalizmin kendi iç dinamikleriyle gelişmemesi ve yerli burjuvazinin emperyalizm güdümünde olmasından dolayı, anti-emperyalist ve anti-oligarşik olarak tanımlar. Bu devrim kavramının milli demokratik devrim kavramından farklı olmadığını belirten Çayan, devrim stratejilerine halk savaşı vererek ulaşacaklarını açıklar. (Çayan: 319-321)

Verilecek halk savaşının, ‘‘politikleşmiş askeri savaş stratejisi’’ ilkeleriyle uygulanacağını öne süren Çayan, izlenecek devrimci rotayı dört aşamaya ayırmıştır: Birinci ve ikinci aşamalarda şehir gerillası yaratma ve geliştirme (bu aşamalarda kuvvet gösterileri ile psikolojik yıpratma yönü ağır basacak), üçüncü aşamada şehir gerillasını yaygınlaştırma ve kır gerillasını geliştirme, son aşamada ise kır gerillasını yaygınlaştırma. (Çayan: 321)

Gerilla mücadelesinin şehirlerde başlama nedenini de iki başlıkta inceleyen Çayan, objektif nedenler başlığında savaşçı bir örgütün varlığını şehirlerde daha

kolay duyurma ve Dev-Genç eylemleriyle şehirlerin silahlı mücadeleye uygun bir ortam yaratılmasını gösterirken; kır gerillasını oluşturmak için gerekli olan teçhizat, tecrübe ve mühimmatın eksikliğini ise subjektif nedenler olarak gösterir. Bu nedenle şehirlerde gerilla savaşının başladığını belirten Çayan, halk savaşının önder gücünü proletarya, temel gücünü ise feodal kalıntılar ve tarım burjuvazisi hariç tüm köylüler olarak açıklar. (Çayan: 321-322)

Bu anlamda THKP-C'nin bizzat savaş partizanlarından oluşacağını ve politik-askeri liderliğin birliğini esas alacağını belirten Çayan ve ekibi, THKP-C önderliğinde yürütülecek uzun ve ara devreleri olan gerilla savaşının, halkın kurtuluş yolu olduğuna inanmıştır.[46] (Çayan: 340)

Mahir Çayan'ın teoride ele aldığı halk savaşı, uygulamada başarılı olamamış ve THKP-C, THKO gibi kısa bir sürede operasyonlarla etkisiz hale getirilmiştir. İlk eylemini 12 Şubat 1971'de Ziraat Bankası'nı soyarak yapan THKP-C, yıl boyunca banka soygunları, fidye için iş adamı ve toprak ağası kaçırma gibi eylemlere imza atmıştır. Genellikle parasal ihtiyaçlar için yapılan bu eylemlerin ardından örgüt ilk ses getiren eylemini 17 Mayıs 1971'de İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırarak

[46] Çayan'ın oluşturduğu temel çelişki, parti- cephe ve politikleşmiş askeri savaş stratejisi konuları THKP-C içinde teorileşirken, bu kavramlara eleştiri getiren isimler de olmuştur. Efraim Elrom operasyonuna karşı çıkan Münir Aktolga ve Yusuf Küpeli, operasyon sonrası Çayan'ın oluşturduğu tezler üzerinden bir iç öz eleştiriye gitmiştir. İkiliye göre Çayan, parti- cephe düşüncesiyle çok yönlü çalışma alanları oluşturmuştur, fakat bu çalışma dalları arasındaki denge sağlanamamış ve çalışma alanları bozularak, kendiliğindenciliğe bırakılmıştır. Örneğin, politikleşmiş askeri savaş stratejisi ile daha önce anarşist olarak eleştirilen gruplarla terör yarışına girilmiş ve çalışma dallarının görevlerini terörün propagandası ile oluşturulmuştur. Aktolga ve Küpeli'nin eleştiri getirdikleri bir diğer konu ise, Çayan'ın evrim ve devrim aşamaları ile oluşturduğu halk- oligarşi arasındaki temel çelişki saptamasıdır. İkiliye göre, Çayan'ın oluşturduğu evrim ve devrim aşamaları, silahlı mücadeleyi haklı göstermek için yapılan bir demogojidir. Çünkü, bir grup düzene karşı baş kaldırdı diye temel çelişki bu şekilde saptanamaz. Eğer kavram bu şekilde ele alınırsa, savaşın niteliği, bir grup öfkeli insanla düzen arasındaki karşılıklı düelloya dönüşür. Aktolga ve Küpeli'nin, Çayan ve diğer örgüt üyeleri cezaevindeyken yaptıkları bu eleştiriler, örgütten ihraçlarına sebep olmuştur. Çayan, ikilinin eleştirilerini; politikleşmiş askeri savaş stratejisinin, partinin stratejik çizgisi ve ideolojik, politik, örgütsel ilkesi olmasından dolayı kabul edilemez görmüştür. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2183-2184)

yapmıştır. Yapılan müzakerelerden sonuç çıkmayınca, çıkan çatışmada Elrom ve THKP-C'li Hüseyin Cevahir ölmüş, Mahir Çayan ise yaralanmıştır. (Ersan: 46-47) 25 arkadaşı ile birlikte Çayan, askeri mahkemece, gizli örgüt kurmak, banka soymak ve Elrom'u öldürmekle yargılanmış ve tutuklanmıştır. Cezaevi süresince THKP-C'liler ile tutuklu THKO'lular birlik olmuş ve 29 Kasım 1971'de Maltepe Cezaevi'nden firar ederek, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idamlarının önlenmesi için ortak eylem hazırlıklarına başlamıştır. Bu doğrultuda iki örgüt, 26 Mart 1972'de Ordu'nun Ünye ilçesinde bulunan Radar Üssü'nde görev yapan üç İngiliz teknisyeni Tokat'ın Kızıldere köyüne kaçırmıştır. (Mutlu Ulus: 284-285) İlk olarak THKP-C militanlarının Karadeniz bölgesinde olduğunu belirleyen, fakat tam yerlerini tespit edemeyen polis, asker ve MİT, bölgeyi abluka altına almış ve aramalarını sıklaştırmıştır. Bu kontroller esnasında iki erin Kızıldere muhtarının evine gelmesi ve muhtarın askerlere militanların yerinin yazılı gizli mektubu vermesi ile operasyon başlamıştır. Eylem sırasında hazırlanan bildiride, infazların durdurulması ve 48 saat içinde radyodan infazların durdurulduğuna dair yayın yapılması istenmiş, fakat kabul edilmemiştir. Rehineler ile ilgili pazarlık yapıldığı esnada eve ateş açılmış ve sonrasında çıkan çatışmada başta Mahir Çayan, Cihan Alptekin olmak üzere örgütün çoğu üyesi öldürülürken, çatışmadan tek sağ çıkan Ertuğrul Kürkçü olmuştur. (Feyizoğlu: 528, 541) (Ersan: 52) Bu eylem aynı zamanda Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi'nin de son eylemi olmuştur.

4.1.3-Türkiye Komünist Partisi/ Marxist-Leninist (TKP/ ML)

THKO ve THKP-C'nin illegal örgütlerini oluşturup Türkiye'de gerilla savaşını başlatması, MDD hareketi içindeki Mao'cu grubu da harekete geçirmiştir. Aydınlık dergisi zamanında gençlik hareketlerini, 27 Mayıs Anayasası'nın dışına çıkmak isteyen küçük burjuva anarşistlerinin bombalı eylemleri olarak gören Doğu Perinçek, bölünme sonrası PDA'da da benzer bir tutum sergilemiş ve THKO ile THKP-C'lilerin eylemlerini ''darbeci'', ''maceracı'' ve ''teröristçe'' görmüştür. Bunun üzerine, gençlik hareketlerini düzen sınırları içine hapsetmekle eleştirilen

(Yurtsever: 152-153) Perinçek'e yönelik en sert tepkiyi Mahir Çayan vermiştir. Çayan, ''Yeni Oportünizmin Niteliği Üzerine'' yazısında PDA'cıları, proletaryanın devrimci zaferine inanmayan ''pasifist'', ''korkak'', ''azimsiz'' olarak nitelendirip, gruba ''kampüs Maoistleri'' adını takmıştır. (Çayan: 124, 134)

Kendilerine yönelik eleştiriler üzerine silahlı bir gerilla örgütü kurmayı tasarlayan Perinçek, ilk adım olarak Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP)'ni Ocak 1970'de kurmuştur. (Mutlu Ulus: 287) Partinin ilk MK'sında Perinçek'in yanında Gün Zileli, Oral Çalışlar gibi isimler yer alırken; PDA'nın yanında ''İşçi-Köylü'' gazetesi ve illegal olarak ''Şafak'' dergisi çıkarılmıştır. Partinin siyasi çizgisi PDA'da yayınlanan yazılar etrafında şekillenirken, Türkiye üzerine yapılan tahlillerde Mao'nun devrim stratejisi kabul edilmiştir. Bu anlamda TİİKP, Türkiye'nin ''yarı-feodal, yarı-sömürge'' olduğu tahlilinden yola çıkarak, devrimin özünü ''toprak devrimi'', bu yolda temel gücü de köylülük olarak görmüştür. Burada köylülüğü ön plana çıkaran TİİKP, Çayan'ın devrim yolunda ideolojik öncülük verdiği proletarya sınıfını, Türkiye nezdinde devrimin öncülüğü kaldırabilecek güce sahip olmadığına inanmıştır. (Yurtsever: 152-154)

TİİKP'in Mao üzerinden tezlerini oluşturmasına rağmen beklenen silahlı mücadele çizgisinden uzak durması, parti içinde ayrışmalara neden olmuştur. Bu anlamda, başından itibaren illegaliteyi savunan ve silahlı mücadele verilmesi gerektiğini düşünen İbrahim Kaypakkaya ve grubu, Perinçek ile yollarını ayırmıştır. Kaypakkaya'nın sorumlu olduğu TİİKP Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölge Komitesi[47], onun etrafında özerk bir konumda örgütlenmiş ve TİİKP'ten ayrı Türkiye

[47]İbrahim Kaypakkaya ve Muzaffer Oruçoğlu, 7-8 Şubat 1972 tarihinde Doğu Anadolu Bölge Komitesi (DABK) olarak, on maddelik bir karar bildirgesi yayınlamış ve partinin mevcut politikası eleştirilmiştir. Karar bildirisinde öne çıkan görüşler, Türkiye'deki objektif şartların silahlı mücadele için uygun olduğu; partinin köylülerin başına geçip silahlı mücadeleyi örgütlemek yerine, ''sağ hata''ya düşerek, gizli eğitim ve okuma faaliyetlerini yaparak silahlı mücadeleyi destekleyenleri sekteye uğratıyor olmasıdır. Bu anlamda alınması gereken acil görevlerden de bahseden bildiri, partinin, kuvvetli bir kitle temelinde kendine yeterli askeri kadro ve maddi olanakları sağlayıp, askeri harekete en uygun coğrafi konumda örgütlenmesi gerektiğini belirtilmiştir. (Feyizoğlu, 2000: 213-214, 218) Bildiri sonrası iki grubun arası iyice açılması üzerine Kaypakkaya, ''*Şimdi proleter kanat,*

Komünist Partisi/ Marxist-Leninist -ona bağlı olarak da Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu (TİKKO)- adıyla yeni bir illegal kurmuştur. (Bozarslan, 2007: 517)

Kaypakkaya, kurduğu yeni örgüt ve çalışmaları ile diğer iki illegal örgüt liderinden farklılık göstermektedir. Hareketinin ideolojik kaynağını -Çaru Mazumdar önderliğindeki Hindistan Komünist Partisi/ ML'nin ''halk savaşı'' stratejisinden alarak- Maoculukta bulan Kaypakkaya, benzer bir stratejiyi Türkiye şartlarında denemeye çalışmıştır. Diğer bir farklılığı ise, saha çalışmalarına ağırlık vermesidir. ''Çorum İli'nde Sınıfların Tahlili'' ve ''Kürecik Bölge Raporu'' isimli iki belge hazırlayan Kaypakkaya, bu anlamda Türkiye solunun ender saha çalışmalarından ikisini oluşturmuştur. (Bozarslan: 518) Örgütsel olarak bakıldığında ise, THKO ve THKP-C'nin daha çok kent ve kır küçük burjuvazisine, emekçi kesimlere yöneldiği görülürken; TKP-ML'nin yoksul köylülüğü hedef kitle olarak seçtiği görülmektedir. (Yurtsever: 161)

Teorik yazılarında Kürt sorununa geniş yer ayıran Kaypakkaya, ''Türkiye'de Milli Mesele'' adlı yazısında konuyu ''milli baskı'' ve ''halk savaşı'' üzerinden değerlendirmiştir. Ayrışma sonrası ''şafak revizyonistleri'' olarak nitelediği PDA'cıların ileri sürdüğü, milli baskının Kürt halkına uygulandığı görüşüne katılmayan Kaypakkaya, milli baskının Türk hakim sınıflarınca sadece Kürt halkına değil bütün Kürt milletine yapıldığını savunur. Burada halk ve millet kavramlarını tanımlayan Kaypakkaya, halkı, işçi sınıfı, yoksul ve orta halli köylü, şehir küçük burjuvazisi olarak tanımlarken; milleti ise, hakim sınıflar da dahil bütün sınıf ve tabakalar olarak görür. (Kaypakkaya, 2013: 493) Bu noktada da Türkiye'de Kürt hareketinin verdiği savaşı, hem Kürt burjuvazisi ve küçük toprak ağalarının başını çektiği ''milli hareket'', hem de ezilen ve sömürülen Kürt işçi ve köylülerinin gittikçe komünistleşen ''halk savaşı'' olarak tanımlar. (Kaypakkaya: 511)

Milli baskının sadece Kürt halkına olmayıp bütün milleti kapsamasındaki asıl amacı, Amerikancı iktidarlar tarafından ülkenin bütün pazarlarında rakipsiz hakimiyet kurmak istemesi olarak gören Kaypakkaya, bu doğrultuda hakim sınıfların

---

revizyonist burjuva klikle bütün bağlarını bıçakla keser gibi kesip atarak Marksist-Leninist temeller üzerinde yeniden örgütlenmeye girişmiş bulunuyor'' (Feyizoğlu: 243) demiştir.

uyguladığı politikaları, bütün maddi zenginlikten tek başına yararlanmak için ülke bütünlüğünü savunması yönünde tanımlar. (Kaypakkaya: 500) Burada milli baskıyı uygulayan temel sınıfları, komprador nitelikteki Türk büyük burjuvazisi ve toprak ağaları sınıfı olarak nitelendirirken, ABD emperyalizminin de bu baskıyı kışkırtan ve destekleyen taraf olduğunu öne sürer. Türk orta burjuvazisini ise, milli baskı politikasında ikircikli bir tavır takınmakla suçlayan Kaypakkaya, Doğan Avcıoğlu'dan Bülent Ecevit'e, Mihri Belli'den Hikmet Kıvılcımlı'ya ve Aren- Boran ikilisine kadar oportünist olarak gördüğü kesimleri suç ortaklığı yapmakla eleştirir. Ayrıca Türk işçi emekçilerin, diğer milliyetlere mensup işçi- emekçi kesimiyle güven ortamı içinde mücadele etmesi için, bu kişilerin savunduğu sinsi milliyetçilik anlayışından uzaklaşması gerektiğini belirtir. (Kaypakkaya: 505-507)

Türkiye'de devrimin nasıl gerçekleştirileceği konusundaki teorik söylemlerinde silahlı mücadeleyi ön plana çıkaran Kaypakkaya, bu konudaki ideolojik rehberliğini Mao'nun halk savaşı stratejisinden almıştır. Kırları esas alarak, savaşın burada başlatılması gerektiğine inanan Kaypakkaya, gerekirse yayın organları dahil her şeyin kapatılarak, şehir kadrolarının kırlara kaydırılması gerektiğini savunur. (Feyizoğlu: 151) Halk savaşının nasıl verileceği konusunda bir dizi ilkeye uyulması gerektiğini öne süren Kaypakkaya, başlıca bunları: 1) Köylük bölgelerdeki faaliyet esas şehirlerdeki faaliyet talidir, 2) Silahlı mücadele esas diğer mücadeleler talidir, 3) Ülke çağında düşman sayıca fazla olduğu sürece savunma stratejileri esas, 4) Köylerin silahlı mücadelesinde gerilla savaşı esas diğerleri talidir, 5) Örgütlenmede parti örgütlenmesi esas diğerleri talidir, 6) Stratejik savunma içinde taktik taarruzlar esas taktik savunma talidir, şeklinde sıralamıştır. (Feyizoğlu: 244)

Halk savaşı stratejisini bu şekilde oluşturan Kaypakkaya'nın TKP-ML'si, askeri kanadı olan TİKKO ile başta İstanbul, Tunceli olmak üzere, Urfa, Diyarbakır ve Malatya'da örgütlenmeye başlamıştır. İlk silahlı eylem olarak Tunceli İl Jandarma Bölük Komutanı'nın lojmanına bomba atan TİKKO, daha sonra da birçok emniyet ve ordu mensuplarının evlerine bombalı saldırlar gerçekleştirmiştir. (Ersan: 57)

Yaptıkları her eylemin ardından TKP-ML/ TİKKO adıyla bildiriler dağıtıp, eylemin nedenlerini açıklayan grup, jandarmanın bölgede baskı ve operasyonlarını

arttırması ile etkinliğini kaybetmiştir. 24 Ocak'ta Tunceli'de çıkan çatışmada örgüt üyesi Ali Haydar Yıldız ölmüş, Kaypakkaya ise yaralanmıştır. Yaralı halde kaçmaya devam eden Kaypakkaya, daha sonra sığındığı evde jandarmaya haber verilmesi sonucu yakalanmıştır. Diyarbakır Askeri Cezaevi'ne götürülen Kaypakkaya, diğer örgüt arkadaşlarının mahkemedeki ifadelerine göre 16 Mayıs 1973'te işkenceden hayatını kaybetmiştir. (Ersan: 57-58)

4.2-Sağa Değil Sola Darbe: 12 Mart 1971

1961-1971 yılları arası Türkiye solunun iktidar stratejileri tartışmalarında askeri darbe yöntemi önemli bir yer edinmiştir. Diğer taraftan, 1968'de gençlik hareketlerinin başlaması, 1970'lere girerken de silahlı sol örgütlerin siyaset arenasına çıkması, Türkiye'de sola karşı bir darbe beklentisini de doğurmuştur.

Bu ortamla girilen 1971 yılında, darbe beklentisi içerisine giren iki kesim oluşmuştur. Bir taraftan Doğan Avcıoğlu'nun öncülüğünü yaptığı, ilerici gençlik örgütlerinin de desteğini alan sol kesim darbe planları yaparken; diğer taraftan işçi ve gençlik hareketlerinin yükselmesinden rahatsız olan ABD ve onun Türkiye'deki destekçilerinin beklediği sağ görüşlü darbe beklentisi[48] oluşmuştur. (Çavdar: 191)

Doğan Avcıoğlu kanadında, onun fikirlerinden etkilenen Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur, gerçekleşecek sol darbenin mimarları olarak ön plana çıkan isimler olmuştur. Darbe planı yapan genç subaylar da, öncelikli olarak bu iki isme güvenmiş ve Dev-Genç[49]

[48] Darbeyi gerçekleştirecek Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, 3 Mart 1971 günü Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlıklarının bulunduğu bir binada subaylarla yaptığı konuşmada ''*Sosyal uyanış, ekonomik gelişmelerin önüne geçti. Türkiye hiçbir zaman sokağa bırakılamaz... Her şeyi biliyoruz, hazırız ve ne yapılacaksa biz yapacağız*'' (Feyizoğlu, 2004: 337) diyerek, askerin sol bir darbeye karşı tetikte olduğunu göstermiştir.

[49] Özellikle Hava Kuvvetleri içindeki subaylar ile önemli bir örgütlenmeye sahip olan THKP-C (Yurtsever: 281), 9 Mart günü olası bir darbeye karşı harekete geçmek için hazırlanmıştır. Darbenin gerçekleşeceği haberinin alınmasının ardından THKP-C'lilerin görevi, Ankara'da Genelkurmay

gibi ilerici gençlik grupları ile ilişki kurarak destek toplamışlardır. Fakat, 9 Mart'da beklenen hareket başlamayınca, olası bir darbe sonrası genç subaylar tarafından tasfiye edileceği korkusuna düşen Batur ve Gürler, bu vakitten sonra Genelkurmay Başkanı Tağmaç'a yaklaşmışlar ve beklenen darbeyi 12 Mart 1971'de, emir kumanda zinciri altında yapmışlardır. (Çavdar: 192-193)

Demirel hükümetini çekilmeye zorlayan üç maddelik 12 Mart muhtırasının altında Batur ve Gürler'in imzalarının bulunması, Türkiye solunun darbeye bakış açısında etkili olmuştur. Darbenin hemen sonrasında Ankara'da toplanan Dev-Genç, Türkiye Öğretmenler Sendikası ve DİSK, beklenilen sol darbenin gerçekleştiğini sanarak, darbeyi olumlayan bir bildiri yayınlamıştır. Fakat Dev-Genç, daha sonra tutumunu değiştirmiş ve darbeye karşı çıktığını belirtmiştir. (Mutlu Ulus: 282)

Muhtıranın ilan edilmesinden sonra Behice Boran, müdahaleyi doğrudan işçi sınıfına yönelik olduğunu belirtmiştir. Ona göre; büyük burjuvazi, burjuva siyasetçiler ve yüksek rütbeli komutanlar, işçi sınıfı hareketinden korkmuş ve işçi sınıfının mücadelesini engellemek için Anayasa'yı ihlal etmiştir. Boran'ın kişisel açıklamalarının yanında TİP Merkez Kurulu'nca[50] yapılan açıklamada da muhtıraya karşı çıkılmış, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın anayasayı çiğneyerek faşist bir yönetim kurduğu öne sürülmüştür. (Mutlu Ulus: 207-208) Mehmet Ali Aybar ise, Nihat Erim'in anayasal sisteme bağlı kalacağı yönündeki söyleminden dolayı mecliste yapılan oylamada hükümete güven oyu vermiştir. Bu hareketinden dolayı kendisine eleştirenlere ise, Erim'in senatoda yaptığı konuşmayı örnek göstermiştir. (Aydınoğlu: 294)

Dönemin illegal örgütleri de darbeye karşı tutumlarını açıklamışlardır. PDA çevresinden Doğu Perinçek, muhtıra sonrası AP'nin düşürülmesine rağmen halkın

---

Başkanlığı'nı basmak; İstanbul'da ise ABD Konsolosluğu ve Emniyet Müdürlüğü'nü basmak olarak belirlenmiştir. Bu görevlerin arasında en önemlisini ABD Konsolosluğu'nu basmak olarak gören grup, bu eylemle askeri darbenin ABD'ye karşı verildiği izlenimi yaratarak, askeri darbe ile ABD'nin arasının açılmasını hedeflemiştir. (Feyizoğlu: 347-349)

[50] 1970 yılına gelindiğinde beklenen darbenin, MDD'cilerin aksine sağ bir darbe olacağını sezen TİP, bu anlamda 1971'in ilk günlerinde ''Faşizme Hayır'' kampanyası düzenleyerek bu duruma dikkat çekmek istemiştir. (Şener: 365)

sömürüldüğüne devam ederek kurtuluşun devrimle olacağını belirtmiştir. (Aydınoğlu: 294) Başarısız geçen 9 Mart deneyiminden sonra THKP-C'liler, muhtırayı yapan emperyalistlerin asıl hedefinin, ordu içindeki sola yakın alt rütbeli subayların tasfiye edilmesi olduğunu savunmuştur. Ayrıca Çayan, iktidar için orduya bel bağlayan sol çevreleri de orduda yaşanan değişimleri görememekle eleştirmiştir. Çayan'a göre ordu, küçük ve orta burjuvazinin önemli bir destekçisiydi. Fakat ordudaki son 10 yılda yaşanan sınıf dengesine bağlı değişmeler ile ordu artık emperyalizmin ve yerli hakim sınıfların kontrolü haline gelmiştir. Orduya bel bağlayan Belli ve çevresi, bu değişimi görememiştir. (Mutlu Ulus: 283) PDA'cılar ve THKP-C'nin ardından THKO'nun da muhtıraya karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Gerçekleşecek askeri bir darbenin, ülkede beklenen sosyalist devrimi meydana getirmeyeceğini düşünen Deniz Gezmiş, Mihri Belli ile olan bir sohbetinde ''sol da gelse bizi vuracak'' (Ersan: 36) diyerek, olumsuz düşüncesini dile getirmiştir.

1971 muhtırasının, sağ görüntüsünün farkında olmayan diğer iki önemli isim, Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı olmuştur. Kıvılcımlı, ordu komutanlarının radikal subayları tasfiyesinden habersiz olarak, darbe sonrası ''Ordu kılıcını attı'', ''Beklenen oldu. Ordu bir yol daha politikaya el koydu'' yazısı ile orduya desteğini iletmiştir. Gerçekleşecek sol darbenin en büyük destekçisi konumunda olan Mihri Belli de, 12 Mart muhtırasını Demirel hükümetine karşı yapılmış bir darbe olarak görmüş ve ordunun, Türkiye'ye faşizmi getirmeyi hedefleyen gerici feodal ve komprador burjuvaziye engel olduğunu belirtmiştir. (Mutlu Ulus: 282, 366) Her iki isim de daha sonra yanıldıklarını anlayarak, muhtıraya karşı bir tutum almıştır.

19 Mart'ta partiler üstü hükümeti kuran Nihat Erim, anayasaya bağlılık ve birçok sosyal reformu gerçekleştirmekten söz etmiştir. Fakat göreve başlamasının ardından Erim, sola karşı bir dizi operasyonlara yönelmiştir. Aralarında Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhami Selçuk, Cemal Madanoğlu'nun da içinde bulunduğu birçok aydın ve ordu mensubu tutuklanmıştır. Üniversite ve TRT'nin özerkliği, sendikal haklar kısıtlanmış; memurların sendika kurması yasaklanmış; lokavt suç olmaktan çıkartılmış; Devlet Güvenlik Mahkemeleri kabul edilmiş;... vb. uygulamalara gidilmiştir. Orduda ise ilk iş radikal subayların tasfiyesi edilmesi

olmuş ve birçok rütbeli asker emekliye sevk edilmiştir. Tasfiyeleri, işkenceleriyle bilinen Ziverbey Köşkü sorgulamaları ve tutuklamaları izlemiştir. (Ersan: 63-65)

12 Mart muhtırası bu uygulamaları ile ülkedeki mevcut siyasi kargaşanın daha da artmasına sebep olmuştur. Ekonomik gelişmelerin de etkisiyle Türkiye, istikrarlı bir görüntüye oturamamış ve koalisyon, milliyetçi cephe gibi yöntemler ile hükümet bunalımlarına çözüm üretmeye çalışmıştır.

4.3-12 Mart Sonrası Kurulan Sol Örgütlenmeler

12 Mart muhtırasının getirdiği yasaklar, tutuklamalar ve sıkıyönetim kararları nedeniyle bir süre hareketsiz kalan Türkiye solu, 1974 yılından sonra tekrar yükselişe geçecektir. Cumhuriyet'in 50. yılı dolayısıyla çıkarılan af yasasından yararlanan tutuklu sol siyasiler, serbest kalmaları ile birlikte yeni örgütlenme çalışmalarına başlamışlardır. 12 Mart rejiminin etkilerinin yavaş yavaş azalması ile ülke çapında kitleselleşmeye de başlayan sol, özellikle DİSK önderliğinde işçilerin örgütlenmesini büyütmüş; TÖB-DER aracılığı ile eğitimciler bir araya getirilmiş; üniversitelerde ise öğrenciler hızla siyasallaşmış ve 1968'de olduğu gibi 1970'lerin ikinci yarısında da sol hareketin en etkin gruplarını oluşturmuştur. (Aydınoğlu: 328-329)

Sosyal hareketlerin hızla ilerlemesi sonucu solun kitleselleşmesi, 1970 öncesine göre daha kolay olması, birçok avantajla birlikte sorunları da beraberinde getirmiştir. Kitleselleşen sol hareket içinde örgütler, Türkiye'nin her yerinde kendilerine çok sayıda üye ve taraftar bularak, önemli bir eylem gücüne ulaşmışlardır. Fakat bu örgütlerden hiçbiri, 1960'lı yıllardaki YÖN hareketi, TİP ve MDD gibi sosyalist potansiyeli toparlayıcı bir etki yaratamamıştır. Parti ve örgütler, sosyalist iktidarı kurmak anlamında hemfikir olmalarına rağmen detaylarda yaşanan ideolojik ayrılıklar, Türkiye solunun 1974 sonrası örgütlenmesinde ‘‘bölünme’’ ve ‘‘birlik’’ sorununu doğurmuştur. (Yurtsever: 185-189)

4.3.1-Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP)

TİP'in kapatıldığı, illegal örgütlerin dağıtıldığı ve birçok ismin tutuklandığı 12 Mart döneminde sol adına ilk örgüt, 16 Haziran 1974'te kurulan TSİP'dir. Parti kurucuları arasında Ahmet Kaçmaz, Oya Baydar, Yalçın Yusufoğlu, Aydoğan Gezer gibi isimler yer alırken; partiyi kuran kadrolar ise, 1970'te yayınlanan ''Sosyalist Parti için Teori ve Pratik Birliği'' dergisi çevresi ve Hikmet Kıvılcımlı yanlısı çevreden oluşmaktadır. Partinin yayın organları, haftalık ''Kitle'' gazetesi ve aylık yayınlanan ''İlke'' dergisidir. (Yurtsever: 193-195)

TİP'i sürüklendiği parlamentarizm, MDD'yi ise işçi sınıfının önemini göz ardı etmekle eleştiren TSİP (Yurtsever: 194), ana amaç olarak, kendisini solun mevcut bölünmüşlüğüne çözüm üretmeyi hedefleyerek, sosyalist hareketin tüm unsurlarını TSİP altında birleşmeye çağırmıştır. O dönemde çoğu ismin tutuklu olmasından dolayı iyi bir alternatif olarak görülen ve kadrosunda farklı sosyalist kesimlerden isimleri barındıran TSİP'in tek çatı altında toplanma fikri, genel affın çıkmasıyla birlikte serbest kalan sosyalistlerin, önceki siyasi örgütlerini yeniden canlandırmaya girişmelerinden dolayı sonuçsuz kalmıştır. (Aydınoğlu: 332-335) Dahası kendi içlerindeki bu çok seslilik, daha sonra bölünmelerine de yol açacaktır.

TSİP, sosyalist solda birleşmeyi hedeflemesinin ana nedenini, iktidarı elde etmek olarak görmemiştir. Çünkü yönetmeye talip olmak için önce doğru muhalefet çizgisini oluşturarak, sistem karşıtı bir örgüt tutumu yaratabilmek olduğunu savunan parti, Türkiye'deki sol örgütlenmenin bunu başaramadığını öne sürer. DİSK'ten bütün meslek örgütlerine kadar birçok yerde sosyalist solun kitleselleşebildiğinden bahseden TSİP, fakat bu meslek gruplarının çoğunun, seçim sandığında sosyalist kişileri siyaset alanında yetersiz gördükleri için CHP'ye oy attıklarını savunur. Bu anlamda örgütsel çalışmaların birlik politikası üzerinden yürütülmesi gerektiğini düşünen partililer, TSİP'in de bu yolda gerekli düşünsel ve pratik çalışmalar ile güçlü bir muhalefet odağı oluşturacağını ve sonrasında ileri aşamalara geçmek için birleşik parti ittifaklarına yönelerek, esas görevini tamamlayacağını belirtirler. (Yusufoğlu-Anadol, 2007: 489)

Görevlerinin en başında, sosyalizm teorisini sağlam bir şekilde öğretilmesi olarak gören TSİP, sosyalist teori olmadan pratik olamayacağını ve teorik yetkin ve gelişkinliğin diğer bütün unsurlardan daha önemli olduğunu vurgular. Bu anlamda sosyalizm tanımına da değinen parti, 1960'larda Doğan Avcıoğlu'nun, sosyalizmi bir kalkınma modeli olarak tanımlamasını eleştirir. Parti, sosyalizmi, her şeyden önce sınıflara dayalı ama zamanla onları yok etmeyi planladığı için sınıflı bir toplum yapısını da reddeden bir dünya görüşü olarak tanımlar. Nihai amacını ise, sömüren-sömürü düzenini ortadan kaldırarak, sınıfsız, devletsiz, ulussuz bir toplum yaratma olarak görür. (Yusufoğlu-Anadol: 477, 483-484)

Bu tanımla birlikte, partinin teorik yayın organı olan ‘‘Kitle’’ dergisinin birinci sayısında ‘‘Niçin Sosyalist Parti’’ başlığıyla, bir sosyalist partide nelerin yapılması gerektiğini de inceleyen parti, bunları beş başlık altında sıralar.

Öncelikle işçi sınıfı örgütlenmesine değinen TSİP, sosyalist partinin tüm dağınık emek hareketlerini ve aydınların çabalarını, işçi sınıfının politik bayrağı altında toplayarak siyasi disiplin ve merkezi otoriteyi kurması gerektiğini belirtir. İkinci olarak sosyalist parti, işçi sınıfının demokratik ve ekonomik taleplerini içeren bir programa sahip olması ve işçilerden köylülere, bürokratlardan şehir küçük burjuvazisine kadar bütün ilerici kesimleri, bu program etrafındaki demokratik cephede buluşturması gerekmektedir. Bu maddeye paralel olarak sosyalist parti, hızla artan öğrenci gençlik hareketlerine gereken önemi vermeli ve gençliğin demokratik örgütlenmelerine kılavuzluk ederek, onun gelişimini yönetmesi gerekir. Burada sosyalizm ile sosyal demokrasi arasındaki farka da dikkat çeken yazıda TSİP, bir sosyalist partinin emek-sermaye çelişkisini yumuşatarak uzlaştırmaktan ibaret olan sosyal demokrasinin, sömürünün her türlüsüne karşı çıkan sosyalizm arasındaki farkın kitlelere göstermesi gerektiğini vurgular. Son olarak ise, sosyalist partilerin kendi içerisindeki sorunlara değinerek, parti disiplinini, beraberliği, kolektif çalışmayı bozacak sapmalara karşı mücadele vermesi gerektiğini belirtir. (Niçin Sosyalist Parti, 2014: 61-66)

TSİP'in, teorik çalışmalarının yanında pratikte neler yaptığına bakılacak olursa, burada da geniş bir örgütlenme ile birçok konuda çalışmalar yürüttüğü

görülmektedir. Bağımsız Kıbrıs haftası; DGM'lerin kaldırılması; sendikal haklar kampanyası; işsizliğe, pahalılığa, faşist saldırıları protesto gibi birçok konuda etkinlikler düzenleyen TSİP, Türkiye genelinde 45 ilde, bu illerin 23'ünün de bütün ilçelerinde örgütlenebilmiştir. Hayli geniş bir örgütlenmeye ulaşan TSİP, katıldığı seçimlerde ise aynı başarıya ulaşamamıştır. 1977 mahalli seçimlerinde %0,28 ile 28.994 oy alan parti, 1979 kısmi senato ve ara seçimlerde ise %1,31 ile 62.105 oy alabilmiştir. (Kaçmaz, 1988: 2259)

Genel aftan sonra serbest kalan eski sosyalistlerin, birbiri ardına yeni örgütlenmelere girişmesi ve DİSK'in yeni sendikaların katılımlarıyla büyümesi, TSİP'in hem etki alanının daralmasına hem de ideolojik kopuş yaşamasına sebep olmuştur. Bu anlamda yeni partilerin kurulmasını ''provokasyon'' ve ''bölücülük'' olarak niteleyen TSİP, DİSK'in 1973 seçimlerinde sosyal demokrasiye yanaşmasını da ''CHP kuyrukçuluğu''[51] olarak suçlamıştır. (Ersan:77-78)

Bu vakitten sonra TİP ve TKP ile ideolojik tartışmaya tutuşan TSİP, özellikle TKP'nin Kıvılcımlı üzerinden getirdiği eleştirilere dayanamayarak, 1976'daki ilk kongrede Kıvılcımlı çizgisi terk etmiş ve partinin yeni ideolojik eksenini SBKP'nin belirlediği ilkelere göre şekillendirmiştir. Ayrıca bu dönem Kürt sorununa da yönelip Kürt siyasi örgütlerle iletişime geçen TSİP, asıl hedefi olan sosyalist solda politik birliğin sağlanması için çalışmıştır. (Ersan: 79-81)

1980'li yasaklı yıllarında da bu birlik çalışmalarına devam eden TSİP, sosyalist partilerin toplandığı bir konferansta kurulması kararlaştırılan Sosyalist Birlik Partisi'ne katılmak için, Ekim 1990'da kendini feshetmiştir. (Yusufoğlu-Anadol: 477)

---

[51] TSİP, DİSK'in bu tutumunu, Türkiye solunun kronikleşen CHP taklitçiliği hastalığı olarak görür. 12 Mart döneminde Bülent Ecevit'in CHP'de genel başkanlığa gelmesi ile birçok kesimin bu durumu ''umut'' olarak görüp desteklemesi, TSİP'e göre, 1970'li yıllar sosyalist solunun bir şekilde CHP'nin değirmenine su taşımasına neden olmuştur. (Yusufoğlu-Anadol: 482) Ayrıca DİSK'in bu tutumu, hem, metinde belirttiğimiz üzere, sendikacıların sosyalist parti temsilcilerini siyasi alanda yetersiz görmesi hem de sendika içinde DİSK yöneticilerinin kendi konumlarını sosyalistlere karşı korumak adına takındığı düşünülebilir.

4.3.2-Türkiye İşçi Partisi (TİP)

12 Mart muhtırasının ardından gelen tutuklama dalgasından TİP de nasibini almış ve kapatılmıştır. Kapatılma sonrası partinin yeniden örgütlenmesi ise 1974 affı sonrası gerçekleşmiştir.

Behice Boran ve Nihat Sargın'ın aralarında bulunduğu eski TİP'liler Temmuz 1974'de bir araya gelerek yeni parti için görüş alışverişinde bulunmuşlardır. İkinci TİP'i kuracak kadro; birinci TİP'in yarattığı toplumsal meşruiyetin, partinin 12 Mart'a karşı olan tutarlı duruşu ile daha güçlü olarak devam ettiği inancındadır. Geçmişin bıraktığı bu sağlam mirasa güvenen kurucu kadro, yeniden örgütlenme ile emekçi kitleleri 1960'lı yıllarda olduğu gibi TİP şemsiyesi altında toplayabileceği düşünülmüştür. Bu anlamda partinin kurucuları, yeniden örgütlenme konusunda kendilerine güvenmiş ve diğer örgütlerle olan birleşme çağrılarına karşı ''sekter'' bir tutum sergilemiştir. (Yurtsever: 197-199)

Aslında TİP kurucularının bu tutumu, solda yaşandığı düşünülen ''bölünme'' tartışmalarının yanlış olduğuna inanmasından da kaynaklanmaktadır. Nitekim Boran, soldaki bölünme ve birleşme polemiklerine dair ''*Birlik denilince söz konusu olan işçi sınıfı hareketinin birliğidir, soldaki bölünmelerin grupların değil. İşçi sınıfı bölünmüşlüğü ile solun bölünmüşlüğü, belli durumlarda birbirine ilişkili olmakla beraber, aynı şey değildir. Örneğin bugün işçi sınıfımızın sendikal hareketi bölünmüştür. Bu bölünmelerde politik anlayış ve çizgi ayrımları gözükse de, bunlar 'soldaki bölünmeler' içine girmez. (...) İşçi sınıfımızda sosyalist bir birikim vardır ve bu birikim bölünmüş değildir. O kadar değildir ki, kendinden saymadığı girişimlere uzak durmaktadır*'' (Yurtsever: 200) açıklamasında bulunarak, işçi sınıfının oluşturduğu sosyalist birikimin, 1961 yılından bu yana TİP ile birlikte bölünmeden devam ettiğini belirtmiştir. (Yurtsever: 199-200)

Partinin yeniden kuruluşu ise, Nisan 1975'te gerçekleşmiştir. İkinci dönem TİP kurucuları arasında Behice Boran, Orhan Silier, Tarık Ziya Ekinci, Nihat Sargın, Mehdi Zana, Yalçın Küçük, Metin Çulhaoğlu gibi isimler bulunmaktadır. Büyük kentlerin yanı sıra Gaziantep, Hatay, Edirne, Manisa, Diyarbakır, Kayseri gibi

şehirlerde de örgütlenebilen TİP, haftalık yayın organı olarak da ‘‘Yürüyüş’’ dergisini yayınlamıştır. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2234)

Parti, kurulduktan sonra çizgisini oluşturmada, Aybar döneminde tartışılan ve muhaliflerin zaferiyle sonuçlanan Sovyet çizgisine yaklaşma görüşü doğrultusunda hareket etmiştir. Bu anlamda TİP, Stalinizmin temel ilkelerinden olan ‘‘tek ülke, tek parti’’ anlayışını benimsemiş ve kendisini Türkiye’de ‘‘işçi sınıfının tek bilimsel sosyalist partisi’’ olarak görerek, politikalarını oluşturmuştur. (Silier, 2007: 435, 444)

Yayınlanan parti programında temel görev, ‘‘Toplum yapısını oluşturan sınıf ve tabakalara karşı objektif, bilimsel verilere dayalı bir politika’’ izlemek ve ‘‘Toplumsal evrimin gündeminde olan kaçınılmaz sosyalizm aşamasını, bilinçli örgütsel çalışmalar doğrultusunda’’ yürütüleceği olarak tanımlanmış, partinin tarihsel toplum gücü ön plana çıkarılmıştır. (Türkiye İşçi Partisi Programı, 2014: 94)

Görev tanımının sonrasında işçi sınıfı iktidarının neler yapacağını maddeleyen yeni TİP programı, büyük üretim araçlarını kamulaştırma ve devletçilik anlayışını sosyalistleştirmek; halkın yaşam düzeyini etkilemeyecek şekilde ağır sanayiye öncelik tanınma; köy-kent ikiliğini kaldırma; yerel yönetimde halkın söz sahibi olması ve bölgesel yönetim organlarının geliştirilmesi; işçi ve çalışanların, bulundukları yerde yönetim ve denetleme faaliyetlerine etkin bir şekilde katılması gibi politikalara yer vermiştir. (Türkiye İşçi Partisi Programı: 97-103)

TİP’in yeni programının ardından, solda oluşan diğer örgütlenmelere karşı yaklaşımı da ‘‘işçi sınıfının tek bilimsel sosyalist partisi’’ olma anlayışı çerçevesinde ilerlemiştir. SBKP’nin ilkelerine bağlı kalarak, TKP’nin yokluğunda SBKP tarafından ‘‘tanınma’’ ve ‘‘kardeş parti’’ görme işlevini üstlenmek isteyen TİP, bu doğrultuda Maocu gruplara karşı tavır almıştır. (Aydınoğlu: 355) TİP, Maocuları ‘‘işçi sınıfının düşmanı’’ olarak görmekle beraber, Devrimci Yol, Devrimci Sol ve Kurtuluş gibi grupları da ‘‘goşist’’likle, Mao ya da goşist grubuna girmeyen Mehmet Ali Aybar’ın Sosyalist Devrim Partisi’ni de ‘‘anti-komünist’’, ‘‘anti-Sovyetik’’ olarak nitelendirmiştir. Kendisiyle aynı safta olduğu TSİP ve TKP’yi ise rakipleri olarak görmüştür. (Ersan: 97-99)

Bu dönemde TİP, işbirliği yapacağı parti olarak CHP'yi görmüştür. Milliyetçi Cephe (MC) hükümetlerinin artan baskısı ve karşılaşılan şiddet olayları nedeniyle (Ersan: 94) CHP'yi bu noktada en önemli güç tayin eden TİP, 1977 seçimlerinde ''güç birliği'' çağrısı yapmıştır. Ayrıca bu çağrısını, 1975'te ''MC'ye Hayır!'' ve 1976'da ''MC İktidardan Düşürülmelidir!'' sloganlarıyla düzenlediği kampanyalar ile (Silier: 434) desteklemiştir. İttifak arayışı parti içinde ''CHP yardakçılığı'', ''sosyalizmden vazgeçme'', ''TİP'i birlik politikalarına kurban etme'' gibi muhalif seslerin yükselmesine neden olsa da Behice Boran, Bülent Ecevit ile seçim öncesi görüşmüştür. (Silier: 459-472)

Yapılan görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca seçimlere tek başına girme kararı alan TİP, bu noktadan sonra CHP'ye karşı tutum almış ve eleştirmiştir. Nitekim Marxist solda TKP ve TSİP ile olan mücadelesine ortanın solundan CHP'yi de eklemesi, TİP'e DİSK'teki gücünü yitirmesine de neden olmuştur. (Ersan: 101)

Bu güç durumla girilen 1977 genel seçimlerinde 20.000, 1979 kısmi senato seçimlerinde de 33.898 oy alan TİP, diğer sosyalist örgütler arasında en düşük oy oranına sahip parti olmuştur.[52] Başarısızlıkla birlikte, işçi sınıfının tek temsilcisi olmadığını kabullenen parti, stratejisini değiştirmeye karar vermiş ve kuruluşta belirttiği ''tek ülke tek parti'' anlayışından ''tek parti tek cephe'' anlayışına geçerek, siyasi birliğin kurulması için arayışlara girmiştir. (Yurtsever: 202-204)

Bu doğrultuda Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ile yapılan görüşmelerden bir sonuç çıkmazken; beklenen birleşme, 12 Eylül sonrası Türkiye Komünist Partisi ile sağlanmış ve 1987'de Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) kurulmuştur. (Silier: 471-474)

[52] 1979 Senato seçimlerinde TİP'in dışındaki diğer sol partilere bakıldığında, 1970'li yıllarda Sosyalist Devrim Partisi ile kendi örgütlenmesine giden Mehmet Ali Aybar %1,2, TSİP %1,31 oranında oy almıştır. İstanbul'da TKP'den bağımsız aday olan Beria Onger ise, Behice Boran'ı 20.219 oyla geride bırakmıştır. (Yurtsever: 203-204) Genel tabloda bütün partilerin başarısız olduğu gözükse de, bu sonuçlar TİP'in kurulurken ki öncü parti iddiasını kaybetmesinde önemlidir.

4.3.3-Türkiye Komünist Partisi (TKP)

1951-52 Tevkifatı'ndan sonra yurt içi örgütlenmesini kaybeden TKP, 1970'li yıllarda tekrardan örgütlenmeye başlamıştır. Geride kalan dönem boyunca parti, Türkiye üzerindeki faaliyetlerini yurt dışında oluşturulan Dış Büro aracılığı ile yönetmeye çalışmış, ülkedeki gelişmelere buradan takip etmiştir. 1960'lı yıllarda yurt içinde TİP'in aktif bir destekçisi olan TKP, kendisini ilerici ve sosyalist sayan her kesimin de TİP'i desteklemesinin vatanseverlik görevi olduğunu belirtmiştir. Her ne kadar TKP yurt içinde örgütlenemese de, TİP'in bu dönemlerde NATO'ya karşı duruşu; emekçi haklarını, demokratik hakları savunuşu; yabancı ve işbirlikçi yerel tekelcilere karşı tavrı gibi uluslararası komünist harekete uygun davranışları, bu yıllarda Dış Büro'nun TİP' karşı sempati beslemesini sağlamıştır. (Mutlu Uslu: 301, 325)

1970'li yıllara gelindiğinde ise bazı gelişmeler, TKP'yi Türkiye'de tekrar örgütlenmeye itmiştir. TİP'in kapatılmış olması ve 12 Mart rejiminin sol örgütler için legal siyaset ortamını daraltması, uluslararası komünist harekete yakınlık duyan gençlik örgütlerinin operasyonlar sonucu püskürtülme tehlikesiyle karşı karşıya kalması ve bu dönemki gelişmeler sonucunda yurt dışına çıkan birçok kadronun parti ile ilişkiye geçmesi, TKP'yi yeniden örgütlenmeye itmiştir. (Kanat, 1988: 2278)

TKP'nin yeniden örgütlenme girişimlerine yardımcı olan ilk grup, 1968 gençlik hareketleri içerinden gelen Partizan grubu olmuştur. 1970'de FKF ve TİP içerisindeki bölünmeler sonucu kurulan Partizan, diğer illegal sol örgütlerin aksine, işçi sınıfı içerisinde çalışmayı tercih etmiştir. Harun Karadeniz, Nabi Yağcı, Sıtkı Coşkun gibi isimlerin içinde olduğu grup, 1972-74 arasında TKP ile bağlantıya geçerek partiye üye olmuşlardır. Bu sayede TKP, Partizan grubu ile yurt içindeki ilişkilerini oluşturmaya sağlamıştır. (Ersan: 117-118)

Partinin, Türkiye'de yeniden örgütlenmesini sağlayacak ikinci ve en önemli hamle, 1974'de TKP merkez komitesinin yayın organı olarak çıkarılacak ''Atılım'' dergisidir. Bu arada Zeki Baştımar'ın sağlık sorunlardan dolayı parti görevlerini, İsmail Bilen ve Aram Pehlivanyan'ın üstlenmesi, bu ikiliye, yeniden örgütlenmenin

mimarları olarak görülmesini sağlamıştır. (Çetinkaya-Doğan: 328) Ayrıca İlerici Gençlik Derneği (İGD), İlerici Kadınlar Derneği (İKD) ve TÖB-DER; yurt içinde yayınlanan aylık ‘‘Ürün Sosyalist Dergi’’ ve ‘‘Barış’’ dergisi, TKP’nin 1974-1980 dönemi arasındaki etkinliğinin artmasında etkili olmuşlardır. (Yurtsever: 243-244)

1970’li yıllar boyunca partinin Türkiye’de örgütlenme dönemleri ise ikiye ayrılır. 1977 yılına kadar dar bir kadro siyaseti izlediği ama DİSK başta olmak üzere, ülke içindeki demokratik kitle örgütlerinde etkinlik sürdürdüğü dönem ve 1977’de yapılan ‘‘Konya Konferansı’’ ile 1980 darbesine kadar olan hızlı kitleselleşme dönemi. (Çetinkaya-Doğan: 330)

1977’ye kadar ilk dönemde TKP’nin DİSK içerisindeki etkinliği, işçi sınıfı içinde taban bulmasına olanak tanımış ve partinin ülkede politik bir güç haline gelmesini sağlamıştır. (Yurtsever: 226-227) Özellikle Maden-İş ve Ban-Senk gibi önemli sendikaların ve DİSK genel merkezindeki birçok uzmanın TKP’li olması, DİSK politikalarının parti politikaları haline getirmesini sağlamıştır. Nitekim DİSK’in düzenlediği miting ve grev kortejlerinde, ‘‘TKP’ye Özgürlük’’ gibi pankartlar ile partinin önündeki yasal sınırların kalkmasına yönelik talepler dile getirilmesi, grevlerde TKP’li isimlerin ön planda olması, TKP’nin DİSK içerisinde ne denli etkin olduğunu göstermektedir. (Çetinkaya-Doğan: 330) Bu dönem Maden-İş’in gerçekleştirdiği MESS grevi; DGM eylemi; 1976, 1977[53] ve 1978 1 Mayıs’ı en çok ses getiren eylemler arasına girmiştir. (Yurtsever: 235-239)

TKP’nin CHP’ye karşı olumlu tutumu da yine bu dönem DİSK içerisindeki etkinlikleri çerçevesinde oluşmuştur. 1973 yılında kurulan CHP-MSP koalisyonuna, ‘‘Halk yığınları, halkçı bir programı uygulamak isteyen bir hükümete gereken zamanı vermelidir’’ diyerek desteleyen TKP, DİSK’in 1976’da ortaya attığı MC’ye

[53] 1 Mayıs 1977 mitingi, tarihe ‘‘Kanlı 1 Mayıs’’ olarak geçmiştir. Taksimde düzenlenen mitingde, DİSK genel başkanı Kemal Türkler’in konuşması esnasında, kürsünün karşısında yer alan otelden ve sağ tarafında yer alan Su İşleri duvarından kitleye ateş açılmıştır. Kitlenin telaşa düşmesi sırasında polis panzerinin işçilerin üzerine sürmesi ve silah, ses bombası kullanması sonucu Kazancı Yokuşu’ndan kaçmaya çalışan kitle sıkıştırılmıştır. Olayların sonunda ezilme, vurulma gibi nedenlerden dolayı 36 işçi hayatını kaybetmiştir. Failleri ise bulunamamıştır. (Çavdar: 246)

karşı ‘‘Ulusal Demokratik Cephe (UDC)’’ stratejisi çerçevesinde, 1977 seçimlerinde de CHP’nin desteklenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Fakat TKP’nin CHP ile kurmaya çalıştığı bu ittifaka Bülent Ecevit’in yanaşmaması, DİSK’te Kemal Türkler’in istifasına ve TKP’nin konfederasyondaki hakimiyetini kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum, yeni süreçte CHP’ye karşı takınılan tutumu değiştirmiş ve Ecevit, egemen güçlerle işbirliği yapmakla eleştirilmiştir. (Ersan: 127-128) UDC stratejisi ile DİSK içerisindeki yönetimlere daha fazla ortak olmayı amaçlayan TKP, bunun için sosyalistlerle işbirliği yapmak yerine CHP ile bu grupları tasfiye etmeye kalkması, tabandaki militan işçi hareketlerine yabancılaşmasına sebep olmuştur. Bu uzaklaşma da işçi kesimlerinin CHP’ye kaymasına, TKP’nin de DİSK’teki gücünü yitirmesine neden olmuştur. (Yurtsever: 234) Diğer bir değişle TKP, DİSK içerisindeki TİP, TSİP gibi diğer sosyalist örgütleri, CHP işbirliği ile etkinliklerini yok etmeye çalışmış, fakat işin sonu kendi bindiği dalı kesmekle sonuçlanmıştır.

1977 yılında gerçekleşen bir diğer önemli olay ise, partinin 1970’li yıllardaki ikinci örgütlenme dönemini simgelemiştir. 1977’de Moskova’da toplanan fakat Konya’da yapıldığı öne sürülen ‘‘Konya Konferansı’’, uzun bir süre sonra partinin gerçekleştirdiği bir kongre olmuştur. Kongrede, partinin yeni Politbüro, merkez komite ve genel sekreterliği kabul edilmiş, aynı zamanda parti program ve tüzüğü oluşturulmuştur. (Çetinkaya-Doğan: 331)

Yeni programında partinin savaş ödevi, halk düşmanı büyük burjuva-ağa ikilisinin emperyalist düzeninde, sömüren sınıfların egemenliğini her türlü savaş araç ve yöntemleri ile yıkmak olarak belirlenmiştir. İleri demokratik devrim olarak adlandırılan bu yöntem, işçi sınıfı öncülüğünde köy emekçilerinin, geniş orta tabakaların, devrimci aydın ve gençlerin savaş ve eylem birliği ile uygulanacağı ifade edilir. İlk etapta yakın amacı bu yönde tarif eden TKP programı, nihai amacın ise Türkiye’de sosyalizmi kurmak olarak görür. (Türkiye Komünist Partisi Programı, 2014: 127-128)

Savaş ödevini gerçekleştirmede partinin verimli ve güçlü olabilmesi için, fabrikalarda, işletmelerde, yığınsal örgütlerde parti komiteleri, temel parti örgütleri, hücreler kurması gerektiği belirtilir. Bu çerçevede TKP, fabrika ve işletmelerdeki

temel örgütleri, partinin kaleleri olarak niteler. (Türkiye Komünist Partisi Programı: 129)

Mücadele biçimi olarak zaman koşullarına, kuvvetler dengesine bakarak hem legal hem illegal mücadele verilebileceğini öne süren TKP, Sovyetler Birliği'nin sosyalist ülkelere uyguladığı sürekli barış politikasının, dünyadaki soğuk savaş kışkırtıcılığını geriletmesinden dolayı tercihini parlamenter yol stratejisinden yana yapar.[54] Benzer şekilde bu sürekli barış politikalarının, Türkiye'de de demokratik haklar için parlamenter yol stratejisini[55] kolaylaştırdığı ve parlamentoyu, gerici, işbirlikçi toprak ağaları ve burjuvazinin elinden işçi sınıfın yararına dönüştürmede daha geniş yollar açtığı belirtilir. (Türkiye Komünist Partisi Programı: 131)

1977 Konya Konferansı ile birlikte işçi hareketi içerisindeki örgütlenmesini daha iyi yönetebileceğini düşünen TKP, Sovyet çizgisinin tek temsilcisi olmasından dolayı diğer sol örgütlerle işbirliğine yanaşmamıştır. (Ersan: 123) Fakat partinin işçi sınıfı içerisindeki örgütlenmesinin daha yeni ve denetiminin sınırlı olması, diğer taraftan da Türkiye solunun son yıllarda yaşadığı teori sorununa yeni bir çözüm getirememesi (Aydınoğlu: 460), onu TİP ve TSİP gibi güçsüzleştirmiştir.

Güçsüzleşmenin ardından değişim sürecine giren parti, ''Atılım''ın Ekim 1976'daki sayısında, diğer sosyalist partiler ile birleşmeye sıcak bakan bir tutum sergilemiştir. ''Legal Sosyalist Akımlar ve TKP'' başlıklı yazıda, Türkiye'nin toplumsal yapısının mevcut koşulları çizgisinde savaş ödevinin, ülkeyi anti-

[54] TKP'nin radikal bir mücadeleden kaçınmasının en açık göstergelerinden biri, partinin İngiltere'deki yayın organı olan ''İşçinin Sesi'' çevresince hazırlanan bir broşür olarak gösterilebilir. R. Yürükoğlu'nun kaleme aldığı ''Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye'' adlı metinde, Türkiye'de devimci bir durumun varlığının yükselmekte olduğunun radikal bir söylemle kanıtlamaya çalışması, parti içinde bu grubun tasfiye edilmesine yol açmıştır. (Aydınoğlu: 446) R. Yürükoğlu, partinin bu tutumunu 1977 sonrası artan oportünizmden kaynakladığını belirtmiş ve TKP yönetimini, devrimci rotadan saparak, burjuva kuyrukçuluğu yapmakla suçlamıştır. (Yürükoğlu, 1989: 125)

[55] TKP'nin parlamenter yol söylemini sıklıkla kullanması, kendisini 1960'ların TİP'i gibi yasal bir kitle partisi olmaya çalıştığını göstermektedir. Nitekim TKP, devrimci gençlerin öldürülmesi ve işkence görmelerine karşı çıksa da; temelde şiddeti esas alan, illegal olan ve gerilla savaşı stratejilerini benimseyen örgütleri desteklememiş, bu örgütleri ''anarşist'' olarak nitelemiştir. (Mutlu Ulus: 336)

emperyalist, anti-faşist, demokratik bir düzeye getirmek olarak görülmüş, bu konuda kendisi dışındaki diğer sosyalist partilerle bir fikir ayrılığı olmadığı öne sürülmüştür. Fakat ideolojik plandaki fikir ayrılıklarının, birçok ortak noktası olan bu partileri birbirinden uzaklaştırdığını savunulan yazıda, ideolojik çatışmalara son verilerek birleştirici noktalar üzerinde durulması gerektiği belirtilmiştir. (Atılım, Sayı 10, Ekim 1976) Sözü edilen birleştirici noktalar, 12 Eylül sonrası TİP'le yapılan görüşmelerde netice bulmuş ve 7 Ekim 1987'de iki parti birleşerek Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP)'ni kurmuştur. (Türkmen-Özger, 2014: 120)

4.3.4-Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP)

1970'li yıllara girildiğinde Türkiye'de devrimi gerçekleştirmek için mücadele eden sadece Sovyet çizgisine bağlı örgütler yada Latin Amerika tipi gerilla yöntemini benimseyen örgütler olmamış, Çin Devrimi'nin lideri Mao'nun, ''halk savaşı'' stratejisini Türkiye üzerinde gerçekleştirmeye çalışan örgütler de olmuştur.

Bu anlamda Maoculuğun Türkiye solu üzerindeki en önemli örgütü, başını Doğu Perinçek'in çektiği, bölünen ''Aydınlık'' dergisinin bir kanadı olan PDA'cılar olmuştur. 12 Mart döneminin zorlu koşullarında TİİKP'i kuran örgüt, dönemin radikal sol dalgasının içinde, Maocu silahlı örgütlenmeye girişir. (Aydınoğlu: 367) Fakat silahlı örgütlenme konusunda yeterince aktif davranamayan TİİKP, -illegal solun yükselişi başlığında belirtildiği üzere- örgüt içinde bölünmelere gitmiş, İbrahim Kaypakkaya'nın başını çektiği TKP-ML ve onun silahlı kolu TİKKO grubu, TİİKP'ten ayrılarak Mao'nun tezleri öncülüğünde silahlı mücadeleye girişmiştir.

1978'de kurulan Türkiye İşçi Köylü Partisi (TİKP) ise, bölünmeler sonrası 12 Mart'ta cezaevine giren TİİKP kadrolarının, 1974 affıyla serbest kalmasından sonra tekrar örgütlenme girişimlerinden doğmuştur. İlk olarak ''Aydınlık''ı çıkaran grup daha sonra ''Halkın Sesi'' dergisini çıkararak Maocu çizginin aktif savunucu olmayı hedeflemiş, görüşlerini diğer Maocu örgütlere de benimseterek Türkiye'de bu çizginin tek temsilcisi olmaya çalışmıştır. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2268-2269) Bu şekilde bir süre illegal faaliyetlerine devam eden TİİKP,

birinci kongresinde legal alana çıkma kararı almış ve 1978'de yasal bir parti olarak TİKP'i kurmuştur. (Türkmen-Özger: 648)

PDA'nın çıktığı günlerden bu yana proleter devrimci çizgiyi ''Marxism-Leninizm-Mao Zedung düşüncesi'' olarak tanımlayan Maocu çevre, Sovyet çizgisini eleştirerek Marxismin 20. yy içinde ihtiyaç duyduğu stratejiyi, Mao'nun uzun soluklu, ittifakları barındıran bir halk savaşı olarak görmüştür. Emperyalizme karşı verilen savaşta, olabildiğince geniş bir cephede milli güçlerin seferber edilmesi gerektiğine inanarak, MDD tezlerini ÇKP çizgisi üzerinden değerlendirmişlerdir. (Doğan-Ünüvar: 721-722) Burada temel sınırı Mao'nun ''Üç Dünya Teorisi''[56] üzerinden çizen Perinçek ve grubu, MDD stratejisini ve Sovyet devrimini bu kavram üzerinden hem olumlayıp hem eleştirmiştir.

TİKP'in kurulması ile birlikte yayınlanan parti program ve bildirisinde de bu çizginin devam ettiği görülmektedir. Program, parti temel ilkelerinden bir tanesini, ''*TİKP, bütün dünya ülkelerinin proletaryası ve ezilen halkların kurtuluşu için, Rus sosyal-emperyalizmini ve Amerikan emperyalizmini yıkma hedefine yönelen, Üçüncü Dünya'yı temel güç alan ve İkinci Dünya ile ittifak eden devrim stratejisini savunur ve uygular. Parti, savaş kundakçısı iki süper devlete ve özellikle daha tehlikeli olan Rus sosyal-emperyalizmine karşı, dünya halklarının en geniş birleşik cephesi için mücadele eder*'' (Türkiye İşçi Köylü Partisi Programı, 2014: 650-651) şeklinde açıklayarak, Sovyetler Birliği'ne karşı takındığı tavrı devam ettirmiştir.

Parti bildirisinde, günümüz dünyasının Sovyetler ve ABD gibi insanlık tarihinin iki sömürücü ve zalimin şiddetli rekabetine şahit olduğu belirtilmiş, baskı altındaki bütün dünya halklarının bu iki süper devlete karşı tek cephede birleşmesini önermiştir. İki süper devletin gerçekleştireceği yeni bir dünya savaşı tehlikesine karşı herkesin hazırlıklı olması ve olası savaş durumunda esas darbenin, Sovyet sosyal-

[56] Burada ''üç dünya teorisi''ni yeniden tanımlamak gerekir. Mao Zedung ''üç dünya teorisi''ni, ÇKP'nin SBKP ile ilişkilerinin bozulduğu ve tarafların birbirlerini devrime ihanetle suçladığı bir dönemde ortaya sürmüştür. Bu sınıflandırmada Mao dünyayı, birinci grupta ''iki süper devlet'' diye tabir edilen Sovyetler ve ABD; ikinci grupta ''ileri kapitalist'' olarak adlandırılan ülkeler; üçüncüsü ise geri kalan tüm ülkelerin temsil ettiği bir grup olarak tasvir etmiştir. (Doğan-Ünüvar: 727)

emperyalizmine indirilmesi gerektiği savunulmuştur.[57] Bu doğrultuda Türkiye halkının, Hitler'in izinden giden Moskova çarlarına ve Türkiye üzerinde baskı, sömürü ve denetim kuran ABD emperyalizmine karşı mücadelede, üzerine düşen görevi mutlaka yerine getireceğine inanılmıştır. Mücadelenin temel sloganı ise ''Ne Amerika Ne Rusya, Bağımsız Demokratik Türkiye!'' olmuştur. (Türkiye İşçi Köylü Partisi Programı: 653-654, 658)

Diğer yandan programda TİKP kendisini, Türkiye işçi sınıfının devrimci siyasi partisi olarak görmüş ve eylem kılavuzunu da bilimsel sosyalizm şeklinde adlandırılmıştır. Herkesin yeteneğine göre çalışıp ihtiyacına göre pay aldığı sınıfsız bir toplumu nihai amaç olarak gören TİKP, bu amaca ulaşmak içinde verilecek mücadeleyi; önce emperyalizm, sosyal emperyalizm ve feodalizmi tasfiye edecek bir milli demokratik devrimi gerçekleştirmek, ardından da işçi- köylü ittifakına dayanan proletarya iktidarı ile sosyalizmi kurmak olarak belirlemiştir. (Türkiye İşçi Köylü Partisi Programı: 651)

Fakat TİKP, her an gerçekleşeceğini düşündüğü Sovyet işgaline karşı tutunduğu tavırdan dolayı, sosyalizm hedefinden sapmıştır. ''Sovyetler Birliği'ne direnmekten ve MHP'nin zorbalığına karşı koymaktan yana olan bütün güçler dostlarımızdır'' söylemiyle hareket edilmesi, bu dostlar arasına NATO ile Milliyetçi Cephe'nin bileşenlerini koyarak -MHP hariç- Milli Birlik Hükümeti kurulmasını önermesi, TİKP'i sosyalizmden uzak bir siyasi pozisyona itmiştir. (Ersan: 181-182)

Milli hükümet arayışlarının yanında kendi içerisinde de gücünü artırmak isteyen Perinçek, Maocu gruplara çağrılar yaparak kendi çatıları altında birleşmeye çağırmıştır. Bu anlamda dönemin en etkin üç Maocu örgütü olan Halkın Kurtuluşu, Halkın Yolu ve Halkın Birliği'nin kurucularına çağrılar yapılmış, fakat bu üçlünün, Aydınlıkçıları ''fırsatçı'' olarak görmesinden dolayı ilk etapta birleşme girişimleri sonuçsuz kalmıştır. TİKP, sonuçsuz kalan çağrılar sonucu bu grupları ''üçlü

[57] Perinçek, o dönem Sovyetler Birliği'ni ABD daha tehlikeli olarak görülüp, baş düşman ilan etmelerini bir hata olduğunu kabul etmiştir. Türkiye'nin Amerikan emperyalizminin hakimiyetinde olmasından dolayı Sovyetler Birliği'nin, dünya için tehlikeli ama Türkiye için tehlikeli olmadığını belirtmiş ve karşı tahlil yapanların haklı çıktığını itiraf etmiştir. (Perinçek, 1989: 27)

oportünist blok'' olarak suçlamıştır. Beklenen birleşme ise, 1 Mayıs 1977 olaylarının gerçekleşmesi sonrası olmuştur. Provokasyon olabileceği ihtimaline karşı 1 Mayıs'a katılmayacağını duyuran TİKP, diğer Maocu gruplara da gitmeyin çağrısı yapmıştır. TİKP'e göre daha radikal davranan üçlü grup, silahlı bir şekilde Taksim'e çıkmış ve yaşanan olaylar sırasında SBKP yanlıları ile karşı karşıya gelmiştir. SBKP'lilerin çıkan olaylardan Maocuları sorumlu tutması, bu üç grubu zor durumda bırakmıştır. (Ersan: 175-177) Öz eleştiriye giden gruptan Halkın Kurtuluşu, Arnavutluk Emek Partisi'nin Mao eleştirisinden yararlanarak AEP çizgisine yerleşmiş, Halkın Yolu ise TİKP'le birleşme kararı almıştır. (Yurtsever: 207, 310) Halkın Yolu'nun TİKP'e katılması ile parti, Maocu gruplar arasında en güçlü örgüt konuma gelmiştir.

TİKP'in Sovyet yanlısı sol örgütlerle ilişkisi ise hayli sert olmuştur. TKP, TİP, TSİP Sovyet sosyal emperyalizminin ''beşinci kolu'' olarak nitelendirilmiş, DİSK, TÖB-DER gibi örgütleri eleştirmiştir. (Ersan: 184) Silahlı mücadele veren örgütleri ''sahte solcu'' olarak gören TİKP, bu grupların Kontrgerilla ile aynı siyasi çizgiyi izlediğini öne sürmüştür. Yine bu grupların, ''faşizme karşı mücadele'' söylemiyle, maceracılık yaptığını ve banka soymak, adam kaçırmak gibi eylemler ile bireyci terörü tırmandırdıklarını savunmuştur.[58] (Türkiye İşçi Köylü Partisi Programı: 655-656) TİKP ile diğer sol gruplar arasıda iplerin koptuğu yer ise, 1979'da ilan edilen sıkıyönetime destek vermek amaçlı Aydınlık'ta yayınlanan yazılar olmuştur. Burada Maocuların ''sahte sol'' olarak adlandırdığı sol örgütlerin legal olmayan faaliyetleriyle ilgili bilgi ve belgeleri yayınlanması, sert tepkiyle karşılanmıştır. TİKP'in bu tutumuna karşı sol örgütler, Perinçek ve ekibini devletin uzantısı olmakla suçlamıştır. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2271)

Bu ortamda girilen 12 Eylül darbesini, Türkiye'yi işgale hazırlanan Sovyetler Birliği'nin önüne kesme ve bu işgali hazırlayan sol-sağ çeteleri bastırma anlamında

[58] Perinçek, 1989'da verdiği bir röportajda, o dönem TKP, TSİP ve TİP'e karşı takınılan ''sosyal emperyalizminin beşinci kolu'' ve ''sahte solcu'' nitelendirmelerinde hata yaptıklarını söylemiştir. Ayrıca birçok devrimci örgütü ''bireysel terörü tırmandırma'' konusundaki eleştirilerinde de hata yaptıklarını itiraf ederek, o dönem Sovyetler Birliği'ne karşı alınan tutumdan dolayı bu nitelemelere gittiklerini belirtmiştir. Gerçekte ise bu grupların, demokratik safhada halkın yanında olduklarını öne sürmüştür. (Perinçek: 24)

destekleyen TİKP'liler (Türkmen-Özger: 649), tutuklu kaldıkları darbe dönemi sonrası 1988'de kurdukları Sosyalist Parti ile siyasal yaşamlarına devam etmişlerdir. (Ersan: 187)

4.4-Bülent Ecevit ve Demokratik Sol Politikası

1970'li yıllarda Türkiye solunun en öne çıkan ismi, şüphesiz Bülent Ecevit olmuştur. 1965'te ortanın solu politikası ile parti içerisinde etkinliğini artıran Ecevit, Türkiye'de 1968'den sonra yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler ile kavramı daha da geliştirerek, 1970'li yıllarda Türkiye siyasetine yön vermiştir.

1972'de CHP genel başkanı olan Ecevit, kitlelerin desteğini kazanmak için popülist bir cepheleşmeye gitmiş ve CHP'nin bu yeni çizgisini, halka anlatmaya çalışmıştır. Ortaya sürdüğü cepheleşmenin bir tarafına tekelci sermaye, büyük toprak sahipleri, aracılar ve tefecileri yerleştirirken; diğer tarafına ise işçi, esnaf, köylü ve küçük işletme sahiplerini koymuştur. Bu şekilde ezilen grupları örgütlemeyi düşünen Ecevit, onlar adına bir düzen değişikliği vadetmiştir. (Alper: 205) 1970'li yıllar boyunca uygulayacağı bu popülist politikaları da, ortanın solu politikalarının devamı niteliğinde olan ‘‘demokratik sol’’ kavramıyla isimlendirmiştir.

12 Mart muhtırasına karşı çıkan ve muhtıranın, sadece radikal solu değil, kendilerini de hedef aldığını öne süren Ecevit, darbe sonrası kurulan Nihat Erim hükümetini İnönü'nün destekleyip, bakan vermesi üzerine genel sekreterlikten istifa etmiştir. 7 Mayıs 1972'de toplanan olağanüstü kurultayda Ecevit ve ekibi, İnönü'nün desteklediği Kemal Satır grubuna karşı üstünlük sağlamıştır. 8 Mayıs'ta İnönü'nün istifasıyla sonuçlanan olağanüstü kurultay, 14 Mayıs'ta tekrar toplanmış ve Bülent Ecevit yeni genel başkan seçilmiştir. (Çavdar: 215-218)

Bu noktada Bülent Ecevit'in, partide genel sekreterlikten genel başkanlığa yükselme sürecine değinmek faydalı olacaktır. Ortanın solu stratejisinin 1965'den sonra partiye hakim olması ile birlikte Ecevit, partinin sol kanadını temsilen, bu stratejiyi tutarlı bir şekilde savunmuştur. Ayrıca Çalışma Bakanı olduğu 1961-1965

arası dönemde, grev ve toplu sözleşme haklarını hayata geçirmesi, kendisini sadece parti içinde değil, aynı zamanda işçi sınıfı içerisindeki etkinliğinin artmasını da sağlamıştır. (Alper: 204) Ecevit'in 1960'lı yıllarda parti içinde genel sekreterlikle, halk üzerinde de Çalışma Bakanı olarak sağladığı bu etki, 1971 muhtırasına karşı tutunduğu olumsuz tavırla birlikte kendisine genel başkanlığa giden yolu açmıştır. Muhtırayı, CHP içindeki demokratik açılıma karşı da yapıldığını düşünen yaklaşımına karşılık İnönü'nün Nihat Erim kabinesine bakan vermesi, genel sekreterlik görevinden istifa etmesine yol açmıştır. İstifa etmesine rağmen, kendisinden sonra genel sekreterlik görevini üstlenen Şeref Bakşık ve Kamil Kırıkoğlu'nun da ortanın solu çizgisinde yer alması, Ecevit'in parti içindeki etkinliğini sürdürmesini sağlamıştır. Nitekim parti içindeki sol kanadın yanı sıra, Çalışma Bakanı olduğu zamanlardaki çalışmalarının karşılığı olarak DİSK ve Genel-İş sendikasının kendisine desteği; her ne kadar sosyalist sol ile arasına mesafe koysa da Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ın idamlarına karşı çıkması ve ülkenin içinde bulunduğu toplumsal, siyasal ve ekonomik kargaşada halkın kendisini yeni bir alternatif olarak görmesi, Bülent Ecevit'e, parti genel başkanlığı için gerekli özgüveni ve desteği sağlamasına yetmiştir. (Tütüncü Esmer: 129-133)

4.4.1-''Bu Düzen Değişmelidir''

Genel başkanlığının ardından, 1973 seçimlerinin hazırlığına girişen Ecevit, 1968 yılında yazdığı ''Bu Düzen Değişmeledir'' kitabının ikinci baskısını çıkarmıştır. Kitapta bahsedilen konular, daha sonra ''Ak Günlere'' adıyla seçim bildirgesinde de yer almış ve Ecevit CHP'sinin temel politikalarını oluşturmuştur.

Kitabın ikinci basımına ilişkin yazdığı önsözde ''*...Bu beş yılda Türkiye biraz daha gelişmişti, bütçeler büyümüştü (...); ama Türkiye'nin, beş yılda daha çok eskiyen düzeni değişmemişti hala*'' (Ecevit, 1973: 15) analiziyle, geçen beş yılın eleştirisini yapan Ecevit, dönem boyunca iktidarda olan Demirel AP'sini, anayasal hakları yerine getirmemekle suçlamıştır. Bu anlamda CHP'ye yöneltilen ''Anayasayı değiştirmeye çalışmak'' suçlamasına karşı çıkan Ecevit, CHP'nin düzen değişikliği

talebinin bizzat Anayasadaki halkçı, ilerici hükümleri gerçekleştirme isteğinden geldiğini belirtmiştir. (Ecevit: 100)

Anayasada belirtilen fakat uygulamaya geçirilmeyen toprak reformuna geniş yer ayıran Ecevit, reformun gerçekleşmesinin hem özel sektörün ve sanayinin gelişmesi hem de komünizmle mücadelede önemli katkı vereceğini savunmuştur. ‘‘*İnsanların, gerektiği zaman uğrunda öldükleri topraklarda insanca yaşar duruma getirebilmek için, onları işledikleri toprağın gerçek sahibi yapabilmek için (...), adil ve demokratik bir toprak reformu şarttır*’’ (Ecevit: 161) diyerek, reformun gerekliliği üzerinde duran Ecevit, bir ülkedeki genel adaletin varlığını, toprak adaletinin olup olmaması ile ilişkilendirmiştir. (Ecevit: 160)

Genel eleştirilerin aksine, bugünkü adaletsiz ve dengesiz toprak düzeninin komünizme yol açabileceğini belirten Ecevit, bunu bir örnekle açıklamıştır. Toprak mülkiyetinin köylülere ait olmadığı bir sistemde, komünizmin gelip bütün toprakları devletleştirdiğinde köylülerin, ‘‘ekip biçtiğimiz toprak zaten bizim değil’’ şeklinde yorumlayacağını öne süren Ecevit, toprak reformu olan bir yerde aynı durum söz konusu olduğunda, köylülerin buna tepki göstereceğini savunur. (Ecevit: 155-156)

Yine genel kanının aksine özel sektör ve sanayicilerin, toprak reformuna karşı çıkmakla hata ettiklerini ileri süren Ecevit, köylünün alım gücünün artmasıyla ve halkın kalkınmasıyla, sanayici ve özel sektörün daha fazla kazanacağını ve kendisini geliştirebileceğini düşünür. Bu anlamda Ecevit, sektör temsilcilerini, ortanın solunda bulunanlara katılmalarını ve toprak reformu ile birlikte yerli sanayinin kalkınacağı bu düzen değişikliğine destek vermeye çağırır. (Ecevit: 174-176)

Ekonomi dışında, eğitim, sosyal adalet, çalışma düzeni gibi konularda da ‘‘bu düzen değişmelidir’’ diyen Ecevit, ortanın solu hareketi ile CHP’nin, bu düzeni değiştirecek iç yapıya ve tutarlılığa kavuştuğunu belirtir. Bu anlamda CHP’yi tutucu değil, kendisini yenileyen devrimci bir parti olduğunu açıklar. Burada devrimciliğin nitelemesini yapan Ecevit, CHP’nin devrimciliğini tekamülcü değil, sözlük dilindeki karşılığı olan inkılâpçılık olduğunu belirtir. (Ecevit: 255-257, 263)

1973 seçimlerine bu ciddiyette hazırlanan Ecevit, oluşturduğu sloganlar ile de halkın büyük desteğini kazanmıştır. ‘‘Tekelleri kuşatacağız!’’, ‘‘Toprak işleyenin su kullananındır!’’, ‘‘Vurguna, soyguna, sömürüye son!’’ gibi sol içerikli sloganlarla, kitlelere ulaşmayı başaran Ecevit, halk tarafından da ‘‘Umudumuz Karaoğlan’’, ‘‘Halkçı Ecevit’’, ‘‘Bastır Karaoğlan’’ söylemleriyle destek almıştır. (Tütüncü Esmer: 123) Nitekim bu destek seçim sandığına da yansımış ve CHP, 1950’den bu yana ilk kez birinci parti seçilmiştir. (Çavdar: 230)

4.4.2-Demokratik Solun Temelleri

Seçimlerden başarıyla ayrılan Ecevit, demokratik sol tanımını artık daha sık kullanmaya başlamıştır. Bu anlamda 1974’te demokratik sol kavramını, parti tüzüğüne yerleştirerek işe başlayan Ecevit (Tütüncü Esmer: 126), kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için kitap ve dergilerde yazılar paylaşmıştır.

Demokratik sol kavramını tercih etmesindeki nedenini, ‘‘*...Ben bizim sol anlayışımızın, özgürlükçü demokrasi anlamında demokrasiye ağırlık veren bir sol anlayışı olduğunu özellikle belirtme gereğini duydum. Demokratik sol terimini seçişimizin nedenlerinden biri budur. Biri de, son günlerdeki sohbetlerimden birinde belirttiğim gibi, bu terimi sosyal demokrasiye tercih ettim. Çünkü sosyal demokrasi Marksist kökenlidir genellikle. Onun içinde o kökenden uzaklaşıldığını iddia edenlerin bir takım teorik eleştirilerine hedef olur. Bizim kökenimiz değişik olduğuna göre, o eleştirilere kendimizi muhatap tutmamızın gereği yoktur*’’ (Ecevit, 1975: 51-52) diyerek açıklayan Ecevit, demokratik solu, bir taraftan Batı sosyal demokrasi anlayışından ayırıp Türkiye’ye özgü bir konuma yerleştirmiş, diğer taraftan da sosyalist soldan ayırarak özgürlükçü sol çizgide konumlandırmaya çalışmıştır. (Tütüncü Esmer: 177)

Bu ayrımları neden yaptığını da açıklayan Ecevit, öncelikle özgürlükçü Batı demokrasilerinin yaşadığı bazı bunalımlara dikkat çeker. Batı ülkelerinin çok hızlı bir değişim ve gelişim içinde olmalarına rağmen, siyasi kurumların bu gelişim ve

değişimin arkasında kaldığını belirterek, demokrasi kurumlarının eskimişliğinden söz eder. Bu nedenle toplumun vardığı aşama ile kökleşmiş siyasi kurumlar arasındaki çatışmanın arttığını iddia eden Ecevit, Türkiye'deki siyasal tutuculuğun ve ekonomik hegemonyanın henüz yeni ve kökleşmiş olmamasından dolayı, değişimin daha kolay yapılabileceğini öngörür. (Ecevit: 52-54)

Sosyal demokrasi kavramı yerine demokratik solu kullanmalarının sebebini de Marxismi temel almadıklarından dolayı olduğunu belirten Ecevit, bu nedenle kendilerine yöneltilen ''Marxismden sapma'' ithamlarını doğru bulmaz. Yine de Marxismin toplum ve sınıf sorunlarıyla ilgili bilimsel çözümlemelerinden gerekli yerlerde yararlanılabileceğini, bunun için Marxismi temel almaya gerek olmadığını açıklar. Bu bağlamda kendi sol anlayışlarını, Türkiye'nin mevcut toplumsal yapısının tahlillerinden oluşturduklarını ve ortaya çıkan düşünceye, demokratik sol adını verdiklerini belirtir. (Ecevit: 125-126)

4.4.3-Demokratik Solun Batı Sosyal Demokrasilerinden Farkı

Ecevit, demokratik sol politikalarını uygularken başvurduğu yöntemle de Batı sosyal demokrasilerinden kendini ayırmıştır. Buradaki ayrımı daha iyi anlamak için, çalışmanın birinci bölümünde de bahsettiğimiz Laclau ve Mouffe'nin, Batı sosyal demokrasisi ve popülizm üzerine yaptıkları değerlendirmeler ile Ecevit'in uyguladığı politikalar arasındaki ilişkiye değinmek gerekmektedir.

Laclau ve Mouffe, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki sosyal demokrat politikaların hedefinin, kapitalist sınıfın aşamalı olarak ortadan kaldıracak bir karma ekonomi kurmak ve sosyalizme geçişte yol açmak olduğunu belirtirler. Fakat sosyal demokrat hareketin köklü sınıfçılığından dolayı, 1945 öncesi her türlü hegemonik girişimi önlendiğini belirten Laclau ve Mouffe, 1945 sonrasında refah devletinin kurulmasıyla, bu köklü sınıfçılığın gevşetildiğini öne sürerler. Bu gevşemenin sonucunda da ikiliye göre sosyal demokrasi, verili bir devlet biçimine radikal bir alternatif değil, bu devlet biçimi içindeki bir politik-ekonomik alternatif durumuna gelmiştir. Hegemonik bir alternatifin bulunmamasının bir sonucu olarak da, sosyal

demokrasinin kendisini, sendikalarla ayrıcalıklı pragmatik ilişkilerin ve her durumda her şeyi devlet düzeyinde çözülmesini bağımlı kılan solcu teknokratik politikaların bir bileşimine indirgemiştir. (Laclau- Mouffe: 97-98)

Ecevit'in ortanın solu ve demokratik sol kavramlarının Batı sosyal demokrasilerinden farkı ise burada ortaya çıkmaktadır. Ecevit, refah kapitalizminin karşısında, sınıf mücadelesi ve antagonizma söylemlerini kullanarak alternatif olmak yerine, bu kavramları kendi toplum yapısına uygun bir şekilde kullanarak popülist bir hegemonik politika uygulamıştır. (Ağtaş: 219)

Ecevit'in popülist hegemonik politikayı nasıl uyguladığını açıklamak için Laclau ve Mouffe'nin popülizm tanımından yardım alınabilir. İkiliye göre popülizm, milliyetçi, ırkçı, demokratik gibi birçok söylemle eklemlenebildiği için kendine özgü saf bir paradigması bulunmaz ve her ideolojik-politik formasyon kendine özgü popülizm biçimini yaratır. Bu anlamda popülizm, içerisine geçip hegemonya kurma düşüncesindeki ideolojik-politik formasyonun tabi bir uğrağı olabileceği gibi, popülist liderin halkla kurduğu kolayımsız yakınlık ve özdeşlik ilişkisi, yaşam tarzı, dil, kıyafet, üslupla da kendini maddileştirebilir. (Erdoğan: 25)

Bu popülizm tanımının, Ecevit'in 1970'li yıllarda uyguladığı politikalarla yakın ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Ecevit, CHP'nin klasikleşen Kemalist söylemleri olan ‘‘halkçılık’’, ‘‘devrimcilik’’, ‘‘devletçilik’’ gibi ilkelerini, popülist bir bağlama yerleştirerek yeniden eklemlemiştir. Bunları, Kemalizmin devrimciliğini halk iktidarını gerçekleştirecek bir ‘‘düzen değişikliği’’ yönünde yeniden formüle etmiştir. Ayrıca bu formülü, giydiği gömlek ve kasketi, sade ve lüks olmayan yaşamı ve söylemlerinde kullandığı ‘‘halk iktidarı’’, ‘‘demokratik halk devrimi’’ gibi sloganlarla maddileştirmiştir. (Erdoğan: 27-28)

4.4.4-‘‘Ecevit Popülizmi’’nin Siyasal Alana Yansımaları

Batı sosyal demokrasilerinden farklılaştırılmış demokratik sol stratejisiyle 70'li yıllarda politikalarını oluşturan Ecevit'e karşı solun diğer bileşenlerinden

tepkiler iki yönlü olmuştur. MC hükümetlerine karşı bir birlik oluşma fikri oluştuğunda desteklenen Ecevit, söz konusu onun sosyalist kesime karşı olumsuz duruşu olduğunda sert bir şekilde eleştirilmiştir. TİP, 1975 ara seçimlerinde MC'nin zayıflatılması için CHP'ye destek verilmesi gerektiğini açıklarken; 1977 seçimlerinde Ecevit'i, büyük sermaye baskını kaldırmak yerine onunla uzlaşmayı seçmekle eleştirmiştir. TKP de, TİP'le benzer şekilde, UDC stratejisi çerçevesinde Ecevit'e destek verirken, 1977 seçimleri sonrasında CHP'yi emperyalist ve işbirlikçi sermaye çevreleri ile uzlaşmacı bir tutum sergilemekle suçlar. (Ersan: 103-105, 128) Gençlik örgütlerinin Ecevit'e karşı tutumuna bakıldığında ise, Dev-Yol, Ecevit'in 70'li yıllardaki hükümetlerini, faşist ve egemen güçlere karşı olan mücadelede taviz vermekle eleştirirken; Kurtuluş Sosyalist Dergi çevresi de, Ecevit CHP'sini, oligarşinin reformist bir seçeneği olarak görmüş ve sosyalist devrim yolunda bir umut beklenmemesi gerektiğini belirtmiştir. (Ersan: 304, 341) Aydınlık çevresi ise, Ecevit'in demokratik sol stratejisini ''reformizm'' olarak görmüş ve bu planı, hakim sınıfların yedek lastiği olarak adlandırmıştır. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2269)

Ecevit'in bu popülizm eklemli demokratik sol stratejisi, kendisinden daha solda olan kesimlerin eleştirilerine rağmen, kitleler üzerinde önemli bir başarı elde etmiştir. 1973 seçimlerinin ardından, 1975'te yapılan senato seçimlerinde %40'ın, 1977 genel seçimlerinde %41'in üzerinde oy alarak birinci parti olan Ecevit CHP'si (Çavdar: 244-247), Türkiye'de bir sol partinin şimdiye kadar aldığı en yüksek oy oranına sahip olmuştur.

Seçimlerden birinci parti çıkmasına rağmen, tek başına iktidar olacak güce sahip olamayan Ecevit, oluşturduğu koalisyon hükümetlerinde, kendi politikalarını tam olarak uygulama fırsatı bulamamıştır. Özellikle 1978'den sonra artan sosyal olayların ardından kendi politikalarını bir tarafa bırakan Ecevit, sokak çatışmalarını bitirmek ve ülkenin istikrarını yeniden sağlamak için çalışmıştır. Çatışan kesimlere karşı tarafsız bir tutum takınıp, devlet aygıtını, demokrasinin ilkelerinden taviz vermeden çalıştıracağını öne sürse de (Alper: 211), kısa süre sonra gerçekleşecek 12 Eylül darbesini önleyemeyecektir.

4.5-Geçmişin Mirasına Sahip Çıkanlar

1970'de kurulan illegal örgütler ile döneme etki eden gençlik kitleleri, 12 Mart muhtırasının olumsuz etkilerinin ardından 1974'den sonra yeniden örgütlenme faaliyetlerine girerek, geçmişin bilgi ve birikimi ile toplumu yeniden etkilemeye çalışmıştır. (Yurtsever: 206)

Çoğunluğunu öğrencilerin ve gençlerin oluşturduğu geniş kitleler, kurdukları politik örgütlerin yöneticileri olmuş ve sadece meydanlarda mitingler düzenlemeyip, aynı zamanda köylere, mahallelere, fabrikalara giderek, her türlü direnişte boy göstermiştir. (Ersan: 71) Klasik bir siyasi parti yapılanmalarının aksine, daha çok politik hareket olarak örgütlenen kitleler, yayınladıkları dergiler ile birlikte teorik alt yapılarını oluşturmaya çalışmışlardır. Yine, belirli bir program ve tüzüğün yerine, ciddi bir iş bölümü, disiplin ve hiyerarşi oluşturan hareketler, ''bölge sorumluları'', ''il sorumluları'', ''mahalle sorumluları'' şeklinde alt idari örgütlenmelere giderek (Aydınoğlu: 415), halk içerisinde etkinliğini artırmayı amaçlamıştır.[59]

[59] Burada, solun 1974 sonrası solun gençlik örgütlenmelerinin yanında, 12 Mart sonrası ülkücü kesimin örgütlenme girişimlerine kısaca değinmek, 1970'li yıllarda iki kesimin de toplumu etkilemek için ciddi bir şekilde çalıştığını görmek açısından önemlidir. 12 Mart öncesinde ülkücü komandoların, komünizm mücadelesine karşı devlete yardımcı olma fikri, muhtıra sonrasında da devam etmiştir. Bu anlamda en önemli örgüt olarak göze çarpan Ülkü Ocakları Derneği Nisan 1974'de yeniden kurulmuş ve 1976'ya gelindiğinde şube sayısını 600'e kadar çıkarabilmiştir. Ülkü Ocakları'nın yanı sıra Ülkücü Hukukçular Derneği, Ülkücü Hanımlar Derneği, Ülkücü Gazeteciler Cemiyeti, Ülkücü Köylüler Derneği, Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Ülkücü Polisler Birliği gibi toplumun birçok kesimini içerisine alan örgütlenmeler kurulmuştur. Ayrıca mahalle, gecekondu, devlet dairesi, yurt vb. alanlarda ''oba-birim'' şeklinde yerel siyasi önderlere bağlı istihbarat ve kadrolaşma yapısı oluşturulmuştur. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7: 2216) 1970'li yılların zorlu ekonomik koşulları altındaki Türkiye'de, toplumun her kesimine hitap eden örgütlenmeler ile hem sosyalizmden çekinen grupları hem de ağır ekonomik koşullar altında ezilen orta sınıflar için kurtuluş ümidi olmaya çalışan ülkücü kesim, bu doğrultuda bürokrasi içerisindeki kadrolaşmaya da önem vermiştir. Özellikle parlamentoda üç milletvekili ile temsil edilirken 1975 yılında kurulan 1. MC hükümetinde iki bakanlık alan MHP, 1970'li yıllarda Demirel hükümetleri ile başlayan kadrolaşma hareketlerine, elde ettiği bakanlıklar aracılığı ile hız kazandırmıştır. Böylece, birinci

Fakat, 1974 sonrası yüz binleri bulan kitlesellik, özellikle 1967 sonrasında yaşanan bölünme krizinin daha da artması nedeniyle başarılı bir şekilde sosyalizme yönlendirilememiştir. (Aydınoğlu: 410) Geçmişin öz eleştirisi, politik sorunların tartışılmasından örgütlerin birbirlerini suçlamasına dönüşmüş, bu durum da var olan bölünmelere yeni bölünmeler eklemiştir. Bölünen her örgüt, geçmişin mirasına sahip çıkıp karşısındakini ihanetle suçlamış ve ayrı Türkiye tahlilleriyle kendi iktidar stratejisini oluşturmuştur.

4.5.1-THKO'nun Yeniden Örgütlenmesi

THKO'nun 1974 sonrası yeniden örgütlenmesinde iki örgüt ön plana çıkmıştır. Sovyet çizgini savunan THKO-Mücadelede Birlik grubu, 1980'de diğer katılımcılarla birlikte Türkiye Komünist Emek Partisi'ni kuracaktır. Maocu görüşleri savunan ''Halkın Kurtuluşu'' dergisi etrafında toplananlar ise, geniş bir okuyucu kitlesine sahip olarak, ülkedeki en kitlesel Maocu çevrelerden biri haline gelecektir. (Aydınoğlu: 365-366) Daha sonra ÇKP tezlerinden ayrılacak grup, 1980'de Türkiye Devrimci Komünist Partisi'ne dönüşecektir. (Türkmen-Özger: 536)

4.5.1.1-THKO-Mücadelede Birlik (THKO-MB)

THKO-Mücadelede Birlik, THKO'nun 1976'da bölünen iki kesiminden biri olmuştur. Maoculu çizgiye karşı Leninizmi savunan THKO-MB'liler, THKO'nun burjuvaziyle olan devrimci militan mücadelesini, Marxist-Leninist dünya görüşüyle yürütmeye çalışmıştır. THKO'nun, eskimiş, pasif parlamentarizmin batağından kendini kurtardığını fakat geleneksel partilerden farklı bir parti yaratamadığı eleştirisini yapan THKO-MB'liler, bu anlamda en önemli hedefini partileşme olarak koymuştur. (Töre, 1988b: 2266)

---

derecede önem verdiği anti-komünizm mücadelesinde (Dural: 7, 29) devletin imkanlarını da kullanma avantajını elde etmiştir.

Teslim Töre önderliğinde Sovyet çizgisini benimseyen MB'liler (Yurtsever: 211), hedefledikleri öncü proletarya partisini, Bolşevik tipte bir silahlı ayaklanma ile gerçekleşeceğini öne sürmüşlerdir. Nitekim Malatya ve Adıyaman'da etkin olan grup, silahlı gücü ve yeterli militana sahip olmasına rağmen, Bolşevik çizgiyi benimsemesinden dolayı, olası bir köylü hareketine girişmemiştir. Bu anlamda geçmiş THKO kır gerillası deneyimini de, onun bir proletarya partisine dayanmıyor olması yönünde eleştirmiştir. (Ersan: 156)

Siyasi düşüncelerini duyurmak için 1976'da ''Emeğin Birliği''ni çıkarmaya başlayan THKO-MB'liler, fikirleri doğrultusunda diğer Sovyet çizgisine sahip olan gruplarla eylem birliğine sıcak bakarken, Maoculara sırtını dönmüştür. (Türkmen-Özger: 581)

Derginin 4. sayısında, işçilerin ve yoksul köylülerin demokratik devrimi nasıl gerçekleştireceğini açıklayan MB'liler, ilk olarak, ülkelerin içinde bulundukları tarihi çağ ve sosyo-ekonomik durumların, farklı demokratik devrim stratejilerini ortaya çıkarabileceğini belirtmiştir. Nitekim Marxism-Leninizm çizgisinde olan MB'liler, ilk eleştirisini de burada TİP'e getirmiştir. TİP'in, Türkiye'deki mevcut stratejinin demokratik devrim değil sosyalist devrim olması gerektiği yorumu, oportünistlik ile soyut ve öznel istek olarak değerlendirilmiştir. (İşçilerin ve Yoksul Köylülerin Demokratik İktidarı Üzerine, 2014: 582-583)

Türkiye'de, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte burjuva iktidarı, feodal üretim ilişkilerini devrimci yoldan tasfiye etmemesi, geniş halk kitlelerinin demokratik haklarını uygulamaya koymaması ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı tanımamasından dolayı, henüz bir burjuva demokratik devrimin gerçekleşmediği öne sürülmüştür. Aksine, kurucu burjuvazinin, feodalizmle ittifak içerisine girerek, gerici burjuva diktatörlüğü pekiştirdiği; emperyalizmle ilişkiler geliştirerek de kapitalist üretim biçimlerini ülkede hakim kıldığı savunulmuştur. (İşçilerin ve Yoksul Köylülerin Demokratik İktidarı Üzerine: 584) Bu yüzden, demokratik devrim için mücadele edilecek karşı- devrim gücü; emperyalizm, işbirlikçi tekelci sermaye ve bütün gericiliği temsil eden faşizm olarak görülmüştür. Ayrıca MB'liler, faşizmin bazen örtülü, bazen parlamenter şekilde, bazen militarizmi kullanarak gibi farklı

şekillere girebilmesinden dolayı, demokratik halk devriminin öncüsü olan işçi sınıfı, bu mücadeleyi tüm ilerici sosyal güçlerle vermesi gerektiğini öne sürmüştür. (İşçilerin ve Yoksul Köylülerin Demokratik İktidarı Üzerine: 586)

Burada demokratik halk devriminin, Maocuların ve Mihri Belli çevresinin kullandığı ‘‘milli demokratik devrim’’ teriminden farkını, Türkiye’de ittifak kurulacak bir burjuva milli sınıfının olmaması olarak açıklanmıştır. MB’lilere göre, emperyalizmin girdiği her ülkede, bütün rekabete son verip kendi tekelci karakterini yarattığından dolayı, Türkiye’de milli bir burjuva sınıfının oluşması imkansızdır. Bundan dolayı Mihri Belli ve Maocu çevrenin belirttiği gibi proletarya ile güç birliği oluşturacak bir burjuva sınıfı yoktur. (İşçilerin ve Yoksul Köylülerin Demokratik İktidarı Üzerine: 587-589) Nitekim demokratik halk devriminde işçi sınıfının görevi de faşizmi sadece iktidardan çekmek değil, -gerici burjuva sınıfı da dahil- faşizmin maddi temellerini tamamen ortadan kaldırmak ve yoksul köylülerin ittifakı ile sosyalizme yürümektir. (İşçilerin ve Yoksul Köylülerin Demokratik İktidarı Üzerine: 591-592)

THKO-MB, sınırlarını çizdiği demokratik halk devrimi strateji ile işçiler arasında örgütlenmeye girişmiştir. Etkin oldukları Malatya, Gaziantep, Adıyaman gibi şehirlerin yanı sıra İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerde grev ve mitinglere öncülük etmiş, komiteler kurmuştur. Bir taraftan da başlangıçta hedefledikleri Marxist-Leninist proletarya partisini kurmak için çabalamış ve 1 Mayıs 1980’de toplanan kongresi ile Türkiye Komünist Emekçi Partisi (TKEP)’ni oluşturmuştur. Parti, 12 Eylül 1980’deki kapanışına kadar etkin olduklarını şehirlerde ve kırsal alanlarda etkinliklerini sürdürmüştür. (Ersan: 158-159; Yurtsever: 211)

Fakat 12 Eylül darbesi ile ülkenin sıkıyönetim haline girmesi ve kitlelere yapılan operasyonlar, örgütün TKEP’i kurarkenki amaçlarını gerçekleştirmesine engel olmuştur. Nitekim 1980’den sonra TKEP, etkinliğini yitirmiş ve 1990’lı yıllarda Birleşik Sosyalist Parti ve Özgürlük ve Dayanışma Partisi’nin oluşumlarında yer alarak (Ersan: 166), siyasi yaşamını noktalamıştır.

4.5.1.2-Halkın Kurtuluşu

1974 affı sonrası THKO mirasını devam ettirmeye çalışan bir diğer örgüt ise, ‘‘Halkın Kurtuluşu (HK)’’ gazetesi etrafında toplanan grup olmuştur. 1975’te THKO-MB’liler ile THKO Geçici Merkez Komitesi’ni oluşturan grup, daha sonra Maocu fikirleri savunması ve Sovyetler Birliği’ni ‘‘sosyal emperyalist’’ olarak nitelemesinden dolayı, bu görüşe karşı çıkan MB’lileri tasfiye etmiştir.[60] (Türkmen-Özger: 534)

Tasfiye sonrası THKO’yu yeniden canlandırmayı planlayan grup, 1976’da Halkın Kurtuluşu gazetesini çıkararak, hareketin kitlelerle buluşmasını hedeflemiştir. Gazetenin çıkması ile birlikte Halkın Kurtuluşu çevresi olarak da anılacak grup, hem işçi sınıfı örgütlenmesine hem de topraksız köylülerin örgütlenmesinde etkin rol oynamaya çalışmıştır. (Çubukçu, 2007: 729) Halkın Yolu ile birlikte ülkenin en etkin iki Maocu grubu (Ersan: 200) olan hareketin yayın organları, tirajı 50 bine yaklaşan haftalık ‘‘Halkın Kurtuluşu’’, 20 bin adet basılıp dağıtılan illegal ‘‘Yoldaş’’, aylık teorik organ ‘‘Parti Bayrağı’’ dergileri olmuştur. Büyük şehirlerin yanı sıra Çorum, Kahramanmaraş, Adana, Gaziantep, Tunceli’de güçlü örgütlenmelere giden HK’lılar, buralarda bağımsız adaylarla 1977 seçimlerine de katılmıştır. Çorum’da bağımsız aday Mehmet Ersoy 1300, Tunceli’de Ahmet Demirdöven 8200 oy almıştır. Özellikle Tunceli’deki seçimlerde AP ve TİP’i geride bırakan HK’lıların, burada önemli etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Tunceli’deki oy dağılımında CHP 31 bin, AP 3900, TİP de 170 oy almıştır. (Yurtsever: 327)

1970’lilerin SBKP-ÇKP merkezli saflaşmasında tercihini ÇKP’den yana kullanan HK, Maocu görüşleri tercih etmelerindeki nedeni, daha sonra çıkaracakları

[60] THKO’lular arasındaki kopuşun ana nedeni, Aktan İnce ve çevresinin Hüseyin İnan’ın ‘‘Türkiye Devriminin Yolu’’ broşürünü eleştirmesidir. Geçmiş THKO’lular ‘‘yerli revizyonistler’’ olarak adlandırılıp, Sovyet sosyal emperyalistlerinin ülkedeki temsilcileri olarak görülmüştür. Bu anlamda ‘‘Türkiye Devriminin Yolu’’ broşüründe savunulan görüşler de özü itibari ile revizyonizm ve Troçkizmden etkilendiği öne sürülmüştür. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2271) Geçmişin eleştirisi bu şekilde yapılmasının ardından, Teslim Töre ve çevresi ile Türkiye Devriminin yolu broşürünü savunan bir çevre, Maocu görüşleri savunan grupla bağlarını koparmıştır.

‘‘Parti Bayrağı’’ dergisinde açıklayacaklardır. Maocu görüşleri benimsemelerindeki en önemli etkeni, genç ve tecrübesiz komünist olmalarına ve ideolojik, siyasal bakımdan yeterince olgun olmamalarına bağlayan HK’lılar, bu görüşlerin Türkiye gerçeğinde başarılı olamayacağı hakkında önceden şüpheleri olmasına rağmen, bu şüphelerinin teorik yetersizlikten kaynaklandığına inandıkları için savunmaya devam ettiklerini öne sürmüşlerdir. (1971 Sol Hareketi, THKO ve Gelişmesi, 2014: 562)

Maoculuk tercihlerinin ardından, bu alanda ülkedeki en donanımlı örgütü olan Aydınlıkçılarla çoğu yerde eylem birliği ve ortak parti kurma çalışmaları yapmıştır. Beklenen birleşme, Aydınlık’ın ‘‘milli bağımsızlık mücadelesini’’ ana görev olarak görmesi ve HK’lıların da bunu kabul etmemesi üzerine gerçekleşmemiştir. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2272) Birleşmenin başarısız olmasından sonra Aydınlık çevresi ile teori tartışmasına girişen HK, kendilerinin de kabul ettiği teorik yetersizliklerinden dolayı Aydınlıkçıların hedefi olmuştur. Özellikle 1 Mayıs 1977’deki olaylardan sonra hedef tahtasına konan grup, çareyi ÇKP’nin ‘‘üç dünya teorisi’’ni eleştiren AEP’nin görüşlerine geçmekte bulmuştur. (Ersan: 197-200) Bu noktadan sonra HK’lılar için ÇKP ‘‘sosyal emperyalist’’ bir ülke; Maocu görüşler de ‘‘olağanüstü eklektik fikirler karmaşası’’, ‘‘revizyonist’’ ve ‘‘küçük burjuva bir teori ve pratik’’ şeklinde tanımlanmıştır. (Yurtsever: 310)

Genel ÇKP eleştirisinden sonra, yurt içinde de onun tezlerini savunan grupları, sağcı revizyonist ve oportünist olarak adlandıran HK; THKO, THKP-C ve TKP-ML’yi de Marxist-Leninist tezleri yeterince kavrayamadıklarını öne sürerek, geçmiş deneyimlerini küçük burjuva ihtilalciliği olarak görmüştür. (1971 Sol Hareketi, THKO ve Gelişmesi: 562-565) Gelinen durumda HK’lılar, kendilerini Marxist-Leninist tezlere inançlarının, bilinçlerinin ve güçlerinin tam olduğuna kanaat getirmiş ve parti kurma yolunda çalışmalara başlamıştır. Kurulacak partinin niteliği, yozlaştırıcı bütün etkilerden uzak, her gün daha fazla kitleselleşen emekçileri yönlendirecek ve bütün proleter devrimcileri birleştirecek özellikte olacağı belirtilmiştir. (1971 Sol Hareketi, THKO ve Gelişmesi: 576-577)

Yeni parti konusundaki fikirleri bu şekilde ortaya koyan Halkın Kurtuluşu, bu anlamda ilk adımı Ekim 1978'de atmış ve Türkiye Devrimci Komünist Partisi-İnşa Örgütü (TDKP-İÖ)'nü kurmuştur. 2 Şubat 1980'de de, TDKP'nin birinci kongresini yapmıştır. (Çubukçu: 734) Parti genel stratejisini, burjuva devlet yapısını parçalamak adına kitleleri silahlı ayaklanması üzerine kurmuştur. Bu ayaklanmada temel gücü işçi sınıfı, yedek gücü ise köylülük oluşturmaktadır. Savaş önce kitlelerin mücadelesi, daha sonra iş bırakma ve grevlerle devam etmesi öngörülmüştür. Süregelen mücadele sonunda çıkacak devrimci karışıklıkla merkezi iktidarın elde edilmesi ve kırlara doğru yayılma göstermesi planlanmıştır. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2276)

İktidar savaşı süresince egemen güçlere karşı verilecek savaşın yanında Marxism-Leninizmin saflığını korumak adına ‘‘revizyonist’’ hareket ve örgütler ile de savaşılması gerektiğini belirten HK'lılar, kendileri dışındaki sol örgütleri bu mücadele dışında görmüştür. TSİP, TKP ve TİP'i AP, MHP, DP gibi düzen partileriyle bir görerek, ‘‘komprador burjuvazi ve toprak ağalarının faşist-feodal partileri’’; Dev-Yol, KSD ve TİKP'i ise, ‘‘küçük burjuvazinin siyasi akımları’’ olarak nitelemiştir. (Yurtsever: 326-327)

Partileşme ile birlikte işçi ve köylü sorunları üzerine değinen HK'lılar, TARİŞ fabrikalarında ve Adana'daki işgal, direniş ve grevlerde, Maraş ve Çorum katliamlarında kurdukları halk direniş komitelerinde etkin rol oynamış; kırsal alanda ise, toprak devrimine dair sorunlarının çözülebilmesi için köylülerle birlikte çalışmalar gerçekleştirilmiştir. (Çubukçu: 734) (Aydınoğlu: 456) Benzer örgütlenme çalışmasını öğrenciler, mühendisler, öğretmenler ve diğer memurlar gibi kent küçük burjuvazisinin katmanlarında da yapan HK, bu anlamda Türkiye Genç Komünistler Birliği'ni kurmuş, öğretmenler için illegal bir sendika kurma girişime atılmıştır. (Yurtsever: 325)

Eylemlerde aktif olarak yer alınmasına rağmen, kitleler ile parti arasındaki bağın zayıf olmasına yönelik eleştirilerin de önüne geçmeye çalışan parti, militanlarına sık sık işçi sınıfı içindeki çalışmalarını ilerletmeleri görevini vermiştir. Nitekim benzer bir görev köy çalışmaları için de verilmiş ve gelinen noktada durum

değerlendirmesi yapılarak, köy çalışmalarının başarısızlığı, yoksul köylü kitleleri içinde yalnızca gençlik kitlelerinin desteğinin alınması ve geri kalan geniş köylü kesimi ile örgütlenilememesine bağlanmıştır. (Çubukçu: 735) (Aydınoğlu: 457)

12 Eylül'e gelirken TDKP, bir taraftan partinin etkinliğini artıracak eylemleri gerçekleştirirken, diğer taraftan da solun kendi içinde yaşanan çatışmalarla mücadele etmiştir. Darbe sonrası kendilerine yönelik yapılacak operasyonlara karşı örgütsel tedbirler alınsa da başarılı olunamamış ve örgüt, merkezi yapısını yitirmiştir. Partiden geriye kalan isimler ise, TDKP'yi 1997'de Emek Partisi (EMEP)'ne dönüştürerek (Ersan: 206, 214-216), siyasi yaşamlarına devam etmişlerdir.

4.5.2-THKP-C'nin Yeniden Örgütlenmesi

1974 sonrası yeniden örgütlenmeye girişecek bir diğer illegal sosyalist örgüt THKP-C olmuştur. Birçok örgüt elemanını çatışmalarda yitiren THKP-C'nin yeniden örgütlenmesi, yeni kuşakların girişimleriyle gerçekleşmiştir. Geride kalan örgüt elemanlarının, geçmişin mirasını yeniden örgütlendirmeye girişmemesi, birçok yeni kuşak militanın bu mirasa parça parça örgütler kurarak sahip çıkmasına yol açmıştır. (Aydınoğlu: 358)

THKP-C'nin, THKO ya da TKP-ML gibi örgütlerden daha fazla bölünerek örgütlenmesi, geçmiş kuşakların örgüte sahip çıkmamasının yanı sıra, geride bıraktığı zengin teorik mirastan da kaynaklanmaktadır. Mahir Çayan'ın, 1969 ile 1972 yılları arasında kaleme aldığı teorik yazılar ve oluşturduğu kavramlar, örgütü yeniden oluşturacak genç kuşaklar için zengin bir kaynak oluşturmuştur.[61] Ayrıca bu durum, birçok farklı tahlili de beraberinde getirmesine neden olmuştur. (Aydınoğlu: 359)

[61] THKP-C'nin teorik mirası, Dev-Yol ve ardılı örgütlere ilk fırsatta yeniden örgütlenmek için hazır bir kaynakça sunsa da, bu durum yeni örgütlerin farklı strateji oluşturma alanının da daralmasına yol açmıştır. Örneğin THKO'nun zayıf teorik mirası, Halkın Kurtuluşu'nun yeniden örgütlenmesinde bir avantaj sağlamıştır. HK, bu zayıf teorik mirasın eleştirisinde ve yeni stratejiler oluşturmada, THKP-C'lilere göre daha geniş bir hareket alanı yakalamıştır. (Yurtsever: 305)

Örgütün ODTÜ biriminde yer almış ve birbirleriyle ilişkilerini koparmayan bir grup, 1974 sonrası bir araya gelerek, ‘‘Türkiye Devriminin Acil Sorunları’’ adlı bir broşür ile yeniden örgütlenmeye çalışmıştır. Acilciler ya da 1977’de THKP-C/ Halkın Devrimci Öncüleri (THKP-C/ HDÖ) olarak da adlandırılacak grup, Mahir Çayan’ın politikleşmiş askeri savaş stratejisini (PASS), yeniden Türkiye şartlarında uygulamayı amaçlamıştır. 1975’te ise, İstanbul Demokratik Ortaöğrenim Derneği üyesi gençler bir araya gelerek, Marksist-Leninist Silahlı Propaganda Birliği (MLSPB)’ni kurmuştur. ‘‘Kızıldere Son Değil, Savaşı Sürdüreceğiz’’ sloganıyla hareket eden grup, Acilciler gibi, Çayan’ın PASS stratejisini uygulamaya koymayı hedeflemiştir. THKP-C’nin yeniden örgütlenmesinde çizgisini Mao’nun görüşleri etrafında şekillendirecek olan ve ‘‘Halkın Yolu’’ dergisi etrafında kümelenecek olan grup ise, THKP-C’yi maceracılıkla eleştirmiş ve stratejilerini ÇKP’nin ‘‘üç dünya teorisi’’ üzerinden oluşturmuştur. (Türkmen- Özger: 196, 254, 510)

Ortaya çıkan küçük örgütlenmelerin yanında, 1970’lere THKP-C adına damga vuracak iki örgüt ortaya çıkmıştır. 1975’te yayın hayatına ‘‘Devrimci Gençlik’’ dergisi ile başlayan ve sonrasında Devrimci Yol’a dönüşecek Dev-Yol grubu ve 1976’da ‘‘Kurtuluş Sosyalist Dergi’’ etrafında oluşacak Kurtuluş grubu (Aydınoğlu: 362-363), 1970’lerin en kitlesel iki sol örgütünü oluşturmuştur.

Bu iki örgüt, geçmişin eleştirisini ve sahiplenilmesini, diğer bölünen örgütlere göre daha ölçülü ve gerçekçi olarak yapacaktır. Kitlelerini çoğunlukla gençler üzerinden artıracak olan iki grup, nihayetinde solun bölünmüşlüğünden ve örgüt krizinden nasibini alarak (Aydınoğlu: 361), 1980 sonrasında etkinliğini yitirecektir.

4.5.2.1-Devrimci Yol

THKP-C sempatizanlarının, cezaevinde kaldıkları süre boyunca kurdukları ilişki, genel af sonrası bozulmuştur. İstanbul’daki grup, ‘‘Halkın Yolu’’ dergisi etrafında Maocu görüşlere kayması, Ankara’daki grubun kopmasına neden olmuştur. İleride ‘‘Devrimci Yol’’ dergisini çıkaracak grup, 1975’te ‘‘Devrimci Gençlik’’

dergisini çıkararak, hem ÇKP hem de SBKP tezlerini eleştirecek bir gençlik örgütlenmesine girişmiştir. Gençlerin, devrimci bir kitle birliği altında örgütlenmesini hedefleyen grup, 1976'da Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu'nu[62] oluşturmuştur. (Ersan: 272-275)

Devrimci Gençlik dergisiyle, gençlik içerisinde yaşanan hareketlilik, kısa zamanda öğretmenler, memurlar, mühendisler, işçiler gibi toplumun her tabakasına yayılmıştır. Gençlik kitleleri de, kitleselleşme ile birlikte çalışmalarını üniversitelerin dışına çıkararak, sendikalara ve mahallelere doğru genişletmiştir. Grubun, geçmişin THKP-C mirasına sahip çıkması ve ''öncü savaşı, PASS, suni denge'' gibi kavramları kullanmasına rağmen, örgütsel anlamda kendi doğrularını, kendi öz deneyimleriyle çizmeye çalışması ve gerektiğinde THKP-C'yi eleştirmesi, kitlelerin etkilenmesinde önemli rol oynamıştır. (Pekdemir, 2007: 744-745)

Bu kitlesellik içerisinde, 1977'de çıkarılmaya başlanan ''Devrimci Yol'' dergisi, yayınlanan bir bildiri ile hem geçmişin mirasını ve eleştirisini yaparken, hem de yeni dönemde kalan mirasın nasıl gerçekleştirilebileceğini irdelemiştir. (Pekdemir: 747)

Bildiriye ilk önce dünyanın mevcut durumunun analizi yapılarak başlanmıştır. Dev-Yol'culara göre emperyalist sistem bugün, üçüncü bunalım dönemine girmiştir. Bu dönem, emperyalist ülkelerin kendi aralarındaki ilişkileri değiştirdiği gibi, yarı-sömürge ve sömürge ülkelerle arasındaki ilişkiyi de değiştirmiştir. Bu değişim, emperyalist ülkelerin, geri ülkelerde uyguladığı sömürge biçimini gizli bir niteliğe bürümüş ve içsel bir olguya dönüştürmüştür. Bu dönüşüm sonrası proletarya ile burjuvazi ve sosyalizm ile emperyalizm arasındaki çelişme, temel; emperyalist ülkeler ile sömürge ve yarı-sömürge ülkeler arasındaki çelişme de ana çelişme olarak

[62] Derneğin temel amaçlarını, THKP-C'nin görüşlerinin diğer gruplara karşı savunulması, üniversitelerde ve yurtlarda ülkücü gruplara karşı aktif mücadele edilmesi olarak belirlemiştir. Siyasi merkezinin çekirdeğini de, ODTÜ Öğrenci Kültür Derneği oluşturmuştur. SBF ile birlikte THKP-C'nin en etkin gruplarını oluşturan derneğin önde gelenler ise, ileride Devrimci Yol'un doğal önderleri olacaklardır. Bu isimlerden birkaçı, Mehmet Ali Yılmaz, Melih Pekdemir, Taner Akçam, Oğuzhan Müftüoğlu ve Nasuh Mitap'tır. (Ersan: 276)

ortaya çıkmıştır.[63] (Müftüoğlu, 1991: 619-621) Buradan hareketle, Türkiye'nin mevcut durumu da tahlil edilmiş ve ülkenin, emperyalistlerin yerli ittifakçıları ile birlikte gizli işgal durumuna sokulduğu ve tekelci burjuvazi, toprak ağaları, tefecilerden oluşan bir hakim gerici iktidar sınıfı tarafından yönetildiği belirtmiştir.[64] (Müftüoğlu: 624-625)

Hakim gerici iktidara karşı temel siyasi görevin, proletarya partisini kurmak ve onun bağımsız mücadelesini örgütlemek olarak gören Dev-Yol'cular, devrimci hareketin dağınıklığının ve örgütsüzlüğünün, devrimden başka her şeye hizmet ettiğini öne sürmüştür. (Müftüoğlu: 637)

Dev-Yol'culara göre oluşturulacak parti, halk iktidar organlarının nüvelerini oluşturacaktır. Devrim gerçekleştiğinde de parti tek başına iktidar organı olarak örgütlenmeyecek, bu nüveleri oluşturarak örgütlenecektir. Ayrıca, silahlı mücadele anlayışını benimsemeyen stratejilerin, Türkiye şartlarında başarılı olamayacağından dolayı oluşturulacak parti, ''savaşçı bir parti'' yapısına uygun olması gerekmektedir. (Pekdemir: 759-761)

---

[63] Bu noktada SBKP ve ÇKP eleştirisine giden Dev-Yol'cular, SBKP'nin temel çelişmeyi sosyalizm ve emperyalizm arasında görerek, durumu sadece Sovyetler ve ABD düzlemine indirdiğini belirtmiştir. Ayrıca ''kapitalist olmayan yol'' tezinin de, geri bıraktırılmış ülkelerde burjuvazinin emekçi halklar üzerindeki diktatörlüğünün pekiştirilmesi anlamına geldiği öne sürülerek, bu stratejinin Leninist devlet ve devrim teorileri ile çeliştiği sonucuna varılmıştır. SBKP'den sonra ÇKP'nin ''üç dünya teorisi''ne eleştiri getiren Dev-Yol'cular, bu stratejinin, sömürge ve yarı- sömürge ülkeleri üçüncü gruba yerleştirerek dünya proletarya hareketini basit bir tahlile indirdiğini öne sürmüştür. (Müftüoğlu: 621) (Yurtsever: 266) Dev-Yol'un iki tarafa karşı bu tutumuyla, uluslararası sol kutuplaşmada SBKP-ÇKP taraflarından birini seçen diğer gruplara göre daha tarafsız bir konumda olduğunu göstermiştir.

[64] Dev-Yol'cular, tarif ettikleri faşist hakim gerici iktidarı, ülke içinde kategorilere ayırmıştır. Buna göre, faşizmin yukarıdan aşağıya devlet eliyle faşistleştirilmesine ''resmi faşizm''; aşağıdan Ülkü Ocakları ve MHP'den gelen çeşidine ''sivil faşist hareket''; 12 Mart gibi askeri yönetimlere ''açık faşizm''; parlamentonun işlediği durumlar da ''gizli faşizm'' olarak kategorize edilmiştir. (Yurtsever: 269)

Dev-Yol'cular, silahlı mücadeleyi temel almalarının altında yatan nedeni, ülkedeki sınıf mücadelelerinin artan bir şekilde silahlı biçimlere dönüşmesi olarak açıklar. (Pekdemir: 754) Çünkü, savaşı devrimciler değil burjuvazi ilan etmiştir. Emperyalizmin ülkedeki gizli işgali, kontr- gerilla ve sivil resmi bütün güçleriyle emekçi kesime karşı zora başvurmaktadır. Haliyle, faşist saldırılar karşısında bir siyasi hareketin yaşayabilmesi, gelişebilmesi ve burjuvaziyi yenecek güce sahip olması için de silahlı mücadele zorunlu sayılmıştır. (Müftüoğlu: 462) Silahlı mücadelenin zorunlu görülmesi, Dev-Yol'un Çayan'ın siyasi çizgini onayladığını göstermektedir. Fakat bu onaylama Dev-Yol'cular için dogmatik bir düzlemde kabul edilmemiş, birazdan bahsedileceği üzere Çayan'ın silahlı mücadele stratejisi yeniden yorumlanmıştır. (Yurtsever: 262)

Bu zorunlu mücadeleye ''halk savaşı'' adı veren Dev-Yol, mücadelenin kendisinden çok daha güçlü bir düşmana karşı verildiği için, savaşın kısa değil uzun bir süreç olarak verilmesi gerektiğini savunur. Devrim için gereken koşulların olgunlaşması ve karşı devrim güçleriyle aynı güce erişinceye kadar silahlı saldırılara karşı devrimciler, önce direnme sonra saldırı stratejisi gütmelidir. Mahir Çayan'da ''evrim ve devrim aşamaları'' olarak geçen bu dönemler, Dev-Yol'da ''stratejik savunma-stratejik saldırı'' olarak adlandırılmıştır. (Pekdemir: 755-756)

Türkiye'ye özgü verilecek halk savaşı stratejisi, Mahir Çayan'ın ''öncü savaşı, suni denge ve silahlı propaganda'' kavramlarını üzerinden formüle edilmiştir. Halk savaşının kazanılmasında en temel zorunluluğu, proletarya partisi ve halk kitlelerinin birliği olarak gören Dev-Yol'cular (Pekdemir: 756), bu anlamda ilk olarak öncü savaşı kavramı üzerinde durur. Onlara göre öncü savaş, bir devrim stratejisi değil, halk savaşında geçilmesi gereken bir ''ara tabaka'' veya ''taktik evre''dir. Burada proletarya partisinin yürüteceği öncü gerilla mücadelesinin silahlı propagandası ile kitlelerin örgütlenilmesi sağlanacaktır. Uzun bir süre verilecek öncü savaşı, aynı zamanda ülkedeki suni dengenin de kırılmasına neden olacaktır. Çünkü, Türkiye gibi merkezi otoritenin güçlü, eski feodal sömürü kalıntılarının devam ettiği ülkelerde, geniş köylü ve halk kitleleri kolayca silahlı hareketlere geçememektedir. Bundan dolayı suni dengenin kırılması, öncü savaşın verilmesiyle mümkün olacaktır.

Böylece öncü savaşı, devrim için gerekli objektif şartları tamamlayacak ve halk savaşının saldırı stratejisi başlayacaktır. (Müftüoğlu: 490, 495, 500)

4.5.2.1.1-‘‘Halk Savaşı’’nın Uygulaması: Direniş Komiteleri

Devrimci Yol, halk savaşı stratejisinin uygulamasını partileşme sürecini daha tamamlayamadığından dolayı başka bir örgüt formuyla yapmıştır. Emekçi kesime yapılan saldırılara karşı Türkiye’nin çeşitli yerlerinde, gecekondularda, köylerde, mahallelerde direniş komiteleri kuran Dev-Yol’cular, bu komiteler ile, kitleselleşen halk yığınlarını birleşik cephede örgütlemeye çalışmıştır. (Pekdemir: 761)

Dev-Yol’a göre direniş komiteleri, devrimci halk iktidarının birer nüveleri yada tüm anti faşist güçleri bir arada toplayan bir örgüt olarak kavranmalı ve geliştirilmelidir. Komitelerin, asıl hedef olan partileşme sürecine de katkı vereceğini savunan Dev-Yol’cular, parti-cephe ikilemini, ikincinin birinciye bağlı olduğu bir diyalektik içerisinde değerlendirir. (Müftüoğlu: 298-299)

Direniş komitelerinin[65] en iyi uygulama örneği, Fatsa deneyiminde verilmiştir. Fikri Sönmez’in adaylığında girilen 1979 belediye seçimlerini CHP ve AP’nin önünde 3096 oyla kazanan Dev-Yol, halkın belediye yönetimine katılması amacıyla mahalle komiteleri kurmuştur. Burada sorunlar ve şikayetler ele alınıp, komiteler aracılığı ile çözüme dair öneriler toplanarak çözüme gidilmeye

[65] Burada, Bülent Ecevit’in 1970’li yıllarda uyguladığı popülizmi pratikte maddileştirme politikasının bir benzerini de Devrimci Yol’un uyguladığını söylemek gerekir. Dev-Yol’cular, direniş komitelerini kurdukları mahallelerde, kılık kıyafetlerine dikkat edip, halkla ters düşmemeye özen göstermişlerdir. Benzer şekilde, ‘‘halk’’ kelimesini, kitleleri örgütlemek adına kendi anlamında çıkarılıp, ideolojik-politik alanda kullanıldığı görülmektedir. ‘‘Söz/ Yetki/ Karar/ Halka’’ ve ‘‘Tek yol tek seçenek halkın kendi iktidarıdır’’ sloganlarında görüldüğü gibi, ‘‘halk’’ kavramı, Dev-Yol’un kendi iktidarını halk üzerinden elde etmesi amacıyla kullanılmıştır. (Erdoğan: 27, 32) Ayrıca Dev-Yol, direniş komiteleri aracılığı ile bütün anti-faşist cepheyi bir araya getirmeyi hedeflemesi ve ‘‘stratejik savunma’’ ile iktidar mücadelesini uzun süreli bir plana yayması, birinci bölümde belirttiğimiz Gramsci’nin kısa süreli bir ‘‘manevra savaşı’’ yerine karşıt-hegemonya kurarak uzun süreli bir ‘‘mevzi savaşı’’ verilmesi stratejisinin bir örneğini oluşturduğunu görmekteyiz.

çalışılmıştır. Ayrıca karaborsacılığa, kumara, rüşvete ve kaçak yapılanmayla da mücadele edilmiş, belediyenin gelirleri artırılmıştır. Nitekim başarılı çalışmalara imza atan Fatsa deneyimi, ‘‘komünist kurtarılmış bölge’’, ‘‘devlet otoritesinin geri plana itilmesi’’, ‘‘Sovyetler Birliği’nin 18. eyaleti’’ gibi söylemlerle hedef haline getirilmiş ve Temmuz 1980’de ilçeye yapılan nokta operasyonla Fatsa deneyimi sonlandırılmıştır. (Yurtsever: 285-288)

1977’nin sonlarında kimi yazarlarca 100 bin ve 150 binin üzerinde (Ersan: 297) (Yurtsever: 261) tiraja sahip olan ‘‘Dev-Yol’’ dergisi, büyük şehirlerin dışında Uşak, Denizli, Tarsus, Adana, Artvin, Kars ve Trakya’da önemli örgütlenmeler ile hem kitlesel eylemler düzenlemiş hem de mevcut eylemlere destek vermiştir. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2257) Bu eylemlerin başlıcalarında, Amasya’daki Yeni Çeltek maden ocağı grevinin çevre illere yayılıp büyümesinde etkin rol oynanmış; ‘‘Faşist zulme ve pahalılığa direniş kampanyası’’ ile kahvelerde konuşmalar, pazarda ve gecekondu mahallelerinde ‘‘korsan mitingler’’ düzenlenmiş; ‘‘Devrimci Savaş Birlikleri’’ adıyla MHP ve Ülkü Ocakları’nın yönetici ve üyelerine yönelik saldırılar gerçekleştirilmiştir. (Ersan: 292, 296-297)

Fakat Dev-Yol, bu kitleselliğine rağmen, halk savaşı stratejisi çerçevesinde direniş komiteleri ile girilen 12 Eylül darbesine, en önemli görev olarak gördüğü proletarya partisini kuramadan girmiştir.[66] Darbeyi, emperyalist güçler ve yerli

[66] Devrim için zorunlu olarak gördükleri proletarya partisini kuramayan Dev-Yol’cular, bu durumu içinde bulunulan ideolojik ve siyasi kargaşaya bağlamıştır. Oğuzhan Müftüoğlu’na göre, emekçi halk kitlelerine önderlik edecek savaşçı bir parti kurma konusunda bir uzlaşma vardır. Fakat devrimci hareketin o günkü subjektif konumundan dolayı bu parti, hemen ortaya çıkamazdı. Parti zorunluluğu-olumsuz subjektif nedenler arasında oluşan bu açmaz da ancak -bu zıtlık geçene kadar- kendini parti olarak ilan etmeden en geniş kitleler ile en dar kadro çalışmasıyla aşılabilecekti. (Müftüoğlu, 1988: 2251) Gelinen durumda bu açmazın çözülememesi, Dev-Yol’un partileşememesine neden olmuştur. Ayrıca Dev-Yol’un önderleri, parti konusundaki başarısızlığın tarihsel sorumluluğunu da üzerlerine almışlardır. Nitekim 12 Eylül sonrası görülen Dev-Yol davalarında mahkemenin, Dev-Yol’u ‘‘gizli bir terör örgütü’’ suçlamasına yönelik Dev-Yol’cular: ‘‘*Bizleri burada örgüt kurmakla suçluyorsunuz; aslında bizim suçumuz örgüt kurmak değil, örgüt kuramamaktır. Tarih bizi suçlayacaksa faşizme karşı örgütlendiğimiz için değil örgütlenemediğimiz için suçlayacaktır*’’ (Pekdemir: 767) diyerek, bu konudaki öz eleştirilerini yapmışlardır.

egemen sınıflar tarafından uygulattırılmakta olan ekonomik programın sonucu olarak gören örgüt (Müftüoğlu: 235), yapılan operasyonlar ile kısa sürede etkisizleştirilmiştir. Geride kalan sempatizanlar ise, 1996'da diğer sosyalist partiler ile bir araya gelerek, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)'nin kuruluşuna katılmıştır. (Ersan: 313, 320)

4.5.2.1.2-İstanbul Grubunun Ayrışması: Devrimci Sol

1970'li yılların en kitlesel hareketini oluşturan Devrimci Yol da, Türkiye sol hareketlerin kanseri haline gelen bölünmeden nasibini almıştır. Dev-Genç'in İstanbul örgütlenmesinin başını çeken Bülent Uluer, Dursun Karataş ve Paşa Güven gibi isimler (Sarıoğlu, 2007: 1016), ''Devrimci Yol Bildirgesi''nin yayınlanması ile birlikte, THKP-C'nin yeniden yorumlanması konusunda Ankara grubuyla ters düşmüşlerdir. Sonraki süreçte, Ankara grubunun Dev-Yol'un kontrolünü elinde tutmasından dolayı İstanbul grubu, 1978'de Dev-Yol'dan ayrılarak, Devrimci Sol'u kurmuştur. (Yurtsever: 278)

Ayrılık nedenlerini ''Devrimci Yol' Hareketinde Tasfiyecilik ve Devrimci Çizgi'' isimli bir broşürle açıklayan Dev-Sol'cular, eleştirilerini, Dev-Yol'un THKP-C'nin görüşlerinden sapması ve Ankara grubunun hizipçilik yapması noktasında yoğunlaştırmıştır.

Ankara grubunu, partileşme sürecinde merkezi organizasyonu oluşturmak için var olan grupları dağıtırken, kendi grubunu koruduğu yönünde eleştiren Dev-Sol'cular, bunu da Ankara grubunun kendi ideoloji ve hiyerarşisini, devrimci hareketin merkezine yerleştirmeye çalışma niyeti olarak görür. Kendilerini merkez olma havasına kaptırmalarından dolayı, aykırı seslere karşı tasfiye girişimlerinin yaşandığını belirten grup, tasfiyelerin arkasında yatan asıl nedeni ise, Ankara grubun THKP-C'nin düşünce ve mücadele anlayışından kopmak istemesi olarak tanımlar. (''Devrimci Yol'' Hareketinde Tasfiyecilik ve Devrimci Çizgi, 2014: 474-475)

Dev-Sol'culara göre, Dev-Yol'cuların THKP-C hareketini ''bütünselliğe henüz ulaşmamış'', ''eksik'' olarak yorumlaması, parti içinde ortaya çıkan sağ sapmanın savunuculuğundan başka bir şey değildir. Ayrıca, Mahir Çayan'ın düşünceleri irdelenirken, geçmişi savunuyorum görüntüsü altında ''aslında Mahir Çayan şunu demek istemiştir, dogmatik olmayalım'' gibi yöntemlere başvurmak da, oportünizmin ince metotlarla uygulanmasıdır. (''Devrimci Yol'' Hareketinde Tasfiyecilik ve Devrimci Çizgi: 464, 506)

Bu anlamda Dev-Yol'a eleştirilerinden birini örgüt sorununa yönelten Dev-Sol'cular, Direniş Komiteleri'nin merkezi örgütü oluşturmayı engellediğini öne sürmüşlerdir. Dev-Sol'culara göre Dev-Yol'cular, Direniş Komiteleri ile örgütlenme yatay ilişkilere ağırlık vermiş ve dikey örgütlenme ihmal edilmiştir. Oysa yapılması gereken hamle, kitleler üzerinde kadro çalışması yapmak değil, militan bir mücadelenin yürütülmesinin sağlanması için silahlı propaganda ile örgütlenme çalışması yapmaktır. Çünkü faşist terör ancak, devrimci anti-faşist mücadeleyi yükseltmek ve kadrolaştırmakla sağlanabilir. Bunun için de ''faşizm gelir'' şeklindeki demogoji pasifizmine düşmeden, somut devrimci pratik bir bütünlük içerisinde ele alınması gerekmektedir. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2261)

Dev-Sol'cular böylelikle, bir önceki bölümde altını çizdiğimiz Dev-Yol'cuların örgüt kurmak için aşmaya çalıştığı subjektif sorunlar açmazı sorununda partisiz geniş kitlelere ulaşma fikrine karşı, dikey-merkezi örgütlenmeye silahlı propaganda yoluyla ağırlık vererek çözülmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir.

Dev-Sol'cular diğer bir eleştirisini, Dev-Yol'un THKP-C'den aldığı ''öncü savaş'' kavramına getirmiştir. Ankara hizbinin, Çayan'ın ''öncü savaş'' askeri mücadele biçimini alelade geçilecek bir taktik unsur olarak ele aldığını savunan Dev-Sol'cular, bunun da PASS'ı inkar etmek olduğunu öne sürmüştür. Dev-Sol'culara göre, politikleşmiş askeri savaş stratejisi iki ana evreden geçerek tamamlanacaktır. Birinci aşama, kitleleri politize ederek savaşa dahil etmek için, proletaryanın savaşçı partisinin düzenli orduya geçinceye kadar silahlı propaganda ile yürüteceği öncü savaştır. Bu aşamanın nerede biteceği önceden kestirilemez. Öncü savaşı, halk

savaşında taktik bir aşama olarak değerlendirilebilir. Fakat, bu taktik aşama - Devrimci Yolcuların aksine- alelade geçilecek bir evre değil, kendi içerisinde hedefleri ve mücadele çizgisi olan stratejik öneme sahip bir evredir. Bundan dolayı öncü savaşı, askeri bir taktiktir ve stratejik evrede silahlı propagandayı esas alır. (‘‘Devrimci Yol’’ Hareketinde Tasfiyecilik ve Devrimci Çizgi: 484-485)

Böylece, Dev-Yol’cuların ‘‘stratejik savunma’’ olarak gördüğü öncü savaş dönemini Dev-Sol ‘‘stratejik saldırı’’ olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda ‘‘devrimci şiddet’’i artırmak için ‘‘Faşist Teröre Karşı Silahlı Mücadele Ekipleri (FTKSME)’’ ve ‘‘Silahlı Devrimci Birlikler (SDB)’’i kuran Devrimci Sol, bu vakitten sonra birçok askeri eyleme imza atarak, halkın sempatisini kazanmaya çalışmıştır. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7: 2261) Bu eylemlerin en ses getirenleri, 1980’de MHP Genel Başkan Yardımcılarından Gün Sazak ve 12 Mart’ın başbakanı Nihat Erim’in öldürülmesi olmuştur. (Yurtsever: 280)

12 Eylül’e gelirken Dev-Sol, örgütlendiği her mahalle, semt, okul ve yurtta devrimci şiddet odaklı eylemleri gerçekleştirmeye devam etmiş; Devrimci İşçi Hareketi, Devrimci Öğretmenler Hareketi, Devrimci Memur Hareketi gibi yarı-legal kitle örgütleriyle her kesime ulaşmayı hedeflemiştir. (Ersan: 367, 376) Fakat, beklenen darbenin gerçekleşmesi ile yapılan operasyonlar, diğer sol grupların çoğunluğunda olduğu gibi Devrimci Sol’u da etkisizleştirmiştir. (Sarıoğlu: 1017)

Uzun bir süre yeniden yapılanmaya çalışan örgüt, Dursun Karataş ve kimi kadroların 1989’daki firarı ile yeni bir örgütlenme sürecine girer. Bu örgütlenme süreci 1993’e kadar Bedri Yağan’ın önderliğindeki ‘‘Darbeciler Grubu’’ ile ciddi çatışmaların ve öldürmelerin yaşandığı bir iç kırılma ile geçmiştir. Çatışmaların sona ermesi ile Dursun Karataş ve çevresi 30 Mart 1994’de Dev-Yol’u, Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (DHKP-C) adıyla partileştirir. THKP-C’nin temel programatik hedeflerine, çalışma tarzına, mücadele biçimine birebir devam edeceğini açıklayan DHKP-C, kuruluş gününü Mahir Çayan ve arkadaşlarının öldürüldüğü 30 Mart’a denk getirerek de, geçmişin mirasının tek savunucusu olduğunu göstermeye çalışmıştır. (Sarıoğlu: 1019)

4.5.2.2-Kurtuluş Hareketi

1974 sonrası, THKP-C'nin yeniden yorumlanmasında ayrışan gruplardan biri olan Kurtuluş hareketi, Haziran 1976'da çıkarmaya başladıkları ''Kurtuluş Sosyalist Dergi'' etrafında örgütlenmeye çalışmıştır. THKP-C'den geriye kalan kadroların öncülüğünde oluşturulan Kurtuluş hareketi, yeniden örgütlenmesini, THKP-C'nin eleştirisi üzerinde oluşturmaya çalışmıştır. (Öngider, 2007a: 952)

Türkiye solunu etkisi altına alan SBKP-ÇKP kutuplaşmasında, Dev-Yol gibi ''orta yolcu'' bir konuma yerleşen Kurtuluşçular, her iki devletin, son tahlilde Marxismin aynı yorumundan beslenmelerine rağmen, uyguladığı ''büyük devlet'' politikalarının, enternasyonalizme zarar verdiğini öne sürmüştür. (Öngider: 955) Moskova, Pekin yada Tiran'dan birini seçme zorunluluğunu ''şablonculuk'' olarak gören Kurtuluş (Özgider: 954), bu anlamda Stalinci Marxist teoriye ortodoks bir biçimde bağlı kalmış (Aydınoğlu: 460), Marxismin özüne sahip çıkmıştır.

Kurtuluş hareketini, diğer THKP-C yorumlarından farklı kılan çizgi, geçmişin eleştirisinde takınılan tavır ve proletaryaya verdiği önem olmuştur. Mahir Çayan'ın işçi sınıfına verdiği ''ideolojik önderlik'' görevinin, ikameciliğe yol açtığını belirten Kurtuluşçular, sosyalizm mücadelesinde işçi sınıfına ''fiili öncülük'' görevi vererek bu durumu düzeltmeye çalışmıştır. (Sayın, 1988: 2262)

Geçmişin eleştirisine ''Kurtuluş Sosyalist Dergi''sinde yayınlanan ''Yol Ayrımı'' başlığı ile devam eden Kurtuluşçular, 1960'lardan beri Türkiye soluna egemen olan ''kendi sağındaki güçlerden medet umma'' anlayışını eleştirmiştir. Kurtuluşçulara göre bu sağcı gelenek, TİP'in ''aman kıpırdamayalım, faşizm gelir'' şeklindeki pasifizmi ile Mihri Belli'nin ''aman küçük burjuva devrimcilerini küstürmeyelim, milli cephe! yıkılır'' şeklindeki oportünist politikalarıyla revizyonizmin batağına saplanmışlardır. Ve bu revizyonist stratejilerine de ''Türkiye'ye özgü sosyalizm'', ''Nasır sosyalizmi'' gibi isimler koyarak, sosyalizmi, burjuva demokratik görüşlerle ifade etmeye kalkmışlardır. (Yol Ayrımı, 2014: 346, 357, 363)

Oluşan revizyonizme karşı gençlik hareketleri, THKO, THKP-C ve TKP-ML/ TİKKO gibi örgütler kurarak, proletaryanın kendi silahlı gücünü oluşturmaya çalıştığını belirten Kurtuluşçular, bunların arasında THKP-C'yi, Türkiye'ye özgü yolu bulmaya çalışan tek örgüt olarak görmüştür. TKP-ML/ TİKKO hareketini ise, Çin Devrimi'ni kopyalamaya çalışmakla eleştirmiştir. (Yol Ayrımı: 359)

THKP-C eleştirisine de bu noktada başlatan Kurtuluş, Kemalizm ve kitle desteği üzerinde durmuştur. Kurtuluşçulara göre THKP-C'nin, Kemalizmi, küçük burjuvazinin en sol kanadının milliyetçilik tabanında anti-emperyalist bir tavır alış olarak değerlendirmesi yanlıştır. Kemalizm yalnızca bir tavır değil, düşünüş ve davranışlarıyla birlikte milli burjuvazinin ideolojisidir. Bundan dolayı devrimde ittifak kurulacak sınıflar arasında yer alamaz. (Yol Ayrımı: 352, 373) Yapılan bu hatalı ittifak politikası da, ‘‘öncü savaş’’ın kitlelerden kopuk ve dağınık bir silahlı mücadele verilmesine yol açmıştır. (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2265)

Örgüte getirilen diğer eleştiri ise, kitle desteği ile ilişkilidir. Kurtuluşçular, silahlı hareketin, kitle desteğini geliştirme üzerinden oligarşiye karşı adım adım verilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu anlamda THKP-C'nin, silahlı hareketin subjektif koşulları oluşmadan, kitle desteğinden yoksun öncü savaş anlayışıyla hareket ettiğini belirtir. Silahlı mücadele, bir avuç proleter devrimci ile oligarşi arasında değil; işçi, köylü ve modern sanayi proletaryası ile donatılmış proletarya partisinin siyasi önderliği altındaki kitlelerce verilmedir. (Yol Ayrımı: 373-376)

Günümüzde gerçek bir proletarya partisinin henüz oluşmadığını belirten Kurtuluş, gerçek bir proletarya partisini kurmayı birincil görev olarak görmüştür. Kurtuluşçulara göre parti, sımsıkı örgütlenmiş, demir gibi disiplinli, profesyonel öncülerden kurulan bir yapıda olmalıdır. Ayrıca partinin bütün üyeleri, proletaryanın devrimci deneylerine hakim, Marxism-Leninizmin teorik bilgisine sahip olması gerekmektedir. İktidar, şiddet yoluyla ele geçirilmeye çalışılacağından dolayı da parti, bir ‘‘savaş örgütü’’ olarak tasarlanmalı ve illegal olmalıdır. (Ersan: 331-332)

Bu anlayışla sadece ‘‘fiili öncü’’ olarak görülen işçi sınıfının değil, aynı zamanda köylü, öğrenci gençliğin üzerinde de örgütlenmeye çalışan Kurtuluşçular,

büyük şehirler başta olmak üzere Mersin, Samsun, Trabzon, Rize, Bayburt, Kızıltepe gibi farklı bölgelerdeki illerinde örgütlenme başarısı göstermiştir. Örgütlenme çalışmaları sırasında kurulan Dev-Lis, Devrimci Öğrenciler Birliği, Karadeniz Dev-Genç gibi yapılar ve DİSK'in içerisindeki faaliyetler (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler, Cilt VII: 2268), örgüte kitle desteği kazandırmada etkili olmuştur. Yayıncılık alanında ise, yapılan çalışmalar sonucu ''Kurtuluş Sosyalist Dergi'' ile 15 bine yakın, haftalık ''Kurtuluş'' gazetesi ile 30.000 tirajı yakalanarak (Öngider: 952) önemli rakamlara ulaşılmıştır. Fakat solun kendi içerisinde yaşadığı iç çatışma ve Kurtuluşçuların kafasındaki ideal parti anlayışının uygulamada zorluğu (Ersan: 329-332), hareketin 12 Eylül darbesine karşı savunmasız kalmasına yol açmıştır.

Darbe sonrası, cunta ile baş edilemeyeceğini anlayan Kurtuluşçular, kitle hareketini tekrardan yükseltmeye hazırlamak için büyük şehirlere ve proletaryanın içinde doğru ''geri çekilme'' kararı almıştır. Operasyonlar sonrası sınırlı bir sayıda kalan örgütün yeniden örgütlenmesi 1990'lı yılların başını bulmuştur. (Öngider: 959) 1994'te kurulan Birleşik Sosyalist Parti (BSP) ve 1996'da kurulan ÖDP'nin temel bileşenleri arasında yer alan grup, daha sonra ÖDP'den koparak 2002'de Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP)'nin kuruluşunda yer almıştır. (Ersan: 354-355)

4.6-Beklenen Darbe: 12 Eylül 1980

Yaşanmakta olan ağır ekonomik kriz ve yol açtığı siyasi ve sosyal sorunların artması, sürekli değişen hükümetlerden dolayı siyasi istikrarın sağlanamaması ve başta işçi sınıfı olmak üzere çalışan tüm kesimlerin, mevcut sorunlara karşı direnmesi, Türkiye'yi 1980'li yıllara gelirken yeniden bir darbe beklentisi içine sokmuştur. (Aydınoğlu: 463) Bu beklentinin 1960 ve 1971 yıllarından farkı ise, beklentinin, sol görüşe yakın olan kesimden değil, sağ görüşe yakın kesim tarafından oluşmuş olmasıdır.

Egemen güçler için, artan sosyal olaylara karşı halkın direncini kırmak, Türkiye siyasetinden sosyalist solun ve sosyal hareketlerin her unsurunu ortadan kaldırmak, bu dönemde ancak bir ordu hareketi ile mümkün olabilecektir. Solun

kitleselleşmesine rağmen birlik olamama sorunu göz önünde bulundurulduğunda, ordunun gücü ve birlikteliği, yapılacak bir müdahalenin başarı kazanma olasılığını da güçlendirmiştir. (Aydınoğlu: 464-466)

12 Eylül'de emir-komuta zinciriyle gerçekleştirilen darbe, Milli Güvenlik Konseyi'ni kurarak ülke yönetimini ele almıştır. TBMM kapatılmış, Süleyman Demirel, Bülent Ecevit, Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş başta olmak üzere birçok siyasi parti lideri ve milletvekili tutuklanmıştır. (Çavdar: 264) İlk etaptaki bu tutuklamalar, darbenin, siyasi isimleri hedef alıyor gibi gözükse de sol kesime karşı yapılan operasyonların başlaması ile birlikte asıl hedef belli olmuştur.

Sol düşünceye yakın partiler, sendikalar ve meslek örgütleri kapatılmış, üyeleri ve yöneticileri tutuklanmıştır. Behice Boran, Mihri Belli, Oya Baydar gibi birçok isim de yurdışına kaçmıştır. (Çavdar: 265) Üniversitelerdeki sol yapılanmayı önlemek için Yüksek Öğrenim Kurulu (YÖK) kurulmuş, bu kurum vasıtasıyla birçok akademisyenin ve öğrencinin üniversite ile ilişkisi kesilmiştir. (Akşin: 279)

12 Eylül darbesine karşı yapılan en ciddi eleştiriler, yargılama sürelerinin uzunluğu, sorgulamalar sırasında ve cezaevlerinde yapılan işkence iddialarıdır. Koldan tavana asılmak, elektrik ve falakaya yatırmak, Filistin tipi askı yöntemiyle asılmak, soğuk su ve karla yıkanmak, fiziksel ve cinsel istismara maruz kalmak, temel gıdalardan mahsur bırakılmak gibi birçok insan haklarına aykırı yöntemle sorgulamalar yapılmıştır. (Tuşalp, 2013: 87-88, 93) İşkenceler sonrası birçok insan hayatını kaybetmiş fakat tam sayı hiçbir zaman belirlenememiştir. (Tuşalp: 246)

Darbenin genel bilançosuna bakıldığında ise, 650.000 kişinin gözaltına alınıp, 230.000 kişinin yargılandığı görülmektedir. Yargılananlardan 429 kişi ölüm cezasına mahkum edilmiş, binlercesi kişi hapis cezası almıştır. Ceza alanların, 939'u 20 yıldan fazla, 630'u da ömür boyu hapse mahkum edilmiştir. Ayrıca, 43 kişi cezaevinde intihar etmiş; 74'ü çatışmada, 11'i de açlık grevinde hayatını kaybetmiştir. 30 bin kişi ''güvenilmez'' denilerek işten atılmış, 30 bin kişi yurt dışına kaçmış, gazeteciler toplam 3.315 yıl hapis cezası almıştır. (Akşin: 278) (Tuşalp: 246)

Böylece, ülkede ‘‘anarşiyi ve iç savaşı önlemek’’, ‘‘Cumhuriyet’i korumak’’ gibi söylemlerle darbeyi gerçekleştiren Kenan Evren ve ekibi (Aydınoğlu: 470), yaptığı uygulamalar ve oluşturduğu yeni anti-demokratik kurumlar ile sadece insan haklarını çiğnemekle kalmamış, aynı zamanda birçok demokratik hakların ihlaline de imza atarak, Türkiye siyasi tarihine geçmiştir.

SONUÇ

12 Eylül darbesi, Türkiye'de sol hareketin 1950'li yıllarda kıvılcımını atıp 1960'lı ve 1970'li yıllarda kitleselleştiği otuz yıllık dönemini sona erdirmiştir. 1974 sonrası örgütlenme sürecinde yaşanan birlik sorunu, 1978'den sonra yanına bölünme sorununu da ekleyerek, örgütlerin 1980 darbesine güçsüz girmesine neden olmuştur. Darbe sonrası solun hemen hemen bütün örgütlenmeleri ve sempatizanları, ya işkence görerek öldürülmüş; ya uzun yıllar hapis cezasına çarptırılmış; ya yurt dışına firar etmiş ya da baskılar sonucu pasifize edilmiştir.

Özellikle 1960-1980 yılları arasında oluşturduğu iktidar stratejileri ve entelektüel birikim ile milyonlarca işçi, emekçi ve gençlik kitlelerini arkasına alan bir toplumsal hareketin, 12 Eylül sonrası birden kesilmesinin nedenleri, bu dönemden sonra yaşanan gelişmelerle birlikte yine kitleselleştiği 1960-1980 döneminde yaşananlarda yatmaktadır.

Bu anlamda ilk olarak, solun hareket alanını kapatan etkenin bir askeri darbe olmasından dolayı, sol örgütler-ordu ilişkisine değinmek gerekir. Çünkü otuz yıllık dönem boyunca 1960 ve 1971 askeri müdahalelerini yaşayıp ayakta kalan sol, aynı reaksiyonu 1980 darbesi sonrası gösterememiştir. Buradaki en temel faktör olarak karşımıza 1971 sonrası ordunun yapısında yaşanan değişmeler çıkmaktadır. 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin anti-demokratik yönetim anlayışı altında örgütlenen başta genç subaylar olmak üzere toplumsal kitleler, 1960'da yönetimi ele geçirilmesi ve demokratik 1961 anayasasını yürürlüğe konulmasında önemli rol oynamıştır. Darbe ile iktidar koltuğunda istenen değişimlerin, seçimlerde Demokrat Parti'nin devamı niteliğinde olan Adalet Partisi'nin başa gelmesi ile yapılamaması, ordu içindeki solcu subayları 1960'lı yılların sonuna gelirken yeni bir darbe girişimi planlamasına neden olmuştur. Başarısız geçen 9 Mart denemesinden sonra 12 Mart'ta ordu içindeki sağ kesimin muhtırayı gerçekleştirmesi, sol-ordu ilişkisinin de sona ermesi anlamına gelmiştir. 1970'li yıllar boyunca ordu; içerisindeki sol görüşe dair ne varsa temizleyerek sağ görüntüye yerleşmiş, başta OYAK olmak üzere birçok sektörde ekonomik girişimlere dahil olarak kapitalist sistemdeki pastadan daha fazla pay almıştır.

Orduda yaşanan bu yapısal değişim sol örgütleri doğrudan etkilemiştir. 1960'lı yıllar boyunca Doğan Avcıoğlu yönetimindeki YÖN hareketi ve Mihri Belli önderliğindeki MDD hareketi, orduya ‘‘ilerici’’ bir misyon yükleyerek iktidar stratejilerini ordu üzerinden kurmuştur. Diğer yandan işçilerin ve aydınların bir arada olduğu TİP'in kurularak Türkiye'de solu ilk kez parlamentoya sokacak düzeye erişmesi ve 1968'den sonra gençlik eylemlerinin kitleselleşmesi, 1971'de askeri müdahalenin sağ kesimden gelmesine rağmen solun ayakta kalmasını sağlamıştır. Bu ayakta kalmanın güçlülüğü ile 1974'de yeniden örgütlenmeye giden kitleler, hem teoride hem eylemsellikte aşamadıkları bölünme ve örgüt sorununa çözüm bulamayınca değişen ordu yapılanması ile birlikte 1980 darbesine hazırlıksız yakalanmışlardır. Sonuç olarak, 1960'lı yıllarda TİP-YÖN-MDD ekseninde bir bütünlük ve entelektüel birikim yakalayan kitleler, 12 Eylül'e girerken etrafında tutunacak ne kitlesel bir örgüt ne de entelektüel bir hareket bulabilmiştir.

Aslında, Türkiye'de sol hareketin bu otuz yıllık döneminde neden başarısız olduğuna genel olarak bakıldığında, ordunun yapısında yaşanan değişmeden doğan zararın, solun kendi içerisinde yaşadığı tartışmalardan dolayı doğan zarardan nispeten daha hafif olduğu görülmektedir.

Bu duruma en yakın örnek 1960'lı yıllar boyunca yaşanan Milli Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim ve Türkiye'nin toplumsal yapısı tartışmalarıdır. Yükselen sol hareketin iktidara gelmesi için en uygun iktidar tezi olarak sunulan MDD-SD tartışmaları, derine inen toplumsal yapı çözümlemeleri ile halkın anlayacağı bir platformdan uzaklaşarak, taraflar arasında bir aydın tartışması niteliğine bürünmüştür. Nitekim, ne MDD savunucularının tezleri ‘‘zinde güçler’’ olarak gördüğü askeriye içerisinde yer almış, ne de SD savunucularının tezleri ‘‘ideolojik önderlik’’ görevi verdiği işçi sınıfı içerisinde anlaşılabilmiş ve tartışılmıştır. Ordu içinde sol bir darbe gerçekleştirmeye eğilimli subaylar olmasına rağmen bu kesimin, MDD'ciler gibi önce demokratik devrim ardından sosyalist devrimi oluşturma gibi bir düşüncelerinin olmadığı, 1970'li yıllarda bu kesimin Mihri Belli'yi ‘‘komünist’’ olmasından dolayı darbe planları arasında yer vermemesinden belli olmuştur. Ordu içindeki sol kesimin, daha çok 1960'da yapılan darbenin bir benzerini planladığı düşünülebilir. TİP öncülüğünde savunulan SD tartışmaları da, ‘‘öncü güç’’ olarak

gördüğü işçi sınıfının, o dönemki yükselişine kayıtsız kalmıştır. Özellikle bürokrasi üzerine tartışmalar ile iyice teori yarışına giren SD'ciler, 1960'lı yılların işçi sınıfı eylemselliğini ve taleplerini dile getirmede etkisiz kalmışlardır. Nitekim bu pasif eylemsizliğin yanına bir de işçi, gençlik eylemlerine destek vermenin parlamentarizm stratejisine zarar vereceği düşüncesinin eklemesi, 1968'den sonra SD savunucusu TİP'lilerin, işçi sınıfı üzerindeki etkinliğini yitirmesine yol açmıştır.

Burada asıl yapılmak istenen eleştiri, MDD-SD tartışmalarının Türkiye'ye özgü çıkarımlar ile işçi-emekçi kesimin hayati sorunları arasında bir bağ kurularak kitleleri bilinçlendirmek üzerine kurulması gerekirken; tartışmaların, ''Sovyet, anti-Sovyet'', ''yukarıdan devrimcilik-parlamentarizm batağı'', ''Türkiye'de bürokrasinin 'sui generis' bir karakterinin olup olmadığı'' konu başlıkları ile tarafların birbirleri üzerinde teorik hakimiyet kurma rekabetine girmesidir.

Her iki tarafın tartışmaları sonucunda en önemli kırılma ise, gençlik kitlelerinde yaşanmıştır. 1968'in etkisi ile sosyalistleşme sürecini hızlı bir şekilde hayata geçiren kitleler, ilk etapta savundukları MDD ya da SD stratejilerinden, bir süre sonra devrim yolunda pratik bir yararı olmayacağını görerek ayrışmışlardır. Yönetici kadroların, kitleleri idare edememesi sonucu gençlik hareketleri; Mihri Belli ve çevresini ''ordudan'', Aybar- Boran ve çevresini de ''parlamentarizmden'' medet ummakla suçlamış ve 1970'lere girilirken gerilla mücadelesini başlatmıştır. Bu dönemde kurulan üç illegal örgüt, öncelikli olarak Latin Amerika'daki gerilla mücadele pratiğini esas alarak iktidar stratejilerini oluşturmuşlardır. Fakat, kısıtlı kadrolarla başlatılan eylemler, kısa sürede bastırılmış ve üç örgütün gerilla deneyimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çünkü ne THKO ve TKP-ML'nin yapmak istediği köylü örgütlenmesine köylüler hazırdı ne de THKP-C'nin şehirlerde yapmak istediği işçi sınıfı örgütlenmesine işçi sınıfı hazırdı.

1960'lı yıllarda yaşanan MDD-SD eksenli iktidar stratejisi tartışmaları, 1974'te solun yeniden örgütlenmesinde ise, yerini SBKP-ÇKP ideolojik ayrışmalarına bırakmıştır.

TİP-YÖN-MDD deneyimlerinin başarısızlığı, gerilla hareketinin kısa sürede etkisizleştirilmesi ve 1971 muhtırası ile gelen baskılara rağmen 1970'li yıllarda daha

fazla kitlelere ulaşabilen sol hareketler, bu dönemde de kitleleri bir arada tutacak ‘‘örgüt’’ün kurulamaması sorunuyla karşılaşmışlardır. Bu konuda daha tecrübeli olan Aybar, Boran, Belli, Kıvılcım gibi isimler olmasına rağmen, gençlik kitlelerinin bu isimleri 1960’lı yılların başarısızlığından sorumlu tutması, örgüt sorununu çözme konusunda yardım alabilecekleri entelektüel birikimden mahrum kalmalarına yol açmıştır.

Örgüt sorunu Türkiye solunu 70’li yıllar boyunca işgal edecekken, en az onun kadar önemli olan bir diğer sorun ise, yeniden örgütlenme sürecinde gençlik kitlelerinin geçmişin mirasına sahip çıkma mücadelesidir. Geçmiş THKO, THKP-C ve TKP-ML deneyimlerini yeniden yorumlayan ya da aynı şekilde devam ettirmek isteyen hareketler, bir bütün içerisinde hareket edememiştir. Geçmişin savunulması ve eleştirisi yapılırken ortaya sürülen argümanlar, geçmişten ders çıkarma yönünde olmaktan ziyade tarafların birbirlerini suçlamaları şeklinde oluşturulmuştur. Bu durum da birçok hareketin doğmasına ve hatta bu hareketlerin de zaman içinde kendi içerisinde bölünmesine yol açmıştır. Hemen hemen bütün örgütler, oluşturdukları tezlerde nihai olarak ülkeye sosyalizmi getirmeyi amaçlarken, ayrı ayrı yapılan Türkiye tahlillerinin sayıca çokluğu, kitlelerin bir arada hareket etmesini engellemiştir. Böylece, özellikle 1976’dan sonra düzenlenen başta 1 Mayıs ve diğer eylemlerde görülen devasa kitleler, bu birlik sorununun çözülememesinden dolayı iktidarı elde etme yolunda değerlendirilememiştir.

Birlik sorununa etki eden geçmiş deneyimlerin farklı yorumlanması sorununun yanında yaşanan SBKP-ÇKP kutuplaşması da, bu dönemde sol içi şiddetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Burada getirilebilecek en temel eleştiri, yaşanan SBKP-ÇKP tartışmalarının, Türkiye’ye yönelik pozitif bir katkının yapılamamasıdır. 1974 sonrası sol hareketler, Türkiye’ye özgü sosyalizm stratejileri[67] geliştirmek yerine SBKP-ÇKP tezlerine sıkıca bağlanmış ve 1960’lı

[67] Burada, 1960’lı yıllardan başlayarak tutarlı bir şekilde Türkiye’ye özgü sosyalizm metodunu dile getiren Aybar’a değinmek gerekir. Sosyalizmin evrensel değerlerinden şaşmadan, ülkenin kendi toplumsal gelişim dinamiklere dayanarak oluşturmaya çalıştığı özgün strateji, TİP’in ilk yıllarında kabul görse de 1965’den sonra ‘‘anti-Sovyetik tutum’’ ve ‘‘Marxism’den sapma’’ eleştirileri ile karşılaşmıştır. Sovyetler Birliği’nin çöküşüyle birlikte yıllar sonra öngörülerinin doğru çıkması

yıllarda yaşananlara benzer bir teorik tartışma ortamına girmiştir. Sosyalizm düşüncesinin evrenselliğinden dolayı uluslararası sosyalist hareketlerden etkilenmemek elbette mümkün değildir ve yaşanan başarılı deneyimlerden örnekler alınması da doğaldır. Fakat SBKP ve ÇKP'nin bile kendi arasında ''en iyi sosyalist ülke benim'' tartışmasına girdiği ve birbirlerini ihanetle suçladığı bir konjonktürde Türkiye'deki sol hareketlerin, bu tartışmalara doğrudan taraf olma ve mücadele biçimlerini bu iki ülkenin sosyalist tezleriyle oluşturma stratejisinin, pratikte bir sonuç vermeyeceği öngörülememiştir. Üstelik bu öngörüsüzlük, sol hareketlere sadece iktidarı elde edememe bakımından zarar vermemiş, süregelen zamanda taraflar arasında sol içi şiddeti doğurarak birçok ölümleri beraberinde getirmesine, işçi ve köylü kesiminin desteğini yitirerek Ecevit'e yanaşmasına da yol açmıştır.

Bu anlamda özellikle 1978-1980 yılları arası yaşanan kitlelerin kaybedilmesi, sol içi mücadeleler ve sağ görüşlü hareketlerle yaşanan silahlı mücadele, 12 Eylül darbesinden sonra Türkiye'de sol hareketin 1960 ve 1971'de olduğu gibi yeniden ayağa kalkmasını engellemiştir. Yasaklı dönemlerin ardından 1980 sonrası solun en ciddi örgütlenme girişimi, Temmuz 1989'da başlayan ''Birlik Tartışmaları'' ve neticesinde 1996'da kurulan ÖDP deneyimi (Öngider, 2007b: 1000-1002) olmuş, fakat eski kitlesellik yakalanamamıştır.

Son olarak, 1950-1980 arasında yaşanan kitleselliğin, iktidar elde etme yolunda başarılı bir şekilde kullanılamamasına getirilecek eleştirilerle birlikte Türkiye sol hareketin, siyasal alana etki ettiği konulara da değinmek gerekir. Otuz yıllık dönem boyunca, gerek işçi sınıfının örgütlenerek hak arama bilincini oluşturmasında, gerekse gençlik kitlelerinin ve köylülüğün ülke siyasetine olan ilgisini ve etkisini arttırmasında solun söylemleri ve etkinlikleri önemli derecede rol oynamıştır. Sol siyasiler, egemen güçlerin baskı ve şiddet politikalarına rağmen halkın ve ülkenin mevcut sorunlarını duyurmayı başarmış ve ülke demokrasisine farklı bir ideolojinin sesi olarak katkıda bulunmuştur. En önemlisi, Aybar'ın 1960 darbesinden sonra Cemal Gürsel'e yazdığı mektupta dile getirdiği demokrasi

---

(Özman, 2007: 402) onu 1990'lı yıllarda yeniden gündeme getirse de, ülkede artık 1960'lı ve1970'li yıllardaki gibi bir sol konjonktürün olmamasından dolayı yeni bir hareketin oluşmasına yetmemiştir.

terazisinin işlerliği için solun sağa karşı denge mekanizması olacağı (Aybar, 2014: 74-75) görevini başarı ile yerine getirmiş ve ciddi bir iktidar alternatifi olarak kendisini ülke siyasetinde konumlandırmıştır.

KAYNAKÇA

Ağcabay, Cenk (2015), ‘‘Ellili Yıllarda Bir Komünist: Dr. Hikmet Kıvılcımlı’’, *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul

Ağtaş, Özkan (2007), ‘‘Ortanın Solu: İsmet İnönü’den Bülent Ecevit’e’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Ak, Gökhan (2015), ‘‘Türk Düşünce Hayatında Mediha Esenel (Berkes) ve 1948 DTCF Tasfiyeleri İlişkisi Bir İnceleme’’, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Cilt XV, Sayı 30, İzmir

Aka, Asiye (2009), ‘‘Antonio Gramsci ve ‘Hegemonik Okul’’, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 21, Balıkesir

Akal, Emel (2007a), ‘‘Rusya’da 1917 Şubat ve Ekim Devrimlerinin Türkiye’ye Etkileri/ Yansımaları’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Akal, Emel (2007b), ‘‘Mustafa Suphi’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Akşin, Sina (2007), *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 16. Basım, İstanbul

Albayrak, Mustafa (2014), ‘‘ Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı’’, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 1, Ankara

Alper, Emin (2007), ‘‘Bülent Ecevit’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Althusser, Louis (2006), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev. Alp Tümertein, İthaki Yayınları, 2. Baskı, İstanbul

Altın, Hamza (2008), ‘‘Ethem Nejat ve Eğitim Tarihimizdeki Yeri’’, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sayı 3/4, Ankara

Aren, Sadun (1993), *TİP Olayı (1961-1971)*, Cem Yayınevi, İstanbul

Atatürk, Mustafa Kemal (2012), *Nutuk: Cilt- II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 9. Baskı, Ankara

Ateş, Hamza- Demirel, Demokaan (2014), ‘‘Üçüncü Yol ve İngiltere’de Blair Dönemi Kamu Reformları’’, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 47, Sayı 3, Ankara

Atılan, Gökhan (2007a), ‘‘Yön ve Devrim Hareketi’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Atılgan, Gökhan (2007b), ‘‘Anti-Emperyalizm ve Bağımsızlıkçılık (1920-1971), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Atılgan, Gökhan (2007c), ‘‘Mihri Belli’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Atılgan, Gökhan (2009), ‘‘Sosyalist Milliyetçilik Söylemi (Türkiye, 1961-1968): Temeller, Ayrılıklar’’, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 64, Sayı 3, Ankara

Atılım, ‘‘Legal Sosyalist Akımlar ve TKP’’, Sayı 10 (34), Yıl 3, 1 Ekim 1976

Avcıoğlu, Doğan (2013), ‘‘TİP’e Dair’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Aybar, Mehmet Ali (1989), *Sosyalist Sol Konuşuyor*, Haz. Rafet Ballı, Cem Yayınevi, 2. Basım, İstanbul

Aybar, Mehmet Ali (2011), *Neden Sosyalizm*, İletişim Yayınları, İstanbul

Aybar, Mehmet Ali (2013), ‘‘Türkiye Sosyalizmi’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Aybar, Mehmet Ali (2014), *Türkiye İşçi Partisi*, İletişim Yayınları, İstanbul

Aydın, Suavi (1998), ‘‘Milli Demokratik Devrim’den ‘Ulusal Sol’a Türk Solunda Özgücü Eğilim’’, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 78, Ankara

Aydınoğlu, Ergun (1992), *Türk Solu (1960-1971)*, Belge Yayınları, İstanbul

Aydınoğlu, Ergun (2011), *Türkiye Solu (1960-1980)*, Versus Yayınları, 3. Baskı, İstanbul

Ayhan Türkbay, Rezzan (2014), ‘‘İngiliz İşçi Partisi’nin İdeolojik Dönüşümü’’, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt 4, Sayı 1, Kahramanmaraş

Aysal, Necdet (2005), ‘‘Anadolu’da Aydınlanma Hareketi’nin Doğuşu: Köy Enstitüleri’’, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 35- 36, Ankara

Babuş, Fikret (2004), *68 Hareketi’nin Köy Eylemleri Devrim Havarileri,* Ozan Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul

Baydar, Oya (2011-2012), ‘‘Türkiye Solu Üzerine (Öz)Eleştirel Notlar’’, *Doğu- Batı Dergisi*, Sayı 59, Kasım- Aralık- Ocak, Ankara

Bayır, Özgür Erler (2011), ‘‘Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Solda Partileşme’’, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No 45, İstanbul

Bekcan, Umut (2013), ‘‘Devrimden Sonra: Bolşeviklerin Zorunlu Dış Politikası 1917-1925’’, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 68, No 4, Ankara

Bekmen, Ahmet (2008), ‘‘Marksizmin ‘Praksis’in Teorisi’’, *19.yy’dan 20.yy’a Modern Siyasal İdeolojiler*, Der. H. Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul

Belge, Murat (2007), ‘‘Türkiye’de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri’’, *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Belli, Mihri (2013), ‘‘Milli Demokratik Devrim’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Bilgiç, Arif Ulaş (2007), ‘‘Doktor Hikmet Kıvılcımlı’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Bora, Tanıl-Ünüvar, Kerem (2015), ‘‘Ellili Yıllarda Türkiye’de Siyasi Düşünce Hayatı’’, *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul

Boran, Behice (1968), *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları*, Gün Yayınları, İstanbul

Boran, Behice (2013a), ‘‘ Bürokrasi Üzerine Tartışmalar’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Boran, Behice (2013b), ‘‘Bürokratların Çelişmeli Durumu’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*’’, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Bottomore, Tom (1997), *Frankfurt Okulu*, Çev. Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, 2. Basım, Konya

Bottomore, Tom (2005), *Marksist Düşünce Sözlüğü*, Çev. Der. Mete Tunçay, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul

Bozarslan, Hamit (2007), ‘‘İbrahim Kaypakkaya’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Bulut, Sedef (2009), ‘‘Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Tahkikat Komisyonu, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, Ankara

Cantek, Levent (2007), ‘‘Tan Gazetesi ve Sabiha Sertel’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Carnoy, Martin (2011), ‘‘Gramsci ve Devlet’’, *Praksis Dergi*, Sayı 3, Ankara

Coşar, Simten (1998), ‘‘Türk Liberalliği Üzerine’’, *Birikim Dergisi*, Sayı 110, İstanbul

Çalışlar, Oral (2002), *68’li Yıllar Eylemciler*, Haz. Bedri Baykam, İmge Kitapevi, 2. Baskı, Ankara

Çavdar, Tevfik (2008), *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Kitapevi, 4. Baskı, Ankara

Çavdar, Tevfik (2013), *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950’den Günümüze),* İmge Kitapevi, 5. Baskı, Ankara

Çayan, Mahir (2014), *Toplu Yazılar*, Su Yayınları, 3. Baskı, İstanbul

Çetinkaya, Y. Doğan-Doğan, M. Görkem (2007), ‘‘TKP’nin Sosyalizmi (1920- 1990)’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol,* Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Çubukçu, Aydın (2007), ‘‘TDKP-‘Halkın Kurtuluşu’: Gerilladan Partiye’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Dede, Kadir (2015), ‘‘Forum Dergisi’’, *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul

‘‘Devrimci Yol’ Hareketinde Tasfiyecilik ve Devrimci Çizgi’’ (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70’lerden 80’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen- Ümit Özger, Dipnot Yayıncılık, Ankara

Doğan, M. Görkem-Ünüvar, Kerem (2007), ‘‘Üçüncü Dünyacılık, Maoculuk, Aydınlıkçılık’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Doğan, Erkan (2011-2012), ‘‘Sosyalizmi Milliyetçilikle Eklemlemek’’, *Doğu- Batı Dergisi*, Sayı 59, Kasım- Aralık- Ocak, Ankara

Doğaner, Yasemin (2015), ‘‘Vatan Cephesi’’, *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul

Duman, Fatih (2013), ‘‘Sosyalizm’’, *Dünyada ve Türkiye’de Siyasal İdeolojiler*, Der. Ömer Çaha-Bircan Şahin, Orion Kitapevi, Ankara

Dural, A. Baran (2004), *Atatürk’ün Liderlik Sırları*, Okumuş Adam Yayınları, 2. Baskı, İstanbul

Duran, A. Baran (2014), *Milliyetçiliğin Yakın Tarihi*, Cumartezleri Yayınları, Edirne

Ecevit, Bülent (1968), *Ortanın Solu*, Tekin Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul

Ecevit, Bülent (1973), *Bu Düzen Değişmelidir*, Tekin Yayınevi, 2. Basım, İstanbul

Ecevit, Bülent (1975), *Demokratik Solda Temel Kavramlar ve Sorunlar*, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara

Emre, Yunus (2013), ‘‘Karl Kautsky ve Ultra-Emperyalizm Kuramının Düşündürdükleri: Sosyal Demokrasi ve Uluslararası İlişkiler’’, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 39, İstanbul

Engels, Friedrich (2013), *Konut Sorunu*, Çev. Tekin Genç, Alter Yayıncılık, Ankara

Engels, Friedrich (2013), *Ütopyadan Bilime Sosyalizm*, Çev. Yılmaz Onay, Evrensel Basım Yayın, 3.Baskı, İstanbul

Erdoğan, Necmi (1998), ‘‘Demokratik Soldan Devrimci Yola: 1970’lerde Sol Popülizm’’, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 78, Ankara

Eren, Mustafa (2012), *Kanlı Pazar*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul

Ergil, Doğu (1978), ‘‘Yabancılaşma Kuramına İlk Katkılar’’, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 33, Sayı 3, Ankara

Erkul, Ali (1997), ‘‘Behice Boran’ın Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme Görüşleri’’, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 1, Ankara

Ersan, Vehbi (2013), *1970’lerde Türkiye Solu*, İletişim Yayınları, İstanbul

Ertem, Barış (2009), ‘‘Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı’’, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 12, Sayı 21, Balıkesir

Erten, A. Bağış (2007), ‘‘Türkiye’de 68’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Etgü, Mehmet Akif (2008), ‘‘Marksist Mülkiyet Yaklaşımı’’, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 3-4, Erzincan

Fedayi, Cemal (2004), ‘‘Ortanın Solu Akımı’’, *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı 33, Ankara

Feyizoğlu, Turhan (2000), *İbo*, Ozan Yayıncılık, İstanbul

Feyizoğlu, Turhan (2004), *Mahir*, Ozan Yayıncılık, 8. Baskı, İstanbul

Gramsci, Antonio (2014), *Hapishane Defterleri*, Çev. Adnan Cemgil, Belge Yayınları, 7. Baskı, İstanbul

Gökmen, Özgür (2007), ‘‘Esat Âdil Müstecaplıoğlu’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletşim Yayınları, İstanbul

Göze, Ayferi (2009), *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayınları, 12. Baskı, İstanbul

Güllülü, Sabahattin (2010), ‘‘Cahit Tanyol: Tarihe Sosyoloji ile Bakmak’’, *Türk Sosyolojisinde Üç Bilim İnsanı: Cahit Tanyol, Mübeccel B. Kıray, Şerif Mardin*’’, Yayına Hazırlayan Çağlayan Kovankayalı- Erkan Çav, Bağlam Yayınları, İstanbul

Gürel, Burak-Nacar, Can (2007), ‘‘Şefik Hüsnü (Değmer)’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Gürel, Şura (2016), *Aydın Radikalizmi*, Tezkire Yayıncılık, İstanbul

Güriz, Adnan (1998), *Sosyal Demokrasi İdeolojisi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No 534, Ankara

Hamitoğulları, Beşir (1982), *Çağdaş Siyasal Sistemler*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No 508, 3. Baskı, Ankara

Heywood, Andrew (2010), *Siyasi İdeolojiler*, Çev. Özgür Tüfekçi, Adres Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Hill, Christopher (2005), *1640 İngiliz Devrimi*, Çev. Neyyir Kalaycıoğlu, Kaynak Yayınları, 3. Baskı, İstanbul

Horkheimer, Max-Adorno, W. Theodor (1995), *Aydınlanmanın Diyalektiği I*, Çev. Oğuz Özügül, Kabalcı Yayınevi, İstanbul

Huberman, Leo, (1975), *Sosyalizmin Alfabesi*, Çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, 6. Baskı, Ankara

İçli, Turan (1992), ‘‘Doktor Hikmet Kıvılcımlı’nın Yaşamı, Mücadelesi ve Yapıtları’’, *Teori Dergisi*, Sayı 34, İstanbul

İnan, Süleyman (2011), ‘‘Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)’’, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Edt. Süleyman İnan- Ercan Haytoğlu, Anı Yayınları, 3. Baskı, Ankara

İnan, Hüseyin (2013), ‘‘Türkiye Devriminin Yolu’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

‘‘İşçilerin ve Yoksul Köylülerin Demokratik İktidarı Üzerine’’ (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70’lerden 80’lere Seçme Metinler),* Haz. Emir Ali Türkmen-Ümit Özger, Dipnot Yayıncılık, Ankara

Kaçmaz, Ahmet (1988), ‘‘TSİP’’, *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul

Kanat, Celal A. (1988) ‘‘TKP Tarihinde Gezintiler (1973-1987)’’, *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul

Karaaslan Şanlı, Halise (2011), ‘‘Basında ve Mecliste 1948 Tasfiyesine İlişkin Tartışmaların Söylemi’’, *Kültür ve İletişim Dergisi*, Sayı 14 (1), Ankara

Karaca, Emin (2004), *Eski Tüfeklerin Sonbaharı*, Ozan Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul

Kaypakkaya, İbrahim (2013), ‘‘Türkiye’de Milli Mesele’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Kıvılcımlı, Hikmet (2008a), *27 Mayıs ve Yön Hareketi’nin Sınıfsal Eleştirisi*, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul

Kıvılcımlı, Hikmet (2008b), *Türkiye’de Sınıflar ve Politika*, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul

Kıvılcımlı, Hikmet (2013a), ‘‘Tarih ve Üretici Güçler’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Kıvılcımlı, Hikmet (2013b), ‘‘Pratik Devrim Orjinalliğimiz: Ordu’’, *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Kiriş, Hakan M.-Gül, Hüseyin (2007), ‘‘Türkiye’de 1965 Sonrası Yapılan Genel Seçimler ve Siyasal Partiler Bağlamında Solda Yaşanan Gelişmelerin Bir Çözümlemesi’’, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara

Küçükömer, İdris (2014), *Batılılaşma & Düzenin Yabancılaşması*, Profil Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul

Laclau, Ernesto-Mouffe, Chantal (1992), ‘‘*Hegemonya ve Sosyalist Strateji*’’, Çev. Ahmet Kardam-Doğan Şahiner, Birikim Yayınları, İstanbul

Laçiner, Ömer (2007), ‘‘Kopuş Düşüncesi: 1960’lı Dönem Bir Kop(ama)ma mıdır?’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Luxemburg, Rosa (2014), *Milliyetler Sorunu ve Özerklik*, Forum Für Bildung und Analyse E. V., Çev. Murat Çakır, Frankfurt/ Almanya

Lenin, Vladimir I. (1978), *Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği*, Çev. M. İlhan Erdost, Sol Yayınları, 5. Baskı, Ankara

Lenin, Vladimir I. (1979), *Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Çev. Cemal Süreya, Sol Yayınları, 7. Baskı, Ankara

Lenin, Vladimir I. (2006), *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, Çev. M. İlhan Erdost, Sol Yayınları, 3. Baskı, Ankara

Marx, Karl (2009), *1844 El Yazmaları*, Çev. Murat Belge, Birikim Yayınları, 5. Baskı, İstanbul

Marx, Karl-Engels, Friedrich (1999), *Alman İdeolojisi (Feurbach)*, Çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 3. Baskı, Ankara

Marx, Karl-Engels, Friedrich (2014), *Komünist Manifesto*, Çev.Celal Üster-Nur Deriş, Can Yayınları, 18. Baskı, İstanbul

More, Thomas (2007), *Ütopya*, Çev. Ender Güral, Cem Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul

Mutlu Ulus, Özgür (2016), *Türkiye'de Sol ve Ordu (1960-1971)*, İletişim Yayınları, İstanbul

Müfrüoğlu, Oğuzhan (1988), ''Devrimci Yol Üzerine Notlar'', *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul

Müftüoğlu, Oğuzhan (1991), *Devrimci Yol Yazıları*, Devrim Yayınevi, İstanbul

''Niçin Sosyalist Parti'' (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70'lerden 80'lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen-Ümit Özger, Dipnot Yayıncılık, Ankara

Oğuz, Hale Şule (2014), ''Stuart Hall'', *Moment Dergi*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara

Örnek, Cangül (2014), ''Türk Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. Maddelerine İlişkin Tartışmalarda Devlet ve Sınıflar'', *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 69, No 1, Ankara

Örnek, Cangül (2015), *Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı*, Can Yayınları, İstanbul

Özcan, Gencer (2015), ''Ellili Yıllarda 'Dış' Politika'', *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul

Özçetin, Burak (2010), ''İdeoloji, letişim, Kültür: Bir Stuart Hall Değerlendirmesi'', *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 13, Antalya

Özdemir, Hikmet (1986), *Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi,* Bilgi Yayınları, Ankara

Özdemir, Ali Ulvi (2012), ‘‘İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Serteller ve Tan Gazetesi (1939-1945), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 49, Ankara

Özdemir, C. Oral (2015), ‘‘Demokrasinin Gizlenen Yüzü: Tahkikat Komisyonu’’, *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, Ankara

Özdeş, Müfit (2004), *Fırtınalı Yılların Gençlik Liderleri Konuşuyor*, Haz. Turhan Feyizoğlu, Ozan Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul

Özgider, Seyfi (2007a), ‘‘Kurtuluş: ‘Öncü Savaşı’ndan Sosyalist Demokrasiye’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Öngider, Seyfi (2007b), ‘‘Solda Birlik ve Yeniden Yapılanma Süreci’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Özgüden, Doğan (1988), ‘‘Türkiye İşçi Partisi’nin Kuruluşu’’, *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul

Özkaya Duman, Olcay-Birsel, Haktan (2012), ‘‘Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler’’, *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Erzurum

Özman, Aylin (2007), ‘‘Mehmet Ali Aybar’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Öztekin, Hülya (2015), ‘‘Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Muhalif Bir Dergi: Görüşler’’, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı 41, Ankara

Pekdemir, Melih (2007), ‘‘Devrimci Yol’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*’’, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Perinçek, Doğu (1989), *Sosyalist Sol Konuşuyor*, Haz. Rafet Ballı, Cem Yayınevi, 2. Basım, İstanbul

Perinçek, Doğu (2002), *68'li Yıllar Eylemciler*, Haz. Bedri Baykam, İmge Kitapevi, 2. Baskı, Ankara

Perinçek, Doğu (2004), *Fırtınalı Yılların Gençlik Liderleri Konuşuyor*, Haz. Turhan Feyizoğlu, Ozan Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul

Sancaktar, Zafer (2011), ''Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası'na Marksist Yaklaşım'', *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5, Ankara

Sarıoğlu, Sezai (2007), ''12 Eylül Sonrası Devrimci Sosyalist Hareket Üzerine'', *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Savran, Sungur (1979), ''Siyasal İktisadın Eleştirisi'', *Birikim Dergisi*, Sayı 49, Ankara

Sayın, Mahir (1988), ''Kurtuluş Hareketi ve Türkiye ve Kuzey Kürdistan Kurtuluş Örgütü'', *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul

Seydi, Süleyman (2011), ''Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957- 1960)'', *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14, Isparta

Sezgül, İbrahim (2010), ''Marx'ın Diyalektik- Tarihsel Materyalizmi ve Etik'', *Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt 4, No 8, Ankara

Silier, Orhan (2007), ''TİP'in İkinci Dönemi'', *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (1988), Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (1988), Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi (1988), Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul

Stalin, Josef V. (1969), *Leninizmin İlkeleri*, Çev. M. Kabagil, Sol Yayınları, Ankara

Stalin, Josef V. (1992), *Milli Demokratik Devrim*, Çev. Şule Perinçek, Kaynak Yayınları, 2. Baskı, İstanbul

Şener, Mustafa (2007), '' Türkiye İşçi Partisi'', *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Tok, Nafiz-Koçak, Ahmet Vedat (2013), ''Anarşizm'', *Dünyada ve Türkiye'de Siyasal İdeolojiler*'', Der. Ömer Çaha-Bican Şahin, Orion Kitapevi, Ankara

Tolon, Ebru Gönül (1988), ''68 Notları'', *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 6, İletişim Yayınları, İstanbul

Topakkaya, Arslan (2008), ''Tarihsel Materyalizm Bağlamında Marx'ı Yeniden Okumak'', *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3

Topses, Mehmet Devrim (2013), ''Toplumsal Yapı Araştırmalarında Behice Boran'ın Yöntem Anlayışı'', *Hukuk ve İktisadi Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5, No 2, İzmir

Töre, Teslim (1988a), ''Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun (THKO) Doğuşu-Gelişimi ve Sonu'', *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul

Teslim Töre (1988b), ''Türkiye Komünist Emek Partisi: Kuruluşu, Yapısı ve Hedefleri'', *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul

Tunçay, Mete (1978), *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, Bilgi Yayınevi, 3. Basım, İstanbul

Turşucu, Hamdi (2008), ''Sosyal Demokrat Teori ve Pratiğe Kısa Bir Giriş'', *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Mersin

Tuşalp, Erbil (2013), *Bin İnsan*, Yazılama Yayınevi, Güncellenmiş Yeni Baskı, İstanbul

''Türkiye İşçi Köylü Partisi Programı'' (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70'lerden 80'lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen-Ümit Özger, Dipnot Yayıncılık, Ankara

''Türkiye İşçi Partisi Programı'' (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70'lerden 80'lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen-Ümit Özger, Dipnot Yayıncılık, Ankara

''Türkiye Komünist Partisi Programı'' (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70'lerden 80'lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen-Ümit Özger, Dipnot Yayıncılık, Ankara

Türkmen, Emir Ali (2013), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20'lerden 70'lere Seçme Metinler)*, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Türkmen, Emir Ali-Özger, Ümit (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70'lerden 80'lere Seçme Metinler),* Dipnot Yayınları, Ankara

Tütüncü Esmer, Gülsüm (2006), *CHP: 1965-1980 Türk Siyasal Yaşamında Ortanın Solu*, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya

Ünsal, Süha (1998), ''Türkiye'de Komünist Düşüncenin Kaynaklarından Biri Olarak Dr. Hikmet Kıvılcımlı'', *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 78, Ankara

Ünüvar, Keren (2007a), ''Öğrenci Hareketleri ve Sol'', *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Ünüvar, Kerem (2007b), ‘‘Fikir Kulüpleri Federasyonu (1965-1969), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Ünüvar, Kerem (2007c), ‘‘Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (1970-1971)’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Varol, Anıl (2015), ‘‘Ellili Yıllarda Muhalefet: Hükümete Karşı Yönelik Temel Eleştiriler ve DP’nin Karşısında CHP’nin İdeolojik Konumlanışı’’, *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, Haz. Mete Kaan Kaynar, İletişim Yayınları, İstanbul

Vural, Mithat Kadri (2008), ‘‘II. Dünya Savaşı Türkiyesi’nde Bir Muhalefet Tarihi Olarak ‘*TAN*’ Gazetesi’’, *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâpları Enstitüsü Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt VII, Sayı 16-17, İzmir

Yıldırmaz, Sinan (2008), ‘‘Demokrat Parti ve Dönemi: Sol Tarih Yazımında ‘Kayıp’ Zamanın İzinde’’, *Praksis Dergi*, Sayı 18, Ankara

‘‘Yol Ayrımı’’ (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70’lerden 80’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen-Ümit Özger, Dipnot Yayıncılık, Ankara

‘‘Yön Bildirisi’’ (2013), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-1 (20’lerden 70’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen, Dipnot Yayınları, 2. Baskı, Ankara

Yurtsever, Haluk (2016), *Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu (1960-1980)*, Yordam Kitap, Genişletilmiş İkinci Basım, İstanbul

Yusufoğlu, Yalçın-Anadol, Çağatay (2007), ‘‘TSİP: Doktriner Bir Parti Üzerine Doktriner Bir Değerlendirme’’, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol*, Cilt 8, Ed. Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, İstanbul

Yürükoğlu, Rıza (1989), *Sosyalist Sol Konuşuyor*, Haz. Rafet Ballı, Cem Yayınevi, 2. Basım, İstanbul

Zedung, Mao (2005), *Seçme Metinler- II*, Eriş Yayınları

‘‘1971 Sol Hareketi, THKO ve Gelişmesi’’ (2014), *Türkiye Sosyalist Solu Kitabı-2 (70’lerden 80’lere Seçme Metinler)*, Haz. Emir Ali Türkmen-Ümit Özger, Dipnot Yayıncılık, Ankara

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_parti_iller?p_secim_yili=1965&p_parti=39, Erişim Tarihi: 23.02. 2017